

Titel: Handboek Brede School

Afdeling: DMB / SAM

Formaat: A4

Subtitel: Kunst- en Cultuureducatie

Telefoon: 070 441 69 26

Oplage: 500 ex

Datum: november 2007

E-mail: j.ten.hove@pzh.nl

Aantal volgpagina's: 252

Handboek Brede School

provincie **HOLLAND**
ZUID

Handboek Brede School

Inleiding

De Brede school is een netwerk van onderwijs, welzijn en zorg voor kinderen en ouders. Een netwerk bestaande uit de school en andere voorzieningen zoals kinderopvang, welzijn, sportverenigingen, bibliotheek en zorginstellingen. Een netwerk dat zorgt voor een actieve deelname van kinderen aan de samenleving en zich richt op het bestrijden van (onderwijs) achterstanden, het bieden van verrijkmogelijkheden en zorg. Een ander doel van Brede schoolontwikkeling is het vergroten van de opvangmogelijkheden voor kinderen voor, tussen en na schooltijd. Kinderen wordt op deze wijze een veilige plek met een zinvolle tijdsbesteding geboden. Tenslotte wordt door het bijeenbrengen van een aantal voorzieningen die voor de buurt of dorpskern een belangrijke functie vervullen de sociale samenhang van de buurt verbeterd. En waar nodig het voorzieningenniveau in stand gehouden.

Kinderen leren niet alleen in de klas, maar ook in de uren na school. Tot voor kort waren dat verschillende werelden. Met de Brede school gaan die verschillende werelden geleidelijk in elkaar over. Het nadenken over de Brede school stimuleert om na te denken over de totale leefwereld van het kind. En tot het nadenken over de rol van de school in de maatschappij. Het gaat om de ontwikkeling van het kind en om de integratie van leerervaringen buiten school. Dat is de reden waarom de provincie Zuid-Holland in de periode van 2000 tot en met 2007 een stimuleringsprogramma Brede school voor gemeenten heeft uitgevoerd.

De ervaringen die met dit stimuleringsprogramma in Zuid-Holland zijn opgedaan, hebben geleid tot een praktisch handboek dat in 2004 voor de eerste keer onder een brede groep van belangstellenden is verspreid. Ter afsluiting van het provinciale stimuleringsprogramma Brede school Basisonderwijs eind 2007 is het handboek volledig geactualiseerd en vernieuwd met ervaringen en ontwikkelingen die de afgelopen drie jaar hebben plaatsgevonden. Daarbij zijn diverse (provinciale) organisaties betrokken geweest. Hun contactgegevens vindt u achter in dit handboek.

Na een ondersteuningsperiode van bijna zeven jaar vindt de provincie dat zij haar rol als stimulator voor de Brede schoolontwikkeling in het primair onderwijs heeft vervuld. Door de adviserende of procesbegeleidende rol van JSO (expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding) en PJ Partners bij de gemeentelijke voorbeeldprojecten is een uitgebreide expertise opgebouwd die inzetbaar blijft voor gemeenten, scholen en hun samenwerkingspartners. Door de opgedane ervaringen en methodieken via een (fysiek en digitaal) Netwerk Brede school uit te wisselen en te publiceren in een Handboek Brede School gaat kennis niet verloren en hoeft het wiel niet iedere keer opnieuw te worden uitgevonden.

id ding

Leeswijzer

Dit handboek bestaat uit vier delen:

Deel 1 bevat alle voorwaardelijke zaken die geregeld moeten worden om activiteiten voor ouders en kinderen uit te kunnen voeren. Veel denkwerk gebeurt vooraf, bijvoorbeeld het kiezen van een profiel voor de Brede school, het zoeken naar partners en het zorg dragen voor voldoende financiële middelen. Andere zaken vinden in een later stadium plaats, zoals het creëren van combinatiefuncties of het opstellen van een pedagogische visie. Sommige scholen kiezen ervoor om snel activiteiten op te zetten om ouders en kinderen enthousiast te maken, terwijl andere scholen veel meer voorbereidingstijd uittrekken. De volgorde van de hoofdstukken geeft dan ook niet exact de volgorde van handelen weer. Dat verschilt per situatie.

Deel 2 beschrijft de activiteiten voor kinderen en ouders die in het kader van de Brede school georganiseerd kunnen worden. Ook dat verschilt per situatie. De keuze van activiteiten hangt samen met de lokale analyse die gemaakt is en het profiel dat voor de Brede school gekozen is.

Hierna volgt het productenboek dat eveneens uit twee delen bestaat:

Deel 3 bevat voorbeelden uit de Zuid-Hollandse praktijk, behorend bij deel 1

Deel 4 bevat voorbeelden uit de Zuid-Hollandse praktijk, behorend bij deel 2

De nummeringen van de hoofdstukken in deel 3 en 4 komen overeen met die van de eerste twee delen. Zo is de verwijzing vanuit deel 1 en 2 naar de praktische voorbeelden in deel 3 en 4 helder.

Inhoudsopgave

Inleiding en leeswijzer

DEEL 1

Hoofdstuk 1	Starten met de Brede school	3
	Inleiding	3
1.1	Waarom een Brede school	3
1.2	Definitie en profielen	4
1.3	Landelijke ontwikkelingen	5
1.4	Lokale analyse	9
Hoofdstuk 2	Startdocument, beleidsplan en strategie	10
	Inleiding	10
2.1	Startdocument	11
2.2	Gezamenlijk beleidsplan	12
2.3	Strategie	13
Hoofdstuk 3	Organisatie, coördinatie en gebouwen	16
	Inleiding	16
3.1	Regie	16
3.2	Projectorganisatie	18
3.3	Permanente organisatiestructuur	21
3.4	Coördinatie van de Brede school	21
3.5	Bouw, beheer en buitenruimte	25
Hoofdstuk 4	Financiën	27
	Inleiding	27
4.1	Ontwikkelfase	27
4.2	Uitvoeringsfase	28
4.3	Afspraken over de inzet van partners	30
4.4	Politiek draagvlak	30
Hoofdstuk 5	Monitoring en evaluatie	31
	Inleiding	31
5.1	Provinciaal onderzoek	31
5.2	Lokaal onderzoek	34
5.3	Analyse en presentatie van de monitor	35
5.4	Kwaliteitsbeleid Brede school	36
Hoofdstuk 6	Combinatiefuncties	37
	Inleiding	37
6.1	Wat is een combinatiefunctie?	38
6.2	Mogelijkheden voor aanstelling van medewerkers	40
6.3	Het belang van goede werkafspraken	41
6.4	De verschillende rollen van de combimedewerker	42
Hoofdstuk 7	Doorgaande lijn, pedagogische visie en levensecht leren	44
	Inleiding	44
7.1	Pedagogische visie	45
7.2	Ontwikkelen van een pedagogisch klimaat	46
7.3	Pedagogische dialoog	51
7.4	Levensecht leren	52
Hoofdstuk 8	Intervisie	54
	Inleiding	54
8.1	Samen denken, samenwerken	57
8.2	Groeiende ontwikkeling, veranderende vragen	60
8.3	Wat pakt goed uit?	70

DEEL 2

Hoofdstuk 9 Participatie	3
Inleiding	3
9.1 Kinderparticipatie	3
9.2 Ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie	7
Hoofdstuk 10 De voor- en vroegschoolse periode	12
Inleiding	12
10.1 Visie op ontwikkeling van kinderen	12
10.2 VVE-programma's	14
Hoofdstuk 11 Brede school en dagarrangementen	18
Inleiding	18
11.1 Wat is een dagarrangement?	18
11.2 Wet- en regelgeving	19
11.3 Schakel: voor- en naschoolse opvang	19
11.4 Schakel: tussenschoolse opvang	21
11.5 Werken met vrijwilligers	25
11.6 Winst voor alle kinderen door het dagarrangement	26
Hoofdstuk 12 Activiteiten voor kinderen	27
Inleiding	27
12.1 Leuke en ontwikkelingsgerichte activiteiten	28
12.2 Meervoudige intelligentie	28
12.3 Binnen- en buitenschools leren	29
12.4 Vrije tijd	32
12.5 Visies op activiteiten na schooltijd	33
12.6 Praktijk	36
12.7 Speerpunt Sport	38
12.8 Organisatie van activiteiten voor kinderen in de Brede school	39
Hoofdstuk 13 Kunst- en cultuureducatie	45
Inleiding	
13.1 Waarom Cultuureducatie in de brede school en buitenschoolse opvang?	46
13.2 Kenmerken van cultuureducatie	49
13.3 Een brede school aanpak	51
13.4 Aandachtspunten	54
13.5 Samenwerking, visie en beleid	56
Hoofdstuk 14 Zorgaanbod	63
Inleiding	63
14.1 Visie op zorgnetwerken	65
14.2 Voorwaarden en werkwijze	65
14.3 Varianten	66
14.4 Knelpunten en succesfactoren	67

Inhoudsopgave

DEEL 3: PRODUCTENBOEK

Hoofdstuk 1	Starten met de Brede school	3
Voorbeeld 1	Lokale analyse (Zwijndrecht)	3
Voorbeeld 2	Visiedocument Brede school Roelofarendsveen	8
Voorbeeld 3	Kinderopvang en basisscholen druk met opvang nabij scholen	11
Voorbeeld 4	Checklist: Hoe kan de school het model beschrijven?	13
Hoofdstuk 2	Startdocument, beleidsplan en strategie	14
Voorbeeld 1	Visies op de brede school (Oegstgeest, Barendrecht, Leidschendam-Voorburg)	14
Voorbeeld 2	Samenwerking – kinderopvang en basisonderwijs in 1 wijk (Pijnacker)	18
Hoofdstuk 3	Organisatie, coördinatie en gebouwen	23
Voorbeeld 1	Regierol van de gemeente	23
Voorbeeld 2	Organisatiestructuur Stichting Federatie Brede school Gouda e.o.	27
Voorbeeld 3	Taken en verantwoordelijkheden (Gorinchem)	29
Voorbeeld 4	Organisatiestructuur Capelle aan den IJssel	30
Voorbeeld 5	Projectleider Brede school	31
Voorbeeld 6	Functiebeschrijving coördinator naschoolse activiteiten (Alphen aan den Rijn)	32
Voorbeeld 7	Multifunctionele accommodaties in Barendrecht	33
Voorbeeld 8	Gebruiksovereenkomst Brede school Barendrecht	34
Voorbeeld 9	Beleidsregel Budgetsubsidie Brede School Vlaardingen	37
Hoofdstuk 4	Financiën	39
Voorbeeld 1	Financiering (Alphen aan den Rijn)	39
Hoofdstuk 5	Monitoring en evaluatie	40
Voorbeeld 1	Deelnameformulier Pijnacker	40
Voorbeeld 2	Diverse evaluatieformulieren	41
Voorbeeld 3	Kwaliteitscriteria Hoekse Huis Bergschenhoek	43
Hoofdstuk 6	Combinatiefuncties	48
Voorbeeld 1	Checklist combifuncties	48
Voorbeeld 2	Functiebeschrijving medewerker Brede school	52
Hoofdstuk 7	Doorgaande lijn, pedagogische visie en levensecht leren	53
Voorbeeld 1	Pedagogische visie (Gouda)	53
Voorbeeld 2	Pedagogisch klimaat in de Brede school Pijnacker Noord	54
Voorbeeld 3	Werkvorm	56
Voorbeeld 4	Schoolbuurtprojecten levensecht leren (stadsdeel Westerpark)	59
Hoofdstuk 8	Intervisie: voorbeelden uit de Brede schoolpraktijk	61
Voorbeeld 1	Capelle aan den IJssel	61
Voorbeeld 2	Waddinxveen	63
Voorbeeld 3	Gouda	65
Voorbeeld 4	Delft	67
Voorbeeld 5	Leidschendam-Voorburg	70
Voorbeeld 6	Theoretische onderbouwing bij intervisie	72

DEEL 4: PRODUCTENBOEK

Hoofdstuk 9 Participatie	3
Voorbeeld 1 Kom-op-een-idee spel	3
Voorbeeld 2 Ouderkamer	5
Voorbeeld 3 Buddyproject (Leidschendam-Voorburg)	7
Hoofdstuk 10 De voor- en vroegschoolse Periode	9
Voorbeeld 1 Vragenlijst voor keuze VVE-programma (Pijnacker)	9
Voorbeeld 2 Aanpak voor- en vroegschoolse educatie (Gorinchem)	11
Hoofdstuk 11 Brede school en dagarrangementen	12
Voorbeeld 1 Checklist dagarrangement	12
Hoofdstuk 12 Activiteiten voor kinderen	15
Voorbeeld 1 Uitwerking thema's in activiteiten (Gouda, Barendrecht)	15
Voorbeeld 2 Matrix (Zwijndrecht, Pijnacker, Oegstgeest)	16
Voorbeeld 3 Deelnemerslijst	17
Voorbeeld 4 Contracten (Zwijndrecht)	18
Hoofdstuk 13 Kunst- en Cultuureducatie	22
Voorbeeld 1 Samenwerking met culturele instellingen	22
Voorbeeld 2 Cultuurplan van OBS De Dolfijn in Zwijndrecht	24
Hoofdstuk 14 Zorgaanbod	26
Voorbeeld 1 Voorbeeldformulieren zorg in de Brede school	26
Literatuurlijst en website	
Websitelijst	30
Literatuurlijst	30
Contactadressen van gemeenten en instellingen	
Organisaties	32

COLOFON

Dit is een uitgave van de provincie Zuid-Holland. november 2007
www.zuid-holland.nl

Tekst: Expertisecentrum JSO, PJ Partners, Kunstgebouw, In Zien Balke

Projectbegeleiding: bureau vormgeving, provincie Zuid-Holland

Ontwerp: Haagsblauw

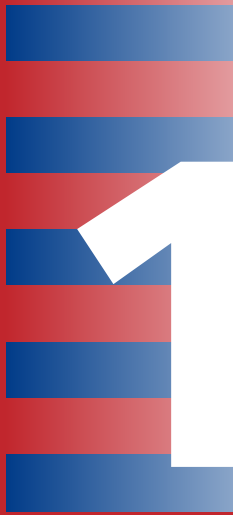
Fotografie: Rick Keus en de gemeenten Waddinxveen, Barendrecht, Oestgeest en Vlaardingen,
Expertisecentrum jso en Kunstgebouw

Oplage: 500

042208

Voorwaarden

In veel gemeenten zijn brede scholen in het leven geroepen of momenteel in ontwikkeling. Voordat de Brede school zichtbaar wordt voor de buitenwereld – middels een aanbod van activiteiten voor ouders en kinderen – is er al heel wat nagedacht. In dit eerste deel zetten we de zaken op een rijtje waar u helderheid over moet hebben, voordat u daadwerkelijk de mouwen opstroopt om aan de slag te gaan. Ook gaan we in op de voorwaarden, zoals personeel en financiën, die noodzakelijk zijn voor het goed functioneren van Brede schoolactiviteiten.

1 Starten met de Brede school

INLEIDING

De Brede school is niet nieuw. Integendeel zelfs: de ontwikkeling van Brede scholen startte midden jaren negentig in Groningen, Rotterdam en Haarlem. Er ontstonden intensieve samenwerkingsverbanden tussen scholen, welzijnsorganisaties, de gezondheidszorg en instellingen gericht op kunst, cultuur en vrije tijd. In Rotterdam werden deze samenwerkingsverbanden Brede school genoemd. Deze naam werd – door andere soortgelijke samenwerkingsverbanden tussen scholen en instellingen – elders in het land overgenomen. Maar veel gemeenten kiezen een eigen naam voor hun Brede school, zoals Vensterschool (Groningen), Open Wijk school (Nijmegen) en Forumvoorzieningen (Utrecht). Naast een andere naamgeving verschillen ook de doelstellingen vaak. In Groningen en Rotterdam wilde men onderwijsachterstanden effectiever aanpakken en kinderen betere ontwikkelingskansen bieden. In Haarlem zag men kwalitatief goede opvang voor kinderen van werkende ouders eveneens als een belangrijk doel. De diversiteit in de ontwikkeling van Brede schoolconcepten is sinds de jaren negentig sterk toegenomen alsook het aantal Brede scholen. Gemiddeld genomen zijn er de afgelopen jaren elk jaar zo'n 50 nieuwe Brede scholen bij gekomen. In 2005 waren er ongeveer 600 Brede scholen operationeel. Gemeenten hebben de ambitie om dat aantal in 2010 minimaal verdubbeld te hebben.¹

¹ Jaarbericht 2005
Oberon

1.1 WAAROM EEN BREDE SCHOOL

Meer dan 50% van de Nederlandse gemeenten werkt aan de ontwikkeling van een Brede school, zowel in de steden als op het platteland.

Een belangrijke oorzaak is de toenemende invloed van de lokale overheid – gemeente en provincie – op het onderwijs, jeugdbeleid en sociale beleid. De lokale overheid heeft hierdoor als regisseur van het lokale jeugdbeleid de mogelijkheid afstemming en samenwerking tussen de verschillende organisaties te stimuleren. Deze bundeling van krachten kan ingezet worden om bijvoorbeeld onderwijsachterstanden bij kinderen te bestrijden of om kwalitatief goede opvang voor kinderen van tweeverdieners te realiseren.

1.2 DEFINITIE EN PROFIELEN

Het Nederlands Jeugdinstituut (Nji) omschrijft een Brede school als volgt:

“ De Brede school is een netwerk van voorzieningen met de school als spil. De Brede school stimuleert de ontwikkeling van kinderen en jongeren, waarbij de actieve rol van kinderen en jongeren zelf centraal staat. Dé Brede school bestaat niet. De activiteiten van de samenwerkingspartners in een Brede school zijn afhankelijk van de behoeften in de wijk. De inhoud kan bestaan uit een breed scala van activiteiten voor kinderen, jongeren, ouders, buurtbewoners of andere doelgroepen”.

Vaak denkt men bij een Brede school aan huisvesting van de verschillende organisaties in één gebouw. Dat kan de samenwerking bevorderen, maar is geen voorwaarde om tot samenwerking te komen.

Eind 2006 werden op een expertmeeting van het Nji verschillende ambitieniveaus voor de Brede school geformuleerd. De kern hiervan is dat er verschillende niveaus van samenwerken zijn, die een basis zijn voor de inhoud van de Brede school. Deze niveaus zijn:

Inhoudelijke ambitieniveaus voor een brede school (Studulski, Van Oenen, Valkestijn, Sardes/NIZW 2006)

Niveau	Ambitieniveaus
0	<p>Back to back/gezamenlijke huisvesting</p> <p>Typering: een bedrijfsverzamelgebouw waar de instellingen een dak delen, bijvoorbeeld school, peuterspeelzaal en kinderopvang; Er zijn geen gezamenlijke activiteiten.</p>
1	<p>Face to face/ eigen activiteiten van elke partner</p> <p>Typering:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ een aantal instellingen deelt een gemeenschappelijk gebouw of werkt in een netwerk samen; ■ er is naschoolse opvang en/of er zijn naschoolse activiteiten van een of meer partners, gefaciliteerd uit oogpunt van opvang en/of vrijetijdsbesteding; ■ elke partner verzorgt eigen activiteiten, de afstemming is louter logistiek (met eventueel incidentele gezamenlijke activiteiten, bijvoorbeeld bij feestdagen, buurtfeest); ■ er is geen gezamenlijke inhoudelijke monitoring en evaluatie, mogelijk wel een vorm van procesrapportage over organisatorische samenwerking of rapportage over deelnemersaantallen bij activiteiten; ■ leiding: er kan een projectcoördinator zijn aangetrokken voor organisatorische samenwerking/logistieke planning van activiteiten.
2	<p>Hand in hand / ontwikkelingsdoelen: overdracht en afstemming van activiteiten</p> <p>Typering:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ een aantal instellingen deelt een gemeenschappelijk gebouw, of werkt in een netwerk samen; ■ er is naschoolse opvang en/of er zijn naschoolse activiteiten van een of meer ■ partners: activiteiten van buitenschoolse partners kunnen eventueel ook onder schooltijd plaatsvinden; ■ ontwikkelingsdoelen: iedere partner streeft bij de eigen activiteiten naar een doorgaande ontwikkelingslijn voor de doelgroep(en) in longitudinale zin. Mogelijk stellen een of meer partners ook doelen voor de ontwikkeling van de buurt; ■ afstemming: iedere partner stelt eigen activiteiten en doelen op, maar stemt die tevens af in het kader van een gezamenlijke inhoudelijke programmering. Zo wordt samen gestreeft naar een doordachte schakering van activiteiten met het oog op de doelgroep(en); ■ overdracht: partners hanteren afspraken en instrumenten voor de overdracht, bijvoorbeeld tussen consultatiebureau - peuterspeelzaal, peuterspeelzaal - basisschool en basisschool-voortgezet onderwijs, en met jeugdzorg voor een sluitend zorgnetwerk; ■ monitoring en evaluatie zijn gericht op de beoogde ontwikkelingsdoelen, en de beoogde programmering: terugkoppeling van resultaten dient voor inhoudelijke bijsturing op activiteiten/programmering); ■ Er is duidelijke leiding en planvorming ten behoeve van de inhoudelijke afstemming en overdracht.

Ervaringen in Zuid Holland

In Zuid- Holland kennen we voorbeelden van scholen en organisaties die uitstekend met elkaar samenwerken, ieder vanuit hun eigen gebouw.

Juist als de samenwerking al tot stand is gebracht is het betrekkelijk eenvoudig om een helder programma van eisen voor een nieuw gebouw te formuleren als die kans zich voor- doet. Als een nieuw gebouw in de beginfase tot de mogelijkheden behoort, is het gevaar groot dat het bouwproces en het beheer alle aandacht naar zich toe trekken ten koste van de inhoudelijke samenwerking.

Waar het accent komt te liggen bij het vergroten van ontwikkelingskansen van kinderen en jongeren, is afhankelijk van de lokale situatie. In het land zijn verschillende profielen van Brede scholen in omloop. In het provinciale project onderscheiden we er drie. We illustreren dit aan de hand van een eerder verschenen publicatie van de provincie Zuid- Holland²:

² Brede school in uitvoe- ring, inzoomen op vier jaar provinciaal beleid, januari 2003

1. Gericht op onderwijsachterstand:

In Haarwijk/Schutterswijk en Stalkaarsen in Gorinchem is de Brede school ingezet om onderwijsachterstanden te bestrijden en te voorkomen. Het accent ligt hierbij vooral op taalontwikkeling en sociaal-emotionele ontwikkeling. Gorinchem wil dat kinderen actief zijn in de samenleving, bijvoorbeeld in het onderwijs en in hun vrije tijd.

2. Gericht op kwalitatief goede opvang:

De Brede school in Oegstgeest is een traditioneel gebouw in de nieuwe VINEX-locatie Poelgeest. In het gebouw zit naast de school ook buitenschoolse opvang. Oegstgeest werkt met een combinatie van een groei- en opvangmodel. Oegstgeest zet daarbij vooral in op een vraaggericht aanbod van naschoolse activiteiten. Dit om vorm te geven aan een betere ontwikkeling van kinderen en om het voor ouders makkelijker te maken om de zorg- en werktaken te combineren.

3. Gericht op leefbaarheid in de wijk:

De Brede school in Zwijndrecht staat in de wijk Kort Ambacht. Zwijndrecht werkt vanuit het achterstandsmodel. De Brede school moet hier zorgen voor meer sociale samenhang in de wijk en betere leerprestaties van de kinderen.

Combinaties van deze profielen komen eveneens voor.

1.3 LANDELIJKE ONTWIKKELINGEN

Naast de Brede school zijn er ontwikkelingen gaande die nauw verband houden met de Brede school.

Het gaat hierbij om:

- A. Dagarrangementen
- B. Motie van Aartsen/Bos
- C. Biologisch ritme
- D. Centra voor jeugd en gezin
- E. Educatieve agenda

We lichten deze ontwikkelingen kort toe.

Dagarrangementen

De aandacht voor dagarrangementen neemt toe. Daar waar in het verleden de Brede school voornamelijk als middel voor ontwikkelingskansen voor kinderen ingezet werd, zien we sinds enkele jaren de aandacht voor de Brede school met het profiel “*dagindeling of dagarrangement*” toenemen.

Wat is een dagarrangement?

De term dagarrangement wordt gebruikt om het samenhangend aanbod van onderwijs, (vrije tijds) activiteiten zoals sport en cultuur en opvang als integraal aanbod neer te zetten. Scholen, sportverenigingen, kinderopvang, overblijf en andere voorzieningen voor kinderen werken samen om een afgestemd aanbod te bieden. Samenhang in het aanbod, leuk en ontwikkelingsgericht voor kinderen, handig voor ouders.

Het dagarrangement richt zich voornamelijk op een (kwalitatieve) verbetering van de afstemming en samenwerking tussen de verschillende schakels in het geheel. Zodat ontwikkeling van kinderen doorlopend verloopt (formeel en informeel leren elkaar aanvullen) en “gesleep” van kinderen voorkomen wordt. Dat maakt dat het dagarrangement handig is voor ouders. Afhankelijk van de betrokken instellingen en hun visie op de Brede school (uitgewerkt in hun visie en doelen) kan de dienstverlening aan ouders nadrukkelijk een onderdeel vormen van het dagindeling of dagarrangementenprofiel.

Motie van Aartsen – Bos

Bij de algemene politieke beschouwingen in de Tweede Kamer is in 2005 de motie Van Aartsen/Bos aangenomen. Deze motie verzoekt de regering de wet- en regelgeving met ingang van 1 januari 2007 zodanig aan te passen dat scholen worden verplicht hetzij voor- en naschoolse opvang aan te bieden tussen 7.30 en 18.30 uur, hetzij faciliteiten te bieden waarbinnen andere partijen dat doen. Deze motie heeft uiteindelijk geleid tot wetswijziging van de Wet op het Primair Onderwijs (WPO) in september 2006. Per augustus 2007 dient het basisonderwijs de aansluiting met de buitenschoolse opvang geregeld te hebben.

In praktijk zien we dat de motie van Aartsen/Bos leidt en geleid heeft tot verdere ontwikkeling van de samenwerking: afstemming van aanbod, kwaliteitsverbetering, samenwerking onderwijs, opvang en activiteiten. Zowel in bestaande Brede scholen als in gemeenten waar tot op heden geen sprake was van de Brede schoolontwikkeling. Scholen en kinderopvang moeten samen een zogenaamd model ontwikkelen om de aansluiting te regelen.

In het productenboek is hiervoor een checklist en een voorbeeld model opgenomen.

Biologisch ritme

Het bioritme of biologisch ritme is een 24-uur ritme waarin bepaalde hormonen en fysiologische kenmerken in het menselijke lichaam volgens een regelmatig patroon schommelingen vertonen. Deze hormonale en fysiologische schommelingen veroorzaken veranderingen in het attentieniveau van de mens. Hierdoor zijn er bepaalde momenten van de dag beter of juist minder goed leertaken uit te voeren.

Voor het werken met het biologisch ritme lijkt de belangstelling in Nederland³ toe te nemen. Als we onderwijs, opvang en activiteiten voor kinderen meer als een integraal

³ De resultaten komen vnl. uit Frans onderzoek voort.

gehaal (gaan) benaderen, is het gemakkelijker om met de uitgangspunten van het biologisch ritme te werken.

Voor meer informatie: [www.nji.nl/publicaties/brede school](http://www.nji.nl/publicaties/brede%20school) Kies: M. Ballardux en L. Schreuder, Biologisch ritme en schoolprogramma (2005)

Centra voor Jeugd en Gezin en Brede School

De huidige regering ziet het oprichten van Centra voor Jeugd en Gezin (CJG) als een van de belangrijkste peilers van het jeugdbeleid.

In het regeerakkoord (2007) staat:

“De totstandkoming van Centra voor Jeugd en Gezin waar zoveel mogelijk medische, sociale en educatieve ondersteuning voor ouders en hun kinderen wordt georganiseerd, zal met kracht ter hand worden genomen. Te denken valt in ieder geval aan het consultatiebureau, opvoedingsondersteuning en gezinscoaching”.

Het is aan gemeenten om invulling te geven aan de Centra voor Jeugd en Gezin.

⁴ Voor actuele informatie, zie www.jeugdengezin.nl. Deze website geeft informatie over de activiteiten en het beleid van het programmaministerie voor Jeugd en Gezin. Ook wordt het onderwerp Jeugd en Gezin veelzijdig belicht.

In het programma voor Jeugd en Gezin uit 2007⁴ en recente notities van de Minister voor Jeugd en Gezin ten behoeve van de Tweede Kamer (brief d.d. 5 juli 2007 en Verslag van een algemeen overleg d.d. 7 augustus 2007) worden een aantal zaken gemeld, die de minister binnen een CJG wil betrekken en waarop JSO en PJ Partners reeds expertise heeft ontwikkeld, waaronder:

- afstemmen met zorgnetwerken;
- coördinatie van zorg en inzet van gezinscoaches; één gezin één plan en één zorgcoördinator;
- breder beschikbaar stellen van Eigen Kracht Conferenties in het kader van het preventieve jeugdbeleid, in Zuid-Holland wordt de methode door Bureau Jeugdzorg Haaglanden/Zuid-Holland toegepast onder de naam Familie Netwerk Beraad;
- verstrekken van preventieve gezondheidszorg;
- diversiteit;
- onderbrengen van de 5 gemeentelijke functies jeugdbeleid
- implementatie van de verwijsindex.

Een relevante ontwikkeling is dat minister Rouvoet en staatssecretaris Dijkema op de Kindertop in juni 2007 hebben aangegeven dat zij samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg tot speerpunt van beleid willen maken. Ze willen stimuleren dat er een schild van jeugdzorg om het onderwijs wordt gebouwd. Ze zien daarbij een grote rol voor de Brede School, omdat die verbindingen kan leggen tussen onderwijs en de Centra voor Jeugd en Gezin. Als een van de mogelijke vestigingen van CJG wordt de Brede school genoemd.

De praktijk laat zien dat er vanuit bestaande samenwerkingsverbanden van de Brede school al vaak veel gebeurt aan zorg. Te denken valt aan de inzet van schoolmaatschappelijk werk, de overdracht van kinderen vanuit het speelzaalwerk naar het basisonderwijs en de betrokkenheid van interne begeleiders daarbij en deelname van netwerken 0-12 jarigen of zorgnetwerken voor scholieren in het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. Veel scholen participeren in of geven onderdak aan Jeugd Preventie Teams en zorgnetwerken.

Volgens de 5 gemeentelijke functies voor jeugdbeleid dienen gemeenten ervoor te zorgen dat scholen hun rol kunnen spelen in de informatievoorziening, de signalering en toeleiding. Mogelijk kunnen ze ook dienen als plaats van waaruit laagdrempelige activiteiten (o.a. met lichte pedagogische hulp) worden georganiseerd voor kinderen/jongeren en ouders. De school is immers ook een vindplaats.

Scholen dienen hoe dan ook betrokken te worden bij de afstemming van educatie, recreatie, opvang en zorg en welzijn en opvoedingsondersteuning voor kinderen en ouders in het kader van het algemene lokale jeugdbeleid en de aansluiting van jeugdbeleid op jeugdzorg.

Lokale educatieve agenda

Van gemeenten wordt verwacht dat zij vanaf 1 augustus 2006 een lokale educatieve agenda opstellen. Vanaf deze datum is namelijk de nieuwe wet Onderwijsachterstandenbeleid van kracht. De bedoeling van deze educatieve agenda is dat de gemeenten samen met de betrokken partners een lijst van onderwerpen bespreekt die op deze agenda gezet gaan worden, waarbij ook afspraken worden gemaakt over de uitvoering en verantwoording van deze thema's.

De Brede school is een thema wat opgenomen kan worden in de educatie agenda. Het is een thema wat zowel de betrokkenheid van de gemeenten en scholen raakt, daarover kunnen afspraken gemaakt worden.

Onderstaande schema brengt de verantwoordelijkheden en onderwerpen van de educatieve agenda in beeld. Meer informatie vindt u op: <http://www.delokaleeducatieveagenda.nl/>

Categorie 2 is te beschouwen als de romp van de lokale educatieve agenda. Dit zijn de thema's waarover gemeenten en schoolbesturen het in ieder geval eens dienen te worden. Deze romp kan worden aangevuld met thema's uit categorie 1 en 3 die door gemeente of schoolbesturen worden aangedragen.

	Categorie 1	Categorie 2	Categorie 3
Eindverantwoordelijk	Scholen	In overleg tussen partners	Gemeenten
Uitvoering	Scholen	Gemeenten en scholen	Gemeenten
Beleidsthema's	<ul style="list-style-type: none"> ■ Onderwijsprestaties ■ Taalbeleid ■ Ouderbetrokkenheid ■ Informatievoorziening aan ouders en leerlingen ■ Doorstroom PO – VO ■ Wachtlijsten overgang PO en VO ■ Wachtlijsten speciaal onderwijs ■ Toegankelijkheid ■ Spreiding zorg-leerlingen 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Voor- en voerschoolse educatie / VVE ■ Peuterspeelzaalwerk ■ Kinderopvang ■ Opvang jeugdigen die buiten de boot dreigen te vallen ■ Vroegsignalering ■ Zorg in en om de school ■ Aansluiting onderwijs arbeidsmarkt ■ Voortijdig schoolverlaten ■ Spreiding achterstandsleerlingen, als overlegpunt ■ Onderwijsachterstanden, als overlegpunt ■ Schoolmaatschappelijk werk ■ Afgestemd aanbod van verschillende scholen en schoolsoorten ■ Reboundvoorzieningen ■ Veiligheid in de school 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Leerplicht / schoolverzuim ■ RMC ■ Schakelklassen ■ Leerlingenvervoer ■ Huisvesting ■ Veiligheid rond de school ■ Brede school ■ Spreiding jeugdvoorzieningen ■ Preventief lokaal jeugdbeleid, 5 functies

1.4 LOKALE ANALYSE

Een lokale analyse vormt de basis van de Brede school. Een dergelijke analyse vindt in sommige gemeenten al plaats vanuit het wijkgericht werken. Het gaat dan zowel om de fysieke als de sociale kwaliteit van de wijk. De leefbaarheid van de inwoners staat centraal en de wijk vormt als geografische eenheid uitgangspunt voor beleid.

Een inventarisatie van de situatie in de wijk en de problemen die zich voordoen is een eerste stap. Veel gegevens zijn voorhanden, bijvoorbeeld uit statistische jaarboeken. Vaak wordt een 'leefbaarheidmonitor' ingezet, een vragenlijst voor inwoners om hun wensen en ideeën omtrent de buurt helder te krijgen. Als de leefbaarheidmonitor regelmatig wordt herhaald, worden resultaten van beleid zichtbaar. Nadeel is dat er misschien verwachtingen geschapen worden die niet of pas na lange tijd waargemaakt kunnen worden.

Gesprekken met sleutelfiguren in de wijk leveren vaak veel op. Sleutelfiguren zijn school-directeuren, maatschappelijk werkers, beroepskrachten en vrijwilligers van welzijnsprojecten, een imam, medewerkers van de woningbouwcorporatie en gemeenteambtenaren. Vaak hebben zij een goed beeld van wat er leeft onder de inwoners. Bovendien wordt tijdens gesprekken duidelijk hoe zij zelf staan tegenover de problematiek in de wijk en welke rol zij kunnen vervullen in de verbetering van de situatie.

Door de informatie uit dit soort verschillende bronnen samen te voegen verschijnt er een beeld van de leefsituatie in de wijk. Eventuele ontwikkelingen in de wijk dienen in dat beeld meegenomen te worden. Herstructurering bijvoorbeeld kan van invloed zijn op de bevolkingssamenstelling.

Uit dit zogenaamde wijkprofiel rollen conclusies over het te voeren beleid. De Brede school vervult daarin een belangrijke rol. Uit het wijkprofiel wordt duidelijk welke accenten de Brede school gaat leggen.

Als in een wijk nog geen activiteiten zijn op het gebied van wijkgericht werken, kan de analyse in de meeste gevallen niet zo uitgebreid gemaakt worden. De situatie van de wijk en haar inwoners blijft echter het uitgangspunt voor de richting van de Brede school.

Voor een uitgebreide procesbeschrijving kunt u het handboek Brede school van Oberon/Sardes raadplegen. Deze is te vinden op www.bredeschool.nl

Het bijeenbrengen van de partners, visieontwikkeling en het opstellen van een gezamenlijk beleidsplan wordt in hoofdstuk 2 beschreven.

In het productenboek vindt u:

Hoofdstuk 1 Starten met de Brede school

Voorbeeld 1 Lokale analyse (Zwijndrecht)

Voorbeeld 2 Visiedocument Brede School Roelofarendsveen

Voorbeeld 3 Kinderopvang en basisscholen druk met opvang nabij scholen

Voorbeeld 4 Checklist: hoe kan een school het model beschrijven

2 Startdocument, beleidsplan en strategie

INLEIDING

De Brede school zien we als een middel om twee centrale doelstellingen te bereiken:

- Het creëren van ontwikkelingskansen voor kinderen en hun ouders door een netwerk te creëren van sociale, maatschappelijke, culturele, sportieve, gezondheids- en zorgvoorzieningen met de school als middelpunt.
- Het versterken van de sociale cohesie en de leefbaarheid in de wijk door een samenhangend, goed bereikbaar aanbod te bieden, aansluitend op de vragen van de wijk.

De uitdaging van de Brede school is om te komen tot een gezamenlijke, integrale regie van onderwijs, welzijn en zorg. Dat betekent dat organisaties op deze gebieden zich gezamenlijk verantwoordelijk gaan voelen voor de Brede school.

Dit brengt wijzigingen met zich mee bij de gemeentelijke overheid in de aansturing van maatschappelijke organisaties en vergt aanpassingen in het beleid van ruimtelijke ordening en onderwijshuisvesting. Daarnaast betekent het voor de betrokken organisaties een nieuwe manier van werken. Zij moeten over de grenzen van hun eigen vakgebied heen kijken, bereid zijn hun werkwijze ter discussie te stellen en af te stemmen op de andere partners.

Om deze gezamenlijke, integrale regie van onderwijs, welzijn en zorg vorm te geven, is het nodig om in een vroeg stadium een globaal beeld te hebben van het profiel van de Brede school, de samenwerkingspartners, de mogelijke activiteiten, de organisatiestructuur in de ontwikkelfase en financieringsbronnen.

Hiervoor kan men gebruik maken van startdocumenten. Deze startdocumenten vormen de basis van het gezamenlijk beleidsplan, dat dient als uitgangspunt voor de ontwikkeling van de Brede school.

2.1 STARTDOCUMENT

Elke organisatie die wil participeren in de Brede school kan aan de hand van de volgende punten zijn visie, ideeën en positie ten aanzien van de Brede school formuleren:

1. Aanleiding voor de Brede school en keuze voor het profiel

De aanleiding om een Brede school te vormen kan verschillend van aard zijn en vanuit verschillende actoren komen, bijvoorbeeld: organisaties hebben een nieuw gebouw nodig, de gemeente ziet kans om door middel van een Brede school haar integraal jeugdbeleid invulling te geven, de behoefte aan kwalitatief goede opvang wordt steeds groter omdat het aantal werkende ouders toeneemt, er is overlast in de buurt van kinderen die zich op straat lopen te vervelen, de school ‘verschiet’ van kleur.

De aanleiding voor de Brede school bepaalt het profiel en de samenwerkingspartners. Vaak gaat men van de volgende indeling uit:

Profiel	Partners
Onderwijsachterstand en zorg	consultatiebureau, peuterspeelzaal, VVE (Voor- en vroegschoolse educatie)-activiteiten, bibliotheek, welzijnsorganisatie, zelforganisaties, volwasseneneducatie, zorgorganisaties zoals bijvoorbeeld het schoolmaatschappelijk werk en de GGD
Opvang	kinderopvang, welzijnsorganisatie, creativiteitscentrum, sportverenigingen, bibliotheek
Leefbaarheid	wijkorganisaties, woningbouwcorporatie, welzijnsorganisatie, bibliotheek

Vaak is de scheiding tussen de profielen niet zo duidelijk te maken en bestaat de Brede school uit een combinatie van profielen.

De aanleiding is van invloed op het draagvlak bij de organisaties en daarmee op de succes- en risicofactoren.

2. Motivatie

Welke drijfveren en beweegredenen zijn er als organisatie om te participeren in de Brede school? Met andere woorden: welke meerwaarde heeft de Brede school in het bereiken van haar eigen doelen?

3. Visie op de vraag

Welke doelgroepen zijn er, wat zijn hun kenmerken en behoeften?

4. Doel

Wat wil de organisatie bereiken binnen de Brede school?

5. Visie op het aanbod

Welke rol ziet men weggelegd voor de organisatie? Wat zijn de sterke kanten van de organisatie? Wat behoort wel of niet tot de organisatietaken? Hoe is de positie ten opzichte van andere organisaties?

6. Uitgangspositie

Wat doet de organisatie nu al, wie bereikt men en met welke resultaten? Met welke organisaties wordt er al samengewerkt? In welke vorm gebeurt dat? Wat was de aanleiding en wat zijn de resultaten?

7. Inventarisatie van en keuze voor nieuwe activiteiten of diensten binnen de Brede school

Wat vraagt of biedt de Brede school aan activiteiten die nu nog niet in het organisatie-aanbod zitten? Wil en kan de organisatie die uitvoeren?

8. Visie op de samenwerking

Welke samenwerkingspartners ziet de organisatie binnen de Brede school? Hoe kan de samenwerking met deze partners worden ingevuld en afgestemd? Hoe schat de organisatie het draagvlak in bij de verschillende partners? Wat moet er eventueel gedaan worden om draagvlak te creëren of te versterken? Wat is er nodig om tot een gezamenlijke pedagogische visie te komen?

9. Afstemming met gemeente over deelname van de organisatie binnen de Brede school

Wat betekent deelname in de Brede school voor de inzet van middelen van de organisatie in relatie tot de door de gemeente gewenste inzet en capaciteit in zijn totaliteit?

10. Middelen

Welke middelen zijn nodig voor de beoogde Brede school? Denk bijvoorbeeld aan personeel, financiën, bijscholing? Zijn deze aanwezig? Zo niet, welke stappen zijn nodig om deze te verkrijgen?

11. Ondersteuningsmogelijkheden

Het ontwikkelen van draagvlak en samenwerking is een continu aandachtspunt en verloopt parallel aan zowel de beleidsontwikkeling als de realisatie van de uitvoering. Welke organisaties kunnen ondersteuning bieden in dit proces?

2.2 GEZAMENLIJK BELEIDSPLAN

Als elke organisatie zelf haar gedachten bepaald heeft in relatie tot de Brede school, wisselen de partners informatie uit. Doel is om tot een gezamenlijk beleidsplan te komen. Dat vormt de basis om de Brede school te ontwikkelen en uit te voeren. Verkeerde verwachtingen en frustratie in een later stadium kunnen zo worden voorkomen. Het is aan te raden het beleidsplan door de samenwerkende partners te laten ondertekenen als een samen gedragen plan.

In het gezamenlijk beleidsplan worden de punten 1 t/m 5 opnieuw beschreven met een tekst waar alle partners achter kunnen staan. Volgende punten zijn:

6. Samenwerking

Welke partners participeren in de Brede school en met welke samenwerkingsafspraken?

7. Organisatie

Hoe en door wie wordt de Brede school op beleids- en uitvoerend niveau aangestuurd? Geïllustreerd met een organisatieschema.

8. Gewenste resultaten

Welke resultaten streeft men op welke termijn na? Wat wordt daarbij van de partners verwacht?

9. Voorwaarden

Aan welke voorwaarden moet worden voldaan om het gewenste doel en de resultaten te bereiken?

- Draagvlak: is er voldoende draagvlak op zowel beleids- als uitvoerend niveau? Welke stappen moeten er eventueel worden ondernomen om meer draagvlak te creëren?
- Financiële middelen: Hoeveel geld is noodzakelijk en welke financieringsmogelijkheden zijn er?
- Personeel: welke personele capaciteit is nodig en wat is aanwezig? Is er behoefte aan deskundigheidsbevordering?
- Ondersteuning: welke ondersteuning is gewenst? Welke mogelijkheden zijn (lokaal) aanwezig?

Naast het beleidsplan schrijven de partners ook een:

- Activiteitenplan: een concrete beschrijving van de uit te voeren activiteiten met een tijdsplan en een taakverdeling.
- Communicatieplan: wie wordt wanneer en waarover geïnformeerd? Als de partners in een vroeg stadium op de hoogte zijn van de stappen die worden genomen, zijn ze bereid om vervolgens inspanning te leveren.
- Plan voor monitoring en evaluatie: hoe worden de gegevens verzameld die informatie verschaffen over het behalen van doel en resultaten?

2.3 STRATEGIE

Het is niet noodzakelijk om al deze punten al bij het initiatief voor de Brede school tot in detail te beschrijven. Belangrijk is om op korte termijn een beknopt gezamenlijk beleidsplan te schrijven om zo na te gaan of de Brede school levensvatbaar is. Als er bijvoorbeeld

geen overeenstemming is over het profiel van de Brede school, als partners niet kunnen of willen investeren in de samenwerking of als er geen zicht is op financiële middelen, heeft het geen zin om het proces aan te gaan om de Brede school te ontwikkelen.

Als aan deze basisvoorwaarden is voldaan en er dus groen licht is om de Brede school verder te ontwikkelen, kan het beleidsplan gaandeweg verder uitgewerkt worden. Aan te raden is om dan niet te lang te wachten met het opzetten van bijvoorbeeld naschoolse activiteiten.

Als kinderen op school laten zien wat ze op breakdance hebben geleerd, als er een tentoonstelling is van kinderschilderijen of een demonstratie van techniek, worden ouders en medewerkers van de Brede school enthousiast. Het draagvlak en de wil om mee te denken wordt groter.

De Brede school wordt vanuit de praktijk ontwikkeld. Naarmate men meer ervaring opdoet, ontstaat meer duidelijkheid over welke activiteiten aanspreken, hoe men de kwaliteit kan waarborgen, welke organisatiestructuur efficiënt en effectief is, welke resultaten realistisch en meetbaar zijn.

Meer hierover leest u in de volgende hoofdstukken.

In het productenboek leest u voorbeelden van bovengenoemde zaken.

In het productenboek vindt u

Hoofdstuk 2 Startdocument, beleidsplan en strategie

Voorbeeld 1 Visies op de Brede school (Oegstgeest, Barendrecht, Leidschendam-Voorburg)

Voorbeeld 2 Samenwerking kinderopvang en basisonderwijs in 1 wijk (Pijnacker)

3 Organisatie, coördinatie en gebouwen

INLEIDING

Als de partners de intentie hebben uitgesproken om met elkaar te komen tot een Brede school en een gezamenlijk beleidsplan gaan opstellen, is het zaak na te gaan volgens welke organisatiestructuur gewerkt gaat worden. Met andere woorden: wie neemt wanneer en waarover de beslissingen en wie praat waarover mee? Het is belangrijk een dergelijke structuur van tevoren vast te stellen en aan alle betrokkenen duidelijk te maken. Op deze manier weet iedereen waar hij of zij aan toe is. In dit hoofdstuk onderscheiden we de projectstructuur die nodig is om een Brede school te ontwikkelen en een permanente organisatiestructuur die de voortgang van de Brede school waarborgt.

Naast een organisatorische samenwerkingsstructuur krijgen veel Brede Scholen te maken met samenwerkingsafspraken rond het gezamenlijk gebruik van een multifunctionele accommodatie. Het realiseren van de inhoudelijke doelstellingen van een Brede School is mede afhankelijk van een effectieve en efficiënte vorm van beheer en de exploitatie van de fysieke ruimten. In dit hoofdstuk is informatie opgenomen over het beheer en exploitatie van zowel de binnen- als buitenruimten van een Brede School.

3.1 REGIE

Het is een veel gehoord begrip: de gemeente heeft de regie in de ontwikkeling van de Brede school. Lokaal maatwerk vormt het uitgangspunt. Geen ontwikkelde blauwdrukken maar inspelen op lokale kansen en mogelijkheden. Om draagvlak te creëren en oplossingen te bieden aansluitend bij de vragen die het vertrekpunt vormen voor de Brede school.

De vraag die zich voordoet is: wat houdt regisseren nu in? Welke partijen spelen mee in het spel, en welke rollen hebben zij te vervullen?
In deze paragraaf geven wij u hier helderheid over.

In het productenboek vindt u een beschrijving van de gemeente Gouda over de invulling (en veranderingen) in de regierol van de gemeente

Helder begrip?

Het ministerie van Binnenlandse Zaken herkent dat de term regierol onduidelijkheid met zich meebrengt:

“De rijksoverheid doet op verschillende beleidsterreinen geregeld een beroep op gemeenten om de lokale regierol op te pakken. Het gaat daarbij meestal om complexe vraagstukken waarbij veel partijen betrokken zijn die van elkaar afhankelijk zijn. Vaak wordt deze regierol omschreven als ‘coördineren’, ‘faciliteren’, ‘mobiliseren’ of ‘stimuleren’ van andere partijen binnen en buiten de gemeenten.

Op het eerste gezicht lijkt het regieconcept misschien helder, maar bij nadere bestudering van theoretische visies en het dagelijkse gebruik van het begrip lopen de opvattingen over wat die regierol inhoudt nogal eens uiteen. Wat verstaan we nu feitelijk onder de regierol? Welke typen regierol zijn er? Welke activiteiten worden van de regisseur verwacht? En waartoe leiden die activiteiten?”⁵

⁵ Bron: www.minbzk.nl

Metafoor⁶

Het begrip regierol is een metafoor uit de film- en theaterwereld voor een moderne vorm van openbaar bestuur. De regisseur geeft aanwijzingen en houdt zicht op het geheel, maar voor een geslaagde voorstelling is hij in grote mate afhankelijk van de inzet en het samenspel van de verschillende acteurs.

De regierol hoort thuis bij de netwerkbenadering. Hierin wordt de gemeente niet meer gezien als een sturende instantie die boven de partijen staat, maar als regisseur in een bestuurlijk netwerk van wederzijds afhankelijke organisaties die elk hun eigen problemen, belangen en doelen hebben. De regisseur heeft de taak om raakpunten te zoeken die als uitgangspunt voor gezamenlijke inspanningen kunnen dienen.

De regisseursactiviteiten van de gemeente kunnen worden samengevat in de vijf “S-en” van lokale regie:

- Stimuleren;
- Situeren;
- Steun creëren;
- Structureren;
- Sturen.

⁶ Bron: “Een hoofdrol voor peuterspeelzaalwerk en kinderopvang in het lokaal jeugdbeleid?” Julia Lorenz 2002 Hogeschool Rotterdam – Opleiding pedagogiek

Stimuleren = politiek-bestuurlijk initiatief

De gemeente is degene die het hele beleidsterrein overziet en heeft daarom een actieve rol in het initiëren van nieuwe ontwikkelingen en het creëren van voldoende variëteit.

Situeren = kennis van het netwerk

De gemeente heeft niet alleen kennis en overzicht van het netwerk en de lopende initiatieven die zich daarbinnen afspelen, maar ook een visie op de sterke en zwakke kanten van het netwerk en waar het met het netwerk naar toe zou moeten gaan.

Steun creëren = organisatie van participatie

De gemeente dient ervoor te zorgen dat de organisaties binnen het netwerk zowel bij de ontwikkeling als bij de uitvoering van beleid betrokken zijn en ook betrokken blijven.

Voorwaarden voor blijvend draagvlak zijn dat alle partijen gezamenlijk doelen formuleren en dat iedere partij iets te winnen heeft bij het beleid.

Structureren = voorwaarden voor netwerkvorming scheppen

Regie wordt ook wel aangeduid met de term netwerkmanagement.

Netwerkmanagement bestaat uit twee elementen: netwerksturing en netwerkvorming.

Netwerkvorming betekent een netwerk in het leven roepen, onderhouden of veranderen. Netwerken blijven niet vanzelf bestaan maar vereisen onderhoud. De gemeente is actief in het onderhouden van relaties met en tussen andere partijen en schept de nodige organisatorische randvoorwaarden.

Sturen = richting aanwijzen

Netwerksturing is gericht op het bevorderen van gezamenlijke inspanningen van de betrokken organisaties in een bestaand netwerk. Door een verstandig gebruik van de beschikbare sturingsinstrumenten kan de gemeente de partijen in het netwerk prikkelen tot samenwerking.

In haar rol als regisseur bepaalt de gemeente de kaders waarbinnen het beleid vormgegeven wordt. Het gaat hier om de WAT vraag. Omtrent de invulling van datgene, de HOE vraag, wordt samen met andere betrokken organisaties vormgegeven. Dit betekent dat de gemeente in haar rol als regisseur van de Brede school vooral moet loslaten. En toetsen op resultaten zoals deze vastgelegd zijn in beleidskaders.

Op de website www.arcadis.nl wordt dit proces als volgt beschreven:

“Wat is dat nu precies, de regierol?”

- *Regie voeren = samenwerking sturen*
- *Samenwerking sturen = ruimte geven aan andere partijen*
- *Ruimte geven = durven loslaten*
- *Durven loslaten = zelf goed weten wat je wilt”*

“Regie voeren vereist een sterke rug

Om goed de regie te kunnen voeren moet je wel wat kunnen en willen:

- *bereid zijn de andere partijen als gelijkwaardig aan de gemeente te zien*
- *aan de slag durven gaan zonder de uitkomst te kennen*
- *tijd willen spenderen aan het opbouwen van goede relaties*
- *duidelijk willen zijn en snel*
- *goede afspraken kunnen maken tussen raad, college, management en medewerkers”*

3.2 PROJECTORGANISATIE

Elk project en elke organisatie heeft sturing nodig om op slagvaardige wijze de koers uit te zetten, te bepalen en uit te voeren. Om een Brede school op te zetten lijkt een projectstructuur het meest geschikt.

Kenmerken van een projectorganisatie zijn:

- Er wordt een eenmalige en maximale prestatie met een beperkte hoeveelheid middelen geleverd.

- Bestaande taken en de verantwoordelijkheidsverdeling worden tijdelijk vervangen door een projectstructuur.
- De partners kunnen regelmatig de tussenresultaten van het project toetsen aan de eigen beleidsdoelstellingen.
- De activiteiten worden verdeeld in fases en een gelijkmatige inzet van middelen is meestal niet mogelijk.

Minimale voorwaarden waar een project aan moet voldoen zijn:

- Duidelijk vastgestelde afspraken over start- en eindpunt.
- Duidelijk vastgestelde afspraken wat betreft middelen.
- Het resultaat dat men wil bereiken mag niet het belang of de wens van één partner zijn maar moet door alle partners nagestreefd worden.
- Bereidheid tot samenwerking en sturing van het project vanuit één punt.

Het gezamenlijk beleidsplan biedt veel gegevens die men kan gebruiken bij de inrichting van de projectorganisatie.

Vaak kiest men voor de volgende functies en overleggen:

Stuurgroep

De stuurgroep is verantwoordelijk voor de strategie en uitvoering en geeft gestalte aan de regierol. Ze houdt de grote lijnen van het lokale Brede schoolbeleid in het oog en stelt de kaders vast waarbinnen de Brede schoolontwikkeling plaatsvindt. Ze is belast met de vaststelling van plannen, begrotingen en jaarverslagen. In de stuurgroep hebben vaak zitting een wethouder of gemeentelijk afdelingshoofd, vertegenwoordigers van schoolbesturen, besturen van kinderopvanginstellingen en welzijnsorganisaties of andere relevante partners in de Brede school. Zij beschikken over de bevoegdheid om beslissingen omtrent inhoud, samenwerking, inzet van financiën en andere middelen te nemen. Een stuurgroep werkt vaak stedelijk en kan dan meerdere Brede scholen onder haar hoede hebben.

Projectleider

Een Brede school staat of valt met een kartrekker, een projectleider. In de startfase is dat iemand die het proces om een Brede school tot stand te brengen begeleidt. Zo'n persoon brengt de verschillende partners bij elkaar, creëert draagvlak, neemt weerstanden weg, weet ideeën om te vormen tot concrete plannen en kan soepel opereren op het terrein van beroepskrachten in onderwijs, welzijn en zorg, op het terrein van ambtenaren en van de gemeentelijke politiek. Een startfase duurt afhankelijk van het enthousiasme in de diverse geledingen één tot twee jaar. Vaak kiest men ervoor om externe deskundigen van buiten in te huren als projectleider. Dat voorkomt de schijn van partijdigheid. Een projectleider wordt meestal voor één Brede school aangesteld.

Omdat er in veel situaties naast een projectleider één of meerdere coördinatoren Brede school kunnen zijn, is het aan te bevelen om helderheid te creëren over de afbakening van taken, rollen en verantwoordelijkheden van beide functionarissen.

Projectgroep

Ook een projectgroep wordt door de stuurgroep in het leven geroepen voor één Brede school. Ze bestaat uit medewerkers van de verschillende partners op managementniveau, bijvoorbeeld een schooldirecteur of locatieleider, de directeur van de kinderopvanginstelling, managers binnen welzijnsorganisaties. Binnen de kaders die de stuurgroep stelt, draagt de projectgroep zorg voor de daadwerkelijke vormgeving van de Brede school. Ze overlegt met instellingen die een bijdrage kunnen leveren aan de Brede school en stelt activiteitenplannen op. Ze neemt beslissingen over zaken die de aparte onderdelen overstijgen, namelijk het gebruik van ruimten, de inzet van personeel, de samenhang tussen de verschillende onderdelen, het benodigde budget et cetera. Ze begeleidt en ondersteunt daarmee de projectleider. De projectgroep legt bij monde van de projectleider verantwoording af aan de stuurgroep.

Werkgroepen

Voor de diverse onderdelen die uitgewerkt moeten worden, bijvoorbeeld ouderbetrokkenheid, voor- en voegschoolse educatie, zorgstructuur, tussenschoolse opvang of activiteiten voor kinderen worden werkgroepen geformeerd. Werkgroepen dragen zorg voor de vertaling van de doelstellingen in een aanbod. Er zitten mensen in die daar in de toekomst mee aan de slag gaan. Zij hebben de praktische invalshoek die nodig is om de onderdelen uitvoerbaar te maken. Zonder draagvlak van de uitvoerders is de uitwerking van de onderdelen een onbegonnen zaak. De projectleider zit de werkgroepen voor.

Bij de samenstelling van de werkgroepen is de vraag welke partners daar deel van gaan uitmaken. Er zijn partners die voor de organisatie en coördinatie verantwoordelijk zijn. Bij het realiseren van een doorgaande lijn voor kinderen van twee tot twaalf jaar zijn dat bijvoorbeeld de peuterspeelzaal en de basisschool, bij het opzetten van activiteiten voor kinderen of een ouderkamer zijn dat de welzijnsorganisatie en de basisschool. Daarnaast zijn er organisaties die een bijdrage kunnen leveren bij de uitvoering, bijvoorbeeld de bibliotheek, de GGD, het opvoedbureau, een creativiteitscentrum.

In Gorinchem is gekozen voor Brede werkgroepen, waar alle partners deel van uitmaakten. In Zwijndrecht heeft men gekozen voor smalle werkgroepen waarin alleen de organiserende en coördinerende partners zitting hadden.

Het voordeel van Brede werkgroepen is dat gewerkt wordt aan een breed draagvlak. Het nadeel is dat het organisaties veel tijd kost. Als er zaken aan de orde komen, waar zij niet direct een rol in vervullen, kan hun betrokkenheid afnemen.

Het voordeel van smalle werkgroepen is dat er slagvaardig gewerkt kan worden. Het nadeel is dat organisaties die een bijdrage leveren aan de uitvoering niet mee kunnen denken bij de opzet.

Dezelfde partners in verschillende onderdelen

Uit hoe meer onderdelen een Brede school gaat bestaan, hoe groter de kans is dat dezelfde partners elkaar in steeds weer verschillende werkgroepen tegenkomen. Probeer te voorkomen dat mensen 'verdrinken' in allerlei overleggen. Een idee is om besprekingen na elkaar te plannen, zodat mensen niet twee keer van hun reguliere werk weg hoeven.

3.3 PERMANENTE ORGANISATIESTRUCTUUR

Als de Brede school eenmaal van start is gegaan is het tijd voor een permanente organisatiestructuur. Sommige Brede scholen behouden dezelfde structuur als in de ontwikkelingsfase, in andere gemeenten ontstaat een andere structuur.

- In Gouda hebben de besturen van scholen en welzijn gekozen voor een stichting in de vorm van een federatie. Bij de Federatie is de Stedelijk Coördinator Brede Scholen gedetacheerd. Bijna alle basisscholen uit Gouda zijn in deze federatie verenigd.
Meer informatie over deze federatie vindt u in het productenboek.
- In Vlaardingen is besloten geen vaste organisatiestructuur van Brede Scholen neer te zetten. De gemeente en de schoolbesturen hebben afspraken gemaakt over de Brede school. De gemeente stelt de kaders, stuurt op prestaties en resultaat en faciliteert door middel van de subsidie Brede school Vlaardingen. Deze subsidie moet worden aangevraagd door een bevoegd gezag en in het kader van de Brede school is dit een Bestuur van het Basisonderwijs in Vlaardingen. Het Brede schoolbudget wordt op basis van een subsidie aan het bevoegd gezag van een basisschool in Vlaardingen beschikbaar gesteld ten behoeve van een school die zich als Brede school wil ontwikkelen en die voldoet aan de criteria, gesteld in de Beleidsregel voor subsidie Brede school Vlaardingen.
In het productenboek is de Beleidsregel Budgetsubsidie Brede School Vlaardingen als voorbeeld opgenomen.

Na de projectleider die de Brede school van de grond heeft getrokken, is nu iemand nodig om de Brede school te bestendigen. Meestal wordt een coördinator aangesteld.

3.4 COÖRDINATIE VAN DE BREDE SCHOOL

Cruciale schakel in het welslagen van de Brede school is coördinatie. Coördinatie van het activiteitenaanbod vormt daar een deel van, maar het zorg dragen voor een geslaagde samenwerking tussen de verschillende bij de Brede school betrokken partijen is veel belangrijker. De coördinator is de spin in het web, die zorgt voor een gezamenlijke focus op de inhoud en doelen van de Brede school.

Brede schoolcoördinatie kan zich afspelen op drie verschillende niveaus. Een Brede schoolcoördinator kan opereren vanuit een instelling (school, welzijnsorganisatie, culturele instelling enz.); hij of zij kan opereren op locatie- of wijkniveau en werken voor de samenwerkende instellingen of een Brede schoolcoördinator kan werken op gemeentelijk niveau en dus overkoepelend voor diverse locaties of wijken (zie *Professionalisering in de Brede School*, literatuurlijst).

De verantwoordelijkheden, taken en bevoegdheden van de coördinator moeten duidelijk afgesproken worden. De positie van deze persoon kan namelijk bemoeilijkt worden door het feit dat hij of zij tussen instellingen werkt, zelf geen leidinggevende status heeft en dus beperkt is in de aansturingmogelijkheden van de partners.

Hoe de Brede school georganiseerd en gecoördineerd wordt hangt af van de verschillende factoren:

- De ambities: hoe groot wil men de Brede school neerzetten, gaat het om een pilot in een wijk, of streeft men naar een uitrol over de hele gemeente, met meerdere Brede scholen?
- Het profiel: op basis van de keuze voor het profiel, kunnen keuzes gemaakt worden in wijze van organiseren en coördineren. Een school met een achterstandenprofiel koppelt de coördinatie van de Brede school wellicht aan de coördinator onderwijskansen
- De lokale situatie: welke instellingen maken deel uit van de Brede school? En welke middelen c.q. menskracht willen zij inzetten (bijdragen) aan de coördinatie?

Op basis van het ambitieniveau kunnen we verschillende vormen van coördinatie onderscheiden:

- De projectleider neemt ook de coördinatie ter hand
- Er is sprake van gemeentelijk coördinatie – door een beleidsmedewerker
- De coördinatie wordt verdeeld over verschillende instellingen / thema's.

Voorbeelden hiervan zijn:

- In Zwijndrecht heeft men naast de projectleider Brede school een coördinator VSD (Verlengde SchoolDag) en een coördinator ouderkamer.
- In Oegstgeest vormt het organiseren van een aanbod van Brede schoolactiviteiten de kerntaak van de Brede school coördinator.
- In Gouda wordt per Brede school met een tweehoofdig coördinatieteam gewerkt. Een vertegenwoordiger vanuit het onderwijs en één vanuit welzijn/sport/cultuur/enz. ontwikkelen en coördineren gezamenlijk de Brede school.
- In Pijnacker heeft men het beschikbare budget voor buitenschoolse activiteiten inclusief middelen voor coördinatie via resultaatverplichtingen weggezet bij één van de Brede

schoolpartners, in dit geval de kinderopvangorganisatie. De algemeen coördinator Brede school richt zich op de andere speerpunten van de Brede school.

- De Brede school in Alphen aan de Rijn heeft voor het coördineren van de buitenschoolse activiteiten deze rollen verdeeld over de welzijnsinstelling en het organisatie voor sportbelangen. Ieder vanuit hun eigen achtergrond, levert een bijdrage aan de coördinatie van de activiteiten.
- In Nieuwerkerk aan den IJssel heeft de gemeente gekozen voor het aanstellen van een gemeentelijke coördinator Brede school, met op elke betrokken school een vaste contactpersoon voor enkele (2) uren per week.
- In Dordrecht en Capelle aan den IJssel is een vorm van wijkcoördinatie van de Brede school, onder gemeentelijke projectleiding.

Rol van de coördinator

Hij of zij is verantwoordelijk voor het verloop van de activiteiten, voor de afstemming van de verschillende onderdelen van de Brede school, voor het goed functioneren van het netwerk op lokaal niveau, voor het laten ontkiemen van nieuwe ideeën, voor het beheer van het budget en het gebruik van de ruimten. Deze coördinator dient expertise te hebben op een breed terrein en kan voorstellen doen voor uitwerking ervan. Hij of zij is een belangrijke verbindende schakel tussen partners, waarbij onafhankelijkheid in het samenwerkingsverband van belang is. Het creëren van meerwaarde van samenwerking vergeleken met de eigen organisatiedoelen is een essentieel uitgangspunt

Diverse gemeenten hebben in samenwerking met de provincie Zuid-Holland de laatste jaren een organisatiemodel en een structuur ontwikkeld voor de opzet en bestendiging van de Brede school.

In het productenboek hebben we een voorbeeld opgenomen van een projectstructuur voor de ontwikkeling van een Brede school en verschillende voorbeelden van een stedelijke organisatiestructuur waarbij in meerdere wijken Brede scholen zijn of worden ontwikkeld. U vindt een beschrijving van taken en verantwoordelijkheden van organisaties en functionarissen. Ook leest u enkele profielen van coördinatoren.

Actieradius van kinderen

De vraag die speelt bij het bepalen van de organisatiestructuur van de Brede school is de reikwijdte waarin kinderen, ouders en samenwerkende instellingen zich begeven. Het is verstandig om deze – min of meer natuurlijke begrenzingsen – mee te laten wegen in het uitzetten van de organisatiestructuur.

Het is niet zozeer de omvang van de school of er sprake zal zijn van één of meerdere Brede schoolcoördinatoren, maar de leefomgeving. Gaan kinderen van verschillende scholen, naar één activiteitenplek in de wijk? Zijn er natuurlijke grenzen zoals doorgaande wegen? Welke samenwerkingspartners zijn betrokken en wat is hun werkgebied?

Naast het analyseren van deze lokale omstandigheden zal de wijze van coördinatie tot efficiëntievoordeel moeten leiden.

Schaalvoordeel

Daar waar we enkele jaren zagen dat Brede scholen starten in 1 wijk – als pilot, zien we in veel gemeenten de wens tot uitbreiding ontstaan. In elke wijk een Brede school, vanuit het standpunt om geen onderscheid te maken in wijken en voor ontwikkelingskansen van alle kinderen en ouders (bewoners). Een organisatiestructuur met een (stedelijk) coördinator en wijkcoördinatie is goed werkbaar in deze. Zo kan een winst behaald worden uit niet alles als individuele Brede school ontwikkelen en uitvinden. Waarbij garanties voor maatwerk – inspelen op de lokale situaties – gegeven worden.

Met een opdracht

De coördinator Brede school is een spin in het web. Maar tegelijkertijd heeft deze persoon geen of nauwelijks zeggenschap over de keuze die betrokken organisaties maken. Hij geeft leiding aan het Brede schoolproces, maar kan deze bijsturen of besluiten nemen? Het frustrert de samenwerking in de Brede school als in een projectgroep afspraken gemaakt worden, waar uit eindelijk niet alle bij de Brede school betrokken organisaties zich aan houden.

“Er zijn nog steeds geen (geslaagde) pogingen om de Brede school als één gezamenlijke organisatie met één management op te zetten. We hebben in Brede scholen van doen met verschillende managers en professionals van verschillende organisaties. Voor de overbrugging zet men meestal Brede schoolcoördinatoren in, wier status ten opzichte van de managementlijnen vaak vrij onduidelijk is.”

⁷ “Professionalisering in de Brede school, tendensen en kwesties: verkennende notitie”, Nij – 2007

Dit betekent dat er een aantal voorwaarden voor het slagen van de Brede school te formuleren zijn:

- Werk met *een stuurgroep* waarin besluiten genomen kunnen worden en de koers van de Brede school uitgezet wordt. In deze stuurgroep wordt op hoofdlijnen de inhoud bepaald, waar elke organisatie zich aan conformeert.
- De stuurgroep is als het ware *opdrachtgever aan de coördinator Brede school*. De gemaakte keuzes in de stuurgroep, zijn leidend voor de werkzaamheden (taken – inhoud – koers) van de coördinator.
- De uitgezette koers wordt *in een projectgroep of werkgroep verder vorm gegeven*. De medewerkers die in deze projectgroep zitting nemen zijn binnen hun eigen instelling als het ware “drager” van de Brede school. Zij hebben een belangrijke *communicatieve rol* in o.a. draagvlak creëren en behouden. Ook naar de directie of bestuur namens hun instelling in de stuurgroep.
- Besteed aandacht aan *randvoorwaarden* zoals beheer. Zo kan de Brede school focussen op inhoudelijke samenwerking.

Tips voor aanstellen coördinator

Naar aanleiding van de ervaringen van de Brede school in Zuid-Holland, kunnen we enkele tips formuleren voor het bepalen van de structuur en aanstellen coördinatie:

- Onafhankelijkheid van de coördinator is belangrijk, kan deze zonder (verborgen) agenda van de eigen organisatie handelen?
- Coördinatie van de Brede school vraagt om HBO-niveau, met een pedagogisch didactische achtergrond en werkervaring. Met veel aandacht voor communicatieve vaardigheden:

visie bepalen, draagvlak creëren en behouden, verdiepen samenwerking, omgang met verschillende belangen etc.

- Overvraag de coördinator niet en draag zorg voor andere randvoorwaarden zoals bv regelen van beheer en administratie. Dit voorkomt dat de coördinator een “manusje van alles” wordt.
- Zorg dat de coördinator mandaat heeft: eigen zeggenschap binnen vastgestelde kaders. Bevorder de ondernemerszin en de resultaatverantwoordelijkheid binnen de project-groep. Hier heeft de coördinator een belangrijke rol in.

3.5 BOUW, BEHEER EN BUITENRUIMTE

Een groot deel van de Brede Scholen in Nederland zijn gehuisvest in multifunctionele accommodaties. Dit maakt dat de betrokken partners afspraken met elkaar moeten maken over het beheer en de exploitatie van het gebouw. Welke samenwerkingspartner levert de beheerder, hoe worden schoonmaak en onderhoud van het gebouw geregeld, welk gebruikersbeleid wordt er gevoerd?

Beheer en exploitatie dienen vanaf het begint opgepakt te worden want als deze zaken niet goed geregeld zijn, is de kans groot dat men aan de overige inhoudelijke en organisatorische invulling van de Brede School niet toekomt. Als de beheersfunctie niet goed georganiseerd wordt, is het bijvoorbeeld heel lastig om het gebouw buiten schooltijden te gebruiken. Daarmee gaat de mogelijkheid verloren om het gebouw een functie voor de wijk te geven.

De uitgave ‘Beheer en exploitatie van Brede Scholen’ (zie literatuurlijst) biedt een handreiking en een checklist voor Brede School-partners om alle facetten binnen dit traject te doorlopen.

In het productenboek is een korte beschrijving opgenomen van de organisatie van het beheer en de exploitatie van de multifunctionele accommodaties van de Brede Scholen in Barendrecht.

Steeds meer scholen en gemeenten zijn zich bewust van de mogelijkheid om de buitenruimten van de school een functie voor de wijk te geven. De druk op de buitenruimte is, met name in dichtbebouwde stedelijke gebieden, vaak zeer groot. Scholen, gemeenten en buurtbewoners kunnen samen zorgen voor kwalitatief goede speelruimte voor de kinderen in de buurt door afspraken te maken over het gezamenlijk vormgeven, gebruik en beheer van de schoolpleinen. Jantje Beton heeft over deze ontwikkelingen een brochure uitgegeven die gratis verkrijgbaar is (zie literatuurlijst).

In het productenboek vindt u*Hoofdstuk 3 Organisatie, coördinatie en gebouwen*

Voorbeeld 1 Regierol van de gemeente

Voorbeeld 2 Organisatiestructuur Stichting Federatie Brede school
Gouda e.o.

Voorbeeld 3 Taken en verantwoordelijkheden (Gorinchem)

Voorbeeld 4 Organisatiestructuur Capelle aan den IJssel

Voorbeeld 5 Projectleider Brede school

Voorbeeld 6 Functiebeschrijving coördinator naschoolse activiteiten
(Alphen aan den Rijn)

Voorbeeld 7 Multifunctionele accommodaties in Barendrecht

Voorbeeld 8 Gebruikersovereenkomst Brede school Barendrecht

Voorbeeld 9 Beleidsregel budgetsubsidie Brede school Vlaardingen

4 Financiën

INLEIDING

Hoe je het ook wendt of keert, een Brede school kost geld. Geld om een projectleider aan te trekken die in de ontwikkelfase actief is, geld voor coördinatie als de Brede school in uitvoering is, eventueel geld om andere nieuwe functies te betalen en geld om activiteiten voor kinderen en ouders te organiseren. Soms is het nodig gebouwen aan te passen. Sommige gemeenten kiezen er voor de Brede school in een geheel nieuw gebouw te huisvesten.

In dit hoofdstuk zetten we een aantal aandachtspunten op een rijtje.

4.1 ONTWIKKELFASE

In hoofdstuk 3 hebben we al aangegeven dat een projectleider van groot belang is om de Brede school van de grond te trekken. Soms is het mogelijk hiervoor een functionaris van één van de partners in te zetten. Zo'n interne projectleider is goedkoper dan een externe. Toch kan juist een extern projectleider, een neutraal persoon zonder een binding met één van de partners, maar wel met de specifieke kennis van een Brede schoolontwikkeling, in sommige gevallen de meest geschikte oplossing zijn. Hoewel dan een hogere uurprijs betaald dient te worden, levert het minder weerstanden op en daarmee sneller resultaten.

Niet alleen de projectleider steekt tijd in het ontwikkelen van de Brede school. De partners zijn veel tijd kwijt met overleggen, zowel binnen de eigen organisatie als tussen de partners onderling. Hetzelfde geldt voor de verantwoordelijke gemeenteambtenaar. Voor dit soort overleggen is vrijwel nooit extra geld beschikbaar. De partners passen dit in binnen hun reguliere werkzaamheden. Ontwikkelen van de Brede school is een tijdsinvestering waar de partners pas op langere termijn de resultaten voor terug zien. Ervaring leert echter wel dat kennismaking met andere professionals inspirerend werkt. De partners van de Brede school zien al gauw mogelijkheden om elkaar te versterken en daarmee hun eigen doel, het creëren van optimale ontwikkelingskansen voor kinderen, beter te realiseren.

4.2 UITVOERINGSFASE

In de uitvoeringsfase bestaan de kosten uit:

- Coördinatiekosten.
- Eenmalige kosten ter voorbereiding van de activiteiten, bijvoorbeeld het aanschaffen van materiaal of het geschikt maken van ruimten.
- Structurele kosten om de activiteiten te organiseren, dat wil zeggen om medewerkers te betalen, materiaal, huur van ruimten en dergelijke.

Er zijn verschillende financieringsbronnen die gemeenten gebruiken om deze kosten te dekken, bijvoorbeeld:

- Het onderwijsachterstandenbeleid in het primair onderwijs kent twee geldstromen:
 - Rechtstreekse middelen aan basisscholen via de gewichtenregeling, waarbij de opleiding van de ouders bepalend is;
 - Middelen die basisscholen van de gemeente ontvangen. Gemeenten putten hiervoor uit middelen die ze van het Ministerie van Cultuur, Onderwijs en Wetenschappen krijgen voor taken in het kader van de bestrijding van onderwijsachterstanden. Dit betreft voornamelijk geld voor de VVE en voor schakelklassen. Vaak voegen gemeenten hier nog eigen middelen aan toe. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de voorschoolse educatie en scholen voor de vroegschoolse educatie. Via de lokale educatieve agenda wordt overleg gepleegd tussen de gemeente en de scholen over het lokale VVE-beleid en wordt een doorlopende leerlijn gegarandeerd.
- Impulsbudget stedelijke vernieuwing. Deze gelden worden beschikbaar gesteld door het Rijk en zijn bestemd om de kwaliteit van de leefomgeving te verbeteren. De zogenaamde G31-gemeenten (de vier grote steden en 27 andere wat grotere gemeenten) kunnen rechtstreeks een aanvraag indienen bij het Rijk. De andere gemeenten kunnen een financiële bijdrage ontvangen via de Provincie.
- Inburgeringsgelden. Er zijn rijksmiddelen beschikbaar voor inburgeringstrajecten. Opvoedkundige en onderwijsthema's kunnen in de trajecten verwerkt worden, zodat de ouderbetrokkenheid van ouders vergroot wordt.
- Wet Maatschappelijke Ondersteuning. Verschillende prestatievelden hebben raakvlakken met de Brede school. De gelden die de gemeente hiervoor beschikbaar heeft, kan zij voor sommige Brede schoolactiviteiten bestemmen.

Financiële regelingen zijn aan verandering onderhevig. Belangrijk is om ontwikkelingen op de voet te volgen om er tijdig op in te spelen en er gebruik van te kunnen maken. Zo staat er in het najaar van 2007 een financiële impuls Brede scholen, sport en cultuur op stapel, komen er gelden beschikbaar voor de Centra voor Jeugd en Gezin en kondigt het kabinet aan in 2008 fors te willen investeren in de uitbreiding van voorschoolse educatie.

Ook is het raadzaam het provinciale beleid te volgen. De Provincie heeft financiële middelen om specifieke beleidsterreinen een impuls te geven.

Gemeenten geven overigens aan dat het incidentele karakter van overheidsgelden een groot knelpunt is. Regelingen vanuit het Rijk veranderen soms al na een aantal jaren. Activiteiten die vanuit zo'n budget gefinancierd worden lopen dan gevaar.

Fondsen

Naast deze financieringsbronnen zijn er fondsen waar men gebruik van kan maken. Hoewel het vaak eenmalige subsidies betreft, kan een dergelijke financiële bijdrage helpen om activiteiten op de rails te krijgen. Het Oranjefonds formuleert haar doelstelling en missie als volgt:

Het Oranje Fonds wil enerzijds sociale samenhang en anderzijds sociale participatie bevorderen. Sociale samenhang is belangrijk om eenzaamheid en isolatie te voorkomen van kwetsbare groepen in de samenleving. We willen hen ook in staat stellen volwaardig te participeren in de samenleving. Die participatie willen we stimuleren onder alle inwoners van het Koninkrijk der Nederlanden, zodat we daadwerkelijk met z'n allen verder komen.

Om deze doelen te verwezenlijken ondersteunt het Fonds projecten die de sociale infrastructuur verbeteren of vernieuwen, zoals de bouw van een gemeenschapshuis, of het wegwijz maken van allochtone vrouwen in Nederland. Daarnaast investeren we in projecten die een positieve sociale dynamiek op gang brengen, zoals ontmoeting tussen jong en oud, of gezamenlijke activiteiten van buurtbewoners in hun wijk of dorp.

Het VSB fonds steunt projecten op het gebied van zorg & welzijn, natuur & milieu, kunst & cultuur en sport & vrije tijd.

Scholen hebben zelf een budget, wat onder meer bestemd is voor kunst en cultuur. Ze hebben dus zelf ook de mogelijkheid een financiële bijdrage te leveren voor Brede schoolonderdelen.

Herschikking middelen

De gemeente heeft de mogelijkheid om te schuiven met bestaande budgetten en prestatieafspraken met organisaties te maken. Een welzijnsorganisatie kan bijvoorbeeld de opdracht krijgen de coördinatie van de Verlengde Schooldag op zich te nemen en een andere taak te laten vervallen of het buurthuis beschikbaar te stellen voor ouderbijeekomsten.

Bijdrage van deelnemers

Een andere inkomstenbron is een bijdrage van ouders voor activiteiten. In wijken waar kwalitatief goede opvang voor met name werkende ouders het speerpunt vormt, kan een deel van de kosten daaruit gedekt worden.

Een Brede school die zich richt op de bestrijding van onderwijsachterstanden, heeft wat ouderbijdragen betreft veel minder mogelijkheden. Vaak gaat het juist om gezinnen met een klein inkomen of ouders die onder meer om financiële redenen hun kind geen gebruik laten maken van georganiseerde vrijetijdsbesteding. Juist voor die kinderen is deelname aan Brede schoolactiviteiten van groot belang. Soms is het voor ouders mogelijk om via de bijzondere bijstand een financiële bijdrage van de gemeente te ontvangen voor deelname aan Brede schoolactiviteiten.

4.3 AFSPRAKEN OVER DE INZET VAN PARTNERS

De houder van het Brede schoolbudget huurt verschillende instellingen in om de Brede schoolactiviteiten te organiseren en te coördineren. Dit kan op verschillende manieren. Zo kan bijvoorbeeld een gemeente de benodigde uren voor coördinatie van naschoolse activiteiten vaststellen en financieren en daarnaast activiteitengeld beschikbaar stellen. Ook kan een budgethouder kiezen voor een ‘all inclusive’ prijs. De gemeente Leidschendam-Voorburg geeft aan één van de participerende scholen een bedrag om uitvoering te geven aan een ouderkamer. De gemeente en school maken daarover prestatieafspraken. De school draagt zorg voor een coördinator, voor de inrichting van de ouderkamer en voor de organisatie van de bijeenkomsten. Hoe de school het geld verdeelt, is geen zaak van de gemeente, maar van de school zelf. Voor de gemeente geldt alleen dat de afgesproken prestaties gehaald worden.

Ook met de inzet van vakdocenten kan op deze manier gewerkt worden. De vakdocent krijgt een bedrag per uitvoeringsuur. Hierbij is voorbereidingstijd, opruimen en reistijd bij inbegrepen. De materiaalkosten kunnen uiteraard wel verschillen.

4.4 POLITIEK DRAAGVLAK

Of er nu een extra budget beschikbaar gesteld wordt of geschoven wordt in bestaande middelen, voor het goed functioneren in inhoudelijk en financieel opzicht is een duidelijke regierol van de gemeente nodig. Deze regierol kan alleen maar vorm krijgen met politiek draagvlak. De politiek wil weten of het geld effectief en efficiënt besteed wordt. Politiek draagvlak kan verkregen en behouden worden door bijvoorbeeld:

- In het projectplan Brede school meetbare doelen op korte en langere termijn te formuleren.
- Aan te geven door welke monitoringgegevens de resultaten gemeten worden.
- Via een jaarlijkse rapportage de vorderingen kenbaar te maken.
- Regelmatig persoonlijk contact te houden door bijvoorbeeld in een gemeentelijke vergadering de vorderingen van de Brede school te presenteren, door raadsleden uit te nodigen bij activiteiten en ze de gelegenheid te geven een gesprek aan te gaan met medewerkers en gebruikers.

In het productenboek vindt u

Hoofdstuk 4 Financiën

Voorbeeld 1 Financiën (Alphen aan den Rijn)

5 Monitoring en evaluatie

INLEIDING

In het gezamenlijk beleidsplan zijn de resultaten vastgelegd die de partners in de Brede school willen bereiken.

Voor alle betrokkenen is het van groot belang om na verloop van tijd na te gaan of de resultaten zijn bereikt. De invalshoek van de deelnemende partners kan verschillend zijn. Scholen zijn waarschijnlijk benieuwd of de leerprestaties van de kinderen omhoog gaan, terwijl de gemeente graag wil weten of het geld op een efficiënte en effectieve wijze is ingezet. Om hier zicht op te krijgen is het nodig de resultaten zo meetbaar mogelijk te formuleren en van tevoren te bepalen welke gegevens tijdens de activiteiten geregistreerd dienen te worden. Met andere woorden: welke vormen van monitoring zijn noodzakelijk om tot een goede evaluatie te komen? In dit hoofdstuk belichten we het stellen van meetbare doelen en monitorgegevens.

5.1 PROVINCIAAL ONDERZOEK

De doelen die men door middel van een Brede school wil bereiken zijn te onderscheiden in:

- **Procesopbrengsten**
Zijn de partners tevreden over de gevolgde werkwijze? Wat was succesvol en wat juist niet? Hoe kunnen we van de ervaringen gebruik maken bij het vervolg of bij andere toekomstige projecten?
- **Productopbrengsten**
Zijn de leerprestaties van de kinderen verbeterd? Is er kwalitatief goede opvang gerealiseerd? Is de sociale cohesie in de buurt toegenomen?

De proces- en productopbrengsten tezamen geven helderheid over het gevoerde beleid: Heeft men de goede keuzes gemaakt en heeft de investering ook datgene opgeleverd wat men er van verwachtte?

In het provinciale Brede schoolproject heeft het RISBO (Rotterdams Instituut voor Sociaal-wetenschappelijk BeleidsOnderzoek, opererend binnen de Erasmus Universiteit Rotterdam) onderzoek gedaan naar de Brede schoolontwikkeling.

Het onderzoek bestond uit verschillende deelonderzoeken met de volgende onderzoeksvragen:

1. Is het beleid geïmplementeerd zoals bedoeld? Hoe ontwikkelen de Brede schoolactiviteiten zich in de loop van de tijd?
2. In welke mate nemen kinderen deel aan Brede schoolactiviteiten, hoe beoordelen zij deze activiteiten en in welke mate heeft deelname aan en oordeel over de activiteiten invloed op het sociaal en cognitief functioneren?
3. In hoeverre zijn ouders betrokken bij Brede schoolactiviteiten? Wat is hun mening over de relatie tussen de Brede school en de wijk, oftewel de sociale cohesie?

Het onderzoek is uitgevoerd in Barendrecht, Gorinchem, Gouda, Oegstgeest, Pijnacker en Zwijndrecht.

De vragen zijn beantwoord door interviews met betrokkenen af te nemen en door vragenlijsten in te laten vullen door onder andere schooldirecteuren en leerlingen van groep vier tot en met acht.

In de loop van twee jaar zijn interviews en vragenlijsten herhaald om de voortgang te kunnen meten.

Een tussenrapportage laat zien dat er geen verband optreedt tussen deelname aan Brede schoolactiviteiten en het sociaal dan wel cognitief functioneren van de leerlingen. Wel constateren de onderzoekers dat een hoge waardering van Brede schoolactiviteiten gepaard gaat met een beter sociaal functioneren van de kinderen en met een iets beter cognitief functioneren.

De algemene conclusies na twee jaar onderzoek in het eindrapport luiden als volgt:

"In de meerjarige Brede schoolontwikkeling is een verschuiving van aandacht te zien. In de eerste jaren ging de aandacht uit naar de organisatie zelf. Daarna verschoof deze sterk naar de leerling en leerlingactiviteiten. In dit laatste traject zien we de focus verschuiven naar de samenwerkingspartners en de ouders. Het lijkt erop dat de 'Brede schoolcirkel' steeds wijder wordt en een groter bereik krijgt, waarbij tegelijkertijd het netwerk fijnmaziger wordt. Het totaalbeeld dat door deze gegevens ontstaat, is er één van een hecht samenwerkingsverband tussen verschillende partijen, die goed op elkaar afgestemde activiteiten organiseert en voorziet in een behoefte aan de kant van de leerlingen, ouders en wijk.

Tevens kunnen we een trend waarnemen waarin het erop lijkt alsof de autochtone bevolking de meerwaarde van de Brede schoolactiviteiten in toenemende mate onderkent. De kinderen van Nederlandse ouders nemen steeds meer deel aan de Brede schoolactiviteiten. In het kader van de integratie van diverse bevolkingsgroepen en de sociale cohesie in de wijk, is het toe te juichen dat kinderen met verschillende achtergronden samen deelnemen aan de Brede schoolactiviteiten. Een dergelijke ontwikkeling zien we eveneens terug in het gegeven dat, in tegenstelling tot vorig jaar, de kinderen uit één- en twee-oudergezinnen even sterk zijn vertegenwoordigd bij de Brede schoolactiviteiten.

Met betrekking tot de sociale cohesie kunnen we verschillende resultaten interpreteren vanuit verschillende perspectieven.

Vanuit schoolperspectief kan worden vastgesteld dat de respondenten, de Brede schoolcoördinatoren, over het algemeen positiever zijn over de invloed die de Brede school op de samenhang in de wijk, dan vorig jaar. Zij onderstreepten met name de invloed van de Brede school op de betrokkenheid en actieve opstelling van buurtgenoten in de wijk. Dit beeld komt overeen met de toegenomen relaties die brede scholen hebben opgebouwd met partners in de buurt zoals de peuterspeelzalen of activiteiten voor ouders.

Vanuit het perspectief van de ouders van kinderen die een Brede school bezoeken, blijkt dat zij evenals vorig jaar een algemeen positieve houding hebben als het gaat om de invloed van de Brede school op de sociale samenhang in de wijk. Toch is deze mening, ondanks een toegenomen aantal activiteiten voor ouders en wijkbrede activiteiten, niet versterkt onder de ouders. Wellicht dat de Brede school en haar partners de berichtgeving omtrent deze activiteiten nog niet genoeg hebben uitgewerkt, hetgeen ook terug te vinden is in enkele opmerkingen die ouders maakten ten aanzien van de onbekendheid van de Brede school en haar activiteiten voor ouders.

Tenslotte willen we dit onderzoek afsluiten met de opmerking dat de Brede schoolontwikkeling in de pilotgemeenten van de provincie Zuid-Hollands de afgelopen jaren een sterke en positieve ontwikkeling is geweest. Daarbij hebben de ouders, maar bovenal hun kinderen hun waardering uitgesproken over de activiteiten, die in het kader van de Brede school zijn ontwikkeld en georganiseerd. Zij bleken zeer tevreden over het aanbod en de kwaliteit van de Brede schoolactiviteiten. Alleen deze tevredenheid bij de kinderen is al een groot resultaat dat op de langere termijn wellicht effect heeft op de onderlinge omgang en samenhang tussen kinderen in de wijk.”⁸

⁸ De Brede school na twee jaar, de ontwikkeling van Brede schoolactiviteiten, ouderparticipatie en sociale cohesie in de wijk. RISBO, E.B. Klatter, W.H.A. Hofman, E.Heyl, M. van den Berg december 2003

5.2 LOKAAL ONDERZOEK

Uit het RISBO-onderzoek blijkt dat effectmeting op lokaal niveau haast ondoenlijk is. Als de leerprestaties van kinderen omhoog gaan, is nauwelijks aan te tonen dat dit het gevolg is van Brede schoolactiviteiten. Bovendien stelt wetenschappelijk onderzoek hoge eisen, zoals het langdurig volgen van deelnemende kinderen in vergelijking met kinderen uit een zelfde doelgroep, die niet deelnemen aan de Brede schoolactiviteiten. Alleen al uit financieel oogpunt is dit onuitvoerbaar voor lokale Brede schoolprojecten.

Dat betekent echter niet dat er geen meetbare en werkbare resultaten gesteld kunnen worden. In elke situatie is het van belang om te weten of het proces naar tevredenheid verloopt en de inspanningen een positieve invloed hebben. Aan de hand van algemeen aangenomen veronderstellingen is het mogelijk concrete resultaten te formuleren en de daarbij behorende monitoring te bepalen. We geven twee voorbeelden:

- Men gaat er van uit dat deelname aan voor- en voegschoolse educatie een positieve invloed heeft op de ontwikkeling van kinderen. Als resultaat stelt men vast dat na twee jaar een bepaald percentage van de kinderen in de wijk de peuterspeelzaal bezoekt. De monitor bestaat uit het doen van een meting van deelname aan het begin van het project en na twee jaar.
- Van ouderbetrokkenheid wordt verondersteld dat het positief bijdraagt aan de leerprestaties van kinderen. In de Brede school wordt een ouderkamer opgericht. Men streeft een resultaat na van gemiddeld tien tevreden ouders per ochtend, die tot dan toe niet actief betrokken waren bij het schoolgebeuren. De monitor bestaat uit registratie van het aantal ouders en of het gaat om nieuwe contacten. Regelmatig wordt onder de ouders een tevredenheidsonderzoek gehouden.

Dit soort resultaten en meetmethoden zijn praktisch goed uitvoerbaar en geven een beeld van wat er binnen de Brede school bereikt wordt. Als daar van tevoren overeenstemming over bestaat, kunnen de vorderingen van de Brede school transparant gemaakt worden. Het geeft voldoende gelegenheid tussentijds bij te sturen mocht monitoring uitwijzen dat het gewenste resultaat niet op tijd bereikt wordt.

Daarnaast kunt u gebruik maken van onderzoeken die al gedaan worden door bijvoorbeeld het rijk, de provincie, gemeenten, schoolbesturen, kinderopvanginstellingen, stichtingen voor sociaal cultureel werk et cetera. Met andere woorden: er zijn al heel wat gegevens beschikbaar, zoals een leefbaarheidsmonitor, de jeugdmonitor, jaarverslag van de leerplichtambtenaar, behoefteonderzoek naar kinderopvang op rijks-, provinciaal en gemeentelijk niveau, prima-cohortonderzoeken en de armoedemonitor. Als deze metingen regelmatig verricht worden, zijn trends waarneembaar.

Andere voorbeelden van doelen, resultaten en monitoring zijn:

Procesopbrengst

Doel: Een snelle, constructieve wijze om tot een gezamenlijke pedagogische visie te komen. Resultaat: een werkwijze met draagvlak van alle betrokkenen die binnen twee maanden leidt tot een visie op papier.

Monitor:

- Na een maand checken of de planning klopt en navragen bij betrokkenen of procedure naar tevredenheid verloopt;

- Na twee maanden terugblik op werkwijze en vastlegging in verslag met knelpunten en succesfactoren.

Productopbrengst

Doel: Kinderen met kans op onderwijsachterstand extra leermogelijkheden te bieden door verlengde schooldag.

Resultaat:

- Na een jaar zijn er voor elke leeftijdsgroep twee activiteiten waaruit kinderen kunnen kiezen. Per activiteit nemen voor alle leeftijdsgroepen minimaal tien kinderen deel, waarvan de helft met een hoog leerlinggewicht.
- Na twee jaar zijn er voor elke leeftijdsgroep drie activiteiten. Per activiteit nemen vijftien kinderen deel, waarvan tien met een hoog leerlinggewicht.

Monitor:

- Registratie van deelnemersaantallen en deelnemers met een hoog leerlinggewicht.

5.3 ANALYSE EN PRESENTATIE VAN DE MONITOR

Een monitor geeft inzicht of de meetbare resultaten zijn/worden bereikt. Belangrijk is om regelmatig met de partners de gegevens uit de monitor te analyseren en na te gaan of de juiste koers bewandeld wordt om tot het gewenste resultaat te komen. Tussentijds kunnen zo nodig acties worden ondernomen om het gekozen doel te bereiken.

Met name de gemeente vormt hierbij een belangrijke factor. De gemeente stelt immers geld beschikbaar om de Brede school tot stand te brengen en hecht dus veel waarde aan de resultaten. Om het politieke draagvlak te vergroten is het zaak raadsleden niet alleen regelmatig een verslag te sturen, maar hen op inspirerende wijze op de hoogte te houden. Een bezoek aan de ouderkamer, de peuterspeelzaal en de verlengde schooldag of een gesprek met een medewerker van het Zorg Advies Team wordt over het algemeen zeer gewaardeerd. Raadsleden zien voor ogen wat de Brede school voor kinderen en ouders betekent. Goede kans dat dat hen over de streep trekt om geld beschikbaar te blijven stellen.

Stappenplan

Samengevat vergt monitoring de volgende stappen:

- Inventarisatie van de doelen
- Vertaling van de doelen in meetbare resultaten op korte en lange termijn
- Keuzebepaling monitor
- Bepaling gebruik van bestaande onderzoeken
- Bepaling van verzameling van eigen gegevens. Blijf daarin reëel. Tweehonderd ouderparen interviewen is bijvoorbeeld heel veel werk
- Tussentijdse verwerking en analyse van de gegevens
- Zonodig bijsturing
- Presentatie van de gemeten resultaten

In het productenboek staat een voorbeeld van registratie van deelname van kinderen aan activiteiten na school.

5.4 KWALITEITSBELEID BREDE SCHOOL

Nu de Brede school steeds meer vorm en inhoud krijgt en ook in steeds meer gemeenten er structureel middelen voor de Brede school beschikbaar zijn, komt de vraag naar het ontwikkelen van kwaliteitsbeleid ook prominenter naar voren.

“In de beginjaren werd gesteld dat de Brede school niet bestaat, oftewel dat de Brede school vele verschijningsvormen kent. Momenteel blijkt een aantal gemeenten behoefte te hebben aan aanscherping van de soms al te globale definities. Al is het maar om te voorkomen dat een onbeperkt aantal partijen aanspraak kan maken op veelal beperkte stimuleringsfondsen. In dit verband kunnen kwaliteitscriteria uitkomst bieden.

Onder kwaliteitscriteria verstaan we eenduidige formuleringen van de kenmerken waarmee een Brede school zich onderscheidt van een ‘gewone’ school.”

(Jaarbericht Brede Scholen 2003, Oberon)

Landelijke lijst met kwaliteitscriteria

Oberon en OOG publiceerden, onder andere in opdracht van de Stuurgroep Brede Scholen, de folder “Kwaliteitscriteria Brede school”. Geen keurslijf, maar een leidraad. Het belangrijkste onderdeel van de folder is een duidelijke checklist die vooral voor managers en bestuurders eenvoudig gebruikt kan worden om sturing te geven aan de totstandkoming en de dagelijkse werking van brede scholen.

De folder kan besteld worden bij Oberon / tel.: 030 230 60 90

De hoofdthema’s van deze kwaliteitscriteria bestaan uit:

1. Gezamenlijke visie
2. Het kind staat centraal
3. Ouders betrokken
4. Maatwerk in de wijk
5. Multidisciplinaire samenwerking
6. Doorgaande lijn
7. Nieuwe professionele houding
8. Structurele aanpak
9. Geschikte en beschikbare ruimte
10. Zichtbaar maken van resultaten

De Brede school in Bergschenhoek heeft deze kwaliteitscriteria gebruik om zelf een kwaliteitsbeleid te ontwikkelen. Dit treft u aan in het productenboek. Zie hoofdstuk 5 voorbeeld 3.

In het productenboek vindt u

Hoofdstuk 5 Monitoring en evaluatie

Voorbeeld 1 Deelnameformulier (Pijnacker)

Voorbeeld 2 Diverse evaluatie formulieren

Voorbeeld 3 Kwaliteitscriteria (Bergschenhoek)

6 Combinatie- functies

INLEIDING

Samenwerking in een Brede school betekent dat er nieuwe taken ontstaan. In het hoofdstuk 3 hebben we al verschillende coördinerende taken belicht. Voor activiteiten voor kinderen wordt vaak gebruik gemaakt van diensten van organisaties zoals een creativiteitscentrum, een muziekschool of sportverenigingen. In hoofdstuk 12 laten we zien hoe overeenkomsten met hen gesloten kunnen worden.

In een Brede school zijn veel ouders vrijwillig werkzaam. In hoofdstuk 9 beschrijven we het belang van ouderbetrokkenheid en de waardering die u hen kunt bieden.

Daarnaast is de aandacht voor combinatiefuncties in onderwijs, kinderopvang en welzijn in de laatste jaren enorm toegenomen.

Daar waar organisaties samenwerken, dus ook binnen Brede scholen, kan vroeg of laat de vraag naar een combinatiefunctie ontstaan. Deze vraag kan bijvoorbeeld voortkomen vanuit een persoonlijke wens van een medewerker, het bieden van een doorlopend, eenduidig pedagogisch klimaat of het creëren van een sluitende aanpak. Naast deze min of meer inhoudelijke overwegingen kan het delen van ruimte ook een aanleiding vormen om de mogelijkheden voor combinatiefuncties te gaan benutten.

JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding heeft in 2003-2005 het project 'Combifuncties in kinderopvang, onderwijs, welzijn en sport' uitgevoerd. JSO onderzocht mogelijke vormen van personele samenwerking tussen de verschillende sectoren, waardoor ze zicht kreeg op de struikelblokken, maar vooral ook op de vele mogelijkheden om combifuncties te creëren. Nog steeds is JSO nauw betrokken bij de landelijke ontwikkelingen rondom combinatiefuncties.

In dit hoofdstuk gaan wij in de op mogelijkheden om het werken tussen organisaties te verdiepen door dit uit te werken naar personele samenwerking. Door het aanstellen van een

combinatiemedewerker in bijvoorbeeld de Brede school, kunnen de inhoudelijke doelen versterkt worden.

Deze zogenaamde combimedewerkers kunnen bijvoorbeeld in de peuterspeelzaal en de buitenschoolse opvang werken of als Brede schoolmedewerker met taken als onderwijsassistent, overblijfkraft en begeleiden van naschoolse activiteiten.

6.1 WAT IS EEN COMBINATIEFUNCTIE?

“Combifuncties zijn functies, waarbij werk dat van origine onder twee verschillende werkgevers wordt verricht, tot één functie wordt gemaakt” (Regioplan, 2003)

Voor de praktijk van de Brede school betekent dit:

Een combimedewerker combineert in één baan (of werkring) het werk uit verschillende sectoren op het gebied van opvang, vrije tijd, activiteiten en onderwijs aan kinderen. Centraal in deze verschillende taakonderdelen staat het werken met kinderen, in de meeste situaties van peuterspeelzaal tot aan het einde van de basisschool, dus in de leeftijd van 2 t/m 12 jaar. Soms zal de combimedewerker ook met jongere of oudere kinderen werken.

In praktijk zien we echter verwarring rondom het begrip combinatiefuncties ontstaan. Men spreekt over combinatiefuncties als het gaat over werkzaamheden in de Brede school die gericht zijn op:

1. Beheer / conciërge van multifunctionele accommodaties, of
2. Uitvoerend werk met kinderen, of
3. Coördinatie van de Brede school

In dit handboek gaan we uit van de tweede variant, die in onze ogen een combinatiefunctie is, namelijk uitvoerend werken met kinderen in onderwijs, opvang en vrije tijd.

Een combinatiefunctie kan verschillende gradaties hebben. We onderscheiden:

- de interne combifunctie
- organisatie- en sectoroverstijgende combifuncties met twee arbeidsovereenkomsten
- organisatie- en sector overstijgende combifuncties met één werkgever en één contract

De interne combifunctie

Een medewerker combineert twee of meerdere functies binnen één organisatie. Mogelijk moet er met twee CAO's gewerkt worden.

Enkele voorbeelden van interne combifuncties zijn:

- Een koepelorganisatie met kinderopvang én peuterspeelzaalwerk, waar een groepsleidster 's morgens op de speelzaal werkt en 's middags in de buitenschoolse opvang. Of de TSO coördinatie wordt door een BSO leidster verzorgd, die een werkdag van 11.30 tot 18.30 uur krijgt op deze manier.
- Een brede welzijnsorganisatie waar een peuterspeelzaalleidster ook de Brede schoolactiviteiten voor jonge kinderen begeleidt.

Bij brede welzijnsorganisaties en/of organisaties voor kinderopvang en peuterspeelzaalwerk komen dergelijke combinaties in de praktijk al vrij veel voor.

Organisatie- en sectoroverstijgend met twee contracten

De medewerker werkt bij twee organisaties in verschillende sectoren. In deze situatie heeft de medewerker twee afzonderlijke arbeidscontracten, bijvoorbeeld in de vorm van detachering of een projectaanstelling. De organisaties kunnen de afzonderlijke arbeidsovereenkomsten ook met elkaar verbinden door contractuele afspraken te maken. Voorbeelden zijn:

- Een groepsleidster van een organisatie voor buitenschoolse opvang (BSO) begeleidt de kunstzinnige projecten en de musical op de basisschool. Voor deze werkzaamheden heeft zij een projectaanstelling bij de school. De school en de BSO-instelling hebben een contract opgesteld waarin de verantwoordelijkheden van beide organisaties beschreven staan.
- Op de BSO bestaat grote behoefte aan extra kennis en vaardigheden op het gebied van sportactiviteiten voor oudere kinderen. Daarom detacheert een brede welzijnsorganisatie haar sportmedewerker, die gewend is sportactiviteiten voor tieners te organiseren, bij de BSO.

Organisatie- en sectoroverstijgend met één baas en één contract

Vanuit de optiek van de medewerker is dit de meest gewenste situatie. Want hoewel er sprake is van meerdere functies, organisaties en verschillende CAO's, gaat het toch om één baan. De medewerker is daardoor niet afhankelijk van verschillende regelingen en afspraken. De betrokken organisaties hebben afspraken gemaakt over de verdeling van de loonkosten, de begeleiding, de aansturing enzovoorts. Een voorbeeld van zo'n combifunctie:

- Een onderwijsassistent op de basisschool verzorgt de voorschoolse opvang en het overblijven op school. Zij heeft een werkdag van 7.30 tot 13.30 uur en is aangesteld onder één rechtspersoon.

Visie: soort combinatiefunctie

De visie op het creëren van combinatiefuncties bepaalt de oplossingen en samenwerkingspartners. Als een sluitend opvangarrangement voor kinderen het uitgangspunt is, ligt een combinatie van buitenschoolse en tussenschoolse opvang voor de hand. Een brede welzijnsorganisatie met meerdere werksoorten, start wellicht met het zoeken van passende combinatiemogelijkheden in de eigen organisatie.

Voor elk vertrekpunt geldt het belang om een keuze te maken vanuit een meerwaarde. Het bieden van combinatiefuncties is een middel om een ander doel te bereiken. In Brede schoolverband zal dat in ieder geval verbetering en versterking van de samenwerking zijn. Daar waar een combinatiefunctie gerealiseerd wordt omdat “een individuele medewerker graag meer uren wil werken” is gedoemd te mislukken omdat de bereidheid om samen te werken de basis dient te vormen. Komt zo'n keuze voort uit het belang van behoud van personeel dan is een organisatie vaak zelf bereid er meer in te investeren.

6.2 MOGELIJKHEDEN VOOR AANSTELLING VAN MEDEWERKERS

In praktijk zien we dat de meeste hobbels ervaren worden rondom de aanstelling en juridische kant van combinatiefuncties. Er zijn meer mogelijkheden dan u denkt!

We zetten ze voor u op een rijtje:

- In de CAO kinderopvang en welzijn heeft u de mogelijkheid om **zelf functies samen te stellen**, met een bijpassende taakomschrijving en salaris.
- **Twee contacten, twee CAO's**: u kunt afspreken dat beide organisaties een eigen contract met de werknemer afsluiten. Deze heeft in feite twee kleine banen waarbij alles afzonderlijk geregeld wordt. Nadeel is dat dit eigenlijk geen combinatiefunctie is, omdat er geen verbinding bestaat. Dit kunt u eventueel wel in de arbeidsovereenkomst benoemen, maar is niet rechtsgeldig.
In het verleden bestond het beeld dat kleine banen tot minder pensioenopbouw leiden. Dit is echter niet het geval. Indien er sprake is van verschillende pensioenfondsen, tellen beide fondsen alle inkomens bij elkaar, berekenen de verschuldigde premie en laten er vervolgens de deeltijdfactor op los. Op die manier komen combifunctionarissen altijd aan een volledig pensioen, zij het vanuit verschillende pensioenpotjes.
- Indien u in uw organisatie met 2 CAO's werkt en de medewerker deels onder de ene en deels onder de andere CAO laat werken (onder 1 arbeidsovereenkomst die uit twee delen) bestaat, is het mogelijk dat de medewerker **1 samengesteld salaris** ontvangt. Dit bestaat dan uit het totaal van de 2 afzonderlijke delen. De werknemer heeft 1 contract en 1 formele werkgever, mogelijk verdeeld over twee operationele aanstuurders – managers.
- Het is mogelijk om het formele – juridische werkgeverschap uit te besteden aan het werkgeverinstituut in Rotterdam (WGI). In deze situatie is het **WGI formeel-juridisch werkgever**. Dit betekent dat zij een:
 - Aansluitingsovereenkomst met opdrachtgever
 - Arbeidsovereenkomst met werknemer
 - Detacheringsovereenkomst met opdrachtgever en werknemer afsluiten.
 Aan het inhuren van de diensten van het WGI zijn kosten verbonden, voor meer informatie en mogelijkheden kijk op www.stichting-wgi.nl
Het WGI is door de belastinginspecteur vrijgesteld van Btw-heffing op detacheren.
- U kunt voor het aanstellen van een medewerker gebruik maken van **detachering**. De organisatie waar de medewerker het meeste aantal uren werkt is de baas / werkgever.

Deze werkgever neemt de werknemer in dienst en sluit een detacheringovereenkomst met andere partijen af.

Over de *dienst* detachering moet in de regel BTW betaald worden.

Er zijn echter een aantal vrijstellingen geregeld: onderwijs, educatieve activiteiten, kinderopvang zonder uitdrukkelijk winstbelang en overblijven zijn BTW vrije diensten. Omdat het belangrijk is detachering goed te regelen, adviseren wij u de juridische helpdesk van de MO-groep te raadplegen voor de laatste actuele informatie.

Naast de detacheringovereenkomst hebben de organisaties een samenwerkingsovereenkomst waarin zij afspraken over zaken als deskundigheidsbevordering, ziekte, WAO-risico, (dis)functioneren hebben vastgelegd.

- Het is mogelijk om **onthefing aan te vragen**, zodat medewerkers onder 1 CAO aanesteld kunnen worden.

Het werken in een kinderdagverblijf of de BSO valt onder de CAO kinderopvang. De peuterspeelzaal valt onder de CAO welzijn. Het is mogelijk om gebruik te maken van een uitzonderingsregeling dat medewerkers in de peuterspeelzaal onder de CAO kinderopvang werken. Echter alle arbeidsvoorwaarden gaan dan volgens de CAO kinderopvang. Grootste struikelblok is hierin het leidster-kind ratio en de bezetting van twee bevoegde leidsters op een groep. Hierover worden namelijk uitspraken gedaan in de CAO kinderopvang. Het is belangrijk om hier vooraf goede keuzes in te maken.

6.3 HET BELANG VAN GOEDE WERKAFSPRAKEN

De meerwaarde voor het aanstellen van een combinatiefunctionaris is duidelijk. Er is zelfs een veelbelovende kandidaat. Dan is nu het moment aangebroken waarop u uw papieren beleid moet gaan vertalen in heldere, concrete werkafspraken.

Met iedere nieuwe werknemer moeten werkafspraken gemaakt worden en de combimedewerker vormt hier geen uitzondering op. Maar omdat deze werknemer meerdere functies, werkplekken en/of werkgevers combineert, voldoen veel standaardafspraken niet. De situatie wordt nog ingewikkelder als er verschillende CAO's in het spel zijn. Daarom is het belangrijk extra aandacht te schenken aan het maken van goede werkafspraken. Bij problemen of vervelende discussies achteraf is niemand gebaat. En de medewerker die haar eerste werkdag begint met het gevoel dat alles goed is geregeld, zal extra gemotiveerd zijn.

Afspraken op twee niveaus

Werkafspraken voor een combinatiefunctie moeten op twee niveaus gemaakt worden. Voor de hand liggen de (contract)afspraken die de werkgever met een werknemer maakt. Daarnaast is het belangrijk dat er op het niveau van de organisatie(s) heldere afspraken bestaan. Dit behoedt de combimedewerker voor onduidelijke constructies en verwachtingen en heeft bovendien als voordeel dat beide afdelingen of organisaties de financiële en arbeidsrechtelijke consequenties van de combinatiefunctie kunnen overzien. Het maken van goede afspraken over bijvoorbeeld aansturing, scholing en het delen van risico's zorgt ervoor dat u niet voor onaangename verrassingen komt te staan. Tegelijkertijd brengen ze samenwerkingspartners (nog meer) op één lijn.

Harde en zachte afspraken

Een groot deel van de werkafspraken zijn van financiële, procedurele of arbeidsrechtelijke aard: het zijn harde afspraken. Maar negeer de zachte kant van het verhaal niet. Vroeg of laat loopt deze medewerker aan tegen verschillen in cultuur, pedagogisch handelen of verwachtingspatronen van collega's, ouders en kinderen. Het is belangrijk afspraken te maken over de manier waarop de medewerker hierin begeleid wordt.

6.4 DE VERSCHILLENDE ROLLEN VAN DE COMBIMEDEWERKER

Het werken in een combinatiefunctie vraagt om het flexibel en creatief om kunnen gaan met verschillende rollen, passend bij de eigenheid van de functie. Dat vraagt om het vermogen om te kunnen schakelen, in te leven in verschillende situaties, open te communiceren met elkaar, om te kunnen gaan met eigen taken en verantwoordelijkheden, leidend en volgend kunnen zijn. In de praktijk blijkt dat de medewerkers zelf daar heel verschillend mee om gaan. De signalen variëren van “gewoon de knop omzetten” tot het opzeggen van een deel van het contract omdat het switchen te belastend is. Het karakter van de medewerker zelf speelt hier een rol in. Toch is het voor (samenwerkende) organisaties belangrijk om hier goed over na te denken en aandacht aan te besteden in de selectie.

Het is natuurlijk lastig om met verschillende of zelfs tegenstrijdige visies te moeten werken. Maar er zijn meer hobbels te nemen. Combimedewerkers hebben verschillende rollen te vervullen en elke rol brengt een andere verantwoordelijkheid met zich mee. Bijvoorbeeld:

- Op de BSO heeft de combimedewerker de regie en eindverantwoordelijkheid over de groep. Van haar wordt verwacht dat zij initiatieven neemt en anticipeert op (gedrag van) kinderen.

- Als klassen- of onderwijsassistent werkt de combimedewerker onder verantwoordelijkheid van de leerkracht. Deze bepaalt de grote lijnen en bewaakt het overzicht. De combimedewerker dient hier meer ‘volgend’ te handelen.
- Tijdens de Brede schoolactiviteiten geldt het uitgangspunt dat kinderen leren om verantwoordelijkheid te dragen voor hun eigen keuzes. Jezelf opgeven voor een cursus betekent dus ook dat je hem afmaakt. Maar de combimedewerker dient tegelijkertijd, in haar rol als BSO-leidster, te stimuleren dat het kind zelf invulling geeft aan zijn vrije tijd. En misschien heeft hij dan wel een keer geen zin om mee te doen met de activiteit waar hij zich voor opgegeven heeft.

De verschillende rollen kunnen dus verschillend of zelfs tegenstrijdig gedrag met zich meebrengen. De combimedewerker wordt geconfronteerd met ‘gewetensvragen’: vragen die bijdragen aan het bewust worden van het eigen handelen, de rol en de verwachtingen die bij het taakonderdeel horen. Misschien spelen deze zaken onbewust. Het is de taak van de begeleider of leidinggevende om medewerkers te begeleiden in het bewust worden en bespreekbaar maken van deze “gewetensvragen.”

“’s Morgens op school werken is heel anders dan ’s middags in de BSO. Als ik de TSO niet draai, heb ik een lange pauze van 11.30 uur tot 14.00 uur. Dat vind ik prettig. Ik ga echt naar een andere baan toe ’s middags. Ik heb de tijd om zaken op school af te ronden en los te laten. Het ‘switchen’ van werk op één dag gaat goed. School en kinderopvang zijn niet met elkaar te vergelijken. De school sluit ik ’s morgens af door verslagen te schrijven. Daar geven ze me ook de tijd voor. Ik ben gewoon echt klaar, als ik naar de BSO ga. De knop om zetten gaat gemakkelijk!”

Ingrid van Kesteren, pedagogisch medewerker Okidoki ’s te Gravenzande

“... [combimedewerkers] vinden het gebrek aan vastigheid soms wel lastig. Het werk boeit hen wel, al moesten zij wennen aan het overschakelen naar hun verschillende rollen in de school en de buitenschoolse opvang: “Op school ben je de juf, op de buitenschoolse opvang gewoon leidster.”

“Op het moment dat je het lokaal uitstapt, vertellen de kinderen hoe ze het vonden op school en waarom het wel of niet leuk was. Dan noemen ze me bij mijn voornaam en durven ze vrijuit te praten.”

Rotterdams Onderwijs Magazine, november 2003

Gewetensvragen kunnen op zich verschillende niveaus voorstellen:

- op het niveau van interactie kind – combimedewerker
- op het niveau van medewerker – collega
- in een team waarin combimedewerkers werken

In het productenboek vindt u

Hoofdstuk 6 *Combinatiefuncties*

Voorbeeld 1 Checklist combifuncties

Voorbeeld 2 Functiebeschrijving medewerker Brede school

Doorgaande lijn, pedagogische visie en levensecht leren

INLEIDING

Bijna elk kind en elke ouder bezoeken het consultatiebureau. Ouders krijgen daar informatie over de fysieke, de cognitieve en sociale ontwikkeling van hun kind. Op de peuterspeelzaal doen kinderen speelervaring op en ontwikkelen ze sociale vaardigheden die ze later op de basisschool goed kunnen gebruiken. Als kinderen ouder worden, spelen organisaties die zich richten op de vrije tijd van kinderen een rol, bijvoorbeeld het sociaal-cultureel werk, de buitenschoolse opvang, sportverenigingen. Op het voortgezet onderwijs hebben de politie en organisaties voor arbeidstoeleiding soms contact met de leerlingen. Voor elke leeftijd geldt dat signalering van problemen en zo nodig vroegtijdige begeleiding van groot belang is.

Als deze vormen van ondersteuning van ouders en kinderen goed op elkaar afgestemd zijn, spreken we van een doorgaande lijn: ouders en kinderen blijven 'in beeld'. Ouders krijgen op het juiste moment handvatten aangereikt om de ontwikkeling van hun kind te stimuleren al dan niet met behulp van deskundigheid van professionals. Kinderen krijgen naarmate ze ouder worden meer mogelijkheden zelfstandig die ondersteuning te vragen die ze nodig hebben.

Het consultatiebureau en de basisschool zijn organisaties met het doel ontwikkelingskansen van kinderen te vergroten, waar vrijwel elk kind en elke ouder komt. Organisaties bij uitstek dus om een spilfunctie binnen de doorgaande lijn te vervullen. Landelijk gezien is hier de nodige aandacht voor met de ontwikkeling van een Elektronisch Kind Dossier (EKD).

In het volgende deel gaan we in op de mogelijkheden om rond de Brede school een doorgaande lijn te realiseren. Deze doorgaande lijn kan in twee vormen in de Brede school naar voren komen:

- Voor een vruchtbare samenwerking is een gezamenlijke pedagogische visie van de partners die binnen de Brede school werken aan de doorgaande lijn, van groot belang.

- Voor het versterken van de doorgaande ontwikkelingskansen van kinderen is de verbinding tussen binnen- en buitenschoolsleren van belang. Levensecht leren wordt in steeds meer Brede scholen uitgewerkt.

In dit hoofdstuk lichten we deze twee ontwikkelingen toe.

7.1 PEDAGOGISCHE VISIE

In de Brede school werken meerdere partners met dezelfde kinderen, bijvoorbeeld de leerkracht van de basisschool tijdens de schooluren, de vrijwilliger gedurende de tussenschoolse opvang en de leidster van de buitenschoolse opvang na schooltijd. Ook stromen de kinderen door van de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf naar de onderbouw van de basisschool.

In het boek “Starten met de Brede school”⁹ staat over de noodzaak van het voeren van een gezamenlijk pedagogisch beleid het volgende:

“Daar waar sprake is van geslaagde aanzetten in min of meer gevorderde stadia, blijkt de Brede schoolaanpak het beste te gedijen door een pedagogisch uitgangspunt te kiezen. Het gaat niet om ingewikkelde theorieën maar om een visie die gebaseerd is op de hoofdzaken van het opgroeien in onze samenleving.”

⁹ Starten met de Brede school, S. van Oenen, J. van der Zwaard, M. Huisman, NIZW 1999

Wat is een pedagogisch klimaat?

“Het pedagogisch klimaat verwijst naar de opvoedingscontext waarin de instelling haar opdracht uitvoert. Het gaat om een sfeer die de instelling uitstraalt naar kinderen en ouders en om de wijze waarop kinderen tegemoet worden getreden.”¹⁰

¹⁰ Samenwerken aan steun, toezicht en stimulans, NIZW 2001

Het pedagogisch klimaat bevat een aantal elementen:

- Sfeer: bijvoorbeeld een open sfeer waarin men het gevoel heeft welkom te zijn.
- Omgang met elkaar: leerkrachten luisteren naar kinderen en ouders en tonen respect; een vriendelijke manier van omgaan met elkaar zowel tussen volwassenen en kinderen als tussen kinderen onderling.
- Regels: welke regels worden gehanteerd en op welke manier worden ze nageleefd?
- Ruimtelijke omgeving: hoe is het gebouw en de buitenruimte ingericht? Is het uitdagend en spannend of juist saai en netjes?

Een gezamenlijk pedagogisch klimaat is noodzakelijk voor integraal werken, dus het werken in Brede school verband, om de volgende redenen:

- Voor de kinderen schept het duidelijkheid. Ze komen binnen de school eenzelfde pedagogisch klimaat tegen of ze nu in de klas of in de buitenschoolse opvang zitten of deelnemen aan activiteiten na schooltijd.
- Voor de peuters wordt de overgang van peuterspeelzaal naar de basisschool verkleind, omdat ze al gewend zijn aan een bepaalde manier van omgaan.
- De ouders kennen de pedagogische visie van de school. Zij kunnen hierop inspelen. Ook kunnen ze de leidsters of leerkrachten hierop aanspreken als er iets gebeurt dat niet past binnen de visie.
- Een pedagogische visie biedt houvast voor nieuwe medewerkers, stagiaires en invallers. Bovendien is het prettig voor medewerkers met combinatiefuncties om niet verschillende visies te hoeven werken.

- Een gezamenlijke visie geeft verbondenheid en biedt mogelijkheden tot verdieping en ontwikkeling.

Pedagogische uitgangspunten bieden eveneens een richtlijn voor het activiteitsaanbod. Als het ontwikkelen van sociale vaardigheden als uitgangspunt geldt, zullen de activiteiten voldoende gelegenheid daartoe moeten bieden. Soms volgen de begeleiders een training om juist dit aspect bij de kinderen te stimuleren.

7.2 ONTWIKKELEN VAN EEN PEDAGOGISCH KLIMAAT

Pedagogisch beleid ontwikkelen met meerdere samenwerkingspartners is geen eenvoudige klus. Ten eerste gaan de praktische zaken meestal voor; de organisatie van activiteiten en de afspraken over het beheer van het gebouw. Ten tweede heeft het gezamenlijk ontwikkelen van een pedagogisch beleid veel tijd en ook onderhoud nodig.

Toch is het pedagogisch beleidsplan het fundament van de Brede school.

In Oegstgeest zijn alle betrokkenen een aantal keren bij elkaar geweest om tot een pedagogische visie te komen, zowel in de ontwikkelingsfase onder begeleiding van de externe projectleider als in de uitvoeringsfase onder begeleiding van de lokale coördinator.

De samenwerkende partijen worden het vaak al snel eens over abstracte pedagogische uitgangspunten zoals 'respect voor het individuele kind, vergroten van ontwikkelingskansen en het stimuleren van zelfstandigheid'. Lastiger wordt het als deze abstracte begrippen concreet gemaakt moeten worden. Men loopt dan al gauw tegen vragen aan als: wat is zelfstandigheid? wat mag een kind dan allemaal zelf doen? welke grenzen heeft een kind nodig?

In jaarbericht 2003 van Oberon wordt het ontwikkelen van een gezamenlijke visie ook als een knelpunt genoemd.

*"Gezamenlijke visie en doelen ontbreken soms, het lukt instellingen niet altijd om over de eigen muren heen te kijken en daarnaast spelen ook koudwatervrees en weerstand tegen veranderingen een rol".*¹¹

¹¹ Brede scholen in Nederland- jaarbericht 2003, Oberon

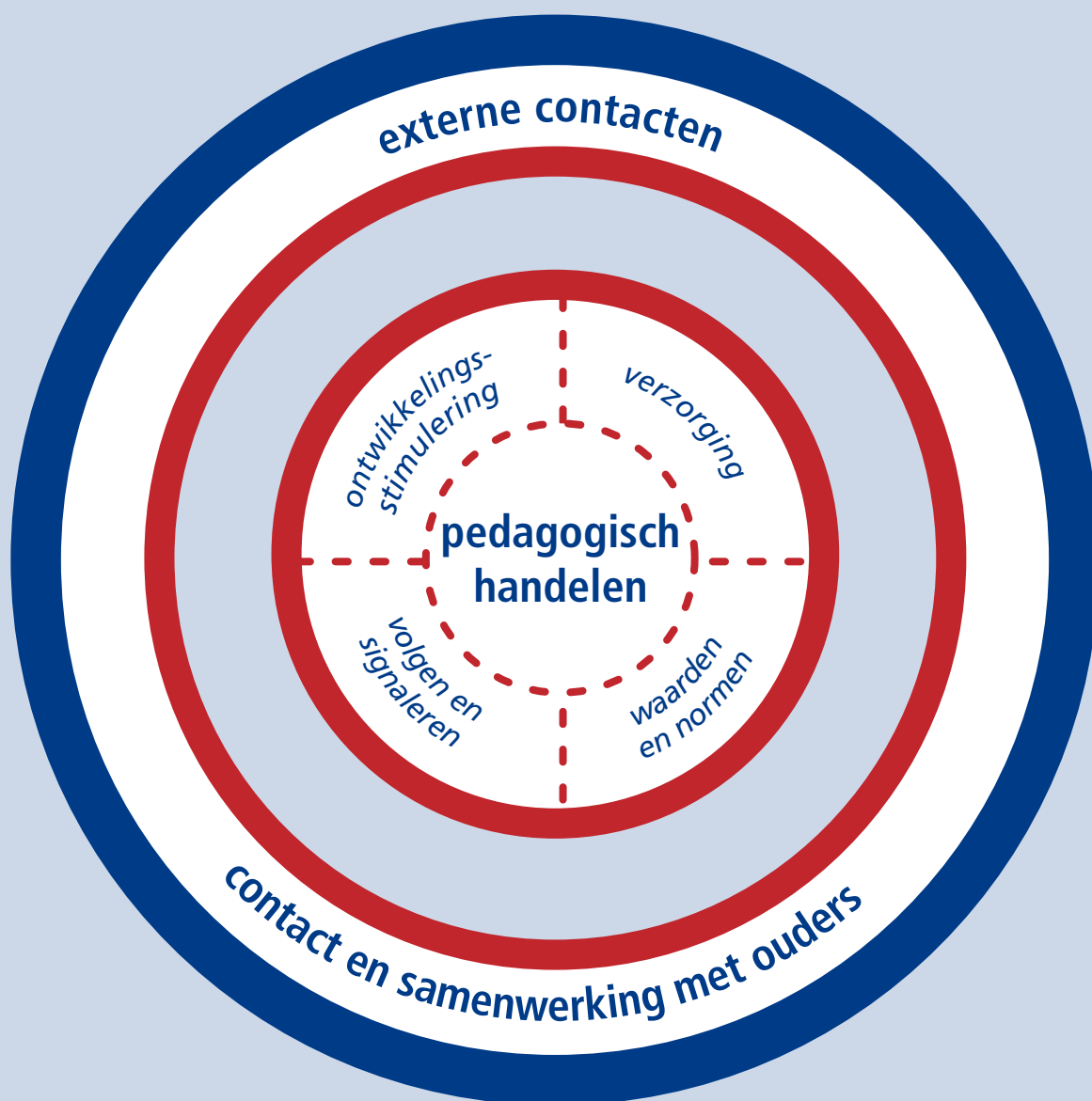
Een kader is een hulpmiddel om de discussie over pedagogische visie binnen de Brede school te starten. We geven drie voorbeelden:

Het eerste betreft de vier basisdoelen voor een gezonde ontwikkeling van Marianne Riksen-Walraven.¹²

¹² Marianne Riksen-Walraven Tijd voor kwaliteit in de kinderopvang, 2000

- a. Veiligheid: een veilige basis, een plek waar kinderen zich kunnen ontspannen en zichzelf kunnen zijn.
- b. Het ontwikkelen van persoonlijke competenties, dat wil zeggen: het ontwikkelen van persoonskenmerken als veerkracht, zelfstandigheid en zelfvertrouwen, flexibiliteit en creativiteit.
- c. Het ontwikkelen van sociale competenties, dat wil zeggen: het ontwikkelen van sociale kennis en vaardigheden als zich in een ander kunnen verplaatsen, kunnen communiceren en samenwerken, anderen helpen, conflicten voorkomen en oplossen en het ontwikkelen van sociale verantwoordelijkheid;
- d. Het leren omgaan met waarden en normen in de betekenis van het zich eigen leren maken van de 'cultuur' van de samenleving waarvan zij deel uitmaken; van mogelijk-

Pedagogische cirkel

Uit: Pedagogisch beleid voor peuterspeelzalen ontwikkelen en actualiseren, JSO 2002

heden om te leren door de socialisatie en cultuuroverdracht die in een Brede school plaats vindt.

¹³ Hoogleraar orthopedagogiek aan de Universiteit van Utrecht

Voor het onderwijs is Luc Stevens¹³ een belangrijke inspiratiebron.

Stevens baseert zijn model voor het pedagogisch klimaat op de volgende elementen:

- Kenmerken van de ontwikkeling van kinderen: eigen dynamiek en wetmatigheid, ontwikkeling als proces, verschillen tussen kinderen
- Gedrag wordt bepaald door basisbehoeften: relatie, competentie, autonomie.
- Zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid als primaire doelen van de opvoeding.
- Ondersteuning en uitdaging als de weg waarlangs.
- Zelfvertrouwen en hoge verwachtingen als centrale component.

¹⁴ Deze cirkel is gebaseerd op de kwaliteitscirkel van het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW). De cirkel is te vinden in de Handleiding Kwaliteitszorg Kinderopvang, NIZW, 1994.

Het derde kader is meer bekend bij de kinderopvang en peuterspeelzalen. Het betreft een zogeheten ‘pedagogische cirkel’¹⁴. In deze cirkel staan vijf aandachtsgebieden die bij de ontwikkeling van het pedagogisch beleidsplan als kapstok kunnen dienen.

Aangezien in de peuterspeelzaal en kinderopvang alles om de kinderen draait, staat het pedagogisch handelen in de cirkel centraal. Bij pedagogisch handelen kunt u denken aan verschillende aspecten, zoals het stimuleren van de ontwikkeling, het verzorgen van kinderen en het overbrengen van waarden en normen. Ook is er steeds meer aandacht voor het gericht volgen van de ontwikkeling van kinderen, bijvoorbeeld in de vorm van overdracht van kinderen van de speelzaal naar het basisonderwijs.

Een ander aandachtspunt is het contact en de samenwerking met ouders. In de cirkel staan de ouders bewust tussen het pedagogisch handelen en de externe contacten. De ouders zijn als het ware de schakel tussen peuterspeelzaal/ kinderopvang en ‘buitenwereld’.

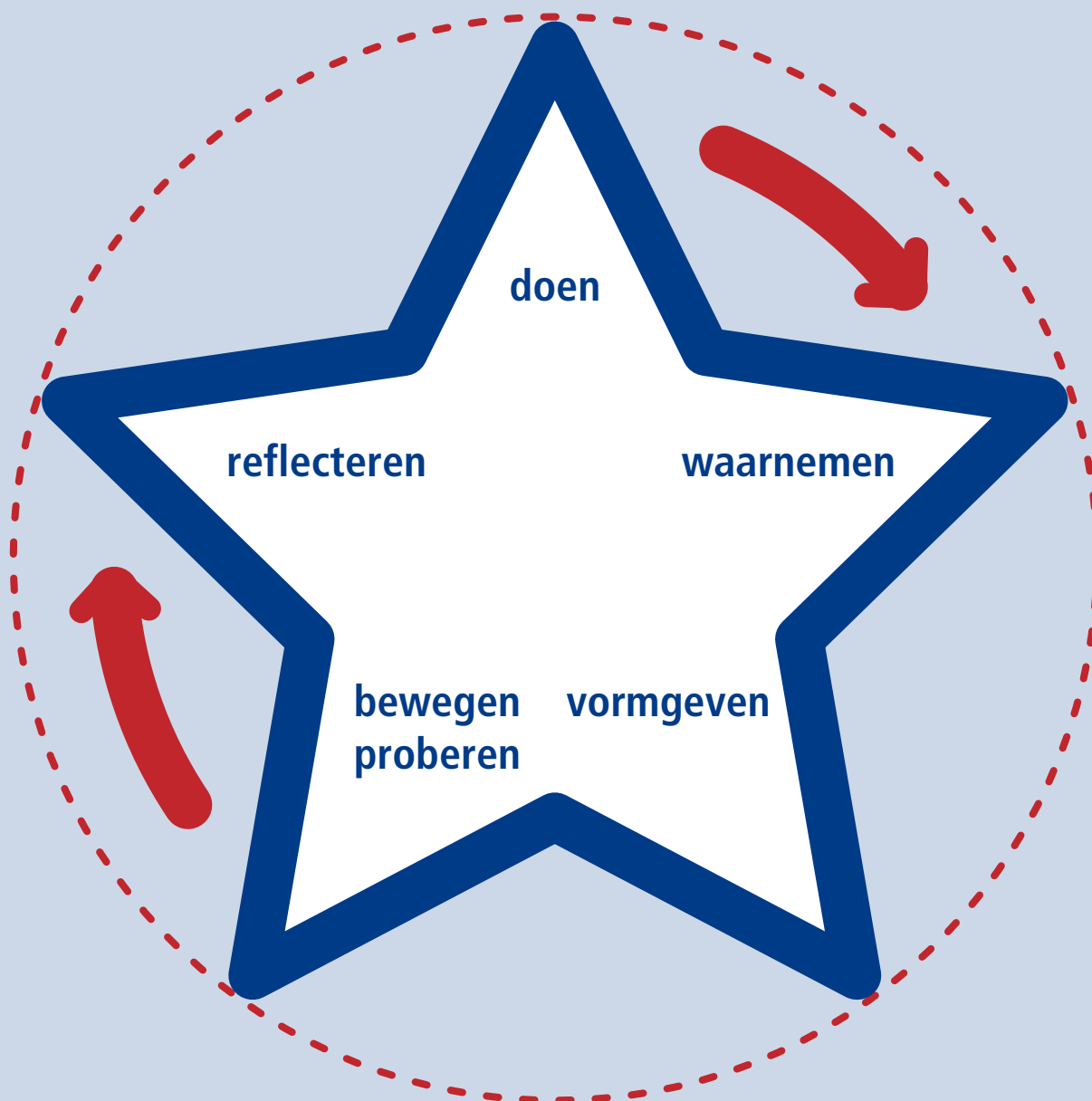
Fases in de ontwikkeling van een pedagogische visie

De verschillende partners binnen de Brede school hebben doorgaans al een eigen pedagogische visie. Dit is een belangrijk vertrekpunt. De discussie om te komen tot een pedagogische visie in de Brede school start met het uitwisselen van deze visies. Hoe handelt een ieder in de praktijk en waarom doet men dit op die manier? Vervolgens gaat men op zoek naar het gezamenlijke. Het pedagogisch beleid is geen papieren dossier in de kast maar een levend gespreksonderwerp van elke dag. Bovendien vraagt het steeds opnieuw om bezinning en herformulering. Het is een cyclisch proces, maar ook een proces van ontwikkeling en bewustwording.

De fases in dit proces zijn de volgende:

1. *Doen*: handelen, werken, omgaan met de kinderen. Hoe doen we dingen in praktijk?
2. *Waarnemen*: nadenken over het handelen, kijken naar wat we doen, reflecteren erop, er vooral veel over praten en uitwisselen met collega's en ouders.
3. *Vormgeven*: besluiten nemen over hoe we het verder willen, wat we verder gaan doen, keuzes maken, verantwoordelijkheid dragen voor gemaakte keuzes;
4. *Bewegen – Proberen*: veranderingen aanbrengen in het doen en handelen, vaak iets heel kleins, om uit te proberen hoe iets gaat, of het werkt. Net iets anders doen;
5. *Reflecteren*: kijken en waarnemen, welke effecten hebben de veranderingen? Wat gebeurt er? Willen we dat? Eventueel bijsturen;
6. *(Opnieuw) doen*: definitieve keuzes en afspraken maken.

Proces van ontwikkeling en bewustwording

Ontwikkelings- en bewustwordingsproces, JSO 2001

Deze fases herhalen zich en lopen vanzelf in elkaar over. Gezien de vele punten die in beweging zijn in de pedagogiekontwikkeling kunnen ten aanzien van verschillende onderwerpen, verschillende fases tegelijk actief en in beweging zijn.

Door pedagogiekontwikkeling als een proces te benaderen, heeft één aspect op het gebied van pedagogiek aanpakken ook gevolgen voor het totaal van het pedagogisch handelen. Aspecten die niet direct aangepakt zijn, komen indirect of later aan de orde. Verdere ontwikkeling van een bepaald aspect levert namelijk nieuwe vragen en nieuwe inzichten op. Deze kunnen in een volgende fase van het proces aangepakt worden. Zo verspreidt pedagogiekontwikkeling zich als het ware als een olievlek door de gehele organisatie.

Wet- en regelgeving rond het pedagogisch beleid

De kinderopvang, meestal één van de kernpartners binnen de Brede school, moet per 1 januari 2005 voldoen aan de eisen van de Wet Kinderopvang. In deze wet is het adviesrecht van ouders inzake het pedagogisch beleid opgenomen. Verder zijn veel kinderopvangorganisaties aan de slag met het invoeren van een kwaliteitssysteem en daaraan gekoppeld het behalen van een certificaat. Ook in zo'n kwaliteitssysteem worden eisen gesteld aan de inspraak van ouders.

Hieronder staan een aantal kwaliteitsnormen die betrekking hebben op het pedagogisch beleid in de kinderopvang.¹⁵

¹⁵ Certificatieschema kinderopvang HKZ versie 2006, www.hkz.nl

Evaluatie

Norm 3.1.1 De medewerkers observeren met een vooraf vastgestelde frequentie, maar minimaal één keer per jaar, het welbevinden van individuele kinderen binnen de opvangvoorziening.

Norm 3.1.4 Voor het kdv geldt: de ouders kunnen invloed uitoefenen op de aanpassingen als gevolg van uitkomsten van de observatie. Voor de bso geldt: ouders en schoolkinderen kunnen invloed uitoefenen op de aanpassingen als gevolg van de observatie.

Beleid en organisatie

Norm 4.5.1 De organisatie heeft een pedagogisch beleidsplan.

Norm 4.5.2 In het pedagogisch beleidsplan zijn onder andere de vier opvoedingsdoelen uit de Wet kinderopvang en de Beleidsregels kwaliteit kinderopvang in overleg met de oudercommissie uitgewerkt:

- Emotionele veiligheid
- Sociale competentie
- Persoonlijke competentie
- Overdracht van normen en waarden

Daarnaast staat beschreven de visie op en het handelen inzake:

- De verzorging van kinderen
- De samenwerking met ouders in het belang van kinderen
- Het omgaan met gebeurtenissen die het kind betreffen. Dit geldt in ieder geval voor: ziekte en ongevallen, overlijden, kindermishandeling, ontwikkelingsproblemen en seksueel misbruik.

De praktijk

Het ontwikkelen van een gezamenlijke pedagogische visie is vooral een kwestie van elkaar regelmatig ontmoeten en spreken. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van diverse werkvormen.

1. Bij elkaar op bezoek gaan om te zien en te ervaren hoe er binnen de verschillende organisaties gewerkt wordt is een goede start voor de discussie over het pedagogisch klimaat.
2. Daarnaast kun je de bestaande werkplannen of pedagogische beleidsplannen van de verschillende organisaties aan elkaar presenteren en bespreken. Wat zijn de overeenkomsten en wat zijn de verschillen, wat wil men in ieder geval terugvinden van de eigen visie binnen de Brede school?
3. Samen een Brede school bezoeken en daarna bespreken wat je aanspreekt en wat niet.
4. Een aantal pedagogische visies van pedagogen bespreken en daaruit een gezamenlijke visie ontwikkelen.
5. De discussie kan ook gevoerd worden aan de hand van een visiespel.
6. Er kan een kerngroep pedagogische visie en samenwerking opgericht worden, met afvaardigingen van alle geledingen die de kernpunten bepaald en de discussie over pedagogische visie – pedagogische dialoog – in leven houdt.

In het productenboek geven wij u enkele voorbeelden van een pedagogisch klimaat van Brede scholen evenals werkvormen om tot de ontwikkeling van een pedagogisch klimaat te komen in de Brede school.

U ziet in de verschillende voorbeelden dat sommige Brede scholen er de pedagogische visie kort en krachtig formuleren, terwijl andere scholen er voor kiezen dit veel uitgebreider te doen.

7.3 PEDAGOGISCHE DIALOOG

Een pedagogisch klimaat is een levend document: het vormt het kader van het omgaan met kinderen, en dat is niet volledig vast te leggen in regels.

NIZW / NJi en Sardes introduceerden in 2005 de term “pedagogische dialoog”.

Een term die ons inzien de lading veel meer dekt:

“Een dialoog is een gesprek. Er vindt uitwisseling van ideeën plaats, er komt reflectie tot stand. Zo’n dialoog komt idealiter tot stand komen in een veilige omgeving, waar je open staat voor elkaars opvattingen, waar je je eigen opvattingen zonder angst naar voren kunt brengen, bijvoorbeeld in een brainstorm. Waar je, soms kwetsbare, denkprocessen op een

constructief-kritische manier kunt bespreken. Waar mensen elkaar vanuit een positieve grondhouding aanspreken en feedback geven op de kwaliteit van zijn of haar aanpak.”

Een dialoog is er ook niet zomaar, die ontstaat stukje bij beetje: aftastend aan elkaar wennen, elkaar leren vertrouwen, elkaars taal leren spreken.

Een dialoog starten is één ding, maar de dialoog gaande houden is nog een ander aandachtspunt.”

Door met alle geledingen en de discussie over pedagogische visie te blijven voeren, kan de Brede school de pedagogische dialoog voeren.

7.4 LEVENSECHT LEREN

In steeds meer Brede scholen komt de verbinding tussen het binnen- en buitenschools leren tot uiting in het zogenaamde ‘levensecht leren’.

Het Nji (Nederlands Jeugdinstuut) omschrijft het levensecht leren als volgt:

Levensecht leren betekent:

- *Dat kinderen leren in concrete handelingssituaties. Ze leren al doende, in gevarieerde rollen en met verschillende taken. Die handelingssituaties appelleren aan verschillende competenties van kinderen, zo mogelijk in onderlinge samenhang. Kinderen moeten de gelegenheid krijgen om competentieaspecten te oefenen en waar mogelijk uit te breiden.*
- *Gelegenheid voor reflectie, eigen inbreng en invloed. Kinderen verbinden kennis en ervaringen uit hun eigen leven met nieuwe leerervaringen, wisselen ervaringen uit met anderen. Met andere woorden: de leeractiviteit sluit deels aan bij de bekende leef- en ervaringswereld van de kinderen, maar daagt deels ook uit tot nieuwe ervaringen.*

Kinderen spelen een actieve rol bij de voorbereiding, uitvoering of evaluatie van de aanpak van een activiteit of onderdelen ervan.

Activiteiten die elementen bevatten van levensecht leren kunnen gericht zijn op een of meer van de drie volgende (globale) doelen:

- *Op maatschappelijke participatie, waarin allerlei onderdelen van sociale competentie worden aangesproken.*
- *Gelegenheid geven tot levensechte ontmoeting en oriëntatie, waarin allerlei onderdelen van sociale competentie worden aangesproken.*
- *Gelegenheid geven tot oefening van een specifieke competentie, versterkt door levensechte elementen.*

In stadsdeel Westerpark in Amsterdam heeft men het levensecht leren vormgegeven in **schoolbuurtprojecten**:

Kinderen zijn van nature nieuwsgierig. De werkwijze van schoolbuurtprojecten sluit aan bij de behoefte van kinderen om zichzelf te ontwikkelen en te communiceren. De meerwaarde van schoolbuurtprojecten is dat kinderen onder schooltijd leren over iets in hun eigen buurt ‘in het echt’ te zien en mee te maken. Als het even mogelijk is, mogen de kinderen ook

allerlei dingen zelf doen en maken. Deze levensechte leerervaringen in de buurt hebben vaak veel impact en blijven beter hangen.

De thema's van schoolbuurtprojecten sluiten aan bij het niveau van de kinderen en behandelen voor hen betekenisvolle en uitdagende onderwerpen. De schoolbuurtwerker creëert in de buurt en in het buurtcentrum leersituaties, waarbinnen de kinderen op een zelfontdekkende manier kunnen leren. De begeleiders hebben een bemiddelende en ondersteunende rol.

Het bijzondere van schoolbuurtprojecten is dat allerlei mensen in de directe omgeving van de kinderen een actieve rol spelen in het leerproces. Bij wijze van spreken leren zij over veiligheid in de buurt van de agent en over voeding van de bakker. Ook tijdens de doe-activiteiten in het buurtcentrum werken specialisten uit de praktijk mee. Bijvoorbeeld een metselaar.

Schoolbuurtprojecten zijn goed voor de buurt. De vele ontmoetingen tussen de kinderen en mensen, die in de buurt wonen en werken, dragen bij aan de sociale cohesie. De projecten stimuleren de betrokkenheid van de kinderen bij hun buurt. Binnen sommige projecten dragen de kinderen daadwerkelijk bij aan de verbetering van de leefkwaliteit. Denk hierbij aan het ontwerpen van een veilige verkeersroute of een kindvriendelijke herinrichting van een straat.

(Uit: Levensecht leren in de buurt, praktijkboek voor schoolbuurtwerk binnen het basisonderwijs)

Ook in **Capelle aan den IJssel** zijn 'levensechte' projecten uitgevoerd. Zo hebben de leerlingen van groep 7 en 8 een sportdag georganiseerd voor de onderbouw. Er is een sportwerkgroep gevormd van leerlingen, een leerkracht, een sportbuurtwerker en een begeleider van een landelijk centrum voor ontwikkelingsgericht onderwijs. De werkgroep is verschillende keren bij elkaar geweest om voorbereidingen te treffen. Onderwerpen die aan de orde kwamen, waren: gesprekken met de onderbouwleerlingen om te weten wat ze graag willen doen, het programma, eten en drinken, locaties, datum, materialen, PR, begroting en geld. De leerlingen van groep 7 en 8 hadden eveneens een actieve rol bij de uitvoering.

In samenwerking met **stichting Ekokids** hebben groep 5, 6 en 7 een natuurproject gedaan. Gewapend met een plattegrond fotograferen de kinderen ieder drie mooie en twee lelijke plekken in de wijk. Daarna formuleren ze onderzoeksvragen van één van de dingen die ze gefotografeerd hebben. Ze gaan actief op zoek naar de antwoorden door internet te raadplegen, deskundigen uit te nodigen en veldonderzoek te doen.

In het productenboek vindt u

Hoofdstuk 7 Doorgaande lijn en pedagogische visie

Voorbeeld 1 Pedagogische visie (Gouda)

Voorbeeld 2 Pedagogische visie (Pijnacker)

Voorbeeld 3 Werkvorm

Voorbeeld 4 Schoolbuurtprojecten levensecht leren (stadsdeel Westerpark)

8 Intervisie

INLEIDING

Hoe is het idee van intervisie voor brede schoolgemeenten ontstaan? Daarover pratend en denkend, komt het beeld op van een focusverschuiving: van theorie naar praktijk, van hoe het hoort naar hoe het gaat. Over hoe het hoort is veel geschreven, over hoe het gaat is minder bekend. In deze publicatie laten we zien hoe je kunt schakelen tussen theorie en praktijk en hoe Brede Scholen daarmee kwaliteitsgroei vanuit hun eigen kracht realiseren. Mensen zijn vaak hun eigen beste adviseur. De provincie Zuid-Holland onderschrijft deze denkwijze. Dit is een weergave van drie jaar intervisie met brede schoolpartners van veertien gemeenten in Zuid-Holland.

Een levensvatbare Brede School

Een Brede School gaat niet leven vanuit blauwdrukken, maar is voor een groot deel een ontwikkeling langs een niet van tevoren aangelegde weg. Partners leggen de weg gaandeweg samen aan, met al hun ervaringen, identiteiten, deskundigheden, enthousiasme en vraagtekens. Als het lukt de verschillen niet weg te poetsen, maar in te zetten om gezamenlijk iets te bereiken, dan is 1 plus 1 meer dan 2.

Handboeken, toolboxes, breed opgezette congressen en studiedagen en voorbeelden en succesfactoren van andere gemeenten bieden houvast, structuur, inspiratie en soms ook de moed om te beginnen of door te gaan. De bezieling en ontwikkeling komen uit het eigen zoekproces, de eigen worsteling en de eigen overwinning en successen. Wil je een Brede School die 'staat', waar de partners ook voor staan en die tegen een (verander)stootje kan, dan moet je gezamenlijk de betekenis van de Brede School construeren en de verschillen en obstakels leren benoemen om oplossingen van binnen uit te vinden.

Gaandeweg ontstaan visies, doelstellingen, te nemen stappen, een passende organisatie en gezamenlijke inhoud. Hoewel dit vaak lineair oogt en vanuit een lineaire intentie in gang wordt gezet, is het op alle niveaus een cyclisch proces. Het proces heeft richting: er worden stappen gezet en fases afgerond, maar niet voorgoed afgesloten. Doelstellingen en een peda-

gogische visie zijn op een gegeven moment geformuleerd, maar blijven altijd onderwerp van gesprek omdat de omgeving dynamisch is: er komen nieuwe partners bij, de wijk verandert, partners krijgen nieuwe inzichten en gemeentelijk beleid wijzigt. Als er geen aandacht is voor het levend en gedeeld houden en voor aanpassing van wat gezamenlijk ontwikkeld is, verliest dit haar betekenis en functie. De verschillende aspecten van de Brede School kennen daarbij hun eigen dynamiek.

Waarom intervisie?

Via dit inzicht komen we uit op een instrument als intervisie. Intervisie is een pure vorm van ondersteuning van het eigen zoekproces. Bestaande kennis en ervaringen worden toegankelijk gemaakt en nieuwe kennis en inzichten ontstaan. Deelnemers leren dit vertalen naar een oplossingsrepertoire voor de eigen brede schoolpraktijk. De diversiteit van de deelnemers biedt hierbij een rijkdom aan perspectieven. De focus op een specifieke situatie en het ervaringsgerichte cyclische leerproces geven diepte.

Het intervisietraject

Ruim drie jaar geleden was de brede schoolontwikkeling bij een aantal gemeenten in Zuid-Holland al een tijd op gang. Daarmee deden zich nieuwe vragen voor die te maken hadden met verdieping en implementatie. Uit gesprekken met gemeenten en betrokkenen bij de brede schoolpraktijk bleek een groeiende behoefte om kennis en ervaring op een effectieve en zinvolle manier met elkaar te delen. Om elkaar op te zoeken en, op een dieper niveau dan alleen uitwisseling, echt van elkaar te leren. Ondanks de behoefte kwam dit niet vanzelf tot stand. Het is lastig om afstand te nemen van je dagelijkse praktijk en tijd en ruimte te scheppen om van elkaar te leren. Daarnaast is een structuur nodig waarbinnen je daadwerkelijk met elkaar kunt verdiepen en ontwikkelen.

De provincie Zuid-Holland was geboeid door deze behoefte en bereid dit intervisietraject te faciliteren. Vooral omdat het zo'n duidelijk signaal was uit de praktijk en door intervisie de groei van de ontwikkeling niet van buitenaf wordt 'opgelegd', maar van binnenuit komt. Regelmatige en intensieve ontmoetingen versterken ook het netwerk tussen de gemeenten in Zuid-Holland. De provincie is nauw betrokken bij het intervisietraject. Er is contact over de deelnemers, thema's die spelen (nooit herleidbaar tot een deelnemer of gemeente), tevredenheid van deelnemers (blijft het voldoen aan hun behoefte) en over hoe intervisie bijdraagt aan de kwaliteitsgroei van Brede Scholen in Zuid-Holland en aan versterking van het onderlinge netwerk. De vraag naar tevredenheid komt regelmatig terug in de bijeenkomsten en er is twee keer uitgebreid geëvalueerd.

Inmiddels is er een vaste kern van verschillende gemeenten en partners met daaromheen een wisselende kring. Diepgang in intervisie vraagt veiligheid en teveel wisselingen belemmeren dit. Door uitgebreide intakegesprekken met iedere nieuwe deelnemer is een verandering in de deelnemersgroep tot nu toe goed verlopen. Nieuwe deelnemers worden steeds vloeiender opgenomen in de hechtheid en diepgang van de groep.

De besproken vragen weerspiegelen de verdieping van intervisiebijeenkomsten. Van de start met verschillende doelen en vormen van een Brede School naar meer verantwoordelijkheid voor de partners, invulling van de regierol van gemeenten, volwassen en gelijkwaardige organisatievormen, kwaliteitsborging op verschillende niveaus en een Brede School bewust

levendig houden. Sommige vragen komen op een ander niveau terug, zoals financiering, verankering, vernieuwing en enthousiasme vasthouden. Ook is er steeds meer openheid, diepte en reflectie op eigen rol en gedrag en daarmee meer ruimte voor zelfsturing.

Intervisiebijeenkomsten zijn intensief voor deelnemers en begeleiders. De deelnemers komen steeds enthousiaster en vertrouwder binnen en sluiten de bijeenkomst af met een gevoel iets ervaren en geleerd te hebben dat meteen betekenis heeft voor hun praktijk.

De waarde van dit traject ligt ook in de diversiteit van de deelnemers: beleidsadviseurs, projectleiders, brede schoolcoördinatoren uit onderwijs en welzijn, betrokkenen uit de buitenschoolse opvang en makelaars Brede School. Ook de mix van zeer ervaren en startende Brede Scholen en van grote en kleinere gemeenten bleek waardevol. We hebben overwogen de groep te splitsen in ervaren en minder ervaren, maar dit idee losgelaten omdat juist de diversiteit bijdraagt aan het leerproces. Diversiteit in deskundigheid, belangen, posities, verantwoordelijkheden en ervaring, in grote en kleine partners is ook een gegeven waar iedereen binnen een brede schoolproces mee moet omgaan. Het is de praktijk van de Brede School.

De probleemstellingen van de intervisiebijeenkomsten, de uitkomsten en de hand-outs die na afloop van iedere bijeenkomst zijn gemaakt, dienden als basis. Als voorbeeld hebben wij vijf verhalen uit de veelsoortige brede schoolpraktijk in Zuid Holland opgenomen. Deze verhalen kunt u vinden in het producten boek hoofdstuk 8 deel 3. Deze verhalen illustreren onderwerpen die tijdens intervisiebijeenkomsten besproken zijn en laten zien hoe deelnemers er in de praktijk mee omgaan.

Ervaringen van deelnemers

Hoe ervaren de deelnemers aan Breed Leren dit proces? Wat kan dit beter weergeven dan uitspraken van de deelnemers. Citaten uit de evaluaties:

“De meerwaarde van de bijeenkomsten is wat mij betreft vooral de mogelijkheid om boven het werk te gaan staan en hierop te reflecteren in dialoog met andere deskundigen op hetzelfde terrein. Sparren en uitwisselen binnen de eigen werkkring is toch beperkt en meestal ontbreekt de tijd, of we nemen er de tijd niet voor om ook eens stil te staan en te reflecteren. De verleiding om je vooral met going concern bezig te houden, dat te waarborgen en branden te blussen, is groter dan het stilstaan.”

“Je merkt toch dat je in de praktijk van alledag te weinig tijd neemt om bij het analyseren van problemen ‘de diepte’ in te gaan of collega’s als klankbord te raadplegen. Eigenlijk heel jammer, want bij intervisie merk je dat je op deze manier tot andere inzichten kunt komen.”

“Het betreft praktische tips, maar vooral ook eye-openers, bewustwording, verdieping of een andere blik waarmee je kijkt, door te reflecteren op je dagelijkse praktijk. Ook aanknopingspunten voor een gesprek in je eigen situatie.”

“Vooral het contact en het delen van kennis en ervaring met mensen, die tegen dezelfde dingen aanlopen. In onze gemeente werken we met vijf collega’s aan de Brede School, we delen heel veel met elkaar, maar juist door eens met de blik van een andere gemeente of organisatie naar je eigen project te kijken leer je heel veel.”

“Ik heb zelf niet zo’n behoefte aan presentaties, die zijn er meer in het land. Juist het analyseren van knelpunten en het samen naar oplossingen zoeken, waardeer ik het meest. Bij de intervisietrajecten is ook ruimte en vertrouwen in elkaar om aan te geven wat je moeilijk vindt of tegen welke lastige zaken je aan loopt. Dat vind je niet in eenmalige cursusdagen. Juist omdat je elkaar ook al langere tijd ontmoet, zie je dat knelpunten bij projecten zich uiteindelijk weer oplossen. Eigenlijk heel uniek. Ik vind het wel jammer dat er niet meer collega’s uit de eigen regio zijn. Dan zou je uiteindelijk tussendoor sneller contacten leggen.”

8.1 SAMEN DENKEN, SAMENWERKEN

Inleiding

De ontwikkelingen binnen het intervisietraject Breed Leren weerspiegelen de ontwikkelingen van de brede schoolpraktijk in Zuid-Holland in een notendop. Er is een parallel: de manier waarop wij tijdens Breed Leren problemen oplossen, werkt ook in de praktijk. Ook daar gaat het om gezamenlijk zoeken naar inzichten met alle aspecten die daarbij komen kijken. Deelnemers gaan hier dan ook in hun dagelijkse praktijk mee aan de slag.

Inzicht verkrijgen

Iedere keer weer zien wij dat inzichten die een deelnemer zelf krijgt door te reflecteren op vragen van anderen veel meer zeggingskracht en impact hebben dan tips en adviezen die direct na het vertellen van een probleem over tafel gaan.

Er worden zeker ook adviezen en tips gegeven maar pas:

- nadat de situatie van degene die een probleem inbrengt, is begrepen en
- nadat vragen zijn gesteld waar de inbrenger van een vraagstuk niet direct een antwoord op heeft (doorvragen). Hij of zij wordt hierdoor aangezet en verleid om te graven, te reflecteren, stiltes te laten vallen, vanuit verschillende invalshoeken te kijken en zicht te krijgen op het krachtenveld om hem/haar heen.

Zo ziet een deelnemer bijvoorbeeld in dat een bedreiging misschien wel een kans is. Of dat een reële bedreiging waar je geen invloed op dacht te hebben toch mogelijkheden tot beïnvloeding biedt. Of krijgt hij of zij een inzicht als “ik ben al een hele tijd bezig de partners meer verantwoordelijkheid te laten nemen, het lukt niet. Wat ik doe, is mijn gevoel van verantwoordelijkheid opleggen aan de partners”.

En ook dan luistert het nog nauw hoe je een tip geeft. “Jij moet je meer richten op directer contact met de scholen”, voelt anders dan “In jouw situatie zou ik me meer richten op directer contact met de scholen”. Een subtiel en toch wezenlijk verschil. Na twee uur intensieve gezamenlijke reflectie en conceptvorming kun je adviezen geven vanuit de beleving en omstandigheden van degene die de vraag heeft ingebracht. Maar zelfs dan is de valkuil om toch weer vanuit de eigen achtergrond te adviseren dichtbij. Vandaar “in jouw situatie...”. Het focust op de belevingswereld en context van de inbrenger van een probleem. Eigenlijk is de grootste kunst om te luisteren. Als je open luistert, komen de vragen die er toe doen vanzelf. “Gaandeweg ga ik zien dat ik ook iets inbreng als ik luister en vraag”.

Percepties

Het is gemakkelijk opgeschreven: (zelf)reflectie, delen, elkaar ondersteunen. Het echt doen en ervaren vraagt niet alleen om ruimte en tijd maken. Het vraagt ook moed om open te zijn en een bijna natuurlijke drang los te laten om vanuit je eigen situatie en vooronderstellingen een ander te adviseren. Zo moet ieder zich goed bewust zijn van wat hij als partner kan en vooral ook wil bieden. Het lijkt een paradox, maar juist als dit duidelijk is, kan men zich openstellen voor de ideeën van anderen, en vandaaruit een bewuste keuze maken voor gezamenlijkheid en wederzijdse afhankelijkheid. Hier komt een aspect als ‘kennis’ in de zin van zelfontdekking om de hoek kijken: zelfkennis en kennis over de ander opbouwen.

Werkelijke kennis over de ander begint met percepties expliciet maken. Dit komt regelmatig naar boven, we kwamen het tegen bij de deelnemers onderling. Zo bestond aanvankelijk bij sommige professionals uit het veld het idee dat gemeenten weinig begrip van de praktijk hebben en soms ‘maar wat doen’. Deze percepties stellen we ter discussie. Want als het er op lijkt dat beleidsmedewerkers bij gemeenten ‘maar wat doen’, is hier vaak een reden voor, zoals een ‘onmogelijke’ opdracht van de wethouder, of onbegrip van scholen. Door samen na te denken over problemen stellen deelnemers hun percepties bij en stellen zij onderliggende overtuigingen aan de orde. Zo realiseerde een beleidsmedewerker zich tijdens de intervisie dat verantwoordelijkheid leggen bij de scholen door hen waarschijnlijk opgevat werd als ‘iets over de schutting gooien’. Dit resulteerde in het voornemen om dit soort zaken voortaan zorgvuldiger aan te pakken.

Ook over samenwerking zelf bestaan percepties en overtuigingen. Een gedeelde waarde tijdens de intervisiebijeenkomsten is respect voor elkaar. Er wordt geluisterd, meegedacht en ingeleefd. Illustratief is de verzuchting van een van de deelnemers dat hij “blij is met het gevoel in deze groep de ruimte te hebben, en niet meteen te worden afgeschoten”.

In het spoor van het belangrijkste basisprincipe van intervisie, openheid en een respectvolle omgang, richten aangedragen oplossingen zich erop een goede relatie met partners in de brede schoolpraktijk te stimuleren en te behouden. Zoveel mogelijk zoeken de deelnemers naar mogelijkheden om win/win-situaties te bereiken. Een voorbeeld hiervan is sturen op overtuigen en verleiden en niet op dwang, of door concurrentie tussen scholen aan te wakkeren. Met voorlopers worden vaak pilots gestart zodat anderen het succes zien en zich aansluiten. De ervaring is dat ‘vijandschap’ door intervisie op de achtergrond raakt en de waarde van samenwerking ervoor in de plaats komt.

Evenwichtige ontwikkeling en gedrag

Op de werkvloer is de eerste insteek bij brede schoolontwikkeling vaak gericht op productie: er moeten resultaten in de vorm van activiteiten tot stand komen. Op bestuurlijk niveau gaat het erom posities en/of beleidsdoelstellingen te realiseren en eventueel concrete producten in de vorm van gebouwen te leveren. Voor inhoud en organisatie is aandacht, zij het helaas niet altijd in relatie tot elkaar. Als die relatie onduidelijk is, ontstaan op den duur problemen als er producten moeten komen. De relationele, mentale kant is zelden expliciet in beeld. Aandacht hiervoor lijkt niet te passen in een samenwerkingsverband tussen veel verschillende partners. Het is ‘not done’. De manier van samenwerken wordt pas echt belangrijk als er problemen ontstaan. Daarom besteden we hier tijdens Breed Lerend veel aandacht aan. Want aandacht voor inhoud, organisatie en gedrag, in relatie tot elkaar, zorgt voor evenwicht in groei.

Intervisievragen en verbeteracties delen we vaak in de hoeken van een driehoek in. Veel past bij de inhoud- of organisatiekant. In de loop van het intervisietraject ontstaat meer aandacht en ruimte voor gedrags- en gevoelsaspecten. Vaak ligt hier een belangrijk deel van de oplossing. Bij doorvragen, als achterliggende overtuigingen expliciet worden, blijkt vaak dat percepties over het gedrag en de houding van de ander niet kloppen. Dat heeft zijn weerslag op het eigen gedrag.

Een duidelijk voorbeeld hiervan is de perceptie van de rol van coördinator. Het lijkt logisch dat deze, in zijn rol van spin in het web, voor alle aspecten van het proces verantwoordelijk is. Hij of zij ziet dit vaak zelf zo, in wisselwerking met andere actoren in de Brede School. De coördinator raakt overbelast en andere actoren lijken zich weinig verantwoordelijk te voelen voor een goede gang van zaken. De coördinator wil hier verandering in aanbrengen, maar slaagt daar niet in. Er kan sprake zijn van complementair gedrag: hoe harder de een zich inspant, trekt en sjort, hoe meer de anderen achterover leunen.

Onderliggende vragen kunnen hier zijn: vindt de ander de Brede School wel net zo belangrijk als jij? Heeft hij inzicht in de meerwaarde? Ook hier is weer een perceptie aan de orde: deelt hij sowieso het idee dat de Brede School een meerwaarde oplevert? En: deelt hij het idee dat hij geen verantwoordelijkheid neemt? Als de inbrenger over deze vragen aan het denken is gezet, achterhaalt hij vaak onderliggende overtuigingen bij zichzelf. Kan ik zelf wel delen? Vertrouw ik de ander eigenlijk wel?

Nu ontstaat ruimte om alternatieven te zoeken. Al naar gelang de specifieke situatie kan dit bijvoorbeeld zijn: terugstappen naar de basis. Of percepties en gevoelens aan de orde stellen. Of meer leren 'loslaten'. "I have to change to stay the same", zei een van de deelnemers. Deelnemers geven elkaar tips hoe daarmee te oefenen.

Gedrag komt zodoende vaak aan de orde bij vragen vanuit het proces of de inhoud. De vraag 'Hoe gaan we in gesprek over de rol van de Kinderopvang bij de Brede School?' (actueel gezien de wettelijke veranderingen) beweegt van een procedure en een plan van aanpak naar de vraag: 'Hoe pak ik dit gesprek goed aan?'

Vragen stellen in plaats van feiten vaststellen en voorschrijven vraagt gedragsverandering. Of zoals een deelnemer vaststelde: "We 'zenden' en we leggen steeds maar uit, terwijl we vragen moeten stellen om mensen te betrekken". Vanuit dit idee maken deelnemers in de praktijk nieuwe slagen. Daar oefenen zij met gedragscompetenties ontwikkelen.

De basisstructuur van intervisiebijeenkomsten

We hanteren in principe een vaste basisstructuur voor intervisiebijeenkomsten: Aankomen, aandacht voor wat er in de tussentijd is gebeurd, zorgen voor een betrokken en veilige sfeer.

- Inventariseren van vragen, problemen die op dat moment spelen bij de deelnemers.
- Gezamenlijk kiezen van de vragen die het meest urgent zijn en/of betekenis hebben voor meerdere deelnemers.
- Splitsen in twee groepen (groepen van tussen de 5 en 8 deelnemers werkt het beste).
- We kiezen meestal voor één inbrenger van het probleem. Dat geeft de meeste focus en diepgang.
- De inbrenger beschrijft het probleem.
- De deelnemers stellen informatieve vragen aan de inbrenger, om de situatie en het doel van de inbrenger helder te krijgen. Dit geldt voor de inbrenger en de andere deelnemers.
- De deelnemers stellen verdiepvragen aan de inbrenger. Deze vragen nodigen de inbrenger uit te reflecteren, te kijken vanuit verschillende gezichtspunten, kijken naar inhoud, organisatie en gedrag.
- Met de inbrenger onderzoeken wat de reflectie voor hem/haar betekent.
- Adviesronde van de andere deelnemers en met de inbrenger bespreken wat de adviezen voor hem/haar betekenen.
- Reflectie voor alle groepsleden: "welk advies neem je mee voor jouw praktijk en waarom?"

Netwerklunch

Als de bijeenkomst bij een deelnemende gemeente gehouden wordt, geeft een brede schoolpartner na afloop van de intervisie een presentatie over de praktijk van de Brede School in de betreffende gemeente. De groep krijgt een rondleiding of kan soms zelfs een brede schoolactiviteit bezoeken. Als de bijeenkomst niet 'op locatie' gehouden wordt, sluiten we af met een netwerklunch.

Krachtenveldanalyse

Als de vraag gemakkelijk als wens of gewenste situatie geformuleerd kan worden, gebruiken we soms een krachtenveldanalyse als basisstructuur voor de bijeenkomst. Zie voor de beschrijving van een krachtenveldanalyse pagina 27.

8.2 GROEIENDE ONTWIKKELING, VERANDERENDE VRAGEN

Inleiding

De drie jaren dat het traject loopt laten zien welke verschuivingen zich voordoen in de intervisievragen. Aanvankelijk werden regelmatig vragen behandeld die kenmerkend zijn voor de aanvangsfase van een ingewikkeld samenwerkingsproces als de Brede School. Vragen die hier spelen zijn onder meer: wat is nu precies die Brede School, hoe krijgen we alle partijen bij elkaar, hoe maak je de meerwaarde van de Brede School zichtbaar? Het is boeiend om te zien dat deze 'basale' vragen in een later stadium terugkomen, op een andere manier geformuleerd. Men vraagt opnieuw wat de Brede School precies is, maar nu vanuit het oogpunt van afbakening. Hier zijn deelnemers, analoog aan de leercyclus van

Kolb, naar een nieuw kwaliteitsniveau gegroeid. Reflectie, conceptvorming en aangedragen oplossingen staan op een ander (hoger) niveau. Daarnaast stelt men nieuwe vragen die de groei en verdere ontwikkeling van de Brede School weerspiegelen. Vervolgvragen zijn bijvoorbeeld: hoe groeien we naar een hoger kwaliteitsniveau, hoe houden we enthousiasme vast? En ook vragen over de ontwikkeling van een organisatiestructuur die past in de groei van betrokkenheid naar verantwoordelijkheid van de partners. De voorbeelden die we hieronder laten zien laten de groei van deze vragen zien en geven de reflectie hierop weer.

1. Wat is precies de Brede School?

Een voorbeeld van een vraag die aanvankelijk sterk leefde, ook bij Brede Scholen die inmiddels al een succesvolle start gemaakt hadden, was de vraag naar de betekenis van de term Brede School:

'De term Brede School is vaak onduidelijk en vraagt elke keer opnieuw om uitleg.'

Een vraag mede gesteld uit communicatie-oogpunt: hoe maak ik ouders, team en andere direct belanghebbenden duidelijk wat het is? Maar zeker ook een vraag die te maken heeft met de inhoudelijke ontwikkeling van de Brede School en de posities die partners innemen. Daarvoor is een gedeeld begrippenkader nodig en dat is in deze fase nog niet ontwikkeld. Opmerkingen als 'We hebben zoveel woorden nodig om dit uit te leggen', 'Onze uitleg is veel te moeilijk voor ouders en bewoners', 'We weten het eigenlijk zelf niet eens!' en 'Ieder geeft een eigen invulling aan deze term. Dat schept verkeerde verwachtingen en maakt helder communiceren lastig', geven weer hoe deelnemers dit probleem ervaren.

Gezamenlijk zoomen deelnemers in op de praktijk van degene die de vraag inbrengt en kijken zij naar de basisvragen waarop 'zijn' Brede School een antwoord moet geven. Op grond hiervan identificeren zij kenmerkende begrippen voor deze brede schoolpraktijk. Zij formuleren acties om te komen tot een passende definitie en een passende communicatie met partners. Het is een oplossing die ook andere deelnemers willen toepassen. Op deze manier achterhalen partners samen in de praktijk wat hun Brede School moet zijn.

Inmiddels blijkt het noodzakelijk de term Brede School opnieuw te definiëren, maar nu om grenzen en (on)mogelijkheden vast te stellen. Voorbeeld hiervan is de Brede School die is 'ontdekt' als een belangrijke structuur om eigen wensen van verschillende belanghebbenden te realiseren. De gemeente wil beleidsdoelstellingen realiseren en aanbieders zien de Brede School als kanaal om hun aanbod aan de man te brengen. De inbrenger schetst de situatie als volgt: "De Brede School krijgt van vele kanten vragen, verzoeken en opdrachten om met bepaalde thema's en projecten iets te doen. Het wordt te veel en het is te onoverzichtelijk. Dat signaal komt ook van de scholen. Soms zelfs met de toevoeging: 'we stoppen er mee'. Op dit moment is er veel tijdelijk geld en als dat beschikbaar is, heerst er een sfeer van: daar moeten we iets mee. Dit moet altijd snel en is daardoor niet altijd even goed overwogen. We willen deze vragen die van buiten de Brede School naar binnen komen kanaliseren, en de ruimte krijgen om zelf bewust te beslissen, zodat het niet allemaal over ons heen komt". Hierop moet een antwoord komen, maar daar is geen tijd voor, want tijdens de verbouwing gaat de verkoop door. De vraag wordt dan:

'Ik heb behoefte aan afbakening omdat er nu te veel op mijlons afkomt.'

Na reflectie en conceptvorming zoeken deelnemers naar oplossingen. Die liggen in dit geval op het gebied van inhoud en organisatie. Men zoekt naar afbakeningsmogelijkheden op inhoud, zoals doelstellingen, plannen en speerpunten. Op organisatieniveau ligt er een vraag voor afbakening door de gemeente, die intern meer integraal kan denken en sturen. Als de gemeente verwacht dat brede schoolpartners voor een gezamenlijk doel samenwerken, is ook interne samenwerking nodig om versnippering tegen te gaan. Partners moeten het besluitvormingsproces binnen het brede schooloverleg transparanter maken en het proces samen toetsten aan criteria. Deze oplossingen liggen grotendeels binnen de invloedssfeer van de inbrenger, direct of via anderen die hiertoe te mobiliseren zijn. De inbrenger neemt bovendien het advies ter harte om hier vooral niet alleen mee te blijven worstelen.

2. Alle partners betrekken

Als iets moeilijk is in de brede schoolontwikkeling, is het om alle partijen te betrekken. Niet altijd maken partijen tijd en ruimte voor deelname aan de Brede School op zo'n manier dat er ook werkelijk betrokkenheid ontstaat. Een specifiek voorbeeld van deze vraag is:

Hoe betrek ik het onderwijs bij de Brede School?

toegespitst:

Hoe maak ik de meerwaarde van de Brede School zichtbaar voor het onderwijs?

Hoe komen we tot een gezamenlijke inzet?

Het onderwijs heeft een machtige positie ten opzichte van andere brede schoolpartners. Als het onderwijs niet 'mee' wil, heeft de coördinator een probleem. Soms betreft het één directeur, soms zijn het de scholen gezamenlijk. Al analyserend en reflecterend ontstaat het volgende beeld: de coördinator ervaart weerstand tegen samenwerken. Er heerst een sfeer van 'samenwerken: nee bedankt'. Concurrentie speelt een rol, de eigen toko gaat voor. Het zijn koninkrijkjes die willen vasthouden, niet delen. Er bestaat ook weerstand tegen iets 'anders' doen dan onderwijs. Wat kan hier achter zitten? Is er echt geen tijd en ruimte?

Achterliggende vragen blijken: wat is een Brede School voor de schooldirecties, wat is hun beeld en welke kennis hebben zij? Daar was nog geen zicht op. Het beeld is 'er komt veel werk op ons af'. Dit roept de vraag op hoe het sowieso mogelijk is dat er in deze situatie een brede schoolproces is gestart. In hoeverre is de meerwaarde van de Brede School concreet gemaakt? Onder kinderen en ouders is een onderzoek gedaan, waaruit blijkt dat er behoefte is aan activiteiten. In één-op-één gesprekken over de Brede School met directeuren en wethouder heeft de coördinator verteld wat de meerwaarde is. Dit bleek dus niet genoeg.

Adviezen zijn hier om terug te gaan naar de basis. Neem het proces onder de loep. Waar hebben we mogelijk iets laten liggen? Ga niet uit van de noodzaak van de Brede School, maar begin overnieuw. Het enige wat je daarbij meeneemt, is het behoefteonderzoek. Stel open vragen. Achterhaal het beeld dat er bij het onderwijs van Brede Scholen bestaat. Achterhaal hun overtuigingen en percepties. De kracht van de coördinator zit erin dat hij kan luisteren en ervoor kan zorgen dat partijen elkaar werkelijk verstaan.

Ook bij andere deelnemers, bij wie de scholen wél meegaan in het proces, roept dit een gevoel van waakzaamheid op: medewerking en enthousiasme van partners is nooit vanzelfsprekend. “Ik realiseer me dat ik iedere keer weer naar mogelijkheden en momenten moet zoeken om weer terug bij de inhoud te komen.” “Je moet de meerwaarde met elkaar blijven delen, ook al denk je dat al lang gedaan te hebben. Het is niet een eenmalige zoektocht met een eenmalig antwoord.” En: “Ik ga de vraag naar verwachtingen stellen. Er is een visie en een doel. Maar hoe breed wordt dit eigenlijk in mijn praktijk ondersteund?” Partijen betrekken gaat dus over blijven delen.

Maar zelfs betrokkenheid is niet altijd genoeg. Want partners hebben vaak verschillende posities en belangen. Gemeentelijke doelstellingen en de autonomie van schoolbesturen verhouden zich bijvoorbeeld niet altijd met elkaar. Schoolbesturen denken bovendien soms heel anders dan ‘hun’ scholen. De communicatie tussen schoolbesturen en directies is niet altijd optimaal. Coördinatoren kunnen behoorlijk tussen de vuren zitten. Intervisie vragen richten zich op hoe daarmee om te gaan. Pressie werkt vaak niet, als er al pressiemiddelen in te zetten zijn. Coördinatoren moeten het in de eerste plaats hebben van hun creativiteit, overtuigingskracht en doorzettingsvermogen. Ze gaan op zoek naar manieren om te sturen zonder dat ze veel sturingsinstrumenten in handen hebben. Dit valt niet altijd mee. Want wat doe je als je worstelt met de vraag:

Hoe krijgen we verschillende partijen achter een door de gemeente ‘opgelegd’ doel?

Dit wordt helemaal ingewikkeld als er ook nog gebouwd moet worden. Multifunctioneel bouwen, vaak gekoppeld aan andere gemeentelijke doelstellingen, zoals sociale cohesie bevorderen en segregatie tegengaan is een bekend heet hangijzer in de Brede School. Zeker als het scholen van verschillende denominaties betreft.

We zoomen in op een concrete situatie. Ieder lijkt hier zijn positie in het krachtenveld te hebben ingenomen en zich daarop vast te zetten. De scholen willen nadrukkelijk hun eigen identiteit behouden, wat hen weerhoudt van samenwerking. De mening van de ouders telt hier zwaar. Dit speelt bij één school in het bijzonder. Gevolg van deze wens tot behoud van de identiteit is een ‘witte’ populatie. De andere scholen willen wel samenwerken. De

gemeente wil dat de intenties om samen te werken tot uiting komen in het ontwerp van het gebouw. Hierover wordt op korte termijn besloten. Het spant erom of de Brede School nu überhaupt tot stand komt. Hier komt ook de bevoegdheid van de coördinator aan de orde, gewaardeerd om zijn inzet en kennis van zaken. Hij heeft in dit soort processen geen formele bevoegdheid, wat zijn positie enerzijds verzwakt en anderzijds juist versterkt. Hij kan immers een neutrale positie innemen en 'boven het proces hangen'. En hij is genoodzaakt om andere manieren van beïnvloeden en sturen in te zetten dan het machtswoord.

De deelnemers maken een krachtenveldanalyse. De grootste belemmerende kracht vormt hier de tegengestelde belangen van ouders. Bevorderende kracht is de terugloop van leerlingen: er moet wel 'iets' gebeuren. Een andere bevorderende kracht is dat de Brede School leuke kansen biedt, zoals een extra mooi gebouw met mooie ruimtes en materialen. Eén van de oplossingen die hier wordt aangedragen is een tussenmodel uitwerken, dat het midden houdt tussen de ambities van de gemeente en de wensen van de school. Men start met kleine vormen van samenwerking, waarbij de identiteit niet in het geding is. Dat maakt een gefaseerde groei in verdere samenwerking mogelijk. De inbrenger maakt een omslag in denken vanuit een opdracht naar denken vanuit zoeken naar openingen. Een deel van de tijdsdruk valt hiermee weg.

3. Groeien naar een hoger kwaliteitsniveau

Elke Brede School stuit vroeg of laat op de kwaliteitsvraag. De Brede School draait, allerlei activiteiten vinden plaats, maar voldoet dit alles? Nu is de tijd rijp om kwalitatief op een hoger plan te komen. Een vraag, gesteld vanuit de brede schoolcoördinatie:

Aan welk criterium moet een activiteitenaanbod voldoen om iets te kunnen bieden aan de Brede School, en wie beslist over deze criteria?

Aanbieders richten zich helemaal op de Brede School, ze lijken er zelfs bijna van afhankelijk te worden. Maar de Brede School is geen vergaarbak. De Brede School is er niet voor de aanbieders, maar de aanbieders zijn er voor de Brede School. Activiteiten zijn er voor de kinderen en hun ouders. Hierbij spelen aspecten als: welke partners laten we toe in de Brede School, welke eisen kunnen we stellen? Hoe en met wie bepaal je wat de aanbieder aan de Brede School bij kan dragen? Hoe maak je dat inzichtelijk? Aangedragen oplossingen zijn: stel criteria op en bespreek die met de brede schoolcoördinatoren en vervolgens samen met de partners. Zo maak je partners medeverantwoordelijk. Vervolgens kun je per locatie maatwerk leveren. Per activiteit stel je doelen, zo SMART (specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch, tijdgebonden) mogelijk. Dit maakt evaluatie mogelijk, al is niet alles wat we belangrijk vinden te meten. Ook andere deelnemers geven aan dat het voor hun praktijk van belang is blijvende aandacht te houden voor de professionaliteit van aanbieders.

Een soortgelijke vraag, ingebracht door de gemeente die activiteiten bij partners inkoop, luidt:

Hoe kunnen we kiezen en grenzen stellen?

toegespitst:

Hoe komen we vanuit (de verantwoordelijkheid van) de gemeente tot kwaliteitscriteria zonder star te worden?

Hier volgt een lange fase van analyse en conceptvorming. De Brede School leeft, er is een goed en uitgebreid aanbod aan brede schoolactiviteiten. De betrokkenheid van de scholen is goed en groeit. En het aanbod komt steeds meer vraaggericht tot stand. Nu dit allemaal opgebouwd is, speelt de vraag naar professionaliteit en opleiding van de aanbieders. Met als achterliggende vragen: welke invloed heb je als gemeente op de activiteiten en welke zou je willen hebben? Hoe bepaal en waarborg je kwaliteit? Willen we meer invloed hebben op de afspraken met aanbieders? Is het belangrijk dat activiteiten binnen een pedagogische visie passen? Zijn er criteria nodig?

De scholen stellen weinig vragen over kwaliteit. Er is een discrepantie tussen professioneel en niet-professioneel opgeleide docenten. Professioneel opgeleide docenten vragen om kwaliteitsnormen. Ze staan vaak sceptisch tegenover 'niet-professionele' aanbieders. Als een sportvereniging iets anders wil ontwikkelen en aanbieden dan een voetbaltoernooi vindt men hen al snel niet competent genoeg. Tegelijk valt op dat vakleerkrachten en professionele docenten soms moeite hebben met aanpassing en vernieuwing van hun aanbod en eerder geneigd zijn om vast te houden aan het bestaande aanbod. Dat staat maatwerk in de weg.

Kwaliteitsnormen en opleidingseisen vaststellen heeft een bepaalde kracht: degelijk, goed geregeld. Als gemeente heb je dan het gevoel je verantwoordelijkheid goed in te vullen. Maar met het hart iets doen is ook kwaliteit, al kom je daar in je verantwoording naar buiten niet mee weg. Als je harde afspraken en criteria op papier zet, kan dit tot starheid leiden: van tevoren checken, om uitleg vragen en controle uitoefenen. Als een aanbieder niet aan de criteria voldoet, valt hij af. Zou een handleiding iets kunnen zijn? Activiteiten binnen het basisaanbod komen steeds vaker tot stand door de vraag. Als er vraag is en een goed gevoel over de activiteit, kijken we of het realiseerbaar is. We laten veel afhangen van de participatie van kinderen. Het is belangrijk dat de kinderen deelnemen, dat ze veel proeven en ervaren en zo verder komen in hun ontwikkeling. In het extra aanbod kijken we specifiek naar bepaalde doelgroepen, zoals achterstandsgroepen. Dit aanbod komt in samenwerking met de scholen tot stand. Een goede combinatie, we moeten dit niet willen veranderen. Maar zijn de vraag, het enthousiasme en de deelname van de kinderen voldoende om kwaliteit van het aanbod te garanderen?

Voorgestelde verbeteracties die de inbrenger van deze casus aanspreken zijn: ga op zoek naar criteria die men elders hanteert. Bekijk deze en vindt uit in hoeverre ze bruikbaar zijn voor jouw praktijk. Benoem samen met partners wat de zin van de Brede School is, en stel van daaruit criteria op. Kijk naar de huidige praktijk: gebruik daarvoor evaluaties. Maar denk niet alleen aan criteria opstellen, maar ook aan hoe je er mee wilt omgaan in de praktijk. Blijf uitgaan van je gevoel, hoe lastig ook in een ambtelijke organisatie.

Andere deelnemers geven aan dat zij uit de casus kennis hebben opgedaan om mee te nemen naar hun praktijk. Vooral een afweging tussen situaties waarin criteria nuttig zijn en waarin ze starheid in de hand werken blijkt zinnig. Flexibiliteit blijft belangrijk en is ook te verantwoorden. Het enthousiasme van partners is immers een basisvoorwaarde om de Brede School te laten functioneren. Er moet dus altijd aandacht voor zijn dat enthousiasme levend te houden.

4. Coördineren, faciliteren en delegeren

De Brede School lijkt soms met alles te maken te hebben. Dit speelt in de opbouwfase, maar ook bij verdere groei en bij consolidatie. De rol van de coördinator, die nog betrekkelijk nieuw is, komt daarbij regelmatig ter sprake. Veel coördinatoren hebben het idee dat er erg veel op hun bordje belandt en dat de verwachtingen die men van hen heeft de mogelijkheden overtreffen. Een van de casussen die over dit onderwerp werden ingebracht, had als vraag:

*Ik heb te weinig tijd voor de Brede School gezien mijn ambitie.
Hoe kan het efficiënter?*

Een achterliggende vraag is: hoeveel procent van jouw ambities bepaal jij zelf en hoeveel bepalen anderen? Oftewel: is het werkelijk de omgeving die zo veel van je verwacht, of doe je dit zelf? Veel coördinatoren zijn zeer gedreven en hebben snel het gevoel partijen teleur te stellen. Hoe kun je dit gevoel wegnemen? Bespreken waarom iets op een bepaald moment niet kan en wanneer dan wel. Ook aangeven waar de grenzen liggen, prioriteiten stellen, niet alles zelf willen doen, maar 'boven het proces blijven hangen' en delegeren kan helpen. Dit soort adviezen blijkt voor alle deelnemers steeds weer een eye-opener. Ze zetten aan tot reflectie over het eigen gedrag en over eigen blokkades. Het gaat erom evenwicht te zoeken. Want, zo geven coördinatoren ook aan "je hebt spanning nodig om levendig te blijven".

De inrichting van de organisatie vraagt voortdurend aandacht bij verdere groei van de organisatie. Een vraag was:

Wat is in onze situatie een efficiënte organisatie?

In een situatie waar de groei van de Brede School in verschillende wijken voorspoedig is verlopen, doet zich de vraag voor: hoe maken we een stadsbrede organisatiestructuur voor uitvoering en coördinatie. De ontwikkeling per wijk loopt uiteen, zoals past bij het concept van de Brede School. Iedere wijk werkt op een manier die aansluit bij het karakter en de vraag van die wijk. Vanwege de groeiende diversiteit voldoen afspraken op stedelijk niveau over inhoud en organisatie en over de opgebouwde routines gaandeweg niet meer. Achterliggende vragen zijn: hoe beleeft men de samenwerking tot nu toe? Is het gezien de veranderingen noodzakelijk en wenselijk deze aan te passen en zo ja, hoe? Gedeelde antwoorden op deze vragen formuleren is voorwaarde om een structuur en organisatie te bouwen die de samenwerking ondersteunt en waarbinnen groei en beweging mogelijk is.

We behandelen deze vraag in de vorm van een krachtenveldanalyse. Als ‘oervoorwaarde’ geldt een gemeenschappelijk belang. Aanvankelijk leek het grote aantal organisaties (versnippering) en de verschillende niveaus binnen organisaties een belemmerende factor die heel hoog scoorde. Als we deze factor doorspreken daalt hij op de ranglijst. De belemmering zit niet zozeer in het grote aantal betrokkenen, maar in het eigene en bekende vasthouden en een gedeeld beeld van het gemeenschappelijke belang ontberen. Vaak is er een beeld op een hoog abstractieniveau: de ontwikkelingskansen van het kind vergroten. En dan? Weten we dan waar we voor gaan? Dan komen in veel gevallen al snel de eigen doelen om de hoek kijken en wordt het lastig om gemeenschappelijk belang en doelen door te vertalen naar gemeenschappelijke aanpak en verantwoordelijkheden. De meest bevorderende kracht blijkt toch het gemeenschappelijk belang. De vraag verandert in:

Hoe maken we beweging in de richting van betrokkenheid naar verantwoordelijkheid?

Het is lastig om een gemeenschappelijke beeld te vormen. Toch ligt hier de basis omdat we zonder inzicht in de mogelijkheden van synergie niet verder komen. Een andere bevorderende kracht is dat de gemeente het vermogen heeft regie te voeren. Een goede invulling van de regiefunctie kan een belangrijke rol spelen om van betrokkenheid naar meer verantwoordelijkheid te komen. Tot slot kan de noodzaak tot bezuinigen een bevorderende kracht zijn. De druk die dit meebrengt kan een impuls vormen om van eigen eilanden te komen, de kracht van gezamenlijkheid te zoeken en eigen verantwoordelijkheid te nemen. Boeiend is dat een vraag naar de efficiency verandert in een vraag daaronder, namelijk een organisatie die toegesneden is op toenemende verantwoordelijkheid van de partners.

5. Investeren en garanderen

Aanvankelijk is de vraag naar het bestaansrecht van de Brede School zeer actueel. Regelmatig worden vragen ingebracht als:

Hoe zorg ik voor (financiële) continuïteit? en

Hoe zorg ik dat er structureel financiën voor de Brede School worden ingezet?

Het bestaansrecht is inmiddels in toenemende mate erkend, maar niet altijd in de wijze van financiering verdisconteerd. Zo wordt de Brede School vaak aangemerkt als een project, met bijbehorende financieringsvormen. Dit wekt weinig vertrouwen bij scholen en partners. Men vraagt hen, naast een flinke investering in tijd en energie, om visionair en dus

per definitie op de langere termijn te denken, terwijl de gemeente op haar beurt niet altijd bereid is dit te belonen met garanties voor financiële continuïteit. Implementatie vanuit het eigen budget van scholen en partners vindt een aantal deelnemers niet reëel. Een voorbeeld van een intervisievraag op zo'n moment is:

Hoe kunnen we afbakening en bundeling aanbrengen in aspecten/onderdelen van de Brede School om de Brede School (bij bezuinigingen) overeind te kunnen houden?

Een voorbeeld van bundeling is het Integraal Jeugdbeleid. Wat daarin is verankerd, is meer continu. Brede schoolbeleid, zo ervaren de deelnemers, is meer kwetsbaar en lijkt eerder wegbezuinigd te kunnen worden. Dit vraagt om een plaatsbepaling van de Brede School in het geheel van het Integraal Jeugdbeleid. Zou het jeugdbeleid de insteek moeten zijn, terwijl de Brede School een goede mogelijkheid biedt om aspecten van het jeugdbeleid in de praktijk uit te voeren? Op een enkele plaats ziet men dit expliciet op deze manier, op andere plaatsen is dit verband niet gelegd, of erg vaag.

Hoe zou je hier aan kunnen werken? Deelnemers vanuit het veld geven (hun) gemeenten het advies om eerst naar overlap te kijken. De ervaring is dat gemeenten vaak dezelfde zaken op verschillende manieren in het veld uitzetten, wat zorgt voor verwarring en extra werk. Partners en scholen samen kunnen van hun kant gemeenten aangeven waar behoefte aan bundeling bestaat. Dit levert besparingen en integratie op. Er is behoefte aan een integraal plan voor meerdere jaren. Daar waar men de relatie tussen Integraal Jeugdbeleid en Brede School legt en (verder) uitwerkt, blijkt dat de Brede School een positie heeft verworven. Hier hoort inzicht in de financiering bij.

6. Enthousiasme en betrokkenheid

Bij iedere duurzame ontwikkeling doen zich momenten voor om terug te grijpen naar de basis: hoe zat het ook weer, wat waren de uitgangspunten, waarom is het gegaan zoals het gegaan is? We komen dit tegen bij vragen als:

Hoe enthousiasmeer je (onwillige) partners/ mensen?

Een eeuwigdurend probleem is mensen te verleiden om van hun eilandjes af te stappen en in de Brede School rond te kijken. Het principe 'zien is geloven' is hier vaak genoemd. Dan moet er wel iets te zien zijn. Starten dus met de voorlopers en hier iets mee neerzetten, zodat je een groep volgers over de streep kunt trekken om mee te doen. Belangrijk is niet teveel energie te stoppen in degenen die hun hakken in het zand van hun eiland zetten. Want een door de strot geduwde Brede School smaakt maar zelden goed. Deze vraag blijft spelen, steeds meer aangevuld met:

Hoe houd je het enthousiasme vast?

Zie enthousiasme maar eens vast te houden als zich tegenslagen voordoen, financiering onzeker is en er hobbels zijn in de organisatieontwikkeling. Door stroperigheid in het proces kan aanvankelijk enthousiasme omslaan in weerszin. De coördinator kan zich af gaan vragen waar hijzelf eigenlijk nog enthousiast over is. Kinderen nemen deel aan activiteiten, maar partners trekken zich weer terug in hun eigen koninkrijkjes. Voortdurend heeft de

coördinator het idee dat hij de bal neerlegt bij mensen die hem niet willen spelen. Dan is het nodig terug te stappen naar de oorsprong: waarom wilden we ooit een Brede School? Wat ging er goed? Wat is daarvan behouden gebleven? En wat kunnen we anders doen? Enthousiasme ‘van onderop’ bevorderen kan ook helpen: anticiperen op enthousiasme van de werkvloer, waar de meeste voeling met kinderen ligt. Maar ook aangeven dat partners beter nee kunnen zeggen, dan ja zeggen en nee doen.

Een ander probleem is enthousiasme om te zetten in verantwoordelijkheid. Over het algemeen blijkt dat als deze hobbel genomen wordt en daarbij een goede begeleiding aanwezig is, verantwoordelijkheid nemen bijdraagt tot verankering van enthousiasme. Het is zaak om de inrichting van de organisatie daarin mee te laten groeien. De vraag wordt dan:

Hoe krijg ik instellingen en besturen zover dat zij een deel van de kar gaan trekken?

Afspraken, afstemming, gewoontes en structuren uit een beginfase passen niet automatisch in een volgende fase. Uitbreiding van het brede schoolconcept maakt de samenwerking complexer. Het is tijd om stil te staan bij de vraag hoe de samenwerking tot dan toe is vormgegeven. Reflecties hierop: hoe beleven de andere partners dit? Wat is jouw verantwoordelijkheid? Hoe belangrijk is de Brede School voor besturen en instellingen? Zien zij het als een kerntaak? Vinden zij het noodzakelijk de samenwerking aan te passen en zo ja, hoe? Welke randvoorwaarden zijn nodig om besturen en instellingen verantwoordelijk te maken? De belangrijkste vraag voor de inbrenger blijkt: wat zie ik als verantwoordelijkheid? Hij ziet dit als: zelf initiatief nemen, actief meedenken, een hoger abstractieniveau bereiken en partners aanspreken op resultaat en proces. De inbrenger realiseert zich zijn eigen rol hierin: verantwoording geven is ook loslaten. En accepteren dat er een verschil in kennisniveau is over de Brede School. Om partners mede verantwoordelijk te laten zijn, is het belangrijk hen als gelijkwaardig te zien. Pas dan kunnen we de organisatie aanpassen. Een nieuwe organisatie komt in samenwerking met de partners tot stand.

8.3 WAT PAKT GOED UIT?

“Het gaat zoals het gaat en dat is het beste wat er kan gebeuren”. Dit is misschien wel erg waar. Het kan een gevoel van apathie geven: nou, dan doe ik wel niets, het maakt toch niet uit. Dat is niet waar. Iets doen, iets anders doen of iets niet doen, allemaal interventies, heeft gevolgen. Alleen weet je van tevoren niet wat de gevolgen zijn, of een andere interventie een ‘beter’ gevolg had gehad, of iets anders beter had uitgepakt. Dat is al moeilijk te bepalen als je alleen met jezelf of met één ander persoon te maken hebt. In een complexe omgeving als de Brede School is het ondoenlijk om eenduidig aan te geven wat een interventie teweeg zal brengen, of achteraf te bepalen wat een bepaalde interventie teweeggebracht heeft (zodat het later nog een keer of juist niet op eenzelfde manier gedaan moet worden). Zo lijkt een sterke brede schoolcoördinator iets waar je altijd voor moet gaan. Een effect daarvan kan echter zijn dat partners achterover gaan leunen. Dat betekent niet dat je geen sterke coördinator moet hebben. Wel betekent het dat bewustzijn hebben (aanvoelen, opmerken, oog/aandacht hebben) van wat in je omgeving gebeurt en daarmee omgaan, veel kan bijdragen aan de groei van de Brede School.

Succesfactoren benoemen is dus best ‘tricky’. Maar natuurlijk gebeurt dat wel, ook tijdens intervisiebijeenkomsten. Succesfactoren kunnen iets toevoegen, als aanzet voor gedachten en gesprekken over hun betekenis, in het besef dat iedere situatie uniek is. Onderstaande opsomming draagt in de beleving van deelnemers aan intervisiebijeenkomsten bij aan de groei van hun Brede School. Niet meer en niet minder dan dat.

- Een sterke wethouder met visie en betrokkenheid, die liefst langer dan één ambtstermijn aanblijft. Die een duidelijk doel voor ogen heeft, hieraan vast blijft houden en hier in de gemeentelijke organisatie en in contacten met partners uit het veld op stuurt.
- Een gemeente die duidelijke uitgangspunten heeft, zoals sociale cohesie bevorderen. Die vervolgens samen met het veld de kaders bepaalt. En daarna het veld maximaal de ruimte geeft om dit op maat en vanuit eigen deskundigheid in te vullen. Om het vervolgens weer te verankeren in de gemeentelijke politiek.
- Heldere, consistente beelden van wat de Brede School moet opleveren bij mensen die het voortouw nemen, gecombineerd met een breed gedragen besef dat de ontwikkeling van de Brede School tijd, aandacht en geld nodig heeft. Een kwestie van lange adem dus en voldoende middelen om hier naar toe te werken.
- Een gemeente die niet oplegt, maar meebeweegt waar nodig. Dit is een voorwaarde om de doelstellingen te halen.
- Behapbaar beginnen, kleine stappen die je snel effectueert in de praktijk. Samenwerking op die manier laten groeien.
- De Brede School neerzetten als een structureel gegeven, die tegen een flinke stoot kan. Dat geeft zowel binnen de gemeentelijke organisatie als in het veld vertrouwen en zin om er helemaal voor te gaan. Om je energie te richten op de ontwikkeling van een geweldige Brede School voor kinderen, ouders, de wijk of waar je hem nog meer voor wilt inzetten.
- Tijdens de ontwikkeling van de Brede School bewegen naar meer verantwoordelijkheid voor de partners. Verantwoordelijkheid motiveert. Wat verantwoordelijkheid is, definiëer je samen met de partners. Wees je bewust van je eigen perceptie.

- Een substantieel en structureel budget, zowel voor activiteiten als om een organisatie die faciliteert, coördineert, stuurt en/of regie voert, in te richten en te bemensen. Dit geeft armslag om een goede start te maken en vertrouwen dat de Brede School kan groeien.
- De Brede School betekent samenwerken, ook binnen de gemeente: middelen en menskracht bundelen, beleidsdoelstellingen en inhoud daar waar kansen liggen met elkaar verbinden om een stevig, consistent geheel te krijgen.
- Richt je op wat werkt en op de mogelijkheden die er zijn. Breng je krachtenveld in beeld en gebruik je energie daar waar iets in beweging gezet kan worden. Blijf niet hangen op een stuurgroep die niet stuurt of een gemeente, schooldirecteuren of schoolbesturen waar je geen grip op krijgt.
- Een Brede School vraagt om samen problemen oplossen. Blijf niet zelf zitten met een probleem. Ga op zoek naar helpers, fans, medeverantwoordelijken. Binnen, buiten, hoger en lager in de boom.
- Maat houden en niet alles ineens willen. Doorgaan en tegelijk naar jezelf blijven luisteren.
- Nek uitsteken, lef tonen, enthousiast zijn.
- Neem een kijkje bij andere Brede Scholen die vanuit soortgelijke doelstellingen zijn ontwikkeld. Niet intern navelstaren, maar laten inspireren en open durven staan. Niet op zoek gaan naar blauwdrukken maar vanuit inspirerende voorbeelden een vertaling maken naar de eigen situatie.
- Aandacht voor groepsprocessen: voelt ieder zich betrokken, hoort iedereen erbij, is er samenhang? Hoe gaan we om met machtsverschillen tussen partners?
- Regelmatig terug naar de basis: hoe zit iedereen erbij? Begrijpen we elkaar (nog)? Delen we de koers (nog)? Als iets niet helder is of niet gedeeld wordt, doe er dan iets mee.

In het productenboek vindt u

Hoofdstuk 8 Intervisie: voorbeelden uit de Brede schoolpraktijk

Voorbeeld 1 Capelle aan den IJssel

Voorbeeld 2 Waddinxveen

Voorbeeld 3 Gouda

Voorbeeld 4 Delft

Voorbeeld 5 Leidschendam-Voorburg

Voorbeeld 6 Theoretische onderbouwing bij intervisie

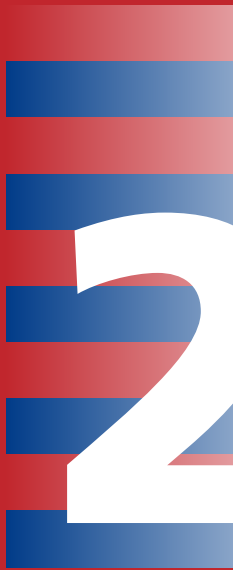
Aan de slag

Na het denkwerk over de uitgangspunten, visie, doelen, organisatie en monitoring van de Brede school is het tijd om te poetsen, met andere woorden: handen uit de mouwen en aan de slag. Voor een groot deel moet worden gewerkt aan het bereiken van de Brede schooldoelstellingen door het bieden van activiteiten voor ouders en kinderen, zoals bijvoorbeeld verlengde schooldag, naschoolse opvang, zorg en educatie, met andere woorden het realiseren van een doorgaande lijn.

In dit deel worden de volgende activiteiten beschreven:

1. Participatie
2. De voor- en vroegschoolse periode
3. Brede school en dagarrangementen
4. Activiteiten voor kinderen
5. Kunst en cultuureducatie
6. Zorgaanbod in de Brede school

Zoals uit de volgorde van dit deel blijkt, vindt kinder- en ouderparticipatie plaats voordat de activiteiten van start gaan. Er kunnen zich echter situaties voordoen dat snelle actie geboden is, bijvoorbeeld om draagvlak te creëren. Dan wordt eerst een aantal activiteiten opgezet, waarna vervolgens kinder- en ouderparticipatie vorm krijgt.

9 Participatie

INLEIDING

De belangrijkste succesfactor voor het welslagen van activiteiten is dat ze aansluiten bij de wensen en mogelijkheden van kinderen en ouders voor wie de activiteiten bedoeld zijn. Weten we eigenlijk wel wat kinderen en ouders van de Brede school verwachten, waar hun wensen en behoeften liggen? Om een activiteitenaanbod te realiseren dat aansluit bij de wensen van kinderen en ouders is het van belang om hen hier vooraf naar te vragen. Om te voorkomen dat ouders de antwoorden van de kinderen beïnvloeden, raden we aan een apart participatietraject voor kinderen en ouders op te zetten. Voor de meeste kinderen is participatie nieuw. Goed participeren moet je leren. Ze hebben de tijd nodig om te wennen aan het vormen van hun eigen mening en deze naar voren brengen. Ze moeten ook leren dat niet alles wat zij opperen aan ideeën, mogelijkheden en verbeteringen gerealiseerd kan worden.

Sommige Brede scholen kiezen er voor eerst een aantal aansprekende activiteiten op te zetten, juist om in contact te komen met de kinderen en ouders. Als het contact gelegd is, kan participatie verder vorm krijgen. Andere scholen starten meteen met een aantrekkelijke participatiemethodiek om te peilen wat de behoefte zijn.

Het betrekken van kinderen en ouders bij het Brede schoolbeleid is geen eenmalige activiteit.

Het is een voortdurend proces van informatie geven en informatie ophalen, gebaseerd op interactie, wederkerigheid tussen de Brede schoolbeleidsmakers en uitvoerders en de kinderen en ouders.

9.1 KINDERPARTICIPATIE

De Amerikaanse psycholoog Roger A. Hart, betrokken bij het opstellen van 'De rechten van het kind' voor Unesco, beschrijft kinderp participatie als volgt:

"Luisteren naar de jeugd, de jeugd informeren, mee laten doen, mee laten denken en mee laten beslissen."

Het Jaar van het Kind (1979) betekende een impuls voor de aandacht voor kinderen en hun positie in de samenleving. In dat jaar werd de kindertelefoon opgericht, waardoor kinderen letterlijk een luisterend oor kregen.

Het VN-verdrag in zake de Rechten van het Kind dat Nederland eind 1994 heeft ondertekend, toont de gewijzigde opvattingen over kinderen. In dit verdrag werd benadrukt dat kinderen niet alleen bescherming verdienen maar ook dragers zijn van rechten.

Participatie is één van de vijf kernbegrippen van het verdrag. Kinderen hebben recht op deelname aan de samenleving, onder andere door informatie te krijgen die voor hen belangrijk is, door hun mening te uiten en door mee te praten over zaken die hen zelf en hun omgeving aangaan (artikel 12), vrijheid van meningsuiting (artikel 13), vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst (artikel 14), vrijheid van vereniging (artikel 15) en recht op informatie (artikel 17).

Visie

Kinderen beleven de omgeving, waarin zij dagelijks leven en spelen, anders dan volwassenen. Toch zijn het vaak de volwassenen die de dienst uitmaken en voor kinderen belangrijke beslissingen nemen. De georganiseerde activiteiten binnen kinderp participatie hebben tot doel kinderen invloed of medezeggenschap te geven bij zaken die hen aangaan. Zij zijn tenslotte de belanghebbenden en de ervaringsdeskundigen. De zaken waarop kinderen invloed uit kunnen oefenen of over mee kunnen beslissen, spelen zich af in hun directe woon- en leefomgeving. Activiteiten die zich binnen de Brede school lenen voor kinderp participatie zijn:

- Activiteitsaanbod, bijvoorbeeld wat voor soort activiteiten, het tijdstip, de manier van begeleiden.
- Regels en manier van omgaan met elkaar.
- Inrichting van de leefomgeving.
- Informatie, bijvoorbeeld waarover, hoe en op welke manier willen ze geïnformeerd worden.

Eén vorm van kinderp participatie is om voorafgaand aan de daadwerkelijke start van activiteiten, dus in de ontwikkelingsfase van een Brede school, met de kinderen een spel te doen om te horen wat zij met de Brede school willen en hoe zij hun wijk ervaren.

Wanneer een Brede school de kinderen serieus neemt als adviseurs, dient dat meerdere doelen.

Kinderparticipatie levert zowel voor kinderen als voor volwassenen veel voordelen op. Kinderen leren bijvoorbeeld beslissingen te nemen, samen te werken, rekening te houden met andere meningen en verantwoordelijkheid te dragen. Door de mogelijkheid om daadwerkelijk invloed uit te oefenen voelen kinderen zich betrokken en gewaardeerd. Hun zelfvertrouwen wordt vergroot en ze versterken hun positie binnen de samenleving. Volwassen krijgen inzicht in wat er leeft bij de kinderen en welke behoefte ze hebben, Hierdoor kunnen volwassenen zorgen voor een betere aansluiting tussen vraag en aanbod van activiteiten en vroegtijdig signalen van knelpunten.

Activiteiten en voorzieningen die met kinderpacticipatie tot stand zijn gekomen, zijn vaak vernieuwend en sluiten aan bij de tijdgeest. Door het draagvlak onder de kinderen voelen zij zich er meer bij betrokken.

Fases

Elke vorm van participatie kent verschillende fases:

1. Informeren

De kinderen krijgen de informatie waardoor hen duidelijk gemaakt wordt wat het doel is. Hierdoor weten kinderen wat er van hen verwacht wordt en wat zij kunnen verwachten van de uitwerking van hun inbreng. Als er bijvoorbeeld € 50,- beschikbaar is voor activiteiten, weten kinderen dat de Efteling niet tot de mogelijkheden behoort.

2. Onderzoek en overleg

In deze fase wordt er naar verschillende oplossingen gezocht. Hier zijn meerdere werkvormen mogelijk. Het gaat erom dat kinderen verder kijken dan hun neus lang is: van fantasie stimuleren tot aan formuleren van voorstellen.

3. Overleg en onderhandelen

De verschillende voorstellen worden besproken. Van elk voorstel komen de voor- en nadelen aan de orde.

4. Beslissingen nemen.

Kinderen nemen gezamenlijk een besluit.

Knelpunten en succesfactoren

Er zijn veel vooroordelen, die naar voren kunnen komen tijdens een kinderpacticipatietraject. Volwassenen denken soms dat kinderen geen verantwoordelijkheid kunnen dragen, dat ze te weinig overzicht hebben om beslissingen te kunnen nemen, dat ze niet lang gemotiveerd en betrokken blijven of dat ze niet precies weten wat ze willen. Ze vinden kinderpacticipatie te veel tijd en geld kosten en laten het liever zoals het is.

Om deze vooroordelen weg te nemen, geven we aan begeleiders van kinderpacticipatie daarom de volgende tips:

- Neem kinderen serieus en zie hun inbreng als waardevol.
- Investeer tijd in het actief houden van kinderen, zeker bij langdurige trajecten en het begeleiden van groepsprocessen.
- Geef kinderen de tijd om ideeën te verzamelen en uiteindelijk medeverantwoordelijkheid te dragen voor het vinden van oplossingen voor problemen die naar boven komen. Kinderparticipatie is tenslotte een continu proces.
- Probeer kinderen uit te leggen waarom dingen zijn zoals ze zijn en maak duidelijk wat de grenzen zijn.

- Zorg dat er mogelijkheden, financiële middelen en voorwaarden zijn voor concretisering van de door de kinderen geleverde ideeën.
- Bespreek altijd de resultaten met de kinderen en probeer de tijd tussen het plannen maken en de uitvoering zo kort mogelijk te houden.
- Zorg voor een duidelijke terugkoppeling met de kinderen, informeer ze dus niet alleen over het eindresultaat, maar informeer ze ook over het proces. Zo houd je hen betrokken en voorkom je dat het teleurgestelde burgers worden omdat ze niet merken wat er met hun inbreng gedaan wordt.
- Creëer politiek en bestuurlijk draagvlak en draagvlak bij de instellingen en organisaties op lokaal niveau voordat je daadwerkelijk met de kinderen aan de slag gaat
- Maak resultaten van kinderp participatie zichtbaar in beleidsvoornemens.

Werkvormen

Kinderparticipatie kan op veel manieren vorm gegeven worden. Belangrijk is dat wordt aangesloten bij het ontwikkelingsniveau en de belevingswereld van de kinderen, dat er niet te moeilijke taal wordt gebruikt, dat het materiaal, zowel visueel als auditief, in orde is en er verzorgd uitziet. De werkvormen dienen kinderen uit te dagen om creatief te denken, waarbij het niet gaat om goed en fout. Goede begeleiding bij kinderp participatie is een noodzaak. En uiteraard vindt kinderp participatie plaats in een speelse, ongedwongen sfeer.

Een aantal voorbeelden van werkvormen zijn:

Voor het activiteiten aanbod:

- PJ PARTNERS heeft het “Het Kom-Op-Een-Idee-Spel” ontwikkeld. Hiermee krijgen de kinderen binnen de Brede school een actieve rol in het bedenken van activiteiten en het beoordelen van hun wijk. PJ PARTNERS levert het spel materiaal op maat en verwerkt de uitkomsten, die weer vertaald worden in een advies aan het coördinatieteam van de Brede school. Het spel kan op maat gemaakt worden voor de bovenbouw van de basisscholen. De tijdsduur is ongeveer twee uur per groep. In het productenboek vindt u een uitwerking van dit spel.
- Kinderen vullen formulieren in aan het eind van een activiteitenblok om hun ervaring over de voorgaande activiteit weer te geven en hun voorkeur voor komende activiteiten duidelijk te maken. Een voorbeeld hiervan vindt u in het productenboek.

Regels en manier van omgaan met elkaar:

- Kinderen maken zelf een flap waarop zij regels schrijven. Naar aanleiding daarvan vindt een groepsgesprek plaats.
- Er zijn programma's ontwikkeld, die als doel hebben de sociale vaardigheden bij kinderen te versterken. Een voorbeeld hiervan is het programma Leefstijl¹⁶. Binnen Brede school verband kan gekeken worden hoe een dergelijke methode zowel op school als bijvoorbeeld in de naschoolse opvang of bij verlengde schooldagactiviteiten uitgewerkt kan worden.

¹⁶ Voor meer informatie kun u terecht bij de website: www.leefstijl.nl

Inrichten van de leefomgeving:

Als het gaat om de leefomgeving strekt kinderp participatie zich verder uit dan alleen het gebeuren binnen de Brede school. Als de Brede school is opgezet vanuit een wijkvisie past dit goed in het gekozen beleid.

- Een wijkshow door kinderen. Samen met medewerkers van de gemeente, de wijkagent en andere betrokkenen bij de inrichting van de leefomgeving lopen kinderen door

de wijk. Ze melden dingen die voor hen belangrijk zijn, bijvoorbeeld verkeersgevaarlijke punten, gebrek aan speelvoorzieningen, te smalle stoepen et cetera. Kinderen kunnen deze punten desgewenst fotograferen. Met de kinderen wordt een traject afgesproken om aandacht te besteden aan de zaken die zij naar voren hebben gebracht.

- Een kinderpersbureau. Kinderen gaan gewapend met fototoestel, video en geluidsopnameapparatuur op pad om door middel van beeld en interviews informatie te verzamelen over een door hen gekozen onderwerp. Het wordt uitgewerkt in een door de kinderen geschreven artikel of krant. Een kinderpersbureau kan heel professioneel worden opgezet, zoals in Almere. Deze werkvorm kan echter ook incidenteel op eenvoudiger wijze gebruikt worden.
- Methodes die geschikt zijn om speelplekken samen met kinderen in te richten. We verwijzen u hiervoor naar de literatuur en websitelijst.

Daarnaast bestaan er in sommige gemeenten officiële participatieorganen, zoals de Roefelraad in Almere en andere vormen van kinderraden.

We verwijzen u naar de literatuur- en websitelijst in deel 4 voor verdere informatie. Toevoegen: Op de site www.jeugdparticipatiezh.nl is de ervaring en kennis van de Zuid-Hollandse expertisecentra gebundeld. Praktische hulpmiddelen, achtergrondinformatie en publicaties worden beschreven.

9.2 OUDERBETROKKENHEID EN OUDERPARTICIPATIE

Ouderbetrokkenheid heeft een positieve invloed op de leerprestaties van kinderen. Alle reden dus om hier binnen Brede schoolverband specifiek aandacht aan te besteden, zeker als het profiel van de Brede school bestrijding van onderwijsachterstanden is.

Voor het begrip ‘ouderbetrokkenheid’ hanteren we de definitie zoals die geformuleerd is in het ‘Handboek Ouderbetrokkenheid’ van PJ Partners:

*“Ouderbetrokkenheid duidt op alles wat betrekking heeft op de relatie van ouders tot het onderwijs van hun kind. **Ouderbetrokkenheid** kan tot uiting komen in daden binnen het gezin of in schoolverband. **Ouderparticipatie** is een aspect van ouderbetrokkenheid, waarmee de actieve bijdrage van ouders aan het onderwijs van hun kind binnen de school bedoeld wordt. Hieronder wordt zowel het verlenen van informele hand- en spandiensten als de formele participatie in medezeggenschapsraad of ouderraad gerekend”.¹⁷*

Een andere invalshoek voor ouderparticipatie is de buurt. De vraag die daarbij centraal staat is: hoe sluit de buurt aan bij de ideeën en wensen van ouders over een aantrekkelijke omgeving voor hun kinderen om op te groeien?

Het belang van ouderbetrokkenheid

Het belang van ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie in het onderwijs wordt steeds meer onderkend. School en ouders zijn partners in de begeleiding van de ontwikkeling van kinderen. De school richt zich op het vergaren van kennis, maar heeft ook een opvoedende taak. Binnen school stimuleren leerkrachten de kinderen om respectvol met elkaar om te gaan en bereiden ze hen voor op een zelfstandige positie in de samenleving. Ze versterken de sociale vaardigheden van de kinderen en werken aan hun normen en waarden. Ouders

¹⁷ Handboek ouderbetrokkenheid, PJ Partners, Rotterdam 2002. Het handboek geeft theoretische achtergrondinformatie, een stappenplan, een activiteitenmenu en voorbeeldprojecten om ouderbetrokkenheid op scholen te vergroten.

hebben de verantwoordelijkheid voor het fysieke en sociaal-emotionele welzijn van de kinderen. Door sturing te geven aan hun ontwikkelingsproces, hen normen en waarden bij te brengen en de juiste voorwaarden te scheppen om op te groeien, begeleiden zij hen op weg naar volwassenheid.

Ook andere instellingen dragen bij aan het welzijn van kinderen, zoals de kinderopvang, gezondheidszorg, het sociaal-cultureel werk, de hulpverlening en sportverenigingen.

Ouders en school zijn partners

Ouderbetrokkenheid is dus van wezenlijk belang voor de basisschool. Als we kijken waar ouders en school elkaar nodig hebben, kunnen we ouderbetrokkenheid onderscheiden in:

- Opvoedingsondersteuning om een veilig thuis klimaat te bevorderen. Ouders ervaren steun door bijvoorbeeld onderling ervaringen uit te wisselen en door informatie en voorlichting te krijgen over vragen die zij hebben. Als ouders in staat zijn opvoedingsvragen en -problemen beter ter hand te nemen, is dit te merken aan het gedrag van de kinderen op school.
- Het stimuleren van onderwijsondersteunend gedrag. Dit wordt onder andere bevorderd door ouders informatie te geven over lesmethoden op school, hen handvatten te bieden hoe ze thuis hun kind kunnen begeleiden bij het leren op school en door zichzelf te ontwikkelen (bijvoorbeeld door het volgen van computerles of Nederlandse les).
- Het actief betrekken van ouders bij de gang van zaken op school. Dit kan onder meer door hen een taak te geven bij het overblijven, hen om assistentie te vragen bij lessen op school, hen te vragen behulpzaam te zijn bij klussen. Dit betekent ook vaak een verlichting voor leerkrachten. Ook het stimuleren van ouders om zitting te nemen in de oudercommissie of medezeggenschapsraad behoort hiertoe.

Ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie verhogen de kwaliteit van het onderwijs. Ouders en leerkrachten weten van elkaar welke prestaties van het kind worden verwacht. Ze kunnen daar beiden op hun eigen manier, thuis en op school op in spelen.

Investeren

Ouderbetrokkenheid komt niet zomaar tot stand. Een schriftelijke uitnodiging voor een ouderavond of een berichtje in de schoolkrant blijkt voor veel ouders niet voldoende te zijn om actief binnen school bezig te gaan. Met name allochtone ouders vergen een andere benaderingswijze.

Omdat ouderbetrokkenheid een positieve invloed heeft op de ontwikkeling van kinderen, is het nodig dat leerkrachten hierin investeren, zelf het initiatief hiertoe nemen en durven af te wijken van de manieren die ze gewend zijn.

De eerste stap naar ouderbetrokkenheid is contact leggen en vertrouwen winnen. Dat betekent bijvoorbeeld:

- Dat leerkrachten zelf naar ouders toestappen en hen aanspreken als zij hun kind brengen of op het schoolplein staan te wachten. Leerkrachten kunnen ook gebruik maken van intermediairs, bijvoorbeeld gastvrouwen van een ouderkamer.
- Gebruik maken van de contacten die peuterspeelzaalleidsters al wel vaak hebben met de ouders. Leerkrachten kunnen op een ouderavond informatie over school geven. Themabijeenkomsten kunnen voor ouders van peuters en kleuters samen worden georganiseerd.

- De rapporten aan de ouders meegeven op een ouderavond, zodat ouders 'verplicht' worden de ouderavond te bezoeken.

Brede school

De Brede school wordt gekenmerkt door een netwerk van voorzieningen die onderling samenwerken met als doel de ontwikkelingskansen van kinderen te vergroten. Juist dit netwerk biedt de school kansen om ouderbetrokkenheid extra uit de verf te laten komen, bijvoorbeeld door:

- De korte lijn met andere voorzieningen die werken voor ouders en kinderen. Medewerkers kunnen voorlichting aan ouders geven op school en zo nodig ouders doorverwijzen naar hulpverlenende instanties.
- De korte lijn met volwasseneducatie. Soms is het mogelijk ouders op school les te geven, waarbij het programma afgestemd is op de leerstof voor de kinderen. De ouders ontwikkelen zichzelf en zijn tevens beter in staat hun kinderen te helpen. Activiteiten in het kader van inburgering lenen zich hier goed voor. In Pijnacker geeft het ROC-college de cursus "Taal en opvoeden in de Brede school", die betaald wordt uit het budget voor volwasseneneducatie.
In Gorinchem worden bij drie Brede scholen Centra voor Jeugd en Gezin ontwikkeld, waarin opvoedingsondersteuning, het verbeteren van onderwijsondersteunend gedrag van de ouders en ouderparticipatie centraal staan.
- De samenwerking met voorschoolse voorzieningen en buitenschoolse voorzieningen, waardoor volgens een doorgaande lijn en een gezamenlijke pedagogische visie gewerkt wordt. Het contact met het gezin komt al snel tot stand. Ouders hebben minder moeite om met leerkrachten in contact te treden als ze al vertrouwd zijn met andere medewerkers van de Brede school.
- De hoeveelheid activiteiten die de Brede school aanbiedt. Ouders hebben veel mogelijkheden om een actieve rol te vervullen. Een combinatie van taken kan in sommige gevallen leiden tot een betaalde baan, al dan niet met behulp van een werkgelegen-

heidsmaatregel. Veelal betreft het echter vrijwilligerswerk. Om ouders te blijven boeien en binden is een waardering in de vorm van een onkostenvergoeding of het aanbod om een cursus of opleiding (gedeeltelijk) te bekostigen op zijn plaats.

Allochtone ouders

Het betrekken van allochtone ouders blijkt voor leerkrachten het grootste struikelblok te zijn. De manieren die ze gewend zijn om in contact te komen met ouders, blijkt bij deze doelgroep minder aan te slaan. Omdat relatief veel allochtone kinderen risico lopen op onderwijsachterstanden, is het juist van groot belang ouderbetrokkenheid met deze ouders tot stand te brengen.

In de wijk Holy Zuidoost in Vlaardingen is onderzoek verricht onder allochtone ouders naar hun mate van betrokkenheid bij de school en bij de wijk. De ouders hebben met behulp van intermediairs vragenlijsten ingevuld. Conclusie was dat onder de allochtone buurtbewoners een grote mate van onbekendheid voorkwam met belangrijke voorzieningen, zoals het opvoedbureau, de opvoedtelefoon en Bureau Jeugdzorg. De ouders gaven aan weinig inzicht te hebben in de Nederlandse samenleving. Om ouders meer te betrekken bij school en wijk zijn twee verbeteruggesties naar voren gekomen, namelijk 'meer aandacht voor de allochtone bewoners' en 'het bevorderen van samenwerking tussen autochtone en allochtone bewoners'.

In de praktijk van verschillende Brede scholen is gebleken dat een ouderkamer een effectieve wijze is om met name met allochtone ouders in contact te komen, hen wegwijs te maken in voorzieningen, hen te betrekken bij schoolse zaken en een stap in de goede richting te zetten in de omgang tussen allochtone en autochtone ouders. JSO heeft de opzet van verschillende ouderkamers in Brede scholen ondersteund en een training voor gastvrouwen ontwikkeld. *In het productenboek vindt u korte een omschrijving van deze werkwijze.*

Voorbeelden

Op een basisschool in Voorburg heeft men een 'buddyproject' opgezet. Ouders die makkelijk de weg op school kunnen vinden worden gekoppeld aan ouders die hier meer moeite mee hebben. De 'buddy's' leggen de ouders aan wie ze gekoppeld zijn uit hoe zaken op school geregeld zijn: wat is de bedoeling van het tien minutengesprek, hoe werkt de tussenschoolse opvang, hoe spreek ik de leerkracht aan als mijn kind zich niet prettig voelt op school et cetera. Ook spreken ze af om samen maar een ouderavond te gaan of een andere activiteit op school.

In Alphen aan den Rijn heeft men activiteiten georganiseerd voor ouders en kinderen. Kinderen kunnen alleen aan een korte cursus van drie keer meedoen als ze één van hun ouders meenemen. De eerste keer werken kinderen en ouders samen, de tweede en derde keer worden ouders een deel van de tijd apart genomen om met hen te praten over opvoedprincipes. De ouders zijn enthousiast. Voor veel van hen is dit één van de weinige keren dat ze een uur of langer met hun kind samen met iets bezig zijn. Het uitwisselen van ervaringen met andere ouders stellen ze zeer op prijs. Ook de leerkrachten zijn enthousiast over deze gezamenlijke activiteiten. Ze zien ouders op school komen met wie ze tot dan toe moeilijk contact konden krijgen. Ook zien ze de ouders in een ontspannen situatie en niet omdat er met hun kinderen iets aan de hand is.

Ouderparticipatie en de leefomgeving

Naast het betrekken van ouders bij alles wat er in de school gebeurt, is inspraak en medezeggenschap van ouders van groot belang voor de kwaliteit van de leefomgeving van kinderen. In hoeverre sluiten omstandigheden en voorzieningen in de buurt aan bij de wensen en behoeften van ouders in relatie tot het opgroeien en opvoeden van de kinderen? Wat zijn hun wensen en ideeën over speelruimte, veiligheid maar ook bijvoorbeeld over het activiteitenaanbod voor de kinderen en aanbod en kwaliteit van de opvoedingsondersteuning en zorg?

In verschillende gemeenten wordt geëxperimenteerd met methoden om bewoners bij de directe leefomgeving te betrekken en hun invloed daarop te laten uitoefenen. In dit soort buurtprojecten zijn gemeente, welzijn, politie en inwoners partners om de leefbaarheid in de buurt te bevorderen. Het gaat dan zowel om de fysieke omgeving als om de sociale cohesie in de buurt. Activiteiten die in het kader van de Brede school plaatsvinden, kunnen hierin een rol vervullen.

Omgekeerd is het van belang om al in de voorbereidingsfase van de Brede school wijkbewoners te betrekken die geen kinderen op school hebben. Informatieavonden in de voorbereidingsfase geven hen inzicht in wat ze kunnen verwachten en geven hen de gelegenheid naar voren te brengen wat voor functie de Brede school voor hen kan hebben. Een enquête in de buurt geeft een beeld van hun wensen en ideeën.

In veel gevallen kan de Brede school ook goed aansluiten bij inspraaktrajecten in het kader van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning of bij de oprichting van een Centrum voor Jeugd en Gezin.

Vaak wordt daarbij te veel uitgegaan van volwassenen, zonder specifiek kinderen op hun eigen manier te benaderen.

In het onderdeel kinderparticipatie hebben we het belang van het betrekken van kinderen bij de leefomgeving uitgewerkt.

In het productenboek vindt u

Hoofdstuk 9 Participatie

Voorbeeld 1 Kom-op-een-idee spel

Voorbeeld 2 Ouderkamer

Voorbeeld 3 Buddyproject (Leidschendam-Voorburg)

De voor- en vroegschoolse periode

INLEIDING

Om de doorgaande lijn voor jonge kinderen en hun ouders vorm te geven, werken veel Brede scholen samen met peuterspeelzalen. Algemeen wordt aangenomen dat het bezoeken van een peuterspeelzaal de aansluiting op het basisonderwijs voor kinderen vergemakkelijkt.

Sinds medio jaren tachtig is de landelijke aandacht voor onderwijsachterstanden enorm toegenomen. Vanuit verschillende regelingen werd het voor het basisonderwijs en soms ook voor de peuterspeelzalen, mogelijk om extra middelen te verkrijgen voor het werken aan betere ontwikkelingskansen voor kinderen. Deze ontwikkelingen werden gefaciliteerd door de landelijk overheid in onder andere de volgende regelingen:

- Middelen voor Grote Steden Beleid (GSB).
- Het onderwijsvoorrangsbeleid (OVG), later opgevolgd door het onderwijsachterstandenbeleid (GOA).
- De gewichtenregeling in het basisonderwijs.
- De regelingen voor Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE)
- Met ingang van 2006 is er sprake van Onderwijsachterstandenbeleid (OAB). Meer informatie vindt u op: www.onderwijsachterstanden.nl/ Speerpunten in dit beleid zijn:
 - Voorschoolse educatie
 - Schakelklassen

Taalontwikkeling loopt als rode draad door het beleid heen.

In dit hoofdstuk noemen we een aantal aandachtspunten bij het realiseren van de doorgaande lijn tussen voorschoolse en vroegschoolse periode.

10.1 VISIE OP ONTWIKKELING VAN KINDEREN

Alvorens de overheid medio jaren negentig van start ging met uitgebreid investeren in het verbeteren van ontwikkelingskansen van kinderen is het belangrijk om te kijken naar de visie, die hieraan ten grondslag ligt:

1. In 1994 werd het eindadvies van de Commissie Meijnen bekend. Zij deed in opdracht van het Ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCenW) en Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) onderzoek naar het gegeven dat onderwijsachterstand niet alleen een taak is van het onderwijs maar ook van welzijn. De belangrijkste conclusies van het onderzoek, ook internationaal, waren dat centrumgerichte programma's voor jonge kinderen effectief zijn – mits de voorwaarden waaronder ze aangeboden gunstig zijn – en dat het zinvol is om de voorschoolse periode te betrekken bij het werken aan onderwijsachterstanden. Met de voorschoolse periode wordt de leeftijd van twee en drie jaar bedoeld. Vroeg beginnen is essentieel om achterstand in te lopen en te voorkomen.
Uit deze conclusies werd de VVE-regeling geboren.
2. De sluitende aanpak voor nul- tot zesjarigen is een centraal thema uit het BestuursAkkoord-Nieuwe Stijl (BANS) dat in 1999 tussen rijk, provincies en gemeenten is afgesloten. De sluitende aanpak houdt in dat alle instellingen binnen een wijk of gemeente die zich richten op kinderen van nul tot zes jaar en hun ouders, zich er samen voor inspannen om een vraaggericht, preventief en vooral samenhangend aanbod te creëren zodat kinderen optimaal worden ondersteund in hun ontwikkeling en ouders optimaal worden ondersteund bij de opvoeding. De sluitende aanpak is gebaseerd op de ketenbenadering. In de leeftijd van nul tot achttien jaar zijn er diverse schakels die invloed hebben op de ontwikkeling van kinderen en jongeren, zoals de peuterspeelzaal, de basisschool en het voortgezet onderwijs. In de overgang van de ene naar de andere schakel lopen kinderen het gevaar een breuk in hun ontwikkeling op te lopen. In de ketenbenadering wordt er van uit gegaan dat overgangen tussen de verschillende schakels in de keten vloeiend moeten verlopen. Door middel van een sluitende aanpak wordt met name geïnvesteerd in samenhang en afstemming tussen de verschillende schakels. De gemeente is als regisseur van de sluitende aanpak bestuurlijk verantwoordelijk voor het scheppen van samenhang en samenwerking binnen én tussen de schakels.
3. Van achterstandskinderen naar kansen voor alle kinderen: de laatste jaren is de specifieke aandacht voor achterstandskinderen in het beleid verbreed naar aandacht voor alle kinderen. Zo is de gewichtenregeling veranderd, waardoor etniciteit minder bepalend is in het bepalen van het leerlinggewicht van kinderen. Ook is er binnen de voorschoolse periode meer aandacht op alle peuterspeelzalen en kinderdagverblijven extra te ondersteunen in het werken aan (Brede) ontwikkelingsstimulering van kinderen.
Deze impuls VVERsterk loopt door tot 2009. Meer informatie: <http://www.vversterk.nl/>

Integraal beleid

Werken aan de doorgaande lijn betekent dus het realiseren van integraal beleid. Onderstaand model geeft inzicht welke beleidsterreinen ingezet kunnen worden als het gaat om de sluitende aanpak van nul tot zes jaar¹⁸.

Elk beleidsterrein kent zijn eigen financieringsstroom. Het Rijk kent bijvoorbeeld de Onderwijsachterstanden-middelen toe, de jeugdzorg valt onder de Provincie en de peuterspeelzalen hebben een gemeentelijke financiering. Samenvoeging van de verschillende geldstromen biedt mogelijkheden, zoals we ook in het voorgaande hoofdstuk beschreven hebben.

¹⁸ *Introductiecursus VVE adviseurs 2001*

Soms vormt de Brede school de aanleiding voor organisaties om samen te werken. In andere gemeenten zijn al netwerken nul- tot zesjarigen waarbij aangehaakt kan worden. Samenwerking begint met het elkaar informeren over ieders activiteiten, daarna volgt afstemming. In een later stadium kijken organisaties over hun eigen grenzen heen. Nagegaan wordt welke inzet nodig is om de gewenste doelen te bereiken en welke organisatie die het beste kan oppakken. In plaats van concurrentie ontstaat een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Het kan voorkomen dat taken verschoven worden van de ene naar de andere instelling. Vanuit haar regierol dient de gemeente daar in haar subsidiëringsafspraken rekening mee te houden.

10.2 VVE-PROGRAMMA'S

VVE-programma's zijn gericht op kinderen in de leeftijd van drie tot zes jaar. Ze worden uitgevoerd op de peuterspeelzaal en de eerste twee groepen van het basisonderwijs. Juist vanwege deze overgang is een VVE-programma bij uitstek geschikt om de doorgaande lijn binnen een Brede school vorm te geven.

Het Rijk stelt extra middelen beschikbaar voor de voor- en vroegschoolse educatie op basis van het aantal kinderen met kans op onderwijsachterstanden. Voor de exacte regeling verwijzen we u naar de website www.ontwikkelingsstimulering.nl.

Sommige gemeenten willen uit oogpunt van efficiënt werken dat alle daarvoor in aanmerking komende scholen en peuterspeelzalen met hetzelfde programma gaan werken. Andere gemeenten laten de keuze aan het samenwerkingsverband over. In een gemeente kunnen dan meerdere VVE-programma's uitgevoerd worden. VVE is een speerpunt in de lokale educatieve agenda.

Er zijn verschillende VVE-programma's. Het programma vormt de leidraad voor de samenwerking. Belangrijk is daarom om vooraf stil te staan bij de volgende overwegingen:

- Gaat onze voorkeur uit naar een totaalprogramma wat nauw aansluit bij onze bestaande onderwijs- en pedagogische visie?
- Gaat onze voorkeur uit naar een bescheiden (taal) programma en hoe verhoudt zich dat dan ten opzichte van alle bestaande kennis, methodes, materialen die we al hebben?
- Welk programma is haalbaar in relatie tot de beschikbare middelen en faciliteiten?

Begeleiden van het keuzeproces

JSO heeft voor de Brede school in Pijnacker een vragenlijst ontwikkeld om de bestaande visies, werkvormen en aandachtspunten van de peuterspeelzaal en het basisonderwijs in kaart te brengen. Op basis van deze informatie heeft voorlichting plaatsgevonden over VVE programma's, heeft men nader kennis gemaakt met elkaar en heeft de uiteindelijke keuze voor het programma plaatsgevonden. Leid(st)ers en leerkrachten zijn nauw bij dit proces betrokken. *De vragenlijst is opgenomen in het productenboek.*

Het werken met deze lijst heeft goede ervaringen opgeleverd. Het draagvlak voor het gekozen programma is groot, de diverse lagen in de organisaties zijn betrokken bij het proces en er is nadrukkelijk aansluiting gezocht bij de knelpunten die men in het werk ervaart en aan wil pakken met VVE. Voortbouwen op dat wat er al is in organisaties komt in het werken met de lijst ook aan de orde.

Toch is het geen garantie voor succes. Het invoeren van een VVE programma betreft een veranderingsproces van leid(st)ers en leerkrachten. Vanuit de eigen achtergrond staat elke betrokkene anders in het proces. Zorgvuldige aandacht voor communicatie en betrokkenheid bij het besluitvormingsproces zijn belangrijk.

In de peuterspeelzaal is afstemming met de groepen nodig, die niet met het VVE-programma werken. In het basisonderwijs is de overgang naar groep 3, als het VVE-programma is afgelopen, een aandachtspunt.

Hoe verder na de implementatie?

De eerste jaren van een VVE samenwerkingsverband wordt er veel extra geïnvesteerd in samenwerking tussen de peuterspeelzaal en basisschool. Dit uit zich bijvoorbeeld in het gezamenlijk volgen van scholing om met het gekozen programma te gaan werken, het invoeren van een overdrachtssysteem en bezoeken over en weer om elkaar en elkaars werk beter te leren kennen.

Na een dergelijke intensieve fase van opbouwen van samenwerking is het belangrijk om te blijven investeren in de samenwerking door middel van verdieping en uitwisseling rondom thema's. Integraal beleid is nodig om alle opgebouwde kennis en ervaringen te behouden en structureel in te bedden in organisaties, onafhankelijk van eventueel tijdelijke subsidies. In het kader van lokaal jeugd- en onderwijsbeleid heeft een gemeente hiertoe mogelijkheden.

Er zijn veel uitgaven verschenen waarin diverse ervaringen en uitwerkingen van het VVE beleid beschreven staan. In de uitgave "Eerst de taart"¹⁹ worden tien adviezen gegeven:

1. *Investeer in de basisfunctie van de peuterspeelzaalwerk;*
2. *Streef naar integraal en consistent beleid;*
3. *Regisseer samenwerking;*
4. *Zorg voor een goede communicatiestructuur;*
5. *Houd de lijnen kort;*
6. *Maak realistische keuzes op basis van kwaliteit;*
7. *Creëer draagvlak voor het programma;*
8. *Bewaak de kwaliteit en de continuïteit van het personeelsaanbod;*
9. *Ontwikkel beleid voor moeilijk bereikbare doelgroepen;*
10. *Luister ook eens naar de wensen van ouders*

Van Ouder-kindcentrum naar Centra voor Jeugd en Gezin

Om de doorgaande lijn zo vroeg mogelijk te starten, gaan steeds meer gemeenten over tot de oprichting van een ouder-kindcentrum. Een ouder-kindcentrum bundelt alle voorzieningen voor ouders en kinderen in de leeftijd van 0-4 jaar. Vaak vervult het consultatiebureau een spilfunctie, de functie die vanaf 4 jaar wordt overgenomen door de Brede school. Als vervolg op en aansluitend bij de Brede scholen heeft de gemeente Gorinchem het plan opgevat een ouder-kindcentrum te beginnen.

In het productenboek leest u hoe de Brede school in Gorinchem invulling geeft aan de doorgaande lijn in de voor- en vroegschoolse periode.

¹⁹ Elise Schouten, *Eerst de taart. Het bestrijden en voorkomen van onderwijsachterstand; Voor- en vroegschoolse educatie in het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid 2002-2006*. Uitgave Transferpunt Onderwijsachterstanden, Den Haag 2003.

De huidige regering ziet het oprichten van Centra voor Jeugd en Gezin (CJG) als een van de belangrijkste peilers van het jeugdbeleid.

In het regeerakkoord (2007) staat: *“De totstandkoming van Centra voor Jeugd en Gezin waar zoveel mogelijk medische, sociale en educatieve ondersteuning voor ouders en hun kinderen wordt georganiseerd, zal met kracht ter hand worden genomen. Te denken valt in ieder geval aan het consultatiebureau, opvoedingsondersteuning en gezinscoaching”*.

Het is aan gemeenten om invulling te geven aan de Centra voor Jeugd en Gezin. Daar waar in het kader van de Brede school al een ouder/kindcentrum is ontwikkeld, is een in feite op lokaal niveau al gestart met de vorming van een Centrum voor Jeugd en Gezin zoals het kabinet dit voor ogen heeft. Deze samenwerking kan verder uitgebouwd worden.

In het productenboek vindt u

Hoofdstuk 10 De voor- en vroegschoolse periode

Voorbeeld 1 Vragenlijst voor keuze VVE-programma (Pijnacker)

Voorbeeld 2 Aanpak voor- en vroegschoolse educatie (Gorinchem)

Brede school en dagarrange- menten

INLEIDING

In dit hoofdstuk gaan we in op de onderdelen van het dagarrangement. We zien dat de aandacht voor een integraal en elkaar afgestemd aanbod in de Brede school toeneemt. Een van 7 tot 7 gedachte waarbij onderwijs, opvang en activiteiten meer als geheel worden aangeboden. We gaan kort in op wat een dagarrangement is, om daarna in te zoomen op de afzonderlijk schakels van het dagarrangement.

11.1 WAT IS EEN DAGARRANGEMENT?

De term dagarrangement wordt gebruikt om het samenhangend aanbod van onderwijs, (vrije tijds) activiteiten zoals sport en cultuur en opvang als integraal aanbod neer te zetten. Scholen, sportverenigingen, kinderopvang, overblijf en andere voorzieningen voor kinderen werken samen om een afgestemd aanbod te bieden. Samenhang in het aanbod; leuk en ontwikkelingsgericht voor kinderen, handig voor ouders.

In 2005 heeft het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, de term dagarrangement als volgt gedefinieerd:

“Een doorlopend aanbod van opvang vóór schooltijd, onderwijs, overblijf en culturele sportieve en educatieve activiteiten tijdens en na school. Ouders en kinderen kunnen naar keuze een arrangement samenstellen. Naast het vergemakkelijken van de combinatie van arbeid en zorg voor werkende ouders, worden op deze manier ook de ontwikkelingsmogelijkheden van kinderen geoptimaliseerd. Door middel van het creëren van combinatiefuncties kunnen vervolgens de diverse schakels van het dagarrangement met elkaar verbonden worden.

Een volledig dagarrangement kan als volgt schematisch weergegeven worden:

- Het dagarrangement richt zich voornamelijk op een (kwalitatieve) verbetering van de afstemming en samenwerking tussen de verschillende schakels in het geheel²¹. Zodat ontwikkeling van kinderen doorlopend verloopt (formeel en informeel leren elkaar

²¹ Het NIZW / nu Nij heeft in 2005 een handzaam boekje over dagarrangementen geschreven: “Dagarrangementen in de Brede school / een samenhangend aanbod van onderwijs, opvang en vrije tijd” / NIZW jeugd 2005. Met veel voorbeelden en praktische uitwerkingen, op basis van de praktijk van de Brede school. De opgenomen checklist dagarrangementen is met toestemming overgenomen in het productenboek.

aanvullen) en “gesleep” van kinderen voorkomen wordt. Dat maakt dat het dagarrangement handig is voor ouders. Afhankelijk van de betrokken instellingen en hun visie op de Brede school (uitgewerkt in hun visie en doelen) kan de dienstverlening aan ouders nadrukkelijk een onderdeel vormen van het dagindeling of dagarrangementenprofiel.

11.2 WET- EN REGELGEVING

Kenmerk in het dagarrangement is dat de verschillende onderdelen uit het geheel onder andere wetgeving vallen. Daardoor is het (nog) niet mogelijk om het aanbod van activiteiten onder één organisatie – rechtspersoon aan te bieden. We gaan daarom afzonderlijk in op de schakels voor en naschoolse opvang en overblijven. De schakel activiteiten voor kinderen komt in het volgende hoofdstuk aan de orde.

Tot slot komen enkele algemene punten aan de orde, zoals het werken met vrijwilligers en de winst van het aanbieden van een dagarrangement.

11.3 SCHAKEL: VOOR- EN NASCHOOLSE OPVANG

De buitenschoolse opvang, voor kinderen van tot 13 jaar, bestaat uit

- Opvang voor schooltijd
- Opvang na schooltijd
- Opvang op vrije (mid)dagen
- Opvang in schoolvakanties.

Buitenschoolse opvang valt onder de Wet Kinderopvang, die in 2005 is ingegaan.

In de wet is het volgende vastgelegd:

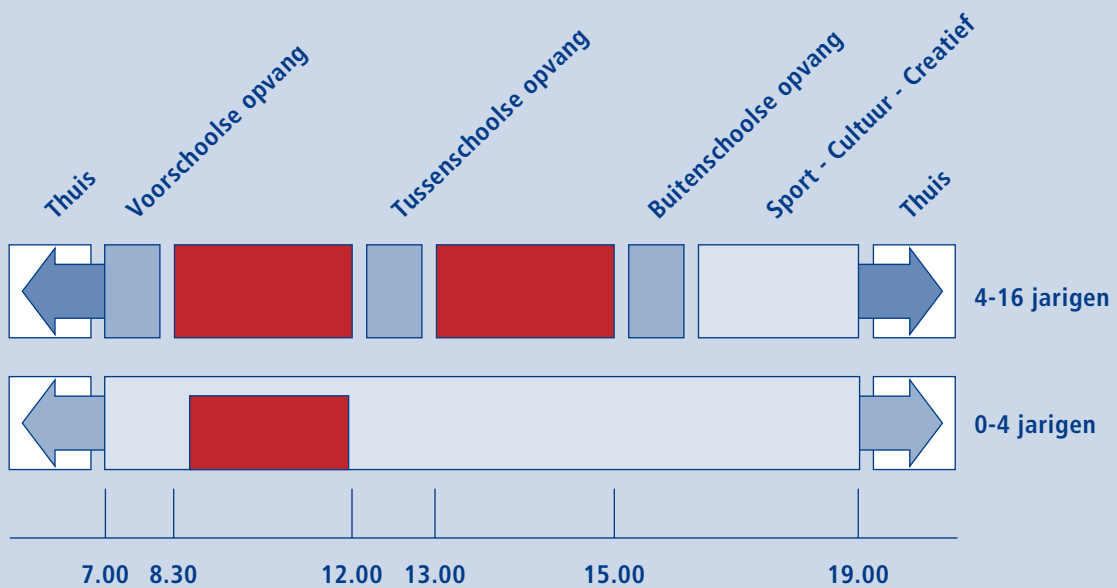
- De financieringssystematiek; met bijdragen van ouders, werkgevers en tegemoetkoming van de belastingdienst
- Kwaliteitseisen rondom veiligheid en gezondheid, personeel, leidster-kind ratio, pedagogische kwaliteit, ruimte
- Inspraak en medezeggenschap van ouders.

Motie van Aartsen/Bos

Bij de algemene politieke beschouwingen in de Tweede Kamer is in 2005 de motie Van Aartsen/Bos aangenomen. Deze motie verzoekt de regering de wet- en regelgeving met ingang van 1 januari 2007 zodanig aan te passen dat scholen worden verplicht hetzij voor- en naschoolse opvang aan te bieden tussen 7.30 en 18.30 uur, hetzij faciliteiten te bieden waarbinnen andere partijen dat doen. Deze motie heeft uiteindelijk geleid tot wetswijziging van de Wet op het primair onderwijs (WPO) in september 2006.

Per augustus 2007 dient het basisonderwijs de aansluiting met de buitenschoolse opvang geregeld te hebben.

In praktijk zien we dat de motie van Aartsen/Bos leidt en geleid heeft tot verdere ontwikkeling van de samenwerking: afstemming van aanbod, kwaliteitsverbetering, samenwerking onderwijs, opvang en activiteiten. Zowel in bestaande Brede scholen als in gemeenten waar tot op heden geen sprake was van de Brede schoolontwikkeling. Scholen en kinderopvang moeten samen een zogenaamd model ontwikkelen om de aansluiting te regelen.

²⁰ www.dagarrangementen.combinatiefuncties.nl
(download citaten
7 aug 2007)

*Het dagarrangement wordt vaak vormgegeven door middel van de Brede school.*²⁰

²² Deze is in het leven geroepen om de Motie van Aartsen – Bos in te kunnen voeren.

De Werkgroep Onderwijs en Kinderopvang (WOK²²) heeft in haar eindadviezen aan de rijksoverheid (najaar 2006) ook een advies opgenomen om tot een integrale aanpak te komen:

“Ontwikkel een Meerjarenplan “Naar een dagarrangement voor het schoolgaande kind”

- stel ambities en streefdoelen vast voor 2007-2011 en 2012-2016
- ontwerp een implementatiestrategie met een structureel karakter
- stimuleer de totstandkoming van buitenschoolse arrangementen in de gemeente
- informeer en adviseer de uitvoeringsorganisaties
- faciliteer begeleidend onderzoek en monitor de voortgang

Toelichting

De langetermijnvisie wordt geoperationaliseerd in ambities en streefdoelen voor minimaal twee kabinetsperiodes. De rijksoverheid geeft uitdrukking aan het belang, de omvang en impact van het beleid door structurele middelen in te zetten om veranderingen te begeleiden. Lokale partijen kunnen bij een centraal punt een beroep doen op informatie, advies, ondersteuning en middelen. De gemeente ontwikkelt een lokale visie en zet gericht instrumenten van jeugdbeleid, welzijns- en accommodatiebeleid in. De praktijk wijst uit dat een coördinator het ontstaan van samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang ‘los kan trekken’ of versnellen. Er is hierbij geen sprake van strakke regievoering maar van aanjagen, ondersteunen en stimuleren.

Inzet

- Rijksoverheid stelt streefdoelen vast; stelt implementatiemiddelen beschikbaar
- Lokale overheid stelt coördinator aan; verbindt jeugd-, welzijns- en accommodatiebeleid vanuit een samenhangende visie
- Sectororganisaties vertalen implementatiestrategie naar het veld”

11.4 SCHAKEL: TUSSENSCHOOELSE OPVANG

Tussenschoolse opvang, vaak meer bekend als “de overblijf”, is een essentieel onderdeel van de Brede school. Ongeveer de helft van de basisschoolkinderen in Nederland eet tussen de middag op school. Dit komt neer op ruim een miljoen kinderen. Op iedere basisschool blijven kinderen dus over en worden daar opgevangen door overblijfkrachten, vaak ouders, leid(st)ers van de buitenschoolse opvang en soms door de leerkrachten zelf. De tussenschoolse opvang is niet meer weg te denken in deze tijd.

Beleid en organisatie van de TSO

De term tussenschoolse opvang suggereert dat deze vorm van opvang organisatorisch vergelijkbaar is met de buitenschoolse opvang. Dit is echter niet het geval.

In de regelgeving valt de TSO niet onder de Wet Kinderopvang. De TSO is geregeld in de Wet op het Primair Onderwijs (artikel 45):

Artikel 45. Overblijfmogelijkheid

‘Het bevoegd gezag draagt zorg voor een voorziening voor leerlingen om de middagpauze onder toezicht door te brengen, indien ouders hierom verzoeken. Ingeval de voorziening, bedoeld in de eerste volzin, tot stand komt, draagt het bevoegd gezag er zorg voor dat:

- a. er een overblijfaanpak tot stand komt,*
- b. overleg over de overblijfaanpak tot stand komt met degenen die met het toezicht op de leerlingen worden belast, en met de ouders,*
- c. het overblijven plaats vindt in een veilige en kindvriendelijke ruimte,*
- d. met ingang van 1 augustus 2011 ten minste de helft van degenen die met het toezicht op de leerlingen worden belast, een scholing heeft gevolgd op het gebied van het overblijven.*

De kosten die hieruit voortvloeien komen voor rekening van de ouders, voogden of verzorgers. Indien de leerlingen van de voorziening, bedoeld in de eerste volzin, gebruik maken, draagt het bevoegd gezag er zorg voor dat degene, die met het toezicht op de leerlingen wordt belast, voor wettelijke aansprakelijkheid verzekerd is.”²³

²³ Bron: www.verantwoordoverblijven.nl (download 9 aug 2007)

De organisatie van de tussenschoolse opvang

Tussenschoolse opvang is zeer divers georganiseerd. Er worden geen kwaliteitseisen aan de TSO gesteld, wat inhoudt dat de kwaliteit van de organisatie zeer uiteenloopt. Daar waar tot op heden de scholen slechts verantwoordelijk waren voor het beschikbaar stellen van ruimte, is met ingang van het schooljaar 2006-2007 een verbetering opgetreden doordat het overblijven onder verantwoordelijkheid van het bevoegd gezag van de school valt.

In praktijk zien we echter verschillende organisatievormen, waarbij het betrekken van de kinderopvang steeds meer gemeengoed lijkt te worden:

- Ouders nemen de verantwoordelijkheid voor de TSO en het regelen van de financiën op zich. Soms wordt er een stichting of vereniging opgericht door de ouders om de tussenschoolse opvang in onder te brengen. In deze situatie wordt er met hulpouders of vrijwilligers gewerkt, die al dan niet een vergoeding ontvangen.
- Een andere variant is dat een organisatie voor kinderopvang de overblijf ondersteunt. In praktijk zien we deze vormen ontstaan als er gebrek is aan vrijwilligers en/of de school de kwaliteit en continuïteit in het overblijven wil verbeteren. Enkele groepsleid(st)ers

van de BSO gaan meewerken bij het overblijven. In sommige gevallen coördineren zij de overblijf. De school en kinderopvangorganisatie hebben een overeenkomst hiervoor afgesloten.

- In andere gevallen richt de kinderopvang een stichting voor TSO op en neemt de volledige organisatie en uitvoering van de TSO op een school over. Al dan niet met de bestaande vrijwilligers. Het voordeel hiervan is dat de financiering via een rechtspersoon kan verlopen. Aangezien kinderopvangorganisaties geen onkostenvergoedingen aan vrijwilligers mogen betalen, is het noodzakelijk een eigen rechtspersoon op te richten. Deze stichting kan bijvoorbeeld op meerdere scholen de TSO verzorgen.
- Buitenschoolse opvang kan naast het bieden van voor- en naschoolse opvang, ook tussenschoolse opvang aanbieden. Conform de wet- en regelgeving van de kinderopvang. Soms zien we naast een overblijfmogelijkheid op school een groep kinderen op de BSO gaan eten. In deze situatie kiezen ouders voor het bewust doorbreken van de schooldag. De kosten worden volledig door de ouders betaald en vallen niet onder de vergoedingsregelingen van voor- en naschoolse opvang (kinderopvangtoeslag).
- Sommige basisscholen hebben een continuurooster. De pauze tussen de middag behoort dan tot de schooltijd. De school draagt de verantwoordelijkheid voor de leerlingen. De school is verplicht om op een goede manier toezicht te houden. Op bijna al deze scholen begeleiden de leerkrachten de middagpauze. Naast leraren worden ook klassenassistenten ingezet. Een continuurooster kan om verschillende redenen worden ingevoerd: praktische overwegingen door een grote afstand tussen school en huis, onderwijskundige of maatschappelijke overwegingen.

In alle varianten van organisatie geldt dat school, ouders / vrijwilligers en kinderopvang de handen ineen moeten slaan om de TSO te organiseren. Gezien het grote aantal kinderen dat overblijft, is het (haast) onmogelijk om dit alleen met groepsleid(st)ers kinderopvang te doen. In praktijk wordt er meest gewerkt met groepen van 25 kinderen waarbij dan 1 opgeleide medewerker werkt en een vrijwilliger/ouder.

Kwaliteit TSO

Kinderen krijgen tijdens de TSO de gelegenheid om te eten, te spelen en tot rust te komen onder een pedagogisch verantwoorde begeleiding. Het overblijven draagt hierdoor bij aan de ontwikkeling van de kinderen. Een goede tussenschoolse opvang zorgt ervoor dat de kinderen beter geconcentreerd beginnen aan de middaglessen. De middag verloopt daardoor ordelijker en effectiever. Dat is niet alleen prettig voor de kinderen, maar ook voor de leerkracht. Het gaat niet alleen om kinderen van werkende ouders. Ook voor kinderen die ver van school wonen, is het belangrijk dat ze tussen de middag op school kunnen overblijven.

Om ouders en kinderen een sluitend dagarrangement te bieden is een goede tussenschoolse opvang van essentieel belang.

De kwaliteit van de TSO valt onder te verdelen in:

- Pedagogische aanpak – al dan niet afgestemd op de school
- Groepsgrootte, de leidster-kind ratio.
- Spelmateriaal en ruimtes (binnen en buiten)
- Voeding
- Regels tijdens het overblijven

- Professionaliteit en opleiding medewerkers
- Organisatie, coördinatie en werkoverleg

De overblijfschijf voor kwaliteitsverbetering

Eind 2003 heeft het Ministerie van OCW een boekje “*Brood op school, inspirerende voorbeelden van tussen schoolse opvang*” uitgebracht. Dit is verzonden naar alle basisscholen in Nederland. In dit boekje is een overblijfschijf geïntroduceerd. Verschillende aspecten hebben invloed op de kwaliteit van het overblijven. Deze overblijfschijf kan als vertrekpunt dienen voor het beschrijven van verschillende varianten van het overblijven en de kwaliteit van de verschillende vormen van de TSO.

Enkele voorbeelden van zaken die bij de onderdelen aan de orde kunnen komen:

Visie

- Hoe is onze kijk op TSO?
- Afstemming pedagogisch klimaat
- Continurooster of niet?
- Welke rol vervullen wij als school in de TSO?

Verantwoordelijkheid

- Regelen en afbakenen van verantwoordelijkheden
- Verzekeringen
- Wie grijpt is bij ongewenst gedrag?
- Rol ouders, commissie
- Zelf doen of uitbesteden?

Financiën

- Ouderbijdrage voor de TSO
- Betaalbaarheid van de voorziening
- Vrijwilligersbijdrage
- Vergoedingen opgeven aan belastingdienst

Deskundigheid

- Cursus voor vrijwilligers
- Inzet leerkrachten
- Inzet professionals van bv kinderopvang

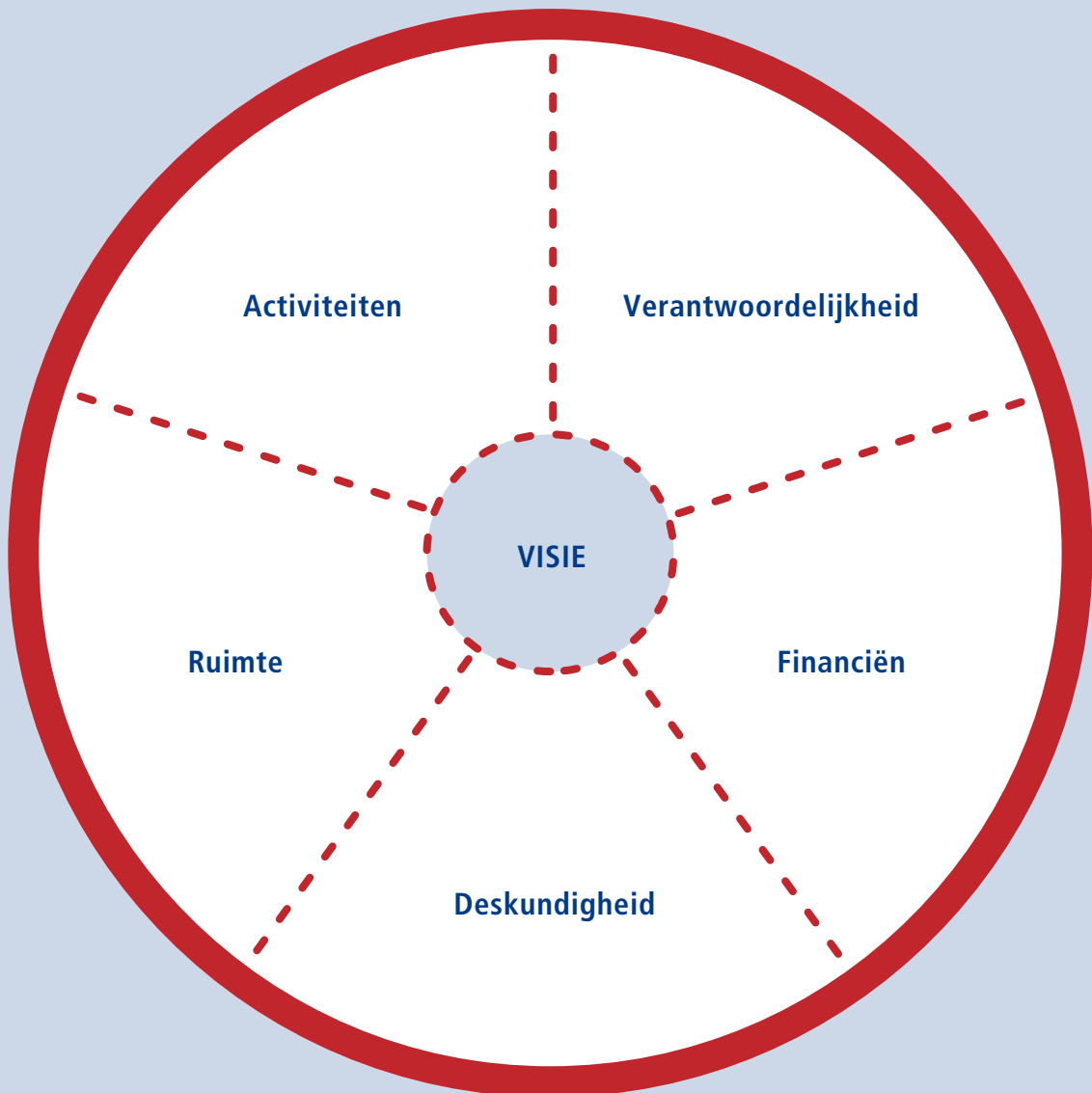
Ruimte

- Eigen plek, eigen sfeer
- Gebruik ruimtes in de buurt

Activiteiten

- Gebruik materialen van school of niet?
- Spontane activiteiten gecombineerd met activiteitsaanbod?
- Eetcafé opzetten?

De overblijfschijf, OCenW, 2003

Per onderdeel van de overblijfschijf kunnen de volgende zaken in kaart gebracht worden:

1. Hoe is de situatie nu?
2. Wat is onze gewenste situatie, waar streven we naar?
3. Wat gaan we aanpakken? Actiepunten benoemen
4. De uitvoering van de actiepunten: wie, wanneer, hoe? Wat hebben we daarvoor nodig?
5. Evaluatie van de bijstellingen / veranderingen

Deze nieuwe situatie kan weer tot nieuwe zaken leiden, welke verbetering zouden behoeven. Het werken aan kwaliteitsverbetering in de TSO is een cyclisch proces.

Financiën

Het overblijven wordt betaald door de ouders of verzorgers.

De Wet op het Primair Onderwijs (WPO) stelt geen limiet aan de ouderbijdrage. De school mag dit bedrag zelf bepalen. De kosten zijn meestal gering als de overblijf wordt gedraaid door vrijwilligers. Op de meeste scholen geldt een bijdrage tussen de € 1,35 en € 2,-.

Dat geldt niet voor scholen met een continuooster omdat de pauze daar tot de schooltijd behoort. Het wordt een ander verhaal als de overblijf (volledig) door een organisatie voor kinderopvang wordt georganiseerd.

Met de veranderingen in de wetgeving (2006) zijn middelen in de lumpsum financiering naar het basisonderwijs opgenomen voor het in stand houden van de TSO. Aangezien de middelen in de algemene financiering verwerkt zijn, is niet voor elke school duidelijk dat deze middelen beschikbaar zijn. In 2007 gaat het om een bedrag van € 22,20 per leerling. Deze middelen zijn bedoeld om de tussenschoolse opvang te organiseren en om personele knelpunten op te lossen.

Daarnaast worden er al enkele jaren subsidies voor scholing van overblijfmedewerkers beschikbaar gesteld door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

11.5 WERKEN MET VRIJWILLIGERS

Brede scholen werken voor de tussenschoolse opvang en/of het aanbieden van activiteiten geregeld met vrijwilligers. Dat maakt dat de activiteiten betaalbaar aangeboden kunnen worden. Vrijwilligers ontvangen in de regel een vergoeding waar weer allerlei voorwaarden aan verbonden zijn.

“In 2006 is de maximale vrijwilligersvergoeding verhoogd van € 735,- naar € 1500,- per jaar. Het maximale bedrag dat per maand mag worden vergoed, is verhoogd naar € 150,-. Onduidelijk was echter hoeveel een vrijwilliger per uur of overblijfdienst betaald mag krijgen zonder dat de Belastingdienst loonbelasting gaat heffen. Het ministerie van Financiën heeft hierover nu een uitspraak gedaan. Bij een vrijwilligersvergoeding van ten hoogste € 4,50 per uur is geen sprake van een marktconforme vergoeding en zal de Belastingdienst dus geen loonbelasting heffen. Voor vrijwilligers onder de 23 jaar geldt een bedrag van € 2,50 per uur.

Wanneer een vrijwilliger meer dan € 4,50 per uur ontvangt, dan kunt u dit voorleggen aan de Belastingdienst. Wanneer aangetoond kan worden gemaakt dat deze hogere vergoeding geen marktconforme beloning is omdat een vrijwilliger over een specifieke opleiding

²⁴ Bron: Expertisecentrum
Verantwoord Overblijven.

of vaardigheden moet beschikken, blijft de vrijwilligersregeling van toepassing. Dit zou bijvoorbeeld het geval kunnen zijn voor geschoolde coördinatoren.”²⁴

11.6 WINST VOOR ALLE KINDEREN DOOR HET DAGARRANGEMENT

De KPC-groep schreef in opdracht van de gemeente Rotterdam een notitie wat de relatie tussen de Brede school en het dagarrangement verheldert:

“Brede school en dagarrangementen dienen duidelijk ingebed te zijn in het integrale jeugd-beleid van de gemeente. Aan beide dient een door alle betrokkenen gedeelde visie ten grondslag te liggen.

In de Brede school dienen de ontwikkeling en het leren van kinderen centraal te staan. Haar doelstelling moet niet langer louter ontleend worden aan het bestrijden van achterstanden (het achterstandsperspectief), maar is primair gekoppeld aan de brede ontwikkeling van leerlingen (pedagogisch perspectief). Daarbij zal ze op meer intelligenties moeten inspelen dan alleen de verbale en de logische. We spreken tegenwoordig over meervoudige intelligentie.

De Brede school is bedoeld voor alle leerlingen en staat midden in de samenleving. En dat in drievoudige zin. Allereerst vanwege haar brede maatschappelijke en pedagogische opdracht die jongeren in staat stelt te participeren in steeds meer maatschappelijke verbanden, te beginnen in de schoolgemeenschap (maatschappelijk perspectief). Scholen die echt werk maken van participatie van leerlingen en ouders, zullen meer vraaggestuurd werken. Ten tweede in de zin van een school met een duidelijke rol in de wijk (het infrastructurele perspectief). Ze biedt niet alleen jongeren ontwikkelingskansen, maar evenzeer aan hun ouders en andere wijkbewoners. En ten derde in de zin van een instelling die binnenschools leren en buitenschools leren probeert te integreren.

De integrale benadering impliceert meer aandacht voor de afstemming tussen interne en externe zorg en voor doorlopende leerloopbanen tot en met het mbo (het zorgperspectief). Het creëren van sluitende dagarrangementen (sterk benadrukt vanuit het economische perspectief) biedt mogelijkheden voor een nog rijker aanbod (al dan niet onder verantwoordelijkheid van de school).”²⁵

²⁵ “Brede scholen en sluitende dagarrangementen. Een visie op ontwikkeling in samenhang” maart 2006 – KPC-groep.

In het productenboek vindt u

Hoofdstuk 11 Brede school en dagarrangementen

Voorbeeld 1 Checklist dagarrangement

Activiteiten voor kinderen

INLEIDING

Kenmerkend voor Brede basisscholen zijn activiteiten voor kinderen na schooltijd. We noemen ze Brede schoolactiviteiten, naschoolse activiteiten of verlengde school-dagactiviteiten.

De term die men hanteert voor deze activiteiten komt voort uit de visie en doelen van de Brede school. Zo wordt de term verlengde schooldag gebruikt als lesstof van school op een speelse en ontspannen manier na school aan de orde komt. De taalontwikkeling wordt bijvoorbeeld gestimuleerd door in de verlengde schooldag een kinderkrant te maken. De term naschoolse activiteiten hoort men vaak in wijken waar kwalitatief goede opvang na school aangeboden wordt, omdat er veel werkende ouders zijn.

Activiteiten voor kinderen in de Brede school maken onderdeel uit van het dagarrangement. Deze term wordt de laatste jaren steeds vaker gehanteerd. In hoofdstuk 11 gaan we in op het ontwikkelen en het aanbieden van een sluitend dagarrangement. Omdat de Brede schoolactiviteiten in de meest gevallen het “hart” van de Brede school vormen voor de kinderen, wijden we hier dit aparte hoofdstuk aan. Maar de activiteiten horen wel thuis in de schakels van het dagarrangement.

Tevens verwijzen wij u naar hoofdstuk 13 waarin specifieke aandacht is voor kunst- en cultuureducatie in de Brede school.

We besteden specifiek aandacht hieraan omdat JSO in de periode 2003-2005 een project rondom kunst in de Brede school en buitenschoolse opvang (Kunstenmakers) uitvoerde.

In dit hoofdstuk belichten we de naschoolse activiteiten voor kinderen in de Brede school.

12.1 LEUKE EN ONTWIKKELINGSGERICHTE ACTIVITEITEN

Rode draad in elke Brede school is dat er een leuk en ontwikkelingsgericht aanbod van activiteiten voor kinderen na schooltijd plaatsvindt. In sommige situaties wordt er een combinatie gemaakt met de buitenschoolse opvang, omdat deze steeds meer via het aanbieden van activiteiten werkt.

Speerpunt op één onderdeel of breed?

Omdat de Brede school steeds meer een instrument is om als school te profileren, zien we Brede scholen ontstaan die zich in het naschoolse aanbod specifiek profileren op bijvoorbeeld kunst, sport en bewegen, techniek of taal. Andere Brede scholen bieden activiteiten aan in het totale spectrum van meervoudige intelligentie.

Naast het profileren van de Brede school richting een bepaald profiel van activiteiten, kunnen speerpunten in het aanbod ontstaan vanuit specifieke vragen. Rode draad in het aanbod van activiteiten na schooltijd is in ieder geval de aanvullende leerlijn ten opzichte van het leren op school.

12.2 MEERVOUDIGE INTELLIGENTIE

De theorie van meervoudige intelligentie kan inspirerend zijn om naar de organisatie en aanbod van activiteiten voor kinderen te kijken. Op zich maakt het niet uit voor welk uitgangspunten u kiest (breed of het speerpunt op één vlak) zolang het maar een keuze is die aansluit bij de visie, uitgangssituatie en doelen van de Brede school.

Bij leren wordt er een beroep gedaan op meervoudige intelligentie, zoals de Amerikaanse hoogleraar Howard Gardner die beschrijft. Het uitgangspunt van meervoudige intelligentie is dat iedereen talenten heeft, die niet te vatten zijn in de simpele constatering dat hij 'meer of minder intelligent' is. De één is verbaal heel sterk en leert gemakkelijk door gebruik te maken van taal. Een ander ziet snel verbanden of logische gevolgen. Een derde blinkt uit in ruimtelijk inzicht of maakt gebruik van klank en ritmes. Gardner onderscheidt de volgende intelligenties:

- verbaal-linguïstisch:
het vermogen om gesproken en geschreven taal te begrijpen, een gevoeligheid voor de betekenis van woorden en voor de verschillende functies van taal.
- logisch-mathematisch:
het vermogen om logisch te denken en te redeneren, om getallen en symbolen mentaal te manipuleren en om abstracte begrippen te hanteren en te creëren.
- visueel-ruimtelijk:
het vermogen om ruimtelijke vormen en beelden waar te nemen en te reproduceren, mentaal te manipuleren en nieuwe mentale beelden te creëren.
- muzikaal-ritmisch:
het vermogen om betekenis te ontleenen aan muzikale patronen, klanken en ritmes en deze kunnen creëren en reproduceren.
- lichamenlijk-kinesthetisch:
het vermogen om het eigen lichaam te gebruiken en te controleren, het beheersen van de fijne en grove motoriek.
- interpersoonlijk:

het vermogen om onderscheid te maken tussen verschillende individuen en hun stemmingen, motieven en temperament, communicatie- en inlevingsvermogen.

- intrapersoonlijk:
het vermogen tot zelfreflectie en zelfbewustzijn, het vermogen om eigen gevoelens te onderscheiden en te zien als drijfveer voor het eigen handelen.
- naturalistisch:
het vermogen om onderscheid te maken tussen verschillende (natuur)verschijnselen en deze tot in detail kunnen classificeren.
- existentieel:
het vermogen om na te denken over de betekenis en zin van dingen en het leven.

De theorie van meervoudige intelligentie kan een vertrekpunt zijn in het aanbieden van activiteiten voor kinderen. Sommige Brede scholen gebruiken het als basis van hun (pedagogische) visie, bijvoorbeeld in Delfzijl.

“Het model van de zogenaamde meervoudige intelligentie van Gardner blijkt een geschikt vertrekpunt voor de pedagogische visie van de Brede school in Delfzijl. Door te kiezen voor die visie wordt rekening gehouden met de achtergronden van de verschillende betrokken scholen en instellingen.

Kinderen beschikken over verschillende kwaliteiten dan wel talenten, die te onderscheiden zijn als (negen) intelligentiegebieden.

Elk persoon ontwikkelt zich in een aantal intelligentiegebieden sterker dan in de andere.

Dat manifesteert zich door dat je op dat gebied vaardig bent en dat je er door aange-trokken voelt. Het is dus een combinatie van vermogen en voorkeur. Ieder individu heeft een eigen, uniek patroon van intelligenties. Het onderwijs constateert, dat haar bijdrage zich vooral richt op de gebieden taal en logisch denken. Het model gaat er vanuit, dat het onderwijs, de peuterspeelzaal, de kinderopvang en de betrokken maatschappelijke organi-saties gezamenlijk een aanbod ontwikkelen, dat zich op alle negen gebieden richt.

De uitdaging voor de Brede school in Delfzijl is om programma's vorm te geven en uit te voeren, waarbij de verschillende talenten van kinderen meer aan bod komen. Elke Brede school kan daarbij haar eigen accenten aangeven. De partners in de Brede school ontwikkeling hebben in de adviesgroep aangegeven, dat zij het een inspirerend model vinden, waarbij zij op elk relevant intelligentiegebied hun bijdrage kunnen formuleren.”²⁶

²⁶ Bron: Brede school Delfzijl (download 9 augustus 2007)

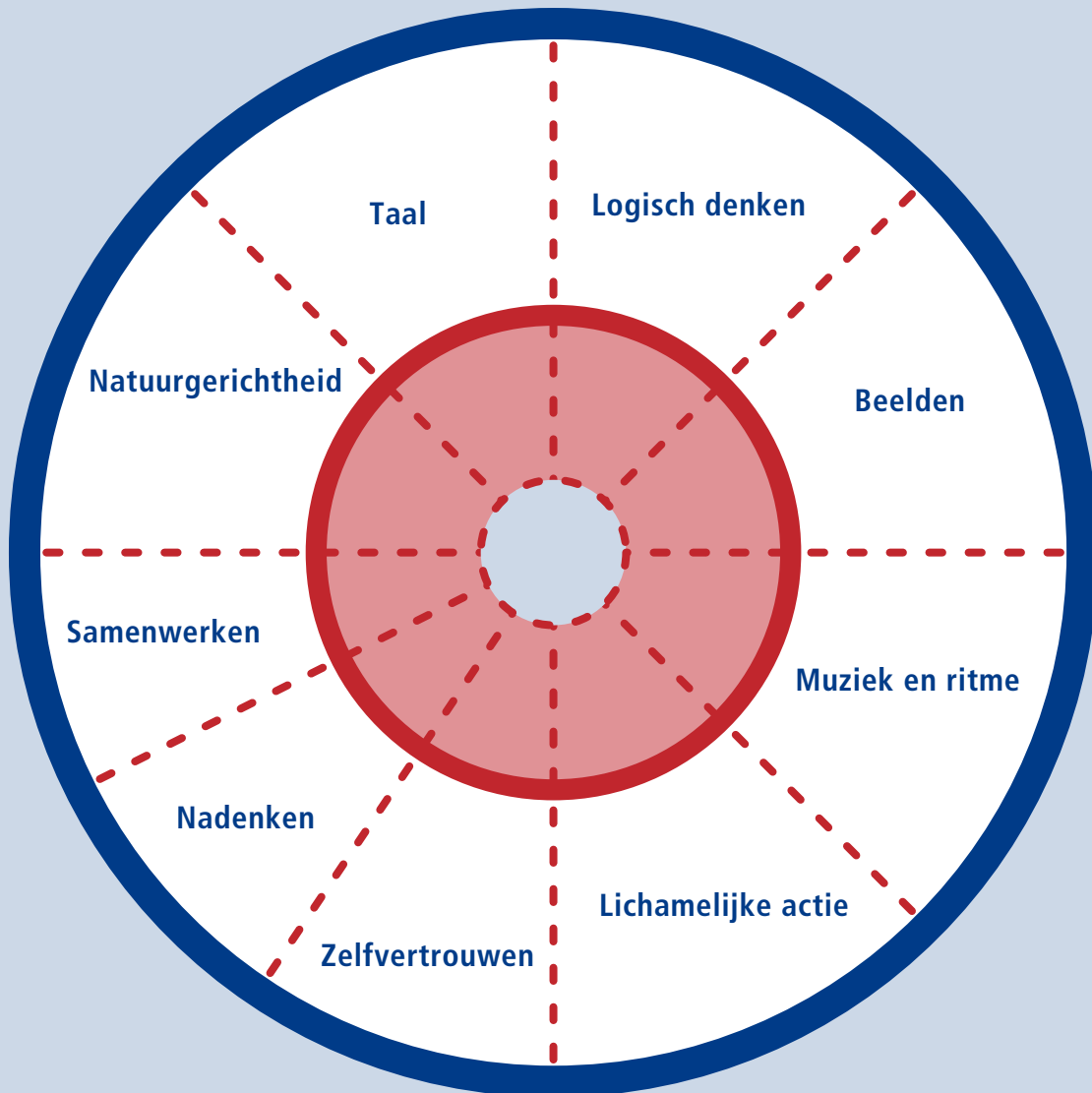
<http://test.g2k.nl/brede-school/sub.php?afdeling=3&sub=2&title=Brede%20School&subtitle=Doelstellingen%20en%20programma>

12.3 BINNEN- EN BUITENSCHOOLS LEREN

Buitenschoolse activiteiten vinden vaak na schooltijd plaats. Kinderen kunnen zelf kiezen of zij deelnemen of niet. De effecten worden versterkt als er een duidelijke verbinding is met school en het binnenschools leren, bijvoorbeeld in de vorm van thema's, activiteiten, regels en pedagogisch klimaat.

Kennismaking met activiteiten binnen schooltijd is belangrijk om de groep kinderen die van oorsprong minder gewend zijn deel te nemen aan activiteiten en clubs, extra te betrekken, te stimuleren en te enthousiasmeren. Ook kan het een reden zijn om het buitenschools leren meer te benadrukken om zo toestemming van ouders te krijgen zodat hun kinderen deel mogen nemen aan activiteiten.

Alle negen op een rij

Hier zijn de peuterspeelzaal en de basisschool werkzaam om de ontwikkelingskansen van kinderen te vergroten

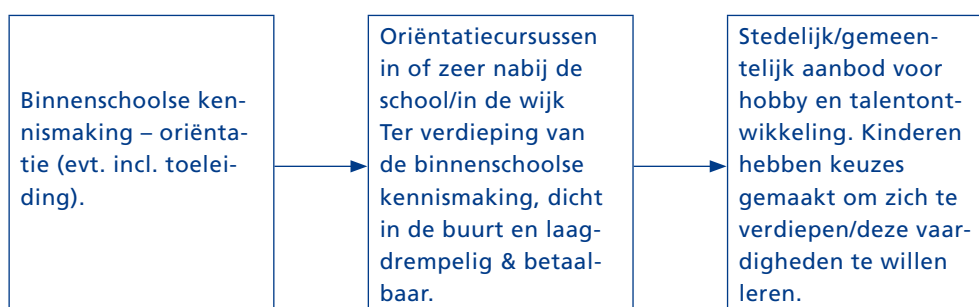

Hier zijn instellingen werkzaam om de ontwikkelingskansen van kinderen, ouders en buurtbewoners te vergroten. Denk aan sportverenigingen, IVAK, Thuiszorg, GGD, SWD (MW, SCW), BSOIKO, Bibliotheek ...

“De relatie tussen binnen- en buitenschools leren is een belangrijk aandachtspunt bij het inrichten van een Brede school, omdat de effectiviteit van wat er binnen de school plaatsvindt, gebaat is bij een inhoudelijke aansluiting op buitenschoolse activiteiten, en omgekeerd. Als de georganiseerde buitenschoolse activiteiten inhoudelijk aansluiten op het binnenschools curriculum kunnen leereffecten worden versterkt.”²⁷

²⁷ Handboek
Brede school,
Oberon / Sardes, 2004.

Om de verbinding tussen binnen- en buitenschools leren te versterken zien we vaak en drie-trapsraket ontstaan in het activiteitenaanbod:

Enkele voorbeelden:

Deze theoretische benadering, vinden we terug in de volgende praktijkvoorbeelden van Brede school in Zuid-Holland, ze geven tevens de verbinding van het binnen- en buitenschools leren aan:

- In de Brede school in Gouda, in de wijk Korte Akkeren wordt bewust gekozen om kinderen binnen schooltijd kennis te laten maken met de activiteiten en enkele projecten aan te bieden aan alle kinderen. Tevens leest de bibliotheek regelmatig voor aan kinderen tijdens het overblijven. Bij de jongste kinderen kunnen de ouders aansluiten en vinden verwerkingsactiviteiten tussen ouder en kleuter plaats over het verhaal.
- In Pijnacker wordt nadrukkelijk geïnvesteerd in het toeleiden van kinderen naar buitenschoolse activiteiten. Leerkrachten zijn eerder dan de kinderen op de hoogte van de komende activiteiten en gaan het gesprek met ouders aan om hun kinderen op te geven. Inspelen op verbetering van de ontwikkelingskansen voor kinderen staat hierbij centraal.

- In de verlengde schooldag in de wijk Kort Ambacht in Zwijndrecht zijn thema's voor activiteiten gekozen die aansluiten bij de knelpunten die leerkrachten in de ontwikkeling van kinderen signaleren. Taalachterstand komt regelmatig voor. In de verlengde schooldag legt de docente drama accent op taal, de medewerkster van de bibliotheek maakt samen met een groep kinderen een eigen boek.

We gaan nu eerst in op vrije tijd van schoolkinderen om daarna de uitwerking van activiteiten voor kinderen in een Brede school toe te lichten. Verschillende uitwerkingen passeren de revue. Aan deze verschillende uitwerkingen liggen andere visies ten grondslag. Randvoorwaarden en faciliteiten komen als laatste onderdeel aan de orde.

12.4 VRIJE TIJD

De tijd na schooltijd is de tijd die kinderen op een eigen manier in kunnen vullen. Vrije tijd is: zelf kiezen waar je speelt, met wat en met wie. En dan het liefste niet of zo min mogelijk onder het toezicht van een volwassene.

*"De vrije tijd is voor kinderen die tijd die zij zelf in kunnen vullen. Kenmerkend voor de vrije tijd is het zelf kunnen kiezen 'wat je wilt doen en met wie'. Presteren kan ook in de vrije tijd en belangrijk doel zijn zoals in allerlei sportactiviteiten of in het werken aan producten, bijvoorbeeld in het kader van kunstzinnige vorming. Plezier daaraan beleven staat echter centraal, als het om vrijetijdsbesteding gaat. Vrije tijd van kinderen is te typeren als die tijd waarop het gezin (verzorgingssysteem) en school geen claim kunnen leggen. Ook in situaties waarin kinderen niet helemaal over hun vrije tijd kunnen beschikken, kunnen ze die tijd wel als vrije tijd ervaren, bijvoorbeeld tijdens een uitstapje met hun ouders naar de kermis, en op school tijdens het speelkwartier en overblijven. Gezien hun leeftijd bestaat er echter altijd een afhankelijkheidsrelatie met volwassenen."*²⁸

²⁸ F. Hajer in "De school en het echte leven, leren binnen en buiten school" (NIZW, 2001)

Er zijn verschillende niveaus van vrije tijd van kinderen. Het onderscheid ligt in de mate van bemoeienis en aanwezigheid van volwassenen, georganiseerde en ongeorganiseerde activiteiten. Dit onderscheid biedt medewerkers in de vrije tijd van kinderen een handvat. Het gaat hierbij om²⁸.

- Vrij spel zonder volwassenen.
- Vrij spel onder begeleiding van volwassenen op de achtergrond, zoals zwemmen en opvang binnen de BSO.
- Mix van vrij spel en activiteiten, terwijl volwassenen begeleiden op de achtergrond, zoals een bouwspiegelplaats, een speeltuin of gerichte activiteiten binnen de BSO.
- Activiteitsaanbod met keuzes, waarbij volwassenen begeleiden, zoals een spelinstuif of circuitmodellen.
- Vastgestelde programma's met begeleiding van volwassenen, zoals sport, muziekles of ballet.

Inspelen op verschillende belangen

Bij het aanbieden van activiteiten in de Brede school zijn er verschillende belangen:

- Kinderen willen graag op hun manier invulling geven aan de vrije tijd en datgene doen wat zij graag willen doen op dat moment.

- Ouders hechten mogelijk belang aan het aanbieden van verschillende soorten activiteiten waardoor het kind kan kiezen en een leuke middag heeft. Kunnen rekenen op een continue aanbod van activiteiten is een ander belang.
- De Brede school vindt het belangrijk om kinderen kennis te laten maken met aanvullende vaardigheden die een verrijking voor hen vormen.

Deze belangen kunnen in de pedagogische driehoek uitgewerkt worden.

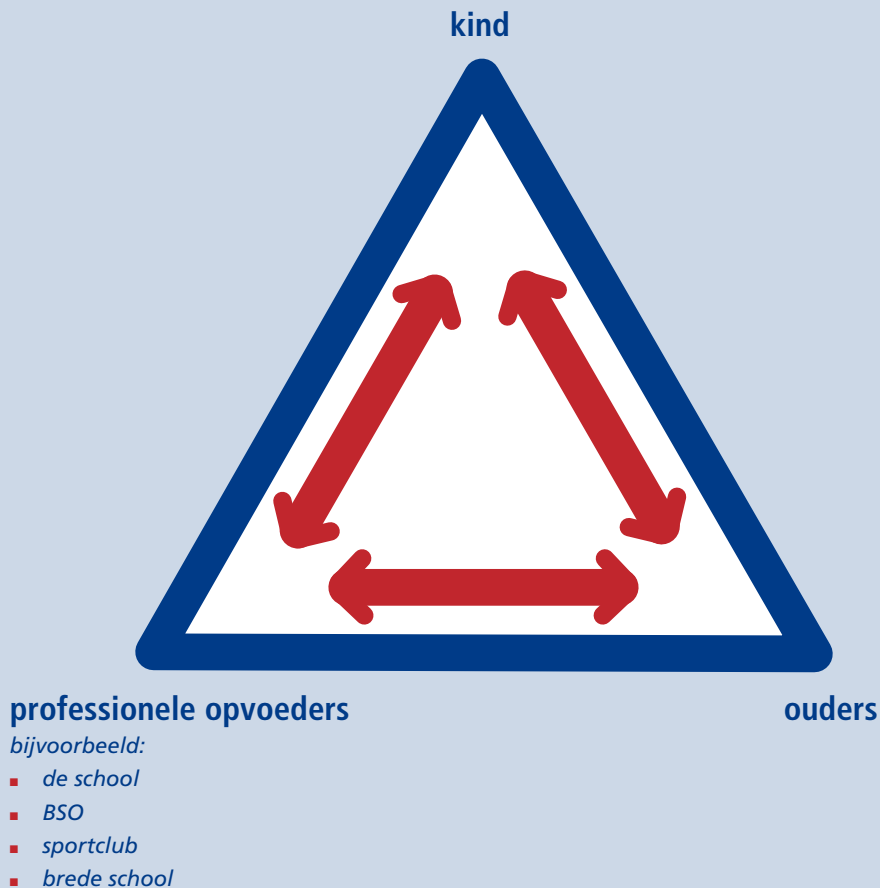
“In de buitenschoolse kinderopvang ben je continue bezig met het afwegen van belangen van het centrum, kind en de ouders. Het maken van een goede afweging tussen deze verschillende belangen is geen eenvoudige opgave, maar wordt gemakkelijker als je de drie volgende punten in acht neemt:

1. *Ten eerste: neem de kinderen als uitgangspunt, ondersteun ze om hun wensen duidelijk te maken en zoek samen naar mogelijkheden en oplossingen.*
2. *Ten tweede: zorg dat je op de hoogte bent van factoren die invloed kunnen hebben op de opvang (zijn er rages, is er wat gebeurd op school?)*
3. *Ten derde: kijk ook naar jezelf. Meer inspelen op kinderen vraagt om je gewoontes los te laten. Kennen je collega's jouw sterke en zwakke punten en kunnen zij je steunen?”²⁹*

²⁹ Omgaan met verschillende belangen, Kiddo, mei 2004

12.5 VISIES OP ACTIVITEITEN NA SCHOOLTijd

De visie van de Brede school, uitgewerkt naar doelstellingen en activiteiten is terug te vinden in de opzet van de activiteiten voor kinderen. Alhoewel algemeen bekend is dat leuke activiteiten positief bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen zijn er accentverschillen.

Pedagogische driehoek "Samen opvoeden", JSO 2002

Activiteiten voor kinderen kunnen een bijdrage leveren aan de brede ontwikkeling van kinderen om verschillende redenen:

- De activiteiten spelen in op de natuurlijke drang tot ontdekken en de nieuwsgierigheid van kinderen.
- Kinderen ontwikkelen er hun interesses mee.
- Kinderen worden met nieuwe situaties, zoals een andere omgeving, andere volwassenen en andere kinderen geconfronteerd. Ze lossen problemen op, die zich daar voordoen en maken kennis met andere normen en waarden. Deze aspecten zijn van invloed op de sociale ontwikkeling van een kind.

Deze algemene uitgangspunten worden in de praktijk vaak uitgewerkt naar drie verschillende profielen voor activiteiten voor kinderen, vormgegeven in een Brede school:

1. Verlengde schooldagactiviteiten (VSD)

De naam verlengde schooldagactiviteiten geeft direct de kern van de activiteiten aan. De activiteiten worden aan alle schoolkinderen aangeboden, maar wel op vrijwillige basis, aansluitend aan de lessen op school. Dit profiel kenmerkt zich door een duidelijke relatie tussen de aangeboden activiteiten en het leren op school. In veel gevallen wordt voor de term verlengde schooldag gekozen als er sprake is van onderwijsachterstanden. De activiteiten ondersteunen het leren op school, kinderen kunnen in een speelsere situatie aanvullende vaardigheden leren en hun kennis verdiepen.

In een verlengde schooldag aanbod is eigenlijk altijd een aanbod van huiswerkbegeleiding en taalactiviteiten. Andere veel voorkomende thema's zijn: sport en spel, kunstzinnige vorming, natuur en milieu, techniek en computers.

Voor verlengde schooldagactiviteiten wordt een kleine of geen bijdrage aan de kinderen en ouders gevraagd. De activiteiten worden gesubsidieerd, bijvoorbeeld uit het OnderwijsAchterstanden Beleid en/of het lokaal onderwijsbeleid.

2. Dagindeling, dienstverlening aan ouders

Binnen het dagindelingmodel staat de dienstverlening aan ouders centraal. Door het aanbieden van activiteiten voor kinderen wordt de combinatie van zorg- en arbeidtaken voor ouders vergemakkelijkt. De kinderen kunnen kiezen uit een rijk scala van activiteiten. Soms worden deze activiteiten vanuit de buitenschoolse opvang (BSO) aangeboden. In andere situaties staan ze open voor alle kinderen.

Met name oudere kinderen geven het signaal dat de BSO niet meer aansluit op hun behoeften. Zij willen graag activiteiten ondernemen en meer vrijheid. Daarom zijn er de laatste jaren in het kader van pedagogische vernieuwing in de BSO steeds vaker en meer samenwerkingsverbanden tussen BSO en verenigingen, zoals sportclubs ontstaan. Ook zijn BSO's zelfstandig een aanbod van activiteiten gaan organiseren. Met het aanbieden van een gevarieerd aanbod van activiteiten voor met name oudere kinderen wordt tegemoet gekomen aan hun behoeften. Aan de wens van ouders voor goede opvang ook voor oudere kinderen wordt zo vorm gegeven.

Kenmerken voor activiteiten in een Brede school vanuit het dagindelingmodel zijn bijvoorbeeld het bieden van opvang bij afwezigheid van een vakkracht, het bieden van opvang tussen schooltijd en aanvangstijd en het garanderen van een sluitend aanbod van activiteiten gedurende het gehele schooljaar inclusief de schoolvakanties.

Door de invoering van veranderende Wet op het Primair onderwijs, waarbij scholen voor- en naschoolse opvang moeten bieden, is de wens om een geïntegreerd aanbod van opvang en activiteiten te bieden alleen maar groter geworden.

Gemaksdiensten

Een ander onderdeel bij het dagindelingmodel van een Brede school is het aanbieden van gemaksdiensten aan ouders. Een Brede school staat garant voor de opvang van kinderen van 7.00 uur tot 19.00 uur met extra diensten, bijvoorbeeld een boodschappen- en wasserijservice, een kinderkapper et cetera.

Vanuit de commissie Dagindeling hebben de afgelopen jaren landelijk enkele projecten plaatsgevonden. Uitgangspunt hierbij was: *“dat persoonlijke diensten de combinatie van werk en privé vergemakkelijken en soms een laatste duwtje in de rug kan zijn in de richting van de arbeidsmarkt.”* (Oplossingen dagindeling, vier jaar dagindeling, maart 2003)

Belangrijke vragen die bij het dagindelingmodel van de Brede school aan de orde komen zijn bijvoorbeeld:

- Willen en kunnen we deze diensten aanbieden? Welke visie hebben wij erop?
- Hoe verhouden dergelijke diensten zich tot het verhogen van ouderbetrokkenheid bij de school en de activiteiten?

Een voorbeeld

In het kader van de realisatie van het Hoekse Huis, een Brede school volgens het dagindelingmodel in Bergschenhoek, is met alle betrokken partners gesproken over dienstverlening aan ouders.

De partners zijn het er over eens dat het van belang is een grens te trekken in de dienstverlening. Geen enkele partner ziet het als taak om gemaksdiensten voor ouders aan te bieden. Ze zijn van mening dat de zorg voor kinderen centraal dient te staan. Zorg, opvang en opvoeding willen zij graag met de ouders delen. Het aanbieden van gemaksdiensten zou de betrokkenheid van ouders bij de ontwikkeling van kinderen negatief kunnen beïnvloeden omdat de zorg uit handen van de ouders wordt genomen. Daarnaast speelt mee dat de afstanden in Bergschenhoek naar het (winkel)centrum klein zijn. Grote afstanden of het ontbreken van voorzieningen zijn niet aan de orde.

3. Leuke activiteiten voor wijkkinderen

Het derde vertrekpunt voor het vormgeven van activiteiten in de Brede school is eigenlijk een combinatie van de voorgaande items. In deze Brede school is er een combinatie van het uitgangspunt binnen- en buitenschools leren en dagindeling terug te vinden. De uitgangssituatie van de wijk en Brede school is niet zodanig dat één uitgangspunt er nadrukkelijk uitspringt. Wel is de centrale mening in het samenwerkingsverband dat leuke en zinvolle activiteiten positief bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen. Deze activiteiten vormen een verrijking voor hun ontwikkeling.

Zijn er geen activiteiten in de Brede school, dan weet een deel van de kinderen en ouders de weg naar verenigingen en andere organisaties prima te vinden. Voordeel van het aanbieden van activiteiten in Brede schoolverband is dat de drempel lager wordt voor kinderen, die van nature niet gewend zijn om deel te nemen aan activiteiten in hun vrije tijd. Het is de kunst om deze kinderen op te sporen en zorg te dragen dat zij deelnemen.

De buitenschoolse activiteiten in de Brede school in Pijnacker kunnen het beste onder deze categorie getypeerd worden. Er is geen sprake van grote onderwijsachterstanden, er is buitenschoolse opvang in de wijk, er worden extra activiteiten ontplooid om kinderen van het speciaal onderwijs te betrekken.

12.6 PRAKTIJK

De visies op het activiteiten aanbod aan kinderen zoals deze in de voorgaande paragrafen uitgewerkt zijn, zijn in praktijk nooit zo helder en eenduidig terug te vinden. De praktijk is een mengeling van verschillende uitgangspunten.

Om de doelgerichtheid van de activiteiten te verhogen, is de analyse die van de situatie in de wijk gemaakt is om het profiel van de Brede school te bepalen, van groot belang. Hulpvragen daarbij zijn:

- Hoe ziet onze leerlingenpopulatie eruit? Welke kenmerken hebben de kinderen die de BSO bezoeken?
- Hoe ziet de situatie van ouders eruit?
- Welke signalen geven leerkrachten, leid(st)ers van de BSO en de sociaal-cultureel werkers? Wat hebben deze kinderen nodig?
- Welke contacten kunnen we benutten, welke partijen kunnen passende activiteiten bieden?
- Wat willen kinderen zelf? Waar ligt hun behoefte? Welke groep kinderen en ouders heeft behoefte aan wat? En hoe verhoudt zich dat tot de signalen van de professionals?

Een matrix als rode draad

Voor het indelen van buitenschoolse, Brede school- of verlengde schooldagactiviteiten wordt vaak een matrix gehanteerd. Vaak vinden activiteiten in blokken van enkele weken plaats die dan aan het eind op een aansprekende wijze voor kinderen en ouders wordt afgesloten. Op basis van de door de Brede school vastgestelde thema's of activiteitenblokken en verschillende leeftijdsgroepen van deelnemende kinderen wordt de matrix ingevuld.

Door de matrix krijgt men zicht op de volgende vragen:

- Bieden we op elk van de gekozen thema's een activiteit aan?
- Bieden we voor de verschillende leeftijdsgroepen iets aan?
- Is er voldoende nieuw aanbod?
- Waar vallen de gaten?
- Welke onderdelen zijn prominent aanwezig?
- Op welke onderdelen moeten we nieuwe activiteiten gaan ontwikkelen?

In het productenboek vindt u een voorbeeld van hoe thema's worden uitgewerkt in een matrix.

In de matrix vindt men de speerpunten terug. Als men in de planfase een matrix opstelt, kan men direct een relatie leggen tussen de doelen van de Brede school en het activiteiten aanbod voor kinderen. Een matrix geeft zicht op stappen die een Brede school dient te ondernemen om meer doelgericht te werken. Als bijvoorbeeld taal en communicatie een belangrijk speerpunt is, maar er alleen een aanbod hiervan is voor de kinderen tot acht jaar, dan vraagt het van de Brede school om tot ontwikkeling van nieuwe activiteiten op dit thema voor oudere kinderen te komen of om gericht contact te leggen met andere organisaties die mogelijk een dergelijke activiteit kunnen bieden.

12.7 SPEERPUNT SPORT

De aandacht voor een goede gezondheid en het voorkomen van bewegingsarmoede neemt alsmaar toe. Algemeen erkend wordt dat sport en bewegen een preventieve werking heeft op het voorkomen van gezondheidsproblemen. In dit kader zijn er in veel gemeenten BOS projecten van start gegaan. Deze samenwerking tussen Buurt, Onderwijs en Sport, is in veel gevallen gekoppeld aan de Brede school.

Bewegmanagement binnen de BOS-driehoek

Bewegmanagement is een blijvende organisatiemethode die vraag en aanbod van jeugdsport duurzaam aan elkaar koppelt. Hiermee wordt geprobeerd om het lokale beleid, het onderwijs en de sport, ook wel de BOS-driehoek, op wijkniveau optimaal op elkaar te laten aansluiten. Dit kan gerealiseerd worden door middel van structurele en systematische vormen van samenwerking tussen de actoren uit deze sectoren. Dat is namelijk precies waar het tot nu toe vaak aan ontbreekt. Iedereen doet zijn best, maar zonder gebruik te maken van elkaars kennis, ervaring en faciliteiten. Het zou uiteindelijk de jeugd het meest ten goede komen, wanneer genoemde sectoren de handen ineenslaan. Het is noodzakelijk de jeugdigen intensief in hun beweeggedrag te volgen, dat de wijk uitnodigt om er te sporten, dat sportaanbieders een wervend beleid voeren en dat het vakonderwijs een kwaliteitsimpuls krijgt.

Het doel van bewegmanagement kan omschreven worden als het organiseren van verdergaande vormen van samenwerking tussen schoolorganisaties, sportaanbieders (inclusief jeugd- en jongerenwerk) en de lokale overheid om het sport- en beweeggedrag van de jeugd optimaal te stimuleren. Het eindresultaat kan zijn dat de kwaliteit en kwantiteit van het sport- en beweeggedrag van de jeugd is toegenomen en dat er een goede basis is gelegd voor een gezond en plezierig sport en beweegleven.

Werkwijze

Bij scholen gaat het om basisscholen en scholen voor het middelbaar en voortgezet onderwijs. Bij sportaanbieders gaat het om sportverenigingen, scholen, particuliere sportinstructeurs, sportscholen en het sportbuurtwerk. Bij overheidsdiensten gaat het om alle diensten die een relatie hebben met sport en bewegingsonderwijs, zowel sportaccommodaties, inrichting buitenruimte als sportstimulering, schoolsport, buurtsport en bewegingsonderwijs.

Bewegmanagement heeft een aantal verantwoordelijkheden:

- overzicht creëren in alle school- en sportactiviteiten in een bepaalde wijk en deze logisch op elkaar laten aansluiten;
- het initiëren, voortzetten en uitbreiden van samenwerkingsverbanden tussen scholen en sportaanbieders op het gebied van sportactiviteiten, accommodatiegebruik, sporttechnisch kader en financiën. Contacten worden intensiever, er worden afspraken gemaakt over samenwerking;
- het monitoren van het sport- en beweeggedrag van leerlingen aan de hand van de Beweegnorm;
- het bevorderen van een optimale omgeving voor sport en beweging van jeugdigen door middel van signalering/bewustwording van kansen en knelpunten. Dit betreft zowel de organisatie van het sportaanbod als de fysiek-ruimtelijke omgeving. Hiervoor wordt de Sport- en Beweegscan toegepast.

De organisatie van het bewegmanagement is afhankelijk van de lokale sportinfrastructuur. Hieronder zijn enkele organisatievormen kort weergegeven.

- Een team van samenwerkende functionarissen: coördinator vanuit gemeente/onderwijs/ sport, sportbuurtwerker, vertegenwoordigers onderwijs/ sportverenigingen, ALO/CIOS-studenten, Sportservice Zuid-Holland
- De bewegingsconsulent als organisator van bewegmanagement
- Een bewegmanager vanuit het onderwijs, bv. vakleerkracht lichamelijke opvoeding

Voorbeelden van activiteiten per doelgroep binnen de BOS Driehoek

Jeugd en jongeren van basis- en voortgezet onderwijs

- Sportkennismakingslessen tijdens gym en na schooltijd door sportvereniging of welzijnsinstelling
- Jaarlijkse conditietest
- Certificaat ´de sportieve leerling´
- Motorisch Remedial Teaching (MRT)
- Leerlingvolgsysteem

Leerkrachten

- Lessen LO door vakleerkracht/bewegingsconsulent
- Bijscholing/coaching van de leerkracht in bewegingsonderwijs door de vakleerkracht LO
- Cursus ´De klas beweegt´
- Bewegeweek met Symposium waarin de activiteiten worden gepresenteerd en mogelijkheid voor kennismaking met de sportverenigingen

Ouders

- betrekken bij activiteiten
- informeren en voorlichten over activiteiten
- deelname aan activiteiten bv. fietslessen en open gymlessen

Sportverenigingen

- verenigingsondersteuner
- aandacht voor jeugdgerichtheid in de sportvereniging

12.8 ORGANISATIE VAN DE ACTIVITEITEN VOOR KINDEREN IN DE BREDE SCHOOL

In deze laatste paragraaf gaan we in op verschillende organisatorische aspecten.

Werving van kinderen

Voor het bekend maken van activiteiten voor kinderen kan vrij eenvoudig het bestand van de kinderen op de deelnemende basisscholen in de Brede school gebruikt worden. Hierbij zijn verschillende mogelijkheden:

- Een apart boekje of folder maken met het aanbod van activiteiten, bijvoorbeeld twee keer per jaar.
- Nieuwe activiteiten in de nieuwsbrieven van de school opnemen.
- Een informatiehoek in de school maken met informatie over (nieuwe) activiteiten. Kinderen en ouders kunnen hier een informatievel over een activiteit meenemen, inschrijfformulieren vinden en inleveren.

Bij het verspreiden van de informatie over de activiteiten via de scholen is het belangrijk om aandacht te besteden aan kinderen die niet op een basisschool van het samenwerkingsverband zitten, maar wel in de wijk wonen. Behoren zij ook tot de doelgroep van de activiteiten? Zo ja, hoe zijn deze kinderen te bereiken, bijvoorbeeld via een folder op de BSO, huis aan huis, gericht verspreiden onder deze kinderen via een adressenbestand, artikel in wijkkrant et cetera.

De afdeling onderwijs of bevolking van de gemeente heeft inzicht in de gegevens van deze kinderen. Ook kunnen de basisscholen in de Brede school een overzicht geven van de kinderen, die naar het speciaal onderwijs gegaan zijn.

Inschrijfformulier

Op het inschrijfformulier zijn de volgende gegevens van belang:

- Naam en adresgegevens van het kind
- Geboortedatum
- Welke school en welke groep zit het kind?
- Voor welke activiteit geeft het zich op?
- Handtekening van een ouder of verzorger, in verband met betaling en verantwoordelijkheid
- Een noodtelefoonnummer in geval van calamiteiten

Daarnaast is het zinvol om op het inschrijfformulier te vermelden welke contactpersoon namens de Brede school de ouders kunnen bellen indien zij aanvullende vragen hebben. De inschrijfformulieren worden verzameld via de scholen.

Bij de inschrijfformulieren worden direct de algemene voorwaarden bekend gemaakt bijvoorbeeld:

- Wie is verantwoordelijk voor de activiteit?
- Hoe wordt er omgegaan met afwezigheid van een docent?
- Hoe is de verzekering van kinderen en spullen geregeld?
- Wat zijn de kosten en wanneer moeten die voldaan worden?
- Waar vindt de activiteit plaats? Startdatum en tijden
- Ontvangt men nog een bevestiging?
- Vindt de inschrijving op basis van volgorde plaats?
- Algemene informatie over de organisatie van de activiteiten en de Brede school, contactgegevens.

Plaatsing

Als er meer inschrijvingen zijn dan er plaats is, moeten er keuzes gemaakt worden welke kinderen wel en niet kunnen deelnemen. Om teleurstellingen en ontevredenheid te voorkomen is het goed van te voren na te gaan hoe men hiermee omgaat en dit ook bekend te maken. Sommige Brede scholen laten kinderen een eerste en tweede keuze opgeven. Een populaire activiteit kan bij een volgend blok misschien herhaald worden.

Soms kiezen juist de kinderen die veel profijt van de activiteiten kunnen hebben, er voor om niet mee te doen of kunnen ze wegens te grote belangstelling niet geplaatst worden. Een mogelijkheid is om via oudercontacten de ouders te informeren over het belang van de activiteiten en hen te vragen hun kind te stimuleren mee te doen. Criteria om bij overinschrijving deze 'doelgroepkinderen' voorrang te geven, werkt gauw stigmatisering in de hand.

We geven enkele mogelijke criteria:

1. *Volgorde van inschrijving*
 Voordeel: Simpel voor de instelling, gemakkelijk te hanteren
 Nadeel: De mensen die even niet hebben opgelet zijn te laat.
2. *Kinderen van de school hebben voorrang op de buurtkinderen*
 Voordeel: Kinderen van de school hebben zo de grootste kans om ingeschreven te worden
 Nadeel: Doelstelling om de buurt te betrekken wordt niet gehaald.
3. *Kinderen die nog niet eerder aan een activiteit hebben deelgenomen hebben voorrang*
 Voordeel: Kinderen krijgen de gelegenheid om aan verschillende activiteiten deel te nemen.
 Nadeel: Kinderen die de activiteit willen vervolgen moeten stoppen;
4. *80% van de plaatsen is voor de kinderen van de school en 20 % voor de kinderen uit de buurt.*

Deelnemerslijst

Bij de evaluatie van Brede school activiteiten is het zinvol om over deelnamegegevens te kunnen beschikken. Meten is weten. Er is veel informatie te halen uit het registreren hoeveel kinderen meedoen aan welke activiteit en hoe zich dat verhoudt tot de beschikbare deelnemersplaatsen. Op basis van dergelijke basale, door een begeleider bij te houden, registratie wordt het aantal contactmomenten in kaart gebracht.

Het is mogelijk de gegevens van de deelnemersregistratie te koppelen aan de leerlinggegevens van de scholen. Zo kan bijvoorbeeld het leerlingengewicht van de deelnemende kinderen in kaart gebracht worden. Dergelijke informatie is wel privacygevoelig en kan niet zomaar uitgewisseld worden.

Evaluatieresultaat

Samen met de kinderen de activiteit evalueren levert veel bruikbare informatie op. Dat kunnen ervaringen zijn, nieuwe ideeën of andere algemene opmerkingen. Kinderen serieus nemen en rekening willen houden met hun behoeften ligt hieraan ten grondslag. Zie hiervoor ook hoofdstuk over kinderparticipatie in de Brede school.

Activiteiten kunnen mondeling of schriftelijk geëvalueerd worden, door bijvoorbeeld tijd vrij te maken in de laatste bijeenkomst of kinderen een formulier mee naar huis te geven. In dat geval bestaat de kans dat het een evaluatie van de ouders wordt omdat zij invloed uitoefenen op het invullen. Sommige scholen kiezen ervoor om twee maal per jaar tijdens de lessen op school aandacht aan de activiteiten in de Brede school te besteden.

Een voorbeeld van een deelnemerslijst vindt u in het productenboek.

Afspraken met vakkrachten, vrijwilligers en samenwerken met leveranciers en verenigingen

Het merendeel van de activiteiten voor kinderen wordt aangeboden door vakkrachten, vrijwilligers of via verenigingen. In sommige situaties wordt de groepsleiding van de BSO ingezet, omdat zij een “specialiteit” hebben en bijvoorbeeld prima een natuurclub in Brede schoolverband kunnen begeleiden. In andere situaties gaat de BSO leiding mee naar een activiteit omdat er veel BSO kinderen meedoen. Op dat moment bieden zij ondersteuning aan de vakkracht bij het uitvoeren van de activiteit. Het inzetten van BSO leiding hoeft geen

extra kosten met zich mee te brengen. Zij voeren de activiteiten uit tijdens werktijd en het is voor de BSO kinderen een aantrekkelijke variatie in de opvang. Moet echter de BSO een vervanger inzetten voor de opvang van de kinderen die op de BSO achterblijven, dan is het wel reëel om hier een tegemoetkoming voor te bieden.

Vakkrachten krijgen veel ruimte om de activiteiten met kinderen op hun eigen manier vorm te geven. Dat past ook in de context: een vakkracht wordt op freelance basis ingehuurd. Dat wil echter niet zeggen dat de begeleiding volledig vrijblijvend is.

Verwachtingen ten aanzien van vakkrachten:

- De vakkracht voert de activiteit zelfstandig uit: zorgt voor voorbereiding, houdt deelnemersregistratie bij en bespreekt de voortgang met de coördinator, draagt zorg voor evaluatie door middel van bijvoorbeeld evaluatieformulieren.
- De vakkracht wil de kinderen leren kennen, observeert ze, praat met ze, biedt emotionele ondersteuning aan.
- De vakkracht begeleidt kinderen bij de activiteit, geeft hen eigen verantwoordelijkheid.
- De vakkracht houdt structuur en orde, binnen de hiervoor geschetste kaders in het pedagogisch klimaat.
- De vakkracht houdt zich aan de gemaakte afspraken (ruimte, financiën, pedagogische omgang met kinderen en het pedagogisch klimaat).
- De vakkracht houdt zich aan de Brede school regels.
- De inhoud van de activiteit sluit aan bij de doelen van de Brede school.

Het komt nog wel eens voor dat vakkrachten moeite hebben met de omgang met de kinderen, omdat zij in hun reguliere werk met ander publiek te maken hebben, die doelbewust voor bijvoorbeeld balletles kiezen. Sommige Brede scholen zien het als de taak van de coördinator om de vakkracht daarin te begeleiden. Anderen vinden dat vallen onder de eigen verantwoordelijkheid van de vakkracht en zoeken een andere vakkracht bij niet voldoen aan de verwachtingen.

Contractvorm

Om de samenwerking met elkaar vorm te geven is het verstandig om de afspraken met vakkrachten vast te leggen. Dit kan bij verschil van mening helderheid verschaffen. De Brede school heeft namelijk geen vakkrachten in dienst, maar huurt iemand in voor het verzorgen van een activiteit. De vakkracht is verantwoordelijk voor het opgeven van de inkomsten bij de belastingdienst.

Er zijn regels verbonden aan de bedragen die belastingvrij bijverdiend mogen worden. Komt een vakkracht (of vrijwilliger) hierboven dan is aangifte verplicht.

Leveranciers van activiteiten in een Brede school

In praktijk zijn er veel mogelijkheden om via het inzetten van organisaties of verenigingen activiteiten in een Brede school aan te bieden. Zeker in de plaatsen waar lokaal welzijnswerk aanwezig is, is zij een zeer welkome partner om diverse activiteiten voor kinderen in Brede schoolverband aan te bieden. Ook in kleinere plaatsen kunnen verenigingen, plaatselijke organisaties voor kunst en cultuur, muziekscholen, natuur- en milieucentra, de bibliotheek en sportverenigingen activiteiten aanbieden in de Brede school. Er worden tussen de

organisatie en de Brede school samenwerkingsafspraken gemaakt. De organisatie of vereniging is verantwoordelijk voor het aanbieden van de activiteit.

De gemeente kan via subsidies stimuleren dat dergelijk dwarsverbanden ontstaan, door bijvoorbeeld een deel van een budget te oormerken als in te zetten in de Brede school of door het opnemen van het aanbieden van een activiteit in de Brede school als resultaat in subsidieafspraken.

In de meeste situaties zijn de activiteiten in een Brede school van kennismakende en kortlopende aard. Door deze aan te laten bieden door lokale organisaties wordt de doorstroom naar het verenigingsleven en/of intensiever vrijetijdsbesteding, zoals lid zijn van een club, gestimuleerd.

De samenwerkingsafspraken met dergelijke organisaties zijn anders dan met freelance vakkrachten.

In het productenboek vindt u

Hoofdstuk 12 Activiteiten voor kinderen

Voorbeeld 1 Uitwerking thema's in activiteiten (Gouda, Barendrecht)

Voorbeeld 2 Matrix (Zwijndrecht, Pijnacker, Oegstgeest)

Voorbeeld 3 Deelnemerslijst

Voorbeeld 4 Contracten (Zwijndrecht)

Kunst en cultuur- educatie

INLEIDING

“Juf, dit is echt het leukste wat we tot nu toe hebben gedaan!”

Zoveel enthousiasme zie of hoor je graag als leerkracht of begeleider. In dit geval was het een kunstproject waar deze kinderen een week of zes mee hadden gewerkt. Waarom het zo leuk was? Ze waren niet alleen bezig met verschillende kunstdisciplines, maar ze leerden en passant veel over zichzelf, ze waren eigenlijk ook een beetje bezig met taal, ze moesten plannen en organiseren, samenwerken.

Scholen onderkennen de waarde van cultuureducatie. Scholen hebben ervaring met kunst en cultuur, omdat er de laatste jaren van overheidwege veel aandacht aan is besteed. Ook in de vrijetijdsetting van de kinderopvang wordt steeds meer gekeken naar andere vormen van creatief aanbod. BSO's staan in feite aan het begin van een andere aanpak van het activiteitenaanbod.

Hoe kom je tot een integraal cultuureducatief beleid dat kinderen de ruimte biedt zich te ontwikkelen in school en vrije tijd? De Brede school vraagt om een visie op cultuureducatie en de binnen- en buitenschoolse verbinding.

De brede school heeft zich de laatste jaren in snel tempo ontwikkeld. Op velerlei terrein is inmiddels ervaring en expertise ontwikkeld. Kunst en cultuur in de brede school is een opkomend terrein. De eerste ervaringen beginnen zich uit te kristalliseren. Op dit moment zijn de ontwikkelingen nog niet zover dat er sprake is van het model of de methode voor cultuureducatie op de Brede school – als die er ooit al zal komen. Iedere Brede schoolsituatie is uniek. Ieder samenwerkingsverband scheidt zijn eigen, creatieve, kansen. En kansen zijn er genoeg met cultuureducatie!

Dit hoofdstuk van het Handboek Brede School besteedt daar aandacht aan. Het hoofdstuk is bedoeld voor leerkrachten, BSO medewerkers of Brede school coördinatoren. Het geeft

aan waarom cultuureducatie in Brede school en BSO belangrijk is. Er worden praktijkvoorbeelden gegeven van projecten, aanbod en samenwerkingsvormen. Aan de hand van schema's en stappenplannen krijgen medewerkers bouwstenen aangereikt om tot visie of werkplan te komen.

We hanteren in dit hoofdstuk de term cultuureducatie, die breder is dan kunsteducatie. Cultuur heeft te maken met alle vormen van kunst (beeldende kunst, muziek, dans, theater, film, literatuur en nieuwe media, zowel professionele als amateurkunst), erfgoed en bibliotheken.

13.1 WAAROM CULTUUREDUCATIE IN DE BREDE SCHOOL EN BUITENSCHOOLSE OPVANG?

In alle scholen en instellingen voor kinderopvang wordt aandacht besteed aan kunst en cultuur. Scholen hebben teken- en handvaardigheidslessen. Ze organiseren projectweken of maken gebruik van het aanbod van lokale cultuurinstellingen of provinciale organisaties als Erfgoedhuis of Kunstgebouw. BSO's hebben standaard een keur aan materialen in huis waar de kinderen creatief mee aan de slag kunnen.

Toch bestaat er bij Brede scholen en BSO's een groeiende behoefte aan meer structuur en samenhang in het aanbod van culturele activiteiten. Het vertrekpunt per instelling kan daarbij enorm uiteenlopen. Voor de ene instelling kan die behoefte bestaan uit een handreiking om visie om te zetten in een integraal beleidsplan. De ander vraagt zich af hoe je van 'een uurtje met de viltstiften' komt tot wat meer structuur in het cultuureducatief aanbod.

Cultuureducatie is belangrijk

Cultuur is onderdeel van de samenleving; een samenleving is cultuur. Je kunt je niet voorstellen dat kinderen daarmee geen kennis zouden maken. Kinderen leren overal – ook over cultuur: op school, thuis, buiten op straat, op de kinderopvang. Overal zijn momenten en situaties waar zij kennis en ervaring opdoen. Brede scholen hebben als kenmerk dat zij hun leerlingen optimale kansen bieden zich te ontwikkelen door verder te kijken dan alleen binnen de schoolmuren. Met hun wijkgerichte aanpak, het betrekken van de leefomgeving van de kinderen en samenwerking met verschillende organisaties dragen ze bij aan een open en stimulerend leerklimaat. Cultuureducatie is daarbij een belangrijk middel. Cultuureducatie betekent voor scholen vaak meer dan alleen het werken aan de kerndoelen.

De BSO is meer en meer een instelling die midden in de samenleving staat. Samenwerking met het onderwijs is noodzaak, maar ook sportverenigingen en culturele instellingen behoren steeds vaker tot de samenwerkingspartners. Waarom zouden scholen en BSO dan niet samen optrekken als het om cultuureducatie gaat?

Het belang van kunst en cultuur is vanuit verschillende invalshoeken te benoemen.

In de eerste plaats beleven kinderen veel plezier aan kunst en cultuur. (Leerkrachten en begeleiders trouwens ook.) Minstens zo belangrijk is de bijdrage die cultuureducatie levert aan de ontwikkeling van kinderen.

De *intrinsieke waarde* van cultuureducatie is uiteraard de kennismaking met kunst en cultuur, met kunstenaars en het kunstzinnig proces, met ons cultureel erfgoed.

Daarnaast heeft cultuureducatie als *effect* dat kinderen

- zich leren uiten door middel van kunstzinnige middelen,
- sociale en sociaal-emotionele vaardigheden ontwikkelen,
- creatief leren denken en communicatieve en expressieve vaardigheden ontwikkelen,
- een positief zelfbeeld en zelfvertrouwen opbouwen,
- denken, doen, voelen, begrijpen, enz kunnen integreren en er uiting aan kunnen geven,
- leren planmatig te werken en probleemoplossend vermogen te vergroten, risico's te nemen,
- werken aan langere aandachtsspanne en beter concentratievermogen,
- met een taalachterstand spelenderwijs taal beter leren begrijpen en spreken door instructie, samenwerking met andere kinderen et cetera,
- (fijne) motorische vaardigheden verbeteren.

"Ik heb tijdens dit project leerlingen van een geheel nieuwe kanten leren kennen. Zo bleek de meest verlegen leerling in mijn groep (een allochtone jongen met taalachterstand) een fantastische acteur en danser te zijn, die op het podium helemaal tot zijn recht kwam." Elly Romijn, leerkracht Brede school, na afloop van het project Kunstenmakers
Een andere leerkracht van de zelfde school constateerde: "De kinderen hebben op z'n minst geleerd hun omgeving op een andere manier te bekijken, andere betekenissen te geven. En dat is niet niks."

Structurele aandacht voor cultuureducatie maakt kinderen bewust van hun mogelijkheden de eigen creativiteit ten volle te beleven. Via cultuureducatie verwerven en ontwikkelen kinderen sociale *competenties*. Deze competenties hebben met elkaar gemeen dat ze een kind in staat stellen om met verschijnselen en situaties om te gaan die ingewikkeld en emotioneel geladen zijn. Dergelijke competenties kan een kind verwerven via cultuureducatie, omdat het van oudsher kerncompetenties zijn op het gebied van kunst en cultuur.

Voor Brede scholen en BSO's biedt cultuureducatie een goede gelegenheid om verbinding te maken tussen *binnen- en buitenschools leren*. Binnenschoolse activiteiten kunnen een verdere uitwerking krijgen in buitenschoolse opvang, buurthuis of andere organisatie in de wijk of gemeente. Bovendien leren scholen, BSO's en organisaties elkaar als instelling beter kennen en kunnen zij gebruik maken van elkaars specifieke kennis, mogelijkheden en middelen.

Cultuureducatie is vakoverstijgend en ondersteunt het leren in andere vakken. Scholen, BSO's en culturele instellingen kunnen samen een rijke leeromgeving bieden die past bij de gangbare pedagogische visies (authentiek leren, Luc Stevens, Reggio Emilia, kinderp participatie e.d.).

De pedagogiek van Reggio Emilia

Een van de pedagogische visies waarin cultuureducatie goed past is de pedagogiek van Reggio Emilia. Deze pedagogiek voor jonge kinderen werd in 1945 in Reggio Emilia (een stad in Noord-Italië) ontwikkeld door Loris Malaguzzi.

Het uitgangspunt van deze benadering is dat kinderen gericht zijn op communicatie. Kinderen drukken zich niet allen uit in (gesproken en geschreven) taal, maar ook in mimiek, geluid, beweging, dans, drama en muziek. Al deze vormen van communicatie zijn van belang omdat elke vorm zijn eigen zeggingskracht en mogelijkheden heeft. Er is dan

ook veel aandacht voor kunstzinnige vorming om kinderen bewust te maken van de vele uitdrukkingsmogelijkheden. ‘Een kind heeft honderd talen.’

Via communicatie onderzoeken kinderen de wereld om hen heen. De Reggio Emilia-benadering speelt hierop in door kinderen te laten werken in kleine groepjes. Als vanzelf leren kinderen van elkaar, over elkaar, over zichzelf en over de wereld. Een van de ideeën van Reggio Emilia is dat kinderen elkaars ‘eerste pedagoog’ zijn. Volwassenen ziet men als ‘tweede pedagoog’ en de omgeving als ‘derde pedagoog’. De omgeving wordt zo ingericht dat deze de creativiteit die ieder kind van nature bezit, stimuleert. Er is standaard een atelier aanwezig. Er wordt gewerkt met een curriculum, waarin een deel gepland en een deel open is. Dit zogenoemde ‘projectwerken’ is opgebouwd rondom onderwerpen die kinderen bezighouden. Daarnaast is er altijd ruimte voor onverwachte gebeurtenissen die de aandacht vragen.

Kenmerkend is dat leerkrachten het onderzoeksproces van kinderen observeren, analyseren en documenteren. Van alle kinderen zijn er foto’s, video’s, teksten en werkstukken. Voor kinderen dient materiaal als inspiratiebron. Voor ouders is het prettig te zien waar hun kinderen mee bezig zijn. Alle kleuterscholen en kindercentra in Reggio Emilia werken sinds 1945 volgens deze benadering. Aan elke school of centrum zijn een kunstenaar en pedagoog verbonden.

Over Reggio Emilia in de praktijk leest in *De honderd talen van kinderen*, een bundel praktijkverhalen en interviews met de werkers in Reggio Emilia. (Bron: www.cultuurplein.nl)

Scholen en BSO’s die aandacht besteden aan cultuureducatie ervaren ook de indirecte effecten van hun inspanningen. Zo komen ouders of verzorgers vaker naar de instelling voor uitvoeringen en tentoonstellingen van hun kinderen. Hierdoor komen begeleiders, leerkrachten en ouders op een laagdrempelige manier met elkaar in contact. Dit contact kan een positief effect hebben op ouderparticipatie. Via de kinderen worden ouders en familieleden betrokken bij kunst en cultuur. Kinderen vertellen immers thuis over de bijzondere dingen die ze meemaken.

“Het ontdekken en beleven van kunst draagt bij aan de positieve ontwikkeling van kinderen en hun omgeving. Medewerkers raken hierdoor geïnspireerd, en krijgen kennis en vaardigheden aangereikt om zich te ontwikkelen en de interactie tussen leidster en kind op een actieve manier vorm te geven. Bij het realiseren van de buitenschoolse activiteiten wordt een actieve betrokkenheid van de kinderen gevraagd. Zij hebben een stem, leren mee te beslissen en zijn medeverantwoordelijk voor de introductie, het beleven en afronden van het project. ‘Dat kan ik zelf’ klinkt ons als muziek in de oren.”
Stichting Kinderopvang Vlietkinderen, Leidschendam-Voorburg

Culturele diversiteit in Nederland kan onderdeel zijn van het cultuureducatief aanbod. Kinderen worden daardoor gestimuleerd tot een nieuwsgierige en open houding ten opzichte van verschillende culturen.

13.2 KENMERKEN VAN CULTUUREDUCATIE

Wat maakt cultuureducatie anders dan tekenlessen of een uurtje kleien? Zoals hiervoor al te zien was, staat de persoonlijke ontwikkeling van het kind centraal. Dat vraagt voortdurende aandacht en opbouw in het aangeboden materiaal – net als in andere leersituaties. In de praktijk vraagt dat om planning van activiteiten en opbouw in het aanbod. Dat betekent ook dat er doelen worden geformuleerd en de meerwaarde voor de kinderen wordt benoemd.

Het roer hoeft zeker niet altijd volledig om. Soms passen bestaande activiteiten met wat aanpassingen goed in een educatief aanbod. Maar het kan ook wenselijk zijn buiten de instelling te zoeken naar partners die kunnen bijdragen aan een aanbod.

Kenmerkend voor cultuureducatie is de drie aspecten doen, ervaren en reageren. Deze drie zijn onlosmakelijk verbonden.

Zelf doen: het zelf beoefenen van kunst- en cultuuractiviteiten om kennis en inzicht te verwerven in vormgeving, materialen, technieken en middelen. Daarbij hoort ook het presenteren van eigen werk.

Kijken en luisteren / ervaren: kennismaking met kunst- en cultuuruitingen door bezoek aan musea, theater of bibliotheek. Theoretische verdieping kan hier een onderdeel van vormen. Informatie over termen en begrippen, stijlen en stromingen en hun context kan de receptieve kunstbeleving versterken.

Reageren op en praten over: de essentie van cultuureducatie is het leren verbanden leggen tussen kunst beoefenen en kunst beleven. Bij kunstbeleving gaat het om een eigen kijk, eigen interpretatie en eigen waardering van kunst ontwikkelen en uiten. Kunst prikkelt kinderen om hun eigenheid te laten zien. Het leert je verwoorden en verbeelden van wat je hebt beleefd aan een kunstwerk. Het leert vergelijken, maar ook naar elkaar luisteren en met elkaar in gesprek gaan. Je leert integreren wat je ziet of hoort, wat je ervaart of beleeft en wat je weet of kent en daaraan jouw betekenis geven.

Goede informatie en zo nodig theoretische kennis om te begrijpen wat ten grondslag ligt aan het kunstwerk of de stroming kan dit ondersteunen.

Aan ieder van deze aspecten zijn vaardigheden te verbinden:

Zelf doen: gebruik van verschillende materialen en technieken, kunstzinnige middelen leren gebruiken, maar ook presentatietechnieken.

Kijken en luisteren / ervaren: kijken en zien, luisteren en horen, ervaren van vormen, disciplines en kunstwerken.

Reageren op en praten over: verwoorden en verbeelden wat je hebt beleefd aan een kunstwerk, vergelijken, luisteren en in gesprek gaan, integreren van zien of horen, ervaren en beleven en kennis, betekenis geven.

Kunstenmakers, een praktijkvoorbeeld

Kunstenmakers is een geheel van drie kunstprojecten voor de Brede School en de Buitenschoolse Opvang. Elk project is voor een bepaalde leeftijdsgroep rond een kunstwerk ontwikkeld. In de uitvoering bieden de projecten zowel structuur als vrijheid. Ze prikkelen de verbeeldingskracht en dagen uit om te spelen. *Kunstenmakers* geeft kinderen zo de ruimte om kunst te beleven vanuit hun persoonlijke leefwereld en binnen hun natuurlijke manier van leren.

Vier- tot zevenjarigen werken in het project *Rammelnesten* met Boomwhackers® – gestemde, gekleurde buizen – aan muziekopdrachten. Als ze worden gekoppeld, ontstaat er een object: een dierennest, of is het misschien een gebouw? Zes- tot tienjarige kinderen wekken in *Frot* een levensgrote pop die in een vuilnisbak woont tot leven. Ze geven hem een karakter en een stem en verzinnen allerlei avonturen voor en met hem. Tien- tot twaalfjarigen ontdekken in *Het Rijk der Vindingen* een sprookjesachtige tak in een kastje. Op en aan de tak zitten allerlei kleine objecten: gevonden voorwerpen die de kinderen prikkelen hun omgeving anders te bekijken en eigen expressieve vormen te vinden voor wat ze waarnemen.

Kunstenmakers beoogt meer te zijn dan een reeks kunstlessen. Uitgangspunt is de wens om kunstbeleving beter te laten aansluiten bij de realiteit van alledag, en te zorgen dat alle pedagogisch begeleiders en leerkrachten er optimaal mee kunnen werken, zonder gehinderd te worden door een tekort aan vaktechnische kennis. De projecten zijn multidisciplinair en hebben elk een opbouw die is uitgewerkt in tien kennismakingskaarten, vijftien verdiepingskaarten en tien presentatiekaarten. Meer info over *Kunstenmakers*: www.kunstgebouw.nl

Kunstenmakers is in 2006/2007 gedurende zes weken getest door vier Brede scholen en BSO's. Leerkrachten en begeleiders in de BSO maken een keuze uit de activiteiten in het begeleidingsmateriaal die past bij de kinderen. De scholen passen de lessen in in hun weekprogramma. Er kan zowel klassikaal als in groepen gewerkt worden. Voor de BSO biedt het materiaal voldoende flexibiliteit om met wisselende groepen kinderen te werken. In Oegstgeest hebben de Brede school en de kinderopvang het project *Frot* tegelijkertijd uitgevoerd. Zoals op veel plaatsen is ook hier de intentie tot samenwerking duidelijk aanwezig. In de praktijk blijkt de onderlinge uitwisseling extra aandacht te vragen. Het gaat zeker niet vanzelf! Het projectmateriaal bleek evenwel heel geschikt voor uitvoering binnen- en naschools. Kinderen wilden na school heel graag verder werken aan de opdrachten. Kinderen van andere scholen werden door de 'kenners' snel ingeprikt en waren net zo geïnspireerd door *Frot*. Vooraf werd door leerkrachten en begeleiders globaal besproken welke activiteiten school en opvang zouden uitvoeren. Een logboek speelde bij de overdracht een verbindende rol. Daarin werd verslag gedaan van de werkzaamheden, ervaringen en resultaten.

Op een andere Brede school is in samenwerking met externe vakleerkrachten verdieping gezocht in disciplines waar de kinderen normaal niet mee in aanraking komen, zoals dans en audiovisueel.

De kinderen van een van de vestigingen van de kinderopvang in Leidschendam-Voorburg hebben, geïnspireerd door *Het Rijk der Vindingen* een eigen, blijvend museum opgericht.

Wat hebben de kinderen nu feitelijk gedaan? Laten we *Frot* als voorbeeld nemen. *Frot*, een levensgrote theaterpop, woont in een afvalcontainer. Als hij in de groep wordt geïntroduceerd is hij eerst erg geschrokken en bang voor de kinderen. Voorzichtig leren ze elkaar kennen. *Frot* roept veel vragen op: waar komt hij vandaan, waarom woont hij in een emmer, wat eet hij, heeft hij familie of vrienden? Hoe kunnen de kinderen iets voor hem betekenen? Worden ze vrienden?

de school of BSO kan inschrijven. In feite hebben we het dan over een zelfstandig aanbod binnen de eigen organisatie.

Karren vol Kunst en cultuur

In het kader van de Brede School in Delft heeft de VAK (lokale kunstinstelling) KIK's ontwikkeld: mooi beschilderde bolderkarren met daarin een educatief kunst- en cultuurprogramma.

Kinderen op een leuke manier kennis laten maken met kunst- en cultuur – dat is het doel van de KIK.

Elke KIK heeft een thema dat aansluit bij de belevingswereld van de schoolkinderen. Er zijn zes thema's: tegels uit Delft en Turkije, spelletjes uit alle landen, componisten, schrijvers, batikken en multiculturele feesten. Alle karren bevatten lessen met voorbeelden die kunnen worden gebruikt door leerkrachten, vrijwilligers en vakleerkrachten. (Bron: nieuwsbrief Brede School Delft, oktober 2005).

De instelling kan ook partner zijn in het cultuureducatief beleid van Brede scholen en BSO's. In het ideale geval worden gemeenschappelijke doelen geformuleerd en/of een gezamenlijke visie ontwikkeld. De instelling biedt dan maatwerk aan de Brede school en opvang.

Doorgaans verzorgt de instelling in school de eerste kennismaking met een discipline, thema of werkvorm. Vervolgens kan er in samenwerking met de BSO een naschools programma worden ontwikkeld. Bijvoorbeeld: de muziekschool verzorgt in school een project wereldmuziek en na school een cursus djembe. Brede scholen als de vensterscholen of kunstmagneetscholen werken heel intensief samen met de instellingen. Deze brede scholen hebben gekozen voor cultuur in het hele onderwijs- en opvoedingsbeleid en geven dat gezamenlijk met de culturele instellingen en opvangorganisaties vorm.

Daartussen ligt een reeks aan mogelijkheden, die de partners afhankelijk van hun ambities en capaciteit in overleg verder ontwikkelen.

Kunstmagneetschool

Kunstmagneetscholen zetten het hele onderwijs en opvoedingsbeleid in het teken van één of meerdere kunstdiscipline(s). Er wordt gezongen of gedanst, er worden toneel- of muziekstukken opgevoerd of er wordt regelmatig geschilderd.

Kunstmagneetscholen hebben afspraken met plaatselijke culturele instellingen voor samenwerking. Zo kunnen leerlingen bijvoorbeeld een kijkje nemen achter de schermen van een theater of een expositie samenstellen.

Kunst wordt ingezet als doel en als middel. Terwijl de creatieve mogelijkheden van kinderen tot ontplooiing komen, kunnen kunstzinnige activiteiten ook op andere gebieden effect hebben. Zo kan drama de taalontwikkeling van kinderen bevorderen en achterstanden wegnemen. Muziek kan bijdragen aan een langere aandachts-spanne en beter concentratievermogen. En beeldende kunsten kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van creatief denken en zo het probleemoplossend vermogen van kinderen vergroten.

(Bron: www.cultuurplein.nl/po/cultuurbeleidschool/kunstmagneetschool).

Samenwerking in de wijk of gemeente: op wijk- of lokaal niveau kunnen scholen en/of BSO's samenwerken om tot een gezamenlijk cultuureducatief aanbod te komen. Alle basisscholen in Nieuwerkerk aan den IJssel werken samen in het aanbieden van een pakket kunst- en cultuureducatie op de scholen. Het beschikbare budget wordt in één pot gestopt en er wordt een samenhangend aanbod geboden. Alle kinderen komen een paar keer met alle kunstdisciplines in aanraking gedurende hun basisschooltijd. Ook de gemeente levert een bijdrage. Zo worden er bijvoorbeeld leskisten voor audiovisuele vorming ontwikkeld door een kunstenaar. De leerkracht gaat er na instructie mee aan de slag in de klas. In het aanbod van Brede Schoolactiviteiten geeft de kunstenaar, met de leskist, een (naschoolse) cursus fotografie.

In Capelle aan den IJssel werken de brede scholen en culturele instellingen samen in een netwerk. In dit netwerk is het initiatief voor de Cultuurwijzer ontstaan. De Cultuurwijzer bestaat uit een breed palet van cultuureducatieve activiteiten. Deze activiteiten worden door de gezamenlijke culturele partners van Capelle aan den IJssel aangeboden aan de scholen van het primair onderwijs. Inmiddels maken 18 scholen gebruik van de Cultuurwijzer. De activiteiten in de Cultuurwijzer worden onder schooltijd aangeboden. Voor elke activiteit is ook een naschoolse variant ontwikkeld. Voorbeelden zijn Zelfportret Anders, Kleintje Kunst, Braziliaans percussie en djembe. In het aanbod is ook een training voor leerkrachten en leidsters van de kinderopvang opgenomen.

Een keuzemodel voor de verschillende samenwerkingsvormen is beschreven in paragraaf 13.5.

Cultuureducatie in de BSO

Ook in de vrije tijd dragen cultuureducatieve activiteiten bij aan de ontwikkelingskansen voor de kinderen. De ervaring leert inmiddels dat ook in de BSO projectmatig kan worden gewerkt. Veel BSO's staan met cultuureducatie aan het begin van een nieuwe ontwikkeling. Zij kunnen op verschillende manieren aan de slag gaan.

De instelling kan beginnen met het uitvoeren van activiteiten. Bestaande activiteiten kunnen in een kader of rondom een thema worden aangeboden. Bekijk of er naast het zelf doen ook aandacht kan worden besteed aan de aspecten ervaren en reageren. Alle activiteiten worden geëvalueerd. Daarna wordt beschreven wat de instelling met cultuureducatie wil bereiken en kan er een beleids- of werkplan worden opgesteld.

De instelling kan ook starten met het maken van beleid. De instelling beschrijft een visie op Cultuureducatie en benoemt de meerwaarde. De pedagogische visie van de instelling is daarvoor de basis. Tevens wordt bekeken hoe activiteiten bijdragen aan het realiseren van de doelen van de instelling. De culturele omgeving wordt in kaart gebracht en mogelijkheden voor samenwerking beschreven. Na het formuleren van het beleid, gaat de instelling op zoek naar de juiste begeleiders/aanbieders, passend binnen het uitgezette beleid.

In de praktijk betekent cultuureducatie in de BSO dat er op langere termijn plannen gemaakt en vastgelegd moeten worden, zeker als er samenwerking met andere instellingen en professionele kunstenaars wordt gezocht. Betrek de kinderen bij het maken van plannen en stel samen met hen een activiteitenplanning op.

Maak een medewerker verantwoordelijk voor het cultuureducatieve aanbod van de instelling. Deze persoon coördineert, onderhoudt contacten met medewerkers en relevante organisaties buiten de instelling.

De schoolvakanties zijn goede periodes om wat langer aan (thema)projecten te werken. Bespreek met scholen in de omgeving de mogelijkheid om projecten gezamenlijk uit te voeren. Op die manier worden (gehuurde) projectmaterialen optimaal ingezet en kunnen de kosten worden gedeeld.

13.4 AANDACHTSPUNTEN

Kunstzinnige activiteiten in en buiten school zijn inspirerend en enthousiasmerend – voor kinderen en volwassenen. Vaak begint men enthousiast om gaandeweg te ontdekken dat er bij de voorbereiding 't een en ander is blijven liggen. Onderstaande punten zijn verzameld tijdens kunsteducatieve activiteiten in Brede scholen en BSO's.

De begeleider

- Reserveer tijd om projecten voor te bereiden. Gehuurde projectmaterialen zijn voor een vastgestelde periode in huis. Een goede voorbereiding betekent optimaal gebruik van het materiaal. Maak een (globale) planning van de activiteiten en inventariseer de benodigdheden, zodat er eventueel nog dingen kunnen worden aangeschaft of georganiseerd. Plan excursies of gastlessen in en leg tijdig contact.
- De norm bij kinderen en kunst is dat er geen oordeel van mooi of lelijk geldt. Wel kun je van kinderen kwaliteit vragen, afhankelijk van de ontwikkelingsfase waarin ze verkeren. Het loslaten van het eigen waardeoordeel over wat mooi, goed of creatief is, is één van de moeilijkste dingen waar een begeleider mee te maken krijgt. Ook wat oudere kinderen hebben er al moeite mee het waardeoordeel los te laten. Als de begeleider of leerkracht zich hiervan bewust is krijgen kinderen de ruimte hun eigen creativiteit te ontwikkelen. De begeleider heeft de rol kinderen hierin te stimuleren, los van de eigen esthetische of morele norm.
- Het werken met muziek, dans, theater en beeldende kunst kan soms vaardigheden vragen die een begeleider niet voldoende onder de knie heeft. Soms bezit een collega of samenwerkingspartner deze vaardigheid wel en kan hij of zij ondersteuning bieden of de begeleiding overnemen. Een specifieke cursus hoort natuurlijk ook tot de mogelijkheden.
- Zorg voor veiligheid en aandacht. In een veilige omgeving en met vertrouwen in hun begeleiders durven kinderen te experimenteren, hun grenzen verkennen en die te overschrijden.

“De leerlingen verdienen de aandacht die je ze in een andere leersituatie ook zou geven. Ze doen andere dingen dan ze normaal doen en ze werken met nieuwe technieken en materialen. Veiligheid en aandacht vind ik belangrijk.”

Ann Meijer, coördinator Brede schoolaanbod Vrije Akademie Delft

De doelgroep

- Kunsteducatie is voor alle kinderen; cultuur en achtergrond spelen geen rol.
- Als belangrijkste stelregel geldt dat de begeleider inspeelt op de mogelijkheden van de groep en voorbeelden gebruikt die aansluiten bij de belevingswereld van die groep kinderen.
- Kunstzinnige activiteiten leveren altijd zichtbare, hoorbare en/of tastbare resultaten op. Organiseer daarom presentaties waarin de kinderen aan anderen (andere groepen, ouders, buurtbewoners) kunnen laten zien wat ze hebben gemaakt. Kunst bestaat pas als er publiek is!
- Maak gebruik van de kennis van de kinderen. Als er door samenwerking nieuwe kinderen instromen (bijvoorbeeld kinderen die alleen bepaalde dagen gebruik maken van de BSO) kunnen kinderen die wel eerder betrokken waren de 'nieuwkomers' inpraten. Oudere kinderen kunnen jongere helpen.

Samenwerking tussen school en buitenschoolse opvang

- Zorg voor een overlegstructuur waarin met name de begeleiders elkaar regelmatig spreken. Het management kan zorgen voor afstemming, maar de begeleiders hebben praktisch overleg over de voortgang. Het bijhouden van een logboek kan een hulpmiddel zijn om elkaar tussentijds op de hoogte te houden.
- Trek zoveel mogelijk vanaf de initiatieffase gezamenlijk op. Stel het aanbod zodanig samen dat er regelmatig zowel binnenschools als buitenschools aan dezelfde activiteiten of projecten kan worden gewerkt. Maak afspraken over budget en taakverdeling.
- Zowel op school als in de opvang staat het kind centraal; de werkwijze en pedagogische visie van beide instellingen verschillen. Als school is het handig te weten wat de verschillende uitgangspunten zijn. In de BSO vormen drie pedagogische uitgangspunten de rode draad in werk:
 - De BSO is vrije tijd: kinderen kiezen zelf. Daaraan gekoppeld hoort inspraak van kinderen.
 - Kinderparticipatie: kinderen mogen meepraten en meebeslissen over verschillende items (aanschaf materialen, activiteiten, aanstellen personeel).
 - Er wordt meer activiteitengericht en meer leeftijdgericht gewerkt: minder eenheid in aanbod en aanpak, meer diversiteit in soorten activiteiten. Meer inspelen op interesse, wensen en behoeften van kinderen.

Deze open benadering van kinderen is voor een belangrijk deel geïnspireerd door de pedagogiek van Reggio Emilia.

Samenwerken met derden

- Zorg voor middelen om de samenwerking vorm te kunnen geven. Regel op tijd budget om bijvoorbeeld een vakdocent in te huren of een excursie te kunnen organiseren.
- Maak afspraken over de visie van waaruit gewerkt wordt aan de activiteiten.
- Het hoeft geen belemmering te zijn als de visie van de participerende instellingen verschilt, maar het moet voor leerkrachten, begeleiders en kinderen helder zijn welke ruimte zij hebben om aan de slag te gaan.
- Maak gebruik van de expertise van lokale, regionale en/of provinciale instellingen voor cultuureducatie en professionele kunstenaars uit de omgeving. Inventariseer de mogelijkheden. Denk ook aan ouders die in de culturele sector werkzaam zijn of over vaar-

digheden op dit gebied beschikken. (Het mes snijdt aan twee kanten: u haalt meteen de ouder binnen de instelling).

- Stel een medewerker aan als coördinator kunsteducatie. Afhankelijk van de ambities kan dat een formele interne cultuurcoördinator zijn of een leerkracht / begeleider die aanspreekbaar is voor alle kunstactiviteiten. Hij/zij onderhoudt in ieder geval de contacten met de samenwerkingspartners, relevante instellingen in de wijk of gemeente en aanbieders van kunsteducatieve activiteiten. In alle provincies worden cursussen georganiseerd voor interne cultuurcoördinatoren in het primair onderwijs (<http://cultuurcoordinator.nl>)

Cursus interne coördinator cultuureducatie

Op verschillende plaatsen in Zuid-Holland wordt de cursus Interne Coördinator Cultuureducatie (ICC) aangeboden. De cursus is bestemd voor leerkrachten in het primair onderwijs en voor educatief medewerkers van culturele instellingen. Instellingen krijgen zo de kans in de keuken van de scholen te kijken en andersom is het voor scholen goed om te weten hoe een culturele instelling te werk gaat.

De cursus is bedoeld om scholen in staat te stellen een goede infrastructuur in en om de school te ontwikkelen. Scholen kunnen een teamlid verantwoordelijk maken voor cultuureducatie. Centraal in de cursus staat de ontmoeting tussen het onderwijs en het culturele veld. De cursus biedt handreikingen om de samenwerking te bevorderen. Informatie over de ICC cursussen in Zuid-Holland: www.cultuurmenu-zh.nl

De ICC'er moet een inhoudelijk deskundige zijn, een stabiele factor binnen het schoolteam en moet het schoolteam kunnen enthousiasmeren. Er moet een goede omschrijving van taken zijn. Het is van groot belang dat die taakomschrijving past binnen de cultuur, de organisatie en de werkwijze van de school. De taken kunnen zijn:

- schrijven van een cultuurbeleidsplan/cultuuractieplan;
- het coördineren, stimuleren, eventueel organiseren en evalueren van activiteiten;
- externe communicatie;
- interne communicatie;
- budgetbeheer.

13.5 SAMENWERKING, VISIE EN BELEID

Het aantal Brede scholen groeit de laatste jaren snel. Met de invoering van de motie Van Aartsen / Bos zien we ook een enorme groei van de kinderopvang. Culturele instellingen zijn zich in toenemende mate bewust van de samenwerkingsmogelijkheden die zich met deze ontwikkelingen aandienen. De mate van samenwerking wordt mede bepaald door het ambitieniveau en de visie van de verschillende instellingen. Op het gebied van cultuureducatie formuleren Brede school (en BSO) en culturele partners vanaf de initiatieffase stapsgewijs samen hun ambities op dit gebied.

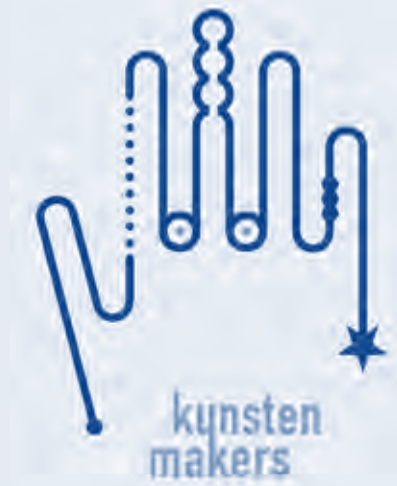
Samenwerking

Scenario's

Het spanningsveld van onderwijsprogramma's, culturele partners, opvangactiviteiten en wijkfunctie kan de vormgeving van cultuureducatief beleid ingewikkeld maken. Scenario's en stappenplannen geven Brede scholen instrumenten in handen om naar eigen inzicht

meer van cultuureducatie te maken. Met het kiezen van een scenario stelt de school lange termijn doelen vast. Cultuurnetwerk Nederland beschrijft drie scenario's. In dit model is de school initiatiefnemer. Een school kan natuurlijk ook kiezen (voorlopig) niet samen te werken met anderen. Deze optie wordt ook wel een back to back scenario genoemd. De drie feitelijke scenario's zijn hieronder schematisch weergegeven.

	Face to Face	Hand in Hand	Cheek tot Cheek
Huisvesting / netwerk	School en (cultuur)instelling delen gebouw en / of netwerk, maken geen gebruik van elkaars fysieke ruimte	School en (cultuur)instelling delen gebouw of vormen netwerk en maken (incidenteel) gebruik van elkaars fysieke ruimte	School en (cultuur)instelling delen gebouw en vormen netwerk. De instellingen samen vormen realistische leeromgeving
Onderwijsprogramma	Kerdoelen en doorgaande leerlijn cultuur vormen de basis. Passend aanbod wordt ingekocht	Doorgaande leerlijn cultuur in het schoolleerplan. Aanbod instellingen op basis van vraag school	Doorgaande leerlijn op basis van gezamenlijke visie alle partners. Ontwikkelingsgericht. Cultuurportfolio
Culturele partners	Ontwikkelen en verzorgen aanbod vanuit eigen visie	Ontwikkelen leerlijn vanuit eigen visie en afstemming op onderwijsprogramma school	
Opvang en activiteiten	Activiteiten gericht op opvang en vrijetijdsbesteding. Beperkte relatie met onderwijsprogramma.	Activiteiten (deels) tijdens en buiten schooltijd uitgevoerd door partners. Relatie met onderwijsprogramma	Geïntegreerd in totale ontwikkelingslijn
Interne cultuurcoördinator	Coördinator met expertise in vakinhoud en verbinding culturele activiteiten met schoolprogramma	Initiator met expertise in schoolbeleid en onderwijsvernieuwing op het gebied van cultuureducatie	Co-producer, all-round expert in cultuureducatie
Wijkfunctie	Gezamenlijke activiteiten vooral rond feestdagen of buurtfeest	School en / of instellingen stellen faciliteiten overdag en 's avonds beschikbaar voor elkaar	Het gebouw heeft een centrale sociaal-maatschappelijke functie voor de hele wijk
Monitoring en evaluatie	Procesrapportage over inhoudelijke activiteiten, samenwerking of deelnemersaantallen	Monitoring en evaluatie rond ontwikkelingsdoelen, inhoudelijke bijsturing na evaluatie	Monitoring en evaluatie maken geïntegreerd deel uit van werkwijze

Stappenplan voor samenwerking

Na het bepalen van het gewenste scenario biedt een stappenplan een handreiking voor de keuze van culturele partners en inhoudelijke samenwerking. Natuurlijk heeft een Brede school ook niet-culturele partners, zoals de buitenschoolse opvang. Alle partners die een rol spelen op het gebied van cultuureducatie, maar mogelijk ook andere partners, worden bij het overleg betrokken. In vier stappen bepaalt u aan de hand van het gekozen scenario vragenderwijs de samenwerkingsvorm.

Culturele partners

Is er gekozen voor scenario Face tot Face of Hand in Hand, dan komt vervolgens de keuze voor culturele partners aan bod. Welke instellingen en organisaties kunnen dat zijn? De bibliotheek en de lokale instelling voor cultuureducatie zijn voor de hand liggende en in de regel al bekende partners. Maar niet alleen de instellingen kunnen een bijdrage leveren aan cultuureducatie in de Brede school. Verenigingen voor amateurkunst kunnen aanbod verzorgen, zoals lessenseries op school. U kunt ook individuele (professionele) kunstenaars uitnodigen gastlessen te verzorgen of met de kinderen ateliers bezoeken. Op het gebied van erfgoed is in de omgeving van de meeste scholen al heel wat te vinden (historische gebouwen, oudheidskamer). Het provinciale erfgoedhuis kan adviseren en informeren met betrekking tot erfgoed en educatie.

De scenario's, het stappenplan en de publicatie *Zicht op ... Brede school en cultuureducatie* zijn te downloaden van de website www.cultuurplein.nl.

Initiatief

De scholen hebben, mede door subsidieregelingen voor cultuureducatie, al een netwerk van organisaties en instellingen opgebouwd. In veel gemeenten is een coördinator Brede school actief. Een Brede school of BSO die heeft gekozen voor een integrale aanpak van cultuureducatie kan het initiatief nemen met deze partijen ronde de tafel te gaan zitten. Het is goed als de Brede school de vanaf het begin de samenwerkende kinderopvang betreft bij de voortgang. Meestal zullen ook de andere scholen in de wijk of gemeente in dit netwerk participeren. Op die manier kan er gezamenlijk aanbod worden ontwikkeld waarin de onderlinge samenwerking optimaal kan worden benut.

Visie en beleid

(Brede) scholen en BSO's werken met een pedagogische visie en een schoolwerkplan of instellingsplan. Voor een structurele aanpak van cultuureducatie is het nodig om ook een visie te ontwikkelen op cultuureducatie. Deze visie ligt aan de basis van besprekingen met partners over samenwerking en aanbod. Het profiel van de Brede school of BSO, de visie en missie van de school of BSO leggen de basis voor de visie op cultuureducatie. Aspecten als doelen voor het kind, aandacht voor de culturele omgeving, plaats van kunst en cultuur in het onderwijs/opvoedingsconcept zijn uit de instellingsvisie te herleiden. Afhankelijk van het voorkeursscenario ontwikkelt de instelling zelfstandig een visie (Face tot Face) of samen met de partners (Cheek to Cheek en Hand in Hand). Leg de visie vast, ook in de afspraken met externe partners. Dit zorgt voor een basis en een duidelijk vertrekpunt van alle partijen.

De visie van basisschool De Brandaris in Hellevoetsluis

De Brandaris beschouwt kunsteducatie als een integraal onderdeel van het onderwijsaanbod omdat we ervan uitgaan dat kinderen de wereld als systeem ervaren. Onze visie op kunsteducaties past hierdoor binnen onze algemene visie op onderwijs. Aspecten zijn terug te vinden in het volgende deel van de algemene visie:

We willen ervoor zorgen dat elk kind zich maximaal ontplooit zodat de ontwikkeling voortdurend in beweging is. Dit betekent dat:

- Kinderen het beste uit zichzelf naar boven halen. Door kinderen positief te waarderen motiveren we ze om nieuwe uitdagingen aan te gaan.
- We aansluiten bij de individuele ontwikkeling van het kind. Het aanbod van onderwijs is afhankelijk van het niveau van ontwikkeling van het kind; kinderen worden beoordeeld op hun eigen ontwikkelingsniveau.
- We kinderen geven waar ze om vragen. Door goed te luisteren naar wat een kind zegt en doet (observatie), kunnen we de behoefte en de vragen van het kind bepalen. Hierop volgt nieuw aanbod van onderwijs.
- Een leerkracht een goede relatie opbouwt met elk kind. We tonen belangstelling voor elk kind en we stemmen ons handelen hierop af.

De kerndoelen van cultuureducatie zien we terug in de projecten en thema's waarop ons onderwijsaanbod is gebaseerd.

Stappenplan voor beleid

Het onderstaande stappenplan, een uitgave van de KPC groep, kan helpen om visie en uitgangspunten rondom cultuureducatie in de Brede school of BSO te formuleren.

1. Wat is het algemeen beleid ten aanzien van cultuureducatie?

- wat verstaat de school / instelling onder cultuureducatie,
- wat wil de school / instelling bereiken,
- wat is de toegevoegde waarde?
- benoem de doelen (ontwikkelen van vaardigheden en kennis, persoonlijke ontwikkeling, sociale ontwikkeling, ontwikkeling van het lerend vermogen),
- beschrijf de relatie met de missie en visie van de school / instelling,
- beschrijf de relatie binnenschools - buitenschools,
- welk scenario heeft de school / instelling voor ogen, hoe komen beleid en activiteiten-aanbod tot stand?

2. Wat is het huidige cultuurprofiel van de instelling?

wat gebeurt er aan cultuur en hoe (kunstzinnige vakken / activiteiten en uren, overige vakken/activiteiten die aandacht besteden aan cultuur, vakoverstijgende projecten, culturele activiteiten binnen en buiten de school of BSO, bijzondere activiteiten)

3. Wat zijn sterke punten ten aanzien van cultuureducatie?

Denk aan zaken als

- het huidige aanbod
- steun van directie, docenten en contact met ouders
- meerwaarde voor de kinderen
- doorlopende leerlijn

- contact/samenwerking met de instellingen
- financiën
- huisvesting

4. Wat mist de instelling op het gebied van cultuureducatie?

Een inventarisatie van sterke punten brengt al snel de hiaten en verbeterpunten boven water.

5. Wat is het gewenste profiel ten aanzien van cultuureducatie?

- doelen
- relatie met school- of instellingsplan
- meerwaarde voor de kinderen
- organisatie en uitvoering
- samenwerkingspartners
- binnenschools – buitenschools

Deze stap vraagt overleg met en inbreng van directie en collega's en andere betrokkenen (ouders, samenwerkingspartners), mede om draagvlak te creëren of versterken.

6. Plan van aanpak

Beschrijf hierin onderwerpen als:

- onderscheid tussen aanbod / inhoud van de culturele vakken / activiteiten, wat buiten deze vakken en activiteiten gebeurt en vakoverstijgende projecten,
- plannen voor samenwerking,
- financiering / begroting,
- meerjarig overzicht,
- prioriteitenplanning.

Beleidsplan

Na voltooiing van het stappenplan kan een beleidsplan geschreven worden. Belangrijk is dat er in deze fase zo veel mogelijk betrokkenen hun inbreng kunnen hebben. Onderwerpen die in het beleidsplan een plaats vinden zijn:

- De doelen van cultuureducatie.
- De rol van cultuureducatie.
- Het programma (eventueel onderscheid tussen het huidige en het gewenste programma)
- De organisatie van cultuureducatie (werkgroep, coördinator, andere contactpersonen, samenwerkingspartners).
- Faciliteiten.
- Financiën.
- Plan van aanpak.

Cultuuractieplan

De laatste stap in het proces is de vertaling van beleid naar de dagelijkse praktijk in de vorm van een actieplan. Bij het opstellen van het cultuuractieplan gaat het erom de beleidsvoornemens te vertalen naar concrete activiteiten in de komende jaren.

Bij de voorbeelden leest u meer over het cultuuractieplan en is het Cultuuractieplan van OBS De Dolfijn in Zwijndrecht opgenomen.

Verschillende (onderwijs)ondersteunende instellingen bieden stappenplannen en checklists aan ten behoeve van visieontwikkeling en beleidsvorming.

Financiering

Cultuureducatie kost geld. Projecten moeten worden gehuurd of ingekocht, voor vakleerkrachten en professionele kunstenaars moeten loonkosten worden doorberekend. Een Brede school of BSO die een geïntegreerd cultuurprogramma wil bieden, moet daar dus budget voor vrijmaken.

Scholen kunnen gebruik maken van verschillende (meer of minder tijdelijke) regelingen. Meer informatie is te vinden op www.cultuurplein.nl/po/beleidenregelingen/subsidie-regelingen

Scholen en BSO's overwegen steeds vaker om ouderbijdragen te vragen voor structurele of langerlopende activiteiten.

Sommige scholen zijn heel inventief in het vinden van sponsors. Vanuit het netwerk Brede school loont het de moeite daar energie in te steken.

In het productenboek vindt u

Hoofdstuk 13 Kunst en cultuureducatie

Voorbeeld 1 Samenwerking met culturele instellingen

Voorbeeld 2 Cultuurplan van OBS De Dolfijn in Zwijndrecht

14 Zorgaanbod

INLEIDING

De meeste kinderen gedijen prima op school of in de peuterspeelzaal. Toch zijn op elke school en in elke peuterspeelzaal kinderen te vinden die extra zorg behoeven. Het kan gaan om leerproblemen, maar ook om problemen die spelen in het gezin van het kind en die van invloed zijn op zijn welbevinden en zijn gedrag.

Als problemen in een vroeg stadium worden gesignaleerd en een adequaat hulpaanbod wordt gedaan, kan wellicht probleemgedrag op latere leeftijd voorkomen worden.

Basisscholen hebben een belangrijke functie in het vroegtijdig signaleren van problemen. Kinderen brengen immers een groot deel van de dag op school door. Binnen het onderwijs is een intensieve band tussen leerkracht en kind.

De basisscholen hebben een intern zorgsysteem. Op het moment echter dat de problematiek te zwaar of te complex wordt en de school de problematiek niet via het eigen systeem kan oplossen, is het nodig aansluiting te zoeken bij andere vormen van hulpverlening.

Brede scholen die relatief veel te maken hebben met leerlingen uit gezinnen met problemen hebben 'zorg' als onderdeel in het brede schoolprogramma opgenomen.

Hieraan kan vorm gegeven worden door onder andere:

- Schoolmaatschappelijk werk;
- Opvoedingsondersteuning;
- Zorgnetwerken.

In dit hoofdstuk gaan we wat dieper op deze vormen in.

Schoolmaatschappelijk werk

In Alphen aan den Rijn omschrijft de Stichting Maatschappelijke Dienstverlening Midden Holland het schoolmaatschappelijk werk als volgt:

“Het onderwijs wordt in toenemende mate geconfronteerd met gedrags- en ontwikkelingsproblemen in de gezins- en schoolsituatie. De aanpak van deze problemen ligt soms buiten

de taakstelling van het onderwijs. Het Schoolmaatschappelijk Werk (SMW) is een partner die de school hierbij aanvult en ondersteunt.

Het doel van het SMW is ontwikkelingsbelemmerende factoren zodanig te beïnvloeden dat het kind zich kan ontplooiën tot een evenwichtige volwassene.

De SMW-er heeft vanuit haar rol en positie de volgende taken:

- Ondersteunen van de school in het bieden van de noodzakelijke zorg door een bijdrage te leveren aan de zorgstructuur; verbeteren van kwaliteit van de zorg, begeleiden van leerkrachten en intern begeleiders en ontplooiën van activiteiten in het kader van preventie;
- Bieden van procesmatige psychosociale hulpverlening aan gezinnen, ouders en kinderen;
- Vervullen van de brugfunctie tussen school en de (jeugd)hulpverleningsinstanties in de vorm van verwijzing en participatie in multidisciplinaire netwerken”.

In het begin komen ouders vaak pas op aandringen van de leerkracht. Na verloop van tijd komen ouders op eigen initiatief naar het SMW. Gezien het aantal contacten dat plaatsvindt tussen ouders en het SMW blijkt het duidelijk in een behoefte te voorzien.

In Leidschendam-Voorburg staat het SMW ook open voor leerlingen van groep 7 en 8. Onder schooltijd krijgen zij de gelegenheid een gesprek aan te gaan met een SMW-er. De leerlingen maken veel gebruik van deze gelegenheid. De SMW-er geeft aan dat via de leerling een nieuwe toegang tot het gezin ontstaat, hetgeen bijdraagt aan vroegtijdige signalering. In de schoolgids staat dat leerlingen zich kunnen aanmelden bij het SMW. Als ouders daar bewaar tegen hebben, kunnen ze dat kenbaar maken.

Ook leerkrachten staan positief tegenover het SMW. Met een gerust hart dragen ze kinderen en ouders over aan de SMW-er, in de wetenschap dat zij adequaat hulp biedt. De leerkrachten en intern begeleiders houden zo meer tijd over voor hun eigen kerntaken.

Opvoedingsondersteuning

Het doel van opvoedingsondersteuning is:

- Voorkomen dat opvoedingsvragen opvoedingsproblemen worden door de opvoedingsvaardigheden van ouders te versterken;
- Ouders te betrekken bij de schoolloopbaan van hun kind en die positief te ondersteunen;
- Ouders wegwijs te maken in de vormen van ondersteuning en hulpverlening, zodat zij daar, indien nodig, tijdig gebruik van kunnen maken.

Opvoedingsondersteuning binnen de brede school vindt meestal plaats in de vorm van themabijeenkomsten en opvoedcursussen. Deze kunnen los georganiseerd worden, maar vaak gebeurt dit in een ouderkamer. In hoofdstuk 9 kunt u meer lezen over ouderparticipatie en ouderbetrokkenheid. In het productenboek leest u over de ouderkamer en een andere vorm van opvoedingsondersteuning: gezamenlijke activiteiten voor kinderen en hun ouders.

14.1 VISIE OP ZORGNETWERKEN

Hiermee wordt voorkomen dat de school te laat bij andere deskundigen aanklopt. Onder een zorgnetwerk verstaan wij een casuïstieknetwerk, waar diverse zorginstellingen in gezamenlijkheid problemen bij kinderen bespreken met als doel om zo vroeg mogelijk, zo licht mogelijk en zo dichtbij mogelijk, ondersteuning te bieden. De school zelf maakt onderdeel uit van het zorgnetwerk.

De multifunctionaliteit van een zorgnetwerk is van groot belang. Problemen die organisaties op één leefgebied van het kind, bijvoorbeeld de school, signaleren, hebben vaak te maken met de totale situatie in het gezin. Juist als vanuit verschillende invalshoeken de situatie rond het kind in ogenschouw wordt genomen, is een goede analyse mogelijk. Op grond daarvan kan adequaat ondersteuning geboden worden, waarbij de inzet van alle betrokken organisaties afgestemd wordt.

Er is een aantal redenen om zorgnetwerken aan een school te koppelen.

- Vanwege de leerplicht bezoekt elk kind de school.
- De school heeft een zorgplicht of liever een zorgverantwoordelijkheid. Naast de primaire onderwijstaken heeft het basisonderwijs steeds meer een verantwoordelijkheid gekregen voor het welzijn van de leerlingen.
- Het onderwijs is een instelling waar een professioneel, pedagogisch verantwoord klimaat mag worden verondersteld. Een plek waar mensen werken die in staat zijn problemen bij kinderen daadwerkelijk te signaleren, het bespreekbaar te maken bij ouders en eventueel verdere actie te ondernemen.

14.2 VOORWAARDEN EN WERKWIJZE

Om een zorgnetwerk te laten functioneren moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan, zowel van de zorginstellingen, als het onderwijs.

- *Zorginstellingen* moeten de hulp in een zorgnetwerk structureel kunnen bieden. Op managementniveau moeten hierover afspraken worden gemaakt en vastgelegd in een convenant. Zorginstellingen vaardigen vaste vertegenwoordigers af in het netwerk.
- *Het Onderwijs* moet een interne zorgstructuur hebben die:
 - in staat is te signaleren
 - bereid is problemen bespreekbaar te maken met ouders
 - bereid is kinderen in te brengen in een zorgnetwerk.

Een zorgnetwerk komt gemiddeld één keer in de zes weken gedurende 1,5 uur bijeen. Deze frequentie zorgt er voor dat de deelnemers elkaar regelmatig zien en er eveneens voldoende tijd is om acties tussendoor te ondernemen.

De zorginstellingen die deelnemen aan zo'n netwerk kunnen zijn :

GGD, Maatschappelijk Werk, onderwijsbegeleidingsdiensten, Bureau Jeugdzorg, opvoedbureaus en/of andere vaste of ad hoc deelnemers.

De eerste stap voor een leerkracht of intern begeleider is om gesignaleerde problemen met ouders te bespreken. Indien nodig, vraagt de leerkracht aan de ouders schriftelijke toestemming om het kind in het zorgnetwerk in te brengen. Alleen in dat geval mag het kind 'op

naam' ter sprake komen in het zorgnetwerk. Zonder schriftelijke toestemming kan een kind anoniem besproken worden. De deelnemende zorginstellingen mogen dan geen informatie uit hun dossiers inbrengen. Het netwerk dient altijd te werken volgens de Wet op de Privacy.

Een zorgnetwerk kent een voorzitter en een vaste bespreekwijze van de kinderen, namelijk:

- a. Inbreng en toelichting op problematiek.
- b. Inventariseren welke informatie nog meer beschikbaar is.
- c. Analyse.
- d. Probleemvaststelling.
- e. Advies en actiepunten.

Bij een volgende bijeenkomst wordt aan de hand van de actiepunten de voortgang besproken.

Vaak wordt gewerkt met standaardformulieren en worden procedures vastgelegd in protocollen. *Er zijn voorbeeldformulieren in het productenboek opgenomen.*

De zorgnetwerken bestaan in zijn geheel uit beroepskrachten uit diverse geledingen. Buurtnetwerken, waarin ook vrijwilligers deelnemen uit bijvoorbeeld het jeugdwerk of speeltuinwerk vormen een uitzondering. Deelname aan de zorgnetwerken kosten de verschillende organisaties dus geld. Soms valt deelname binnen de reguliere taakomschrijving van de beroepskracht. De kosten hoeven dan niet te worden verhaald. Zo niet, dan moeten er tussen instellingen en gemeenten afspraken gemaakt worden over de te leveren producten en de financiering die daar tegen over staat. Financiering kan ook nodig zijn om informatiefolders of handboeken aan te schaffen. Soms wordt een externe deskundige ingeschakeld voor het opzetten van de netwerken en krijgen deelnemers een training.

Speciale aandacht dient uit te gaan naar de financiering van de voorzitter en het secretariaat van het zorgnetwerk. Indien zorgnetwerken in een breder regionaal verband worden georganiseerd en meerdere netwerken dezelfde voorzitter hebben, zal aanvullende financiering vaak noodzakelijk zijn.

Wie de voorzittersrol vervult, is vaak een kwestie van smaak en/of van lokale mogelijkheden of beschikbare competenties.

14.3 VARIANTEN

Er zijn vele varianten van zorgstructuren in en rond het onderwijs. Voor welk model gekozen wordt is afhankelijk van de lokale situatie.

Van belang is dat in de organisatievorm van de zorgnetwerken wordt gekeken naar zowel de effectiviteit, dat wil zeggen kwaliteit en resultaat, als de efficiency, dus de tijdsinvestering in vergelijking met het resultaat.

Een multidisciplinaire zorgstructuur rond een enkele basisschool kan een hoge mate van kwaliteit bieden, maar slecht scoren op de efficiency. Het vraagt immers van met name de zorginstellingen veel tijd als rond iedere basisschool een zorgnetwerk bestaat.

Een lokaal werkgebied van een zorginstelling lijkt een goede schaal te zijn. Het zorgnetwerk is dan beschikbaar voor alle scholen binnen dat gebied. De regierol van de gemeente is hierin van belang. Zij kan een zorgnetwerk op de schaal van de zorginstelling faciliteren, maar tevens waarborgen dat per school maatwerk plaatsvindt.

Als netwerken in groter verband – (sub)regionaal – worden georganiseerd, vraagt dit aparte aandacht voor de structuur en de organisatie. Deze is te omvattend om hier uitgebreid te bespreken. Hoofdgedachte is dat voor een subregio een organisatiemodel wordt ontwikkeld, waarbinnen de zorgnetwerken voor iedere gemeente en het onderwijs daarbinnen op ongeveer gelijke wijze functioneren.

14.4 KNELPUNTEN EN SUCCESFACTOREN

Mogelijke knelpunten zijn:

- Het draagvlak bij de deelnemende instellingen. Een zorgnetwerk is een integrale werkvorm, waarbij veel partijen zijn betrokken en gelijk gericht moeten zijn, namelijk diverse zorginstellingen, gemeenten en het onderwijsveld. Voordat daadwerkelijk met een zorgnetwerk gestart kan worden, moet vaak veel tijd en energie gestoken worden in het ontwikkelen van dit draagvlak.
- Onderlinge verhoudingen die de samenwerking tussen de deelnemers belemmert.
- Het gebrek aan financiën voor coördinatie en secretariaat van de (lokale) zorgnetwerken.
- Schroom vanuit het onderwijs om de “vuile was” buiten te hangen. Vaak horen we van onderwijsinstellingen dat zij “geen problemen hebben”.

De succesfactoren zijn:

- Het profijt dat scholen ervaren. Op het moment dat er positieve ervaringen zijn, is vaak “het ijs” gebroken, dat bij de start van een netwerk aanwezig is.
- Gemeenten die actief jeugdbeleid voeren en zorgnetwerken ervaren als een bijdrage hieraan.

Samenwerking

Bovenstaande vormen van zorg in de brede school winnen aan waarde als overleg tussen de uitvoerende medewerkers plaats vindt. Signalen die bij de ene vorm worden opgevangen, kunnen in een andere vorm worden opgepakt. Als bijvoorbeeld blijkt dat ouders bij het SMW met veel vragen zitten over straffen en belonen, kan daar in de ouderkamer een themabijeenkomst aan gewijd worden.

In het productenboek vindt u

Hoofdstuk 14 Zorgaanbod

Voorbeeld 1 Voorbeeldformulieren zorg in de Brede school

Voorwaarden

Dit deel bevat voorbeelden van instrumenten en methoden die in de Zuid-Hollandse praktijk zijn gebruikt om brede scholen te ontwikkelen.

Tevens zijn er voorbeelden opgenomen van manieren om voorwaarden op het gebied van personeel en financiën zodanig te regelen dat de Brede school goed functioneert.

HOOFDSTUK 1 STARTEN MET DE BREDE SCHOOL

Voorbeeld 1 Lokale analyse

Een lokale analyse vormt het uitgangspunt voor het initiëren van een Brede school. In Zwijndrecht Noord is een beperkte analyse gedaan om na te gaan of een Brede school haalbaar is, welke accenten gelegd dienen te worden en wat er nodig is om de Brede school op te zetten.

BREDE SCHOOL ZWIJNDRECHT NOORD

Inleiding

Dit verslag heeft tot doel een beeld te schetsen van de buurten Corridor-West, de Schildersbuurt en de Sterrenbuurt als voedingsgebieden van De Dolfijn, locatie Laurensvliet en de Margrietschool. Deze scholen hebben aangegeven gezamenlijke activiteiten te willen ontwikkelen om het hoofd te bieden aan de problemen die zij op hun scholen tegenkomen.

Dit verslag bevat geen kant en klaar aanbod van activiteiten voor de Brede school. Het geeft aan in welk stadium de Brede school ontwikkeling zich bevindt en adviseert hoe het proces kan worden voortgezet.

Aanleiding

De gemeente Zwijndrecht streeft in het kader van haar samenlevingsbeleid, naar het voorkomen en wegnemen van achterstanden bij haar inwoners en het creëren van een veilige woonomgeving. De gemeente werkt hierbij gebiedsgericht. Per wijk wordt een wijkprofiel ontwikkeld, waarin de situatie in de wijk wordt geschetst. Om deze situatie zo effectief en efficiënt mogelijk te verbeteren wordt gestreefd naar integraal beleid, waarin verbanden tussen de verschillende beleids-terreinen worden gelegd. Een Brede school is een voorbeeld hoe integraal beleid tot stand kan komen. In Zwijndrecht vormt de situatie in de wijk dus nadrukkelijk het uitgangspunt voor de Brede school ontwikkeling. Brede scholen in Zwijndrecht zijn wijk scholen.

Brede school

Van de Margrietschool met een totaal leerlingenaantal van 221 woont 73% van de kinderen in de buurt Corridor-West, de Schildersbuurt of de Sterrenbuurt. Eenderde van de kinderen is van allochtone afkomst. Het totaal aantal gewichtenleerlingen bedraagt ongeveer de helft. De Dolfijn met 150 leerlingen kent een percentage van 90% allochtone kinderen. Het merendeel woont in de Schildersbuurt en de Sterrenbuurt. Enkeligen zijn afkomstig uit de Langeraarbuurt. De Brede school die gevormd wordt door De Dolfijn en de Margrietschool kan dus beschouwd worden als de Brede school voor de wijken Corridor-West, de Schildersbuurt en de Sterrenbuurt.

De buurten

De gegevens voor de wijken zijn ontleend uit het Statisch Jaarboek van 2001.

- **Corridor-West**

In de wijk Corridor-West wonen 398 mensen. Er zijn 56 kinderen in de leeftijd van 0 tot 12 jaar. Het aantal niet-westerse allochtonen bedraagt 21, waarvan 11 afkomstig van de Nederlandse Antillen of Aruba. Drie inwoners ontvangen een uitkering.

- **Schildersbuurt**

Deze wijk heeft 1326 inwoners, waarvan 170 0-12 jarigen. Van de inwoners zijn 159 van niet-westerse afkomst. Het merendeel daarvan is Marokkaans (50 inwoners) en Turks (55 inwoners). Het aantal uitkeringsgerechtigden bedraagt 38.

- **Sterrenbuurt**

De Sterrenbuurt heeft een inwoneraantal van 1370. Het aantal kinderen van 0-12 jaar bedraagt 264. Meer dan de helft van de inwoners, 781, heeft een niet-westerse achtergrond. Van hen zijn 414 Turks en 192 Marokkaans. Er zijn 79 uitkeringsgerechtigden.

Er zijn geen opvallende gegevens te melden over criminaliteit.

In het Jaarplan 2000 van de gemeente Zwijndrecht lezen we de volgende informatie over hoe inwoners hun buurt beleven:

		CW	Sch.	St.
Het is een prettige buurt	<i>Ja</i>	75,0%	90,4%	58,3%
	<i>Nee</i>	15,6	9,7	41,7
Gezellige buurt	<i>Ja</i>	25,0	46,7	29,1
	<i>Nee</i>	31,3	43,3	50,0
Voel me er thuis	<i>Ja</i>	37,5	55,2	41,6
	<i>Nee</i>	28,2	10,3	45,9
Blijf hier graag wonen	<i>Ja</i>	59,4	60,0	45,8
	<i>Nee</i>	6,3	23,4	29,1
Voel me onveilig	<i>Nee</i>	58,1	50,0	75,0
	<i>Ja</i>	32,3	37,5	22,2

Het jaarplan vermeldt verder dat Corridor-West bestaat uit ongeveer 86% koopwoningen en 14% particuliere huurwoningen. Een groot deel van de wijk bestaat uit bedrijventerreinen.

De Schildersbuurt heeft ongeveer 37% koopwoningen en 63% huurwoningen, waarvan 60% door corporaties verhuurd wordt.

De Sterrenbuurt bestaat nu nog bijna volledig uit huurwoningen via corporaties.

Belangrijke ontwikkelingen zijn:

- In de Corridor-West worden op de locatie van de oude brandweerkazerne showroomachtige functies gerealiseerd met kantoorruimten erboven. Het terrein ligt nu nog braak. Ouders willen dit graag gebruiken als speelterrein voor de kinderen. Er is al toestemming van de eigenaar daarvoor. De buurt kent verder geen speelgelegenheid op vier wipkippen na.
- Op de Van Yperenlocatie in de Schildersbuurt wordt het project Stadstuin ontwikkeld, bestaande uit koopwoningen, kantoren en commerciële ruimten. Parkeerfaciliteiten worden deels op het maaiveld en deels ondergronds gerealiseerd. Op dit moment zijn de werkzaamheden nog niet begonnen.
- De Sterrenbuurt wordt ingrijpend geherstructureerd. Oude huurwoningen worden gesloopt om plaats te maken voor koopwoningen om zo tot een gedifferentieerde buurt te komen. De sloop van oude woningen is achter de rug. Hierdoor zijn veel open ruimten ontstaan die kinderen als trapveldje gebruiken. De nieuwbouw start halverwege 2004 en neemt een aantal jaren in beslag.

Conclusie uit de gegevens

In totaal wonen er in de drie buurten die het voedingsgebied voor de twee scholen vormen 490 kinderen in de leeftijd van 0-12 jaar.

Zeker driekwart van de kinderen kan worden aangemerkt als 'risicokinderen', kinderen van laaggeschoolde ouders al dan niet van allochtone afkomst. Deze kinderen hebben kans op onderwijsachterstanden.

Kijkend naar het aantal uitkeringsgerechtigden en het aantal goedkope huurwoningen, zijn de sociaal-economische omstandigheden voor de meeste inwoners zeer matig.

Bovenstaande wordt bevestigd door het beeld dat de scholen schetsen van hun kinderen.

De leerkrachten signaleren taalachterstanden zowel bij allochtone als bij autochtone kinderen.

Op sociaal-emotioneel gebied hebben de kinderen moeite. Regelmatig krijgen leerkrachten te maken met problemen in de gezinnen, zoals relatieproblemen en werkloosheid. Leerkrachten missen preventieve activiteiten waardoor voorkomen kan worden dat opvoedingsvragen uitlopen tot grote problemen, waarbij de hulpverlening moet worden ingeschakeld.

Er komen steeds meer éénoudergezinnen, waarvan de moeder moet werken.

De kinderen doen na schooltijd niet mee aan georganiseerde activiteiten zoals bij sportverenigingen.

De meeste kinderen krijgen thuis weinig structuur. Daar komt nog bij dat in de Sterrenbuurt halverwege 2004 een onrustige situatie ontstaat als de nieuwbouw start.

Wens van de scholen

Om de onderwijsachterstanden van de kinderen te verminderen staat de scholen een tweesporenbeleid voor:

1. Activiteiten gericht op de kinderen

De Dolfijn werkt in samenwerking met peuterspeelzaal De Kameleon met het programma Piramide. Dit programma is voor kinderen van twee tot zes jaar. De Margrietschool onderzoekt de mogelijkheid om eveneens een VVE-programma te implementeren. Lastig punt daarbij is dat de leerlingen van de Margrietschool niet afkomstig zijn van één peuterspeelzaal, maar van meerderen. De school denkt aan een ontwikkelingsgericht programma zoals Startblokken.

Beide scholen zien veel heil in verlengde schooldagactiviteiten. Kinderen hebben de gelegenheid op speelse wijze nogmaals met de leerstof in aanraking te komen. Tevens biedt het hen mogelijkheden om hun sociale vaardigheden te versterken. Een belangrijk accent ligt wat de scholen betreft op sport, omdat de leerkrachten signaleren dat veel kinderen weinig bewegen.

2. Activiteiten gericht op ouders

Onderwijsondersteunend gedrag heeft een positieve invloed op de leerprestaties van hun kinderen. Ouders kunnen daar pas voor open staan als ze niet al hun aandacht nodig hebben voor gezinsproblemen. De scholen wensen een laagdrempelige activiteit waarbij gemakkelijk contact gelegd kan worden met ouders. Ouders kunnen elkaar ondersteunen, maar ook op eenvoudige wijze bekend raken met voorzieningen in de wijk. Met elkaar en deskundigen kunnen ouders spreken over thema's over opvoeding en onderwijs. De scholen nemen de ouderkamer in de wijk Kort Ambacht als voorbeeld.

Voorzieningen en activiteiten in de buurt

Er vinden al heel wat voorzieningen in de drie buurten plaats die zich richten op ouders en/of kinderen. Ook zijn activiteiten in voorbereiding.

Kinderen

- **De Komeet**

De Komeet is een gezamenlijk initiatief van de woningbouwcorporaties. De bedoeling is om tijdens de herstructurering de kinderen in de Sterrenbuurt een vaste speelgelegenheid te bieden. In een container kunnen de kinderen elke middag na schooltijd buitenspeelgoed lenen. Vrijwilligers uit de wijk helpen tegen een kleine vergoeding mee. Niet alleen betekent dat een welkome ondersteuning bij de uitleen, ook wordt het hiermee een project voor de buurt en door de buurt. De wijkcoördinator geeft aan dergelijke initiatieven van harte te ondersteunen. Herstructurering betekent vaak een aanslag op de sociale cohesie van de buurt. Het ontwikkelen van een 'wij-gevoel' acht hij van groot belang. Mensen in de buurt die zich inzetten voor kinderen in de buurt versterken de sociale verbondenheid. De Komeet is sinds 2 april 2003 open. De medewerkers willen graag samenwerken met andere instellingen in de buurt.

- **Sportinstuif en Sport & Spelbus**

SIWZ (Stedelijke Instelling Welzijnswerk Zwijndrecht) organiseert op elke woensdagmiddag van 14.00 uur tot 16.00 uur een sportinstuif in de sportzaal aan de Saturnusstraat. In de vakantie staat de Sport & Spelbus in de wijk, van waaruit allerlei activiteiten voor kinderen worden georganiseerd.

- **Sportservicebureau**

Het sportservicebureau heeft plannen om in het kader van de breedtesport kinderen te laten kennismaken met verschillende sporten. De coördinator is enthousiast om samen te werken in de Brede school.

- **Het Wereldje**

In deze peuterspeelzaal worden de peuters opgevangen van de ouders die lessen volgen op het Da Vinci College. Het Da Vinci College heeft aangegeven dat de peuterspeelzaal ook incidenteel gebruikt kan worden om peuters van ouders op te vangen die een activiteit bij een andere instelling volgen.

Ouders en kinderen

- **Dreumesgroep**

Kinderen van één tot twee jaar spelen in aanwezigheid van hun ouders. De kinderen wennen aan het spelen, de ouders leren het belang van spelen kennen. De dreumesgroep kan beschouwd worden als toeleiding naar de peuterspeelzaal. De groep wordt begeleid door twee buurtmoeders, van Marokkaanse en Turkse afkomst.

De voortgang van deze groep hangt af van de evaluatie die voor 1 mei moet plaatsvinden.

- **Bij de Hand**

Ouders met jonge kinderen krijgen in een buurtcentrum voorlichting hoe zij door middel van gerichte activiteiten hun kind kunnen voorbereiden op groep 3 van het basisonderwijs. Vanwege de locatie en het tijdstip was er niet veel animo voor dit project. Voortgang hangt af van de evaluatie die voor 1 mei 2003 moet plaatsvinden.

- **Piramide**

Voor de peuters vindt het programma Piramide plaats in peuterspeelzaal De Kameleon. Er nemen in twee groepen in totaal 28 peuters deel. De wachtlijst is inmiddels zo groot dat een nieuwe groep gestart zou kunnen worden.

De leidsters geven voorlichting aan de ouders over Piramide. De wijkverpleegkundige is regelmatig op koffie-ochtenden aanwezig om vragen van ouders te beantwoorden. Twee maal per jaar behandelt ze een thema, bijvoorbeeld voeding.

- **Speel-o-theek**

De speel-o-theek is twee keer per week open. Ze telt ongeveer 100 leden, echter nauwelijks afkomstig uit de Sterrenbuurt, Schildersbuurt of Corridor-West. Er zijn geen leden van allochtone afkomst. De speel-o-theek vervult geen wijkfunctie.

De vrijwilligers die de speel-o-theek runnen zijn gericht op het uitlenen van speelgoed. Ze hebben geen visie op hoe ze buurtbewoners kunnen betrekken en ondernemen daarin ook geen actie.

Ouders en andere volwassenen

- **Nederlandse les**

Het Da Vinci College organiseert Nederlandse lessen. Ook gaat binnenkort het oudkomersbeleid van start, dat zich richt op de Nederlandse taal en opvoedingsondersteuning. Het Da Vinci College wil graag Nederlandse lessen geven op scholen en peuterspeelzalen om de drempel voor de cursisten zo laag mogelijk te houden. Het College heeft de mogelijkheid de inhoud van de lessen af te stemmen op wat er in de wijk speelt. Het College is op zoek naar vervolgmogelijkheden voor cursisten in het vrijwilligerswerk, bijvoorbeeld werken als gastvrouw in een ouderkamer, werken als overblijfouder of werken als vrijwilliger in De Komeet.

Graag wil het Da Vinci College met andere instellingen overleggen hoe zij door de krachten te bundelen de groep allochtonen kunnen bereiken die nog geen gebruik maakt van voorzieningen.

- **Hedef**

Hedef is een onderdeel van SIWZ. Het centrum organiseert sociaal-culturele activiteiten voor allochtone vrouwen, zoals fietslessen, naailessen, zwemlessen, kapperscursus en koffieochtenden. In principe zijn ook Nederlandse vrouwen welkom, maar zij nemen geen deel aan de activiteiten.

Hedef wil graag dit soort activiteiten blijven organiseren. Thema's over opvoeding en onderwijs vindt Hedef vallen onder verantwoordelijkheid van de school.

Samenwerken vindt Hedef daarom op dit moment niet zinvol. Wel is ze ervoor activiteiten op elkaar af te stemmen, dat wil zeggen geen activiteiten op hetzelfde tijdstip organiseren en doorverwijzen naar elkaars activiteiten.

Hedef richt zich op allochtone vrouwen. Voor de emancipatie van de vrouwen vindt ze opvoedingsondersteuning voor allochtone vaders van groot belang. Hedef wil dit niet zelf organiseren, maar vindt ook dit een taak van de school in samenwerking met de moskee. Vaders zouden verplicht moeten worden hieraan deel te nemen.

- **Buurtmoeders**

Buurtmoeders houden contact met allochtone ouders die hun kinderen (nog) niet op de peuterspeelzaal hebben door middel van huisbezoeken en spreekuur in Hedef. Met de gesprekken wordt gestopt, omdat allochtone ouders niet snel met een probleem uit zichzelf naar de buurtmoeders komen. Door een laagdrempelige activiteit kan vertrouwen worden opgebouwd, waardoor ouders na verloop van tijd wel makkelijker komen met de vragen die hen bezighouden.

Conclusie

- Extra aandacht voor de kinderen in de buurten Corridor-West, de Schildersbuurt en de Sterrenbuurt is gerechtvaardigd. De kinderen lopen risico op achterstanden doordat zij ouders hebben met een lage opleiding, veelal van allochtone afkomst zijn en onder zeer matige sociaal-economische omstandigheden leven. De herstructurering in de Sterrenbuurt brengt bovendien het risico met zich mee van minder verbondenheid met de buurt en de andere buurtbewoners.
- Verschillende instellingen organiseren activiteiten voor volwassenen, ouders en kinderen gericht op het verbeteren van hun situatie. Voor een groot deel hebben ze met dezelfde doelgroep te maken. Elke instelling doet dat nu op zijn eigen manier. Soms zijn instellingen zelfs niet op de hoogte van elkaars activiteiten. Er is zodoende geen samenhang in het aanbod. Activiteiten hebben niet de kans elkaar te versterken. De meeste instellingen onderschrijven het belang van samenwerking, maar niemand neemt daar nu het initiatief voor vaak vanwege gebrek aan capaciteit.
- Er liggen veel kansen in de buurt om tot een samenhangend en zichzelf versterkend aanbod te komen. Met inspanning van de verschillende instellingen en scholen kan een groot deel van de bewoners bereikt worden. Volwassenen krijgen de gelegenheid zichzelf in de buurt te ontwikkelen en zich voor de buurt in te zetten. Door laagdrempelige activiteiten wordt het voor bewoners gemakkelijker gebruik te maken van voorzieningen, waardoor problemen minder hoog oplopen. Voor kinderen is door een gezamenlijke inzet van instellingen en scholen een boeiend programma op te zetten.
- Instellingen en scholen voelen zich ieder apart verantwoordelijk voor de buurt. Van een gezamenlijke verantwoordelijkheid is echter nog geen sprake. De wil is bij veel partners aanwezig, maar er lijkt enige wrijving te bestaan tussen sommige instellingen, de scholen en de gemeente. Onduidelijk is waar dat precies vandaan komt. Het roept misverstanden op die het proces tot samenwerking verstoren. Een sterke projectleider is nodig om behoedzaam met deze gevoeligheden om te gaan, draagvlak te creëren voor een gezamenlijke aanpak, de scheiding tussen de verschillende partners te verkleinen en de kansen te benutten die voor het grijpen liggen. De projectleider moet over voldoende tijd en faciliteiten beschikken om de werkzaamheden te kunnen uitvoeren. Acht uur per week is minstens nodig om hiermee aan de slag te gaan.

Gesproken met en informatie gekregen van:

- SIWZ, 5 personen
- Gemeente Zwijndrecht, 5 personen
- De Komeet, 1 persoon
- Da Vinci College, 1 persoon
- Speel-o-theek, 3 personen
- Wijkcoördinator, 1 persoon
- Sportservicebureau, 1 persoon
- Wijkvereniging, 1 persoon

Bron: Brede school Zwijndrecht Noord 2003

Voorbeeld 2 Visiedocument Brede school Roelofsarendsveen

Uitgangspunten

Ieder kind is uniek, met zijn eigen karakter, emoties en talenten. Ieder kind heeft de mogelijkheid om te leren als het wordt aangesproken op zijn eigen vaardigheden. Een kind ontwikkelt zich op meerdere gebieden in relatie tot anderen en zijn omgeving. Om uit te kunnen groeien tot een volwassene met een positief gevoel van eigenwaarde, die zich kan uiten, die respect heeft voor anderen, die sociaal vaardig is en zelfstandig, heeft een kind ruimte nodig om te ontdekken, om zelfvertrouwen te krijgen en om eigen keuzes te maken. Als het kind gestimuleerd wordt mee te denken over zijn eigen situatie en handelen, leert het kind zelf verantwoordelijk te zijn. Een kind heeft hiervoor baat bij een rijk en gevarieerd aanbod op cognitief, creatief en sportief gebied. Zo krijgt het kind de kans zich op verschillende manieren te uiten en zijn talenten te ontwikkelen. In samenwerking met andere kinderen en volwassenen, oefent het kind sociale vaardigheden en ontwikkelt een respectvolle houding.

Elke ouder heeft vragen over de opvoeding. Sommige kinderen hebben een duwtje in de rug nodig om zich optimaal te ontwikkelen. Ondersteuning aan kinderen en ouders zo vroeg mogelijk, zo dichtbij mogelijk en zo kort mogelijk, kan voorkomen dat opvoedingsvragen uitgroeien tot opvoedingsproblemen. Hiermee vermindert het beroep op zwaardere vormen van hulpverlening.

Een pedagogisch klimaat waarin adequaat en tijdig ingespeeld kan worden op behoeftes van kinderen en ouders, draagt bij aan vermindering van schooluitval en vergroot de kans op een goede schoolloopbaan en toekomstperspectief van het kind.

Deze uitgangspunten vormen de basis voor het omgaan met de kinderen en ouders in de brede school. Hoe aan de uitgangspunten in de dagelijkse praktijk vorm wordt gegeven, verschilt per partner. Op school ligt het accent op de didactische omgeving, terwijl op de buitenschoolse opvang de pedagogische omgeving meer centraal staat.

Kinderen en ouders van brede school

Alle kinderen in de basisschoolleeftijd en hun ouders zijn en blijven welkom in de brede school. In de praktijk blijkt dat de Mariaschool en kinderopvangorganisatie 't Zonnestraaltje B.V. met name worden bezocht door kinderen van middel en hoog opgeleide ouders. Kijkend naar de toekomst zal met de bouw van een nieuwe wijk het opleidingsniveau van de ouders toenemen. Verwacht wordt dat de behoefte aan opvang van kinderen groter wordt. In het kader van de motie van Aartsen-Bos zijn de SSBA en 't Zonnestraaltje B.V. een overeenkomst aangegaan.

Veel kinderen participeren in het verenigingsleven in Alkemade. Het aanbod vindt op enige afstand plaats van de school en de buitenschoolse opvang. De kinderen van 't Zonnestraaltje B.V. worden door de medewerkers gebracht. De verwachting is dat de behoefte aan deze vormen van vrijetijdsbesteding groter wordt. De SSBA en 't Zonnestraaltje B.V. vinden het van belang dat het aanbod toegankelijk blijft en kinderen zelf een keuze kunnen maken voor activiteiten.

Voor voorzieningen op het gebied van zorg en opvoedingsondersteuning zijn kinderen en ouders in veel gevallen aangewezen op de centrumgemeente in het gebied, Leiden. Om snel in te kunnen spelen op signalen van kinderen en ouders is een aanbod in de directe omgeving te prefereren.

Meerwaarde en profiel van de brede school

De SSBA en 't Zonnestraaltje B.V. bieden kinderen een gestructureerde, uitdagende en veilige speel- en leeromgeving, met duidelijke regels en grenzen, waarin de relatie tussen de kinderen onderling en tussen het kind en de begeleider centraal staat. Om deze omgeving te kunnen bieden, is de sfeer van het team op school en in de kinderopvang essentieel. Respect, openheid en warmte zijn daarin sleutelbegrippen. Deze sfeer begint bij het team en straalt uit naar de kinderen.

Dit pedagogische klimaat dat door beide organisaties onderschreven wordt, kan worden versterkt door de vorming van een brede school, waarin de wensen en behoeften van kinderen, ouders, school en kinderopvang verenigd worden. De SSBA en 't Zonnestraaltje B.V. zijn hierin voorlopig de kernpartners. Nu gezamenlijke huisvesting voor de SSBA en 't Zonnestraaltje B.V. aan de orde is, is er een unieke kans om ook andere voorzieningen die aansluiten bij de visie van beide organisaties, in het gebouw te huisvesten. Dit betekent voor kinderen en ouders een verrijking van het aanbod. Het is daarom waarschijnlijk dat in een later stadium meer partners tot de brede school toetreden.

De meerwaarde door samenwerking in een brede school wordt gekenmerkt door:

- *De doorgaande lijn*
Kinderen bevinden zich van 4 tot 12 jaar en gedurende de hele dag in een zelfde pedagogisch klimaat. Dezelfde opvoedkundige principes worden gehanteerd, echter wel met behoud van de eigen identiteit van de organisaties.
- *Versterking van de begeleiding van de kinderen en ouders*
Door samenwerking van leerkrachten en pedagogische medewerkers ontstaat een breed beeld van hoe kinderen op school en in hun vrije tijd functioneren. De gezamenlijke verantwoordelijkheid die het team van de brede school ontwikkelt, stellen de medewerkers in staat beter in te spelen op de specifieke competenties van het kind.
- *Efficiënte inzet van personeel*
Taken binnen school en in de vrije tijd kunnen gecombineerd worden tot aantrekkelijke dienstverbanden voor medewerkers.
- *De multifunctionaliteit van het gebouw*
Huisvesting onder één dak biedt de mogelijkheid gezamenlijk ruimtes te creëren voor specifieke activiteiten. Het blijft echter wenselijk dat de kinderen onder schooltijd en in hun vrije tijd in andere ruimtes verblijven. De school en de buitenschoolse opvang dienen dan ook te beschikken over eigen ruimtes.
- *Een aanbod aan creatieve en sportieve activiteiten na schooltijd*
Kinderen hebben de gelegenheid hun talenten te ontdekken op gebieden die op school minder aandacht kunnen krijgen. Als deze activiteiten in de directe omgeving plaatsvinden kunnen kinderen hun eigen keuze maken en zelfstandig aan de activiteiten deelnemen. De scheiding tussen kinderen die wel en geen gebruik maken van de buitenschoolse opvang valt hiermee weg.
- *De mogelijkheid om vrij te spelen*
Zowel kinderen die gebruik maken van de kinderopvang als kinderen die daar geen gebruik van maken hebben behoefte aan een plek waar zij zonder toezicht van volwassenen kunnen spelen. Onder schooltijd echter, is toezicht op de kinderen van belang. Een buitenruimte, waarbij de balans wordt gevonden tussen overzicht en geborgenheid en die uitdagend genoeg, maar ook veilig is, kan deze functies combineren.
- *Een omgeving met de mogelijkheid van georganiseerde en ongeorganiseerde activiteiten, waardoor kinderen hun sociale vaardigheden kunnen versterken en respect voor anderen leren te ontwikkelen.*
- *Een aanbod van zorg en opvoedingsondersteuning in de directe omgeving*
Hierdoor wordt de drempel voor ouders, kinderen en medewerkers van de brede school verlaagd, waardoor opvoedingsproblemen in een later stadium kunnen worden voorkomen.
- *Versterking van de sociale cohesie*
Door de brede school met een rijk aanbod middelpunt te laten zijn van de wijk, wordt de samenhang in de wijk versterkt. Zeker in de toekomst wordt dat van belang als nieuwe bewoners in de wijk komen wonen.

Kernpunten in het profiel van de brede school zijn dan ook:

- De brede ontwikkeling van kinderen door een rijk en gevarieerd aanbod van activiteiten;
- Verbreding van de zorg rond kinderen in en om de school en kinderopvang;
- Kwalitatief goede opvang voor kinderen buiten schooltijd.

Activiteiten

Activiteiten die bij dit profiel van de brede school passen zijn:

Naschoolse activiteiten

Na schooltijd is er een breed aanbod van activiteiten op het gebied van sport, cultuur, techniek en natuur. Een mogelijkheid is om de activiteiten aan te bieden in korte cursussen van ongeveer acht weken. In de acht weken werken de kinderen toe naar een eindpresentatie, zoals een optreden, een

tentoonstelling of een toernooi, waarbij de ouders worden uitgenodigd. De kinderen ontdekken wat ze leuk vinden en waar ze goed in zijn. Een concreet eindresultaat stimuleert de kinderen de cursus af te maken en trots te zijn op hun eigen prestaties. Tijdens de cursus leren kinderen samen op te trekken. Deze activiteiten dragen bij aan de preventie van problemen bij kinderen. Als kinderen een zinvolle vrijetijdsbesteding hebben, zichzelf ontwikkelen, hun zelfvertrouwen en sociale vaardigheden vergroten, is de kans kleiner dat ze te maken krijgen met een ontwikkelingsachterstand, schooluitval of criminaliteit. Bovendien versterken de activiteiten de onderlinge betrokkenheid in de buurt. De brede school draagt op deze manier bij aan de uitvoering van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning.

Om uitvoering te geven aan naschoolse activiteiten zijn de volgende werkzaamheden nodig:

- Programmeren van de activiteiten;
 - Waarborgen van de kwaliteit;
 - PR verzorgen;
 - Binding houden met de partners van de brede school om gezamenlijk de doelen te realiseren.
- In de bijlage is een functiebeschrijving toegevoegd.

Zorgverbreding

In de brede school hebben verschillende zorgaanbieders de gelegenheid spreekuur te houden. Ouders kunnen snel antwoord krijgen op opvoedingsvragen. Leerkrachten en pedagogische medewerkers kunnen gemakkelijk advies inwinnen. Ook bestaat de mogelijkheid om met meerdere hulpverleners overleg te hebben over kinderen om na te gaan hoe gezamenlijk de zorg rondom een kind geoptimaliseerd kan worden. Eventueel kan het aanbod worden uitgebreid met themabijeenkomsten voor ouders over opvoeding en onderwijs of opvoedcursussen. In de toekomst kan worden aangesloten bij ontwikkelingen voor een Centrum voor Jeugd en Gezin.

De brede school sluit zo bij de door VNG, IPO, Rijk en MO-groep overeengekomen functies van het preventief jeugdbeleid, die op lokaal niveau gerealiseerd dienen te worden:

- Informatie en advies;
- Signaleren van problemen;
- Toegang tot het hulpaanbod;
- Licht pedagogische hulp;
- Coördinatie van zorg.

Nu de wijk in de toekomst groter wordt, wordt het steeds belangrijker zorgvoorzieningen 'om de hoek' te hebben in plaats van in een centrumgemeente kilometers verderop.

Om uitvoering te geven aan zorgverbreding zijn de volgende werkzaamheden nodig:

- Opbouwen en onderhouden van een netwerk van zorgaanbieders;
- Planning van spreekuren;
- Voorzitten van zorgoverleg;
- Binding houden met de partners van de brede school om gezamenlijk de doelen te realiseren.

Wijkfunctie

De brede school biedt mogelijkheden om 's avonds en in het weekend activiteiten te huisvesten voor de inwoners van Alkemade. Dat geeft mogelijkheden om recreatie voor volwassenen te bieden en om de samenhang in de wijk te stimuleren. Voor nieuwe inwoners van de wijk biedt het kansen om kennis te maken met andere wijkbewoners en zich thuis te voelen in de wijk. Omdat het in de avonduren voornamelijk activiteiten voor volwassenen betreft, rekenen de scholen de organisatie van dit soort activiteiten niet tot hun kerntaken.

Organisatiestructuur

Om de brede school van de grond te trekken, is een kwartiermaker nodig. Deze kwartiermaker doet voorbereidende werkzaamheden, bouwt een netwerk op, overlegt met mogelijke partners en schept voorwaarden. Als de activiteiten tot uitvoering zijn gekomen, een definitieve organisatiestructuur tot stand is gekomen en de financiën gewaarborgd zijn, zijn de werkzaamheden van de kwartiermaker beëindigd.

Om de brede schoolactiviteiten in stand te houden, te actualiseren en op elkaar af te stemmen, is permanent coördinatie noodzakelijk.

Voorbeeld 3 Kinderopvang en basisscholen druk met opvang nabij scholen

Kinderdagverblijven, BSO en basisscholen zijn druk aan de slag met de voorbereidingen om voor- en naschoolse opvang nabij basisscholen te regelen. De aangenomen motie van Aartsen/ Bos (najaar 2005) vormt hier de aanleiding voor. Deze motie verzoekt de regering de wet- en regelgeving zodanig aan te passen dat scholen verplicht worden hetzij voor- en naschoolse opvang aan te bieden tussen 7.30 en 18.30 uur, hetzij faciliteiten te bieden waarbinnen andere partijen dat doen. De vraag van ouders is hierbij leidend.

Begin 2007 is de Wet op het Primair Onderwijs (WPO) aangepast, zodat het bevoegd gezag van de basisschool verantwoordelijk is voor de organisatie. Dit wil echter niet zeggen dat zij zelf de uitvoering van de opvang ter hand nemen.

De school als makelaar

De Onderwijsraad heeft in haar rapport “Een vlechtwerk van onderwijs en opvang” (april 2006) een drietal modellen ontwikkeld hoe basisscholen aan de naderende verplichting gestalte kunnen geven.

In deze drie modellen is een gradatie van intensieve samenwerking – of liever gezegd integratie van het aanbod van onderwijs en opvang – waar te nemen.

De modellen zijn:

1. *de school als makelaar*: hierbij maakt een school afspraken met een kinderopvangorganisatie en zijn verantwoordelijkheden gescheiden.
2. *opvang en onderwijs in 1 hand*: hierbij richt de school een eigen organisatie voor kinderopvang op die verantwoordelijk is voor de voor- en naschoolse opvang. Deze aparte organisatie valt onder de wetgeving van de kinderopvang.
3. *opvoeding, opvang en onderwijs onder 1 dak, integraal model*: waarbij er sprake is van één organisatie die opvang en onderwijs aanbiedt voor kinderen van 0 tot 12 jaar. Juridisch gezien is het nog niet mogelijk om tot een dergelijke voorziening te komen vanwege de verschillende wetgeving waar de verschillende onderdelen onder vallen.

In praktijk blijkt dat het merendeel van de scholen kiest voor de “school als makelaar”, vanwege de scheiding van verantwoordelijkheden.

In feite gaat het makelaarsmodel om het formaliseren van bestaande afspraken. Dit geldt zeker als BSO's al kinderen van de school ophalen.

Model ontwikkelen

In de wet is vastgelegd dat scholen een model moeten ontwikkelen om de opvang te gaan organiseren.

“De school stelt, in samenspraak met de ouders, een model voor.

Op basis van de wensen van de ouders en op basis van de mogelijkheden gegeven de lokale situatie stelt de school een uitvoeringsmodel voor. De vraag van de ouders is dus leidend. Het uitvoeringsmodel kan beschrijven waar de opvang plaatsvindt, welke organisatie de opvang verzorgt, hoe de leerlingen er komen, hoe de opvang in vakantieperioden geregeld is, etc. Elke school kan dus zelf, in samenspraak met de ouders, bepalen hoe hij de opvang wil regelen.”

Wij geven u enkele suggesties (een checklist / voorbeeld 4 productenboek) waarmee u het model kunt beschrijven. Uitgangspunt hierbij is dat school en opvang het model samen ontwikkelen, zodat de gemaakte afspraken haalbaar zijn.

Advies van de MR

De Medezeggenschapsraad van de school heeft adviesrecht over de vaststelling of wijziging van de wijze waarop de school de aansluiting met buitenschoolse opvang vormgeeft.

De uitwerking daarvan, HOE aan de buitenschoolse opvang vorm- en inhoud gegeven wordt, is aan de kinderopvangorganisatie. Medezeggenschap hierover is geregeld in de Wet kinderopvang.

Sluiten van een overeenkomst

Na vaststelling van het model sluiten school en opvangorganisatie een overeenkomst, waarin de samenwerking bekrachtigd wordt. Zowel vanuit de scholenorganisaties als vanuit de MOgroep zijn hier voorbeelden voor ter beschikking die u aan de plaatselijke situatie aanpast.

Meer informatie: www.schoolenopvang.nl (venster wettelijk kader) en MOgroep.

Een school kan met meerdere kinderopvangaanbieders contracten afsluiten.

Ouders blijven met de kinderopvangorganisatie een eigen overeenkomst voor opvang van hun kind afsluiten. Die situatie verandert niet in de toekomst.

Wanneer heeft de school nu aan de resultaatverplichting voldaan?

In de wet staat dat (het bevoegd gezag van) een basisschool zorg draagt voor de organisatie van kinderopvang. Er moet in ieder geval gestreefd worden naar een tastbaar resultaat. Samen met de ouders moeten basisscholen actief een model opstellen passend bij behoeften en de lokale situatie. Scholen hebben wat betreft de organisatie van aansluiting met buitenschoolse opvang de keuze tussen uitbesteden en zelf doen. In beide gevallen is de Wet kinderopvang van toepassing.

Mogelijke alternatieven?

Wanneer er geen kinderopvang in de buurt is, kan worden gekeken wat alternatieve mogelijkheden zijn. Zo zou gastouderopvang een oplossing kunnen zijn. Eventueel kan er ook samen met andere scholen worden gezocht naar mogelijkheden. Het oprichten van een eigen stichting behoort ook nog tot de mogelijkheden.

Als er wel een aanbod wordt geregeld via een kindercentrum, maar het kindercentrum heeft bijvoorbeeld een wachtlijst heeft de school wel voldaan aan de resultaatverplichting. Wel zou dan ook verder gekeken kunnen worden naar alternatieven. School en kinderopvang kunnen op dat moment de handen ineen slaan om naar passende ruimte te zoeken. De ruimte is immers bepalend voor het aantal kinderen dat geplaatst kan worden op de BSO. Gastouderopvang of leidsters aan huis/Nanny opvang zijn alternatieven om te overwegen.

Voor de voorschoolse opvang is het mogelijk om samenwerking met een peuterspeelzaal in de buurt aan te gaan. Is er een speelzaal op de school – of zeer in de buurt, dan zou daar de voorschoolse opvang plaats kunnen vinden. Met leid(st)ers die van 7.30 tot 11.30 uur (gaan) werken. Ook ondersteuning van het overblijven zou een taak van hen kunnen worden, waardoor er aantrekkelijke banen gecreëerd worden.

Bron: Kinderopvang-Nieuws JSO / mei 2007

Voorbeeld 4 Checklist: Hoe kan de school het model beschrijven?***Aanleiding***

- Motie – doel – veranderende WPO

Een nieuwe verantwoordelijkheid voor de scholen: samenwerking met de kinderopvang

- Visie van de school op opvang – verantwoordelijkheden delen – samenwerkingspartner.
- Schooloverstijgende aanpak?

Mogelijkheden om uitwerking te geven aan onze verplichting

- Modellen onderwijsraad

Voor- en naschoolse opvang op en nabij school

- Wat zijn onze mogelijkheden? Wat stellen wij voor?

Visie en aanpak van de kinderopvangorganisatie (met wie men in zee wil gaan)

- Conform de Wet kinderopvang
- Iets over de wetgeving Kinderopvang (veiligheid – pedagogische kwaliteit etc.)

Behoeftepeiling bij ouders

- Resultaten peiling:
 - Hoeveel behoefte
 - Specifieke wensen

Opvanggroep starten in scholencomplex / in de school / in de wijk

- Waar gaat de opvang plaatsvinden
- Overwegingen bij vaststellen ruimte
- Samenwerken met TSO - Brede school etc.
- Gezamenlijk ruimtegebruik

De praktijk

- Hoe verloopt de VSO en NSO in praktijk?

Pedagogisch handelen – omgang met kinderen

- Wet kinderopvang
- Afstemmen met school

Volgen en doorontwikkelen – bijstellen

- Hoe dit te doen – organiseren?
- Waarborgen kwaliteit.
- Inspelen op – waarborgen van opvang bij veranderingen in opvangbehoefte van ouders.

Bron: JSO

HOOFDSTUK 2 STARTDOCUMENT, BELEIDSPLAN EN STRATEGIE

Voorbeeld 1 Visie

Hieronder leest u enkele visies van brede scholen in het provinciale Brede schoolproject.

Visie Brede school Oegsgeest

Doelstelling Brede school Oegsteest

De Brede school in Poelgeest wil:

- Uitgaande van de wensen van de kinderen, activiteiten na schooltijd aanbieden waardoor de kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen.
- De combinatie zorg en arbeid voor ouders vergemakkelijken door een goed aanbod van buitenschoolse opvang te bieden.
- Een bijdrage leveren aan de cohesie in de wijk.

Dit doet zij door de expertise van de verschillende samenwerkingspartners te bundelen en op zoek te gaan naar externe samenwerkingspartners.

Als basis voor de Brede school in Poelgeest gelden onder meer:

- Samenwerking tussen diverse partijen.
- Faciliteiten bieden voor andere instellingen (zoals het schoolmaatschappelijk werk).
- Afstemming van de pedagogische beleidsplannen en de financiële zaken (bijvoorbeeld deelnemersbijdragen) tussen de betrokken instellingen.

De Brede school in Oegstgeest is gebaseerd op de volgende thema's:

Opvang

Opvang van kinderen van de basisschool in Poelgeest buiten schooltijd.

Ontspanning

Ontspanning voor kinderen en jongeren onder andere door middel van sport en spel en creativiteit, lezen, waarbij ook kinderen van de wijk gebruik kunnen maken van de activiteiten.

Onderwijs

Basisonderwijs.

Opvoeding

Ouders additioneel en informatief behulpzaam zijn bij het opvoeden van kinderen.

Ontwikkeling

Zorg dragen voor algemene en bijzondere ontwikkelingen van het kind, bijvoorbeeld via sporttraining, muziekonderwijs, kunstzinnige vorming.

De Brede school in Poelgeest zal in een groeimodel vormgegeven worden. Dat wil zeggen dat zowel in aantal deelnemers als in kwaliteit de Brede school in Poelgeest zich zal verbreden.

Groeimodel kwantitatief

In eerste instantie wordt gestart met de opvang tussen en na schooltijd en in de vakanties van de kinderen die nu op de school in Poelgeest zitten. Omdat het een nieuwe school betreft neemt het aantal kinderen in de eerste jaren sterk toe. Het aantal kinderen dat deelneemt aan de buitenschoolse opvang zal naar verwachting dus ook een grote stijging in de eerste jaren laten zien.

Groeimodel kwalitatief

In Poelgeest is de intentie om de Brede school op de korte termijn alleen te richten op de opvang en het onderwijs, waarbij ontspanning ook een rol speelt.

De school en de buitenschoolse opvang zullen daarbij samenwerken (bijvoorbeeld over projecten, over gebruik van elkaars ruimte). Later wordt dit verbreed naar de andere thema's (opvoeding, ontspanning en dergelijke) en naar andere samenwerkingspartners (kinderopvang en peuterspeelzaal).

Visie Brede school Barendrecht

De Brede school Waterpoort levert een bijdrage aan een leefbare samenleving in de vinexlocatie Carnisselande. Ze werkt vanuit drie doelen, te weten:

- Ontwikkelingskansen verbeteren;
- Participatie bevorderen;
- Sociale cohesie verbeteren.

Uitgangspunten

Brede school Waterpoort werkt vanuit een gezamenlijk pedagogische visie met onder meer de volgende uitgangspunten:

- Brede school Waterpoort levert op basis van een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid een bijdrage aan de optimale ontwikkeling van kinderen. Ouder(s)/verzorger(s) zijn en blijven eindverantwoordelijk voor de opvoeding van het kind. Een 'schil' van voorzieningen staat hen bij in de opvoedingstaak.
- Brede school Waterpoort kiest voor een veelzijdige invulling van het 'Brede school' begrip: verbeteren van ontwikkelingskansen en voorkomen van achterstanden zijn beiden inzet van beleid.

Vanuit dit beleid zullen de Brede schoolpartners een samenhangend activiteitenaanbod ontwikkelen.

Scholen signaleren een toenemende problematiek bij kinderen met name ten aanzien van sociaal-emotionele ontwikkeling. De fysieke nabijheid van kinderopvang, peuterspeelzalen, BSO, onderwijs en speel-o-theek biedt optimale mogelijkheden voor een samenhangende aanpak, een doorgaande lijn in de zorg en zorgactiviteiten.

Daarnaast staat de Brede school voor kansenbeleid om het preventief jeugdbeleid in deze jonge wijk gestalte te geven, met Brede school Waterpoort als middelpunt van de wijk.

- Brede school Waterpoort beoogt gezamenlijk een breed scala aan activiteiten aan te bieden, waarbij bewoners van Barendrecht West optimaal gebruik kunnen maken van de aanwezige voorzieningen. Hierbij wordt geen enkele doelgroep uitgesloten.
- Primair is elke hoofdgebruiker van Waterpoort bezig met zijn eigen kernactiviteit. Activiteiten die in het kader van Brede school Waterpoort worden ontwikkeld, leveren een goede aanvulling op de uitvoering van deze kernactiviteiten.
- Secundair zetten alle Brede schoolpartners hun deskundigheid, middelen en faciliteiten zo breed mogelijk in. Er wordt gebruik gemaakt van ieders expertise, capaciteit en bereik.

Bron: Brede school Waterpoort, Barendrecht Werkplan 2001-2002

Visie Brede school De Driemaster en de Dijsselbloem (Leidschendam-Voorburg)

De Driemaster en de Dijsselbloem hebben beiden een gemengde populatie, dat wil zeggen autochtone en allochtone kinderen van laag en hoog opgeleide ouders. Kinderen komen soms met een achterstand de school binnen. De scholen hebben het idee dat als in de voorschoolse periode signalen beter opgepakt worden en ouders meer betrokken worden, deze achterstanden minder kunnen worden.

Sommige ouders kunnen hun weg in school uitstekend vinden, met andere ouders is er nauwelijks contact.

De scholen willen met hun ontwikkeling tot een Brede school aansluiten bij de activiteiten die al op de scholen plaatsvinden:

- beweegmanagement in combinatie met naschoolse activiteiten;
- schoolgericht maatschappelijk werk;
- koffieochtenden voor ouders op de Driemaster;
- een buddyproject op de Dijsselbloem, waarbij ouders aan elkaar gekoppeld worden om thuis te raken in de school.

Ook wordt aansluiting gezocht bij andere ontwikkelingen:

- de Driemaster en de Dijsselbloem staan samen met kinderopvang Jack op de nominatie voor een gezamenlijk nieuw gebouw;
- met stichting Dak – waar kinderopvang Jack onder valt – wordt de motie van Aartsen/Bos vormgegeven;
- de gemeente is bezig met het opzetten van Centra voor Jeugd en Gezin.

Visie

Kort samengevat kunnen de onderwijsvisies van de Driemaster en de Dijsselbloem als volgt geformuleerd worden:

De school biedt kinderen een veilige omgeving

Kinderen voelen zich welkom en gewaardeerd op school. Er is aandacht voor individuele verschillen. Kinderen en leerkrachten werken respectvol met elkaar samen. Leerkrachten werken met de kinderen aan een positief zelfbeeld, zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid. De school biedt kinderen structuur door met elkaar heldere gedragsregels af te spreken. De school zet zich in om pesten terug te dringen en zo mogelijk te voorkomen. Kinderen met gedragsproblemen worden op adequate wijze begeleid.

De school biedt kinderen een uitdagende leeromgeving

Kinderen ontwikkelen zich op cognitief, sociaal en praktisch gebied en krijgen de gelegenheid specifieke talenten te ontwikkelen. Elk kind ontwikkelt zich op zijn eigen wijze en in zijn eigen tempo. De school werkt volgens bepaalde leermethodes met eigentijds lesmateriaal. Kinderen die dat nodig hebben, krijgen extra zorg.

Leerkrachten dragen zorg voor een veilige en uitdagende leeromgeving. Samenwerking met ouders is daarvoor noodzakelijk.

Met de vorming van een Brede school werken de scholen samen met partners die deze visie versterken.

Brede school*Doel Brede school*

Doel van de Brede school is om kinderen optimale ontwikkelingskansen te bieden door:

- De leeromgeving van de kinderen te verrijken, zodat ze hun vaardigheden op verschillende gebieden kunnen ontwikkelen en hun talenten kunnen ontdekken;
- De ouderbetrokkenheid te vergroten, wat een positieve invloed heeft op de leerprestaties van de kinderen.

De Brede school streeft er naar deze doelen in meetbare formuleringen uit te werken, zodat de resultaten van de Brede school helder worden. Een eerste aanzet hiervoor vormen de volgende cijfers:

Naschoolse activiteiten:

- 50% van de leerlingen neemt deel aan de naschoolse activiteiten;
- Een derde hiervan is nog geen lid van een reguliere vereniging;
- De helft hiervan stroomt door naar een reguliere vereniging.

Ouderkamer:

De ouderkamer wordt wekelijks bezocht door ongeveer 15 ouders.

De leerlingvolgsystemen voor het welbevinden van leerlingen die de scholen hanteren, kunnen daarin in de toekomst wellicht een rol in spelen.

Doelgroep

De primaire doelgroep van de Brede school bestaat uit de leerlingen van de scholen en hun ouders. Kinderen en volwassenen die in de wijk wonen, maar niet aan één van de scholen verbonden zijn, mogen meedoen aan de activiteiten. De Brede school voert echter geen gericht beleid om hen te bereiken. Het is denkbaar dat in de toekomst een Centrum voor Jeugd en Gezin, gekoppeld aan de school, hier wel actief mee bezig gaat.

Activiteiten

De activiteiten die ingezet worden om het doel te bereiken zijn:

1. Naschoolse activiteiten

Het aanbod is zo breed en gevarieerd mogelijk: sport, cultuur, techniek, natuur. De sportactiviteiten staan in het kader van beweegmanagement. Voor de naschoolse activiteiten is gekozen voor een cursusachtige vorm: de activiteiten vinden plaats gedurende acht weken, waarna een concrete afsluiting in de vorm van een optreden, tentoonstelling of toernooi plaatsvindt.

De cursussen zijn bedoeld om kinderen kennis te laten maken met zoveel mogelijk soorten activiteiten. Als kinderen door willen gaan, kunnen ze doorstromen naar een reguliere vereniging. Het accent op kennismaking wordt vormgegeven door:

- het aanbod per blok te variëren;
- 'beginnerscursussen' aan te bieden en geen vervolgcursussen.

De kwaliteit van de activiteiten wordt bewaakt door:

- regelmatig bezoek van de coördinator;
- evaluatie van elke cursus door de vakdocent;
- één of twee keer per jaar een bijeenkomst voor vakdocenten;
- deskundigheidsbevordering, eventueel in combinatie met medewerkers van de buitenschoolse opvang en/of leerkrachten.

De kinderen van Jack kunnen aan de activiteiten meedoen. De medewerkers van Jack zijn verantwoordelijk voor het halen en brengen van de kinderen.

De Brede school zoekt samenwerking met Woej om de naschoolse activiteiten en de kinderactiviteiten in de Groene Loper op elkaar af te stemmen. Als mensen en middelen efficiënt worden ingezet, kan een groter aanbod worden gedaan dan elke organisatie apart kan doen.

2. Ouderkamer

De ouderkamer is een ruimte in of vlakbij school waar ouders elkaar kunnen ontmoeten en – al dan niet begeleid door een deskundige – van gedachten kunnen wisselen over schoolse zaken en opvoeding. Het is een laagdrempelige manier om juist die ouders te bereiken, met wie het contact moeizaam op gang komt.

De Driemaster en de Dijsselbloem hebben een plan gemaakt om na de zomervakantie op beide scholen met een ouderkamer te starten. Coördinator daarvoor is één van de schoolgericht maatschappelijk werkers. Daarmee is de verbinding met het SGMW gewaarborgd. Ook wordt het buddyproject in samenhang met de ouderkamer opnieuw vormgegeven.

Er wordt samenwerking gezocht met Meander, die op de Driemaster en de Dijsselbloem projecten starten om ouderbetrokkenheid te vergroten. Ook wordt contact onderhouden met het project dat in de VVE plaatsvindt om ouderbetrokkenheid te vergroten.

Versterking

De verschillende onderdelen van de Brede school kunnen elkaar versterken. Zo kan bijvoorbeeld in de naschoolse activiteiten een cursus weerbaarheid worden georganiseerd als daarvoor signalen komen vanuit het schoolgericht maatschappelijk werk. Ook kan de ouderkamer hierop inspelen door themabijeenkomsten te richten op weerbaarheid en de rol van de ouders daarbij. De coördinatoren van de Brede schoolactiviteiten werken dan ook nauw met elkaar samen.

Voorbeeld 2 Samenwerking – kinderopvang en basisonderwijs in 1 wijk

MODEL voor- en naschoolse opvang Pijnacker Wijk: Koningshof

Betrokken scholen: Tweemaster Zuidacker – Johannesschool en Nieuw-Koningshof
Kinderopvang Skippy

Aanleiding

Bij de algemene politieke beschouwingen in de Tweede Kamer is in 2005 de motie Van Aartsen/Bos aangenomen. Deze motie verzoekt de regering de wet- en regelgeving zodanig aan te passen dat scholen worden verplicht voor- en naschoolse opvang aan te bieden tussen 7.30 en 18.30 uur of faciliteiten te bieden waarbinnen andere partijen dat doen.

Deze motie heeft in 2006 geleid tot een wetswijziging van de WPO.

De verantwoordelijkheid voor het zorg dragen voor een voorziening voor buitenschoolse opvang op schoolniveau komt per augustus 2007 bij het bevoegd gezag te liggen. Het heeft als doel het bevoegd gezag verantwoordelijk te maken om op verzoek van de ouders de schooltijden met buitenschoolse opvang op elkaar te laten aansluiten. De vraag van de ouders is hierbij leidend.

In deze notitie worden onze¹ visie en uitgangspunten, welke ten grondslag ligt aan het organiseren van voor- en naschoolse opvang, beschreven. De oudergeleding van de Medezeggenschapsraad geeft, na een achterbanraadpleging, advies aan het bevoegd gezag over het model.

Het adviesrecht heeft slechts betrekking op vaststelling of wijziging van de manier waarop de kinderopvang wordt georganiseerd. Het bevoegd gezag bepaalt vervolgens zelf hoe het er feitelijk invulling aan gaat geven. Daarover zullen concrete uitvoeringsafspraken gemaakt en vastgelegd worden (denk hierbij aan informatieverstrekking, opgave, afspraken over ruimte et cetera).

Een nieuwe verantwoordelijkheid voor de scholen: samenwerking met de kinderopvang

De basisscholen in Pijnacker Koningshof werken al geruime tijd samen vanuit het centrale scholencomplex in de wijk. Wij zijn partners van elkaar in het verzorgen van onderwijs, organiseren de tussenschoolse opvang gezamenlijk, hebben samen een handvaardigheidlokaal en sinds kort ook een mediatheek en werken samen in de beheerscommissie.

Skippy levert met haar BSO locaties een belangrijke bijdrage aan de realisatie van de naschoolse opvang in Pijnacker.

De scholen en Skippy willen de zorg voor een goede buitenschoolse opvang met elkaar delen.

Onderling is er al in een vroeg stadium contact tussen de betrokken partijen geweest.

Om uitvoering te geven aan de verplichting hebben de directies van de scholen samen met de directeur van Skippy vanaf augustus 2006 actief gewerkt aan uitvoering van de naderende verplichting.

Wij kiezen in onze samenwerking voor het model “de school als makelaar”. In dit model hebben de ouders te maken met twee duidelijk van elkaar te onderscheiden partijen:

- Als eerste de school die zorgt voor onderwijs
- Als tweede Skippy, die zorgt voor de opvang

Voorwaarde is wel dat school en opvangorganisatie constructief samenwerken.

Voor- en naschoolse opvang op en nabij school

Vanuit het model “de school als makelaar” wordt de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de opvang uitbesteed aan een professionele kinderopvangorganisatie.

Er is een duidelijke onderlinge taakverdeling. De samenwerking tussen school en kinderopvang wordt vastgelegd in een contract met uitwerkingsafspraken.

Het toezicht vindt plaats op basis van Wet kinderopvang. De opvangorganisatie blijft juridisch en financieel verantwoordelijk voor uitvoering. De ouders sluiten een overeenkomst met de opvangorganisatie. De begin- en eindtijden van onderwijs en opvang worden op elkaar afgestemd.

Daarnaast maken kinderopvang en school afspraken over bijvoorbeeld het vervoer, roostervrije dagen, regels, gezamenlijk gebruik van ruimte et cetera.

¹ In deze notitie verstaan wij onder wij, onze en de scholen: steeds alle drie de scholen in Pijnacker Koningshof: Tweemaster Zuidacker – Johannesschool en Nieuw-Koningshof. Gaat het om één van de scholen, dan wordt deze met naam genoemd.

Wij kiezen er nadrukkelijk voor om de opvang op wijkniveau aan te bieden. Overwegingen hierbij zijn:

- Het is (ge)makkelijker om in te spelen op leeftijden van kinderen (door het maken van diverse leeftijdsgroepen).
- Kinderen komen na schooltijd zo meer / (ge)makkelijker in aanraking met andere kinderen uit de wijk.
- We bereiken zo een schaalgrootte waarbij het mogelijk is om in de wijk opvang voor 4-8 jarige kinderen te gaan aanbieden.
- Het sluit naadloos aan op de bestaande samenwerking in onze scholen (overblijven, media-theek, beheerscommissie et cetera).

Op basis van onze ervaring op het gebied van wederzijdse samenwerking stellen de Tweemaster Zuidacker, Johannesschool en Nieuw-Koningshof voor om een overeenkomst met Skippy af te sluiten. De wijze, waarop deze organisatie de kinderopvang aanbiedt, sluit aan bij de visie en pedagogisch klimaat van de scholen.

Voor de uitvoering van de voor- en naschoolse opvang willen wij in ieder geval afspraken maken voor de schooljaren 2007-2009. Daarna volgt een evaluatie, op basis waarvan wij onze afspraken bijstellen, voortzetten of beëindigen.

Conform de Wet kinderopvang

De voor- en naschoolse opvang wordt aangeboden conform de Wet kinderopvang.

In deze wet is onder andere vastgelegd:

- de systematiek van betalingen en tegemoetkomingen (afhankelijk van het bruto gezinskomen)
- de pedagogische kwaliteit
- de personele inzet (opleidingseisen en hoeveel kinderen per leidster)
- risico-inventarisatie omtrent veiligheid
- medezeggenschap, inspraak van ouders en klachtenprocedure

Skippy organiseert de opvang binnen de kaders van de Wet kinderopvang.

De GGD voert periodieke controles uit in de kinderopvang. De inspectierapporten zijn openbaar.

Visie en aanpak van Skippy

Bij de buitenschoolse opvang wil Skippy graag een thuissituatie creëren waar kinderen zich op hun gemak voelen en de vrijheid hebben om hun eigen tijd in te delen. Hetzij met het activiteiten-aanbod van de BSO of door gewoon met een boekje op de bank te zitten.

De hoeveelheid kinderen verschilt per BSO-groep, afhankelijk van de leeftijd en accommodatie (per 10 kinderen 1 BSO leidster).

De groepen zijn horizontaal op leeftijd ingedeeld. Dit gaat dan van 4-6, 6-8, 8-10 en 10-12 jaar. Op deze manier kunnen de medewerkers activiteiten aanbieden die aansluiten op het ontwikkelingsniveau van de kinderen. Bijvoorbeeld: sport, muziek, creatieve of techniekactiviteiten etc. Het gaat in de BSO om de invulling van de vrije tijd, waarbij aangesloten wordt bij de leefwereld, interesse en ontwikkelingsniveau van de kinderen.

Pedagogisch handelen – omgang met kinderen

In de Wet kinderopvang zijn eisen vastgesteld ten aanzien van het pedagogisch handelen. Uitgangspunt vormen hierbij de 4 basisdoelen voor opvoeding, van hoogleraar M. Riksen-Walraven.

Het gaat om:

1. het bieden van emotionele veiligheid
2. het ontwikkelen van persoonlijke competentie
3. het ontwikkelen van sociale competenties
4. het bijbrengen van normen en waarden

Skippy herkent zich in de genoemde basisdoelen.

Vanuit hun verantwoordelijkheid geven zij invulling hieraan.

Nadere afstemming van omgang met kinderen, achten wij nu niet noodzakelijk. We gaan ervan uit dat dat zich in wederzijds vertrouwen met elkaar ontwikkelt.

Indien er over bepaalde kinderen afspraken gemaakt moeten worden, dan zal dit altijd in overleg met ouders en conform de privacywetgeving plaatsvinden.

Behoeft van ouders is leidend

Ouders hebben keuzevrijheid of en met welke organisatie zij afspraken maken over de voor- en naschoolse opvang. De scholen zullen ook andere kinderopvangorganisaties van de nodige informatie voorzien om kwalitatief goede opvang te bieden (bijv. schooltijden, roostervrije dagen et cetera).

Over een vloeiende aansluiting tussen school en opvangorganisatie worden er met Skippy sluitende afspraken gemaakt. Vanzelfsprekend kiezen ouders zelf of zij gebruik maken van deze faciliteiten.

In onze schoolgids nemen wij informatie op over de opvang. Ouders dienen zich op eigen initiatief aan te melden bij Skippy.

Skippy voert regelmatig een tevredenheidsonderzoek uit onder de ouders van de kinderen van de opvang. Suggesties en beoordeling van de dienstverlening wordt gebruikt om de kwaliteit van de opvang te verbeteren.

In de Wet kinderopvang zijn afspraken opgenomen over een klachtenprocedure.

Behoeftpeiling bij ouders

Vooruitlopend op het realiseren van opvang is in oktober 2006 een peiling gehouden onder alle ouders van de scholen.

Hieruit is naar voren gekomen dat er behoefte is aan voor- en naschoolse opvang:

- Tweemaster Zuidacker: 21 kinderen voor school, 23 kinderen na school (4 maken al gebruik van naschoolse opvang)
- Nieuw Koningshof: 27 kinderen voor school, 28 kinderen na school (17 maken al gebruik van naschoolse opvang)
- Johannesschool: 20 kinderen voor school, 49 kinderen na school (29 maken al gebruik van naschoolse opvang)

We verwachten dat de concrete vraag naar opvang per dag kan verschillen, omdat:

- niet elk gezin iedere dag behoefte aan opvang heeft
- een opvangvraag pas definitief is na opgave
- de vraag van ouders kan veranderen
- de (netto) kosten voor ouders hun opvangvraag kan veranderen

Top 4 aandachtspunten ouders

Ook is gevraagd naar de specifieke wensen waaraan de opvang zou dienen te voldoen. De meest genoemde items zijn:

- in de eigen school²
- flexibel gebruik
- opvanggarantie
- voorschoolse opvang in de wijk³

Opvanggroep starten in scholencomplex in de wijk Koningshof

Op basis van de veranderende wetgeving, de geïnterviewde opvangbehoefte van ouders en hun specifieke wens om de opvang in de wijk plaats te laten vinden, zijn wij voorstander van het starten van één opvanggroep⁴ in één van de drie scholen.

Hiermee komen wij tegemoet aan de vraag van ouders en ondervangen ook het vervoersknel-punt naar de BSO in Noord.

De bedoeling is om de in de wijk voor kinderen van 4-8 jaar opvang te bieden. Oudere kinderen gaan naar een (centrale) BSO met meer uitdaging.

De voorschoolse opvang in het scholencomplex zal wel bestemd zijn voor kinderen van 4-12 jaar.

Locatie opvanggroep

De grootste vraag die zich voordoet is waar kunnen wij deze opvanggroep huisvesten?

Diverse mogelijkheden zijn bekeken en overwogen:

² Gezien de scholenlocatie interpreteren wij dit als in één van de drie scholen.

³ Zie voetnoot 3.

⁴ Voor maximaal 20 kinderen per dag.

- een leegstaand lokaal in de dependance
- een afgescheiden hoek van de centrale aula in de scholen
- het leegstaande lokaal in de Tweemaster Zuidacker (naast het gezamenlijke handvaardigheid-lokaal)
- het plaatsen van een semi-permanente unit voor BSO: *de kindercaravan* of een *BSO box*⁵.

Het onderzoeken van de ruimtemogelijkheden heeft uiteindelijk geleid tot het besluit om het leegstaande lokaal in de Tweemaster Zuidacker (naast het gezamenlijke handvaardigheidlokaal) in gebruik te gaan nemen voor voor- en naschoolse opvang. Op termijn zal bekeken worden of er ook een peuterspeelzaalgroep voor enkele ochtenden in gevestigd kan worden.

Over het gebruik van de opvangruimte tussen de middag (bij het overblijven) kunnen we desgewenst nadere afspraken met elkaar en de overblijfvereniging Knabbel en Babbel maken.

Het lokaal zal geschikt gemaakt worden door Skippy voor voor- en naschoolse opvang. De eisen die conform de Wet kinderopvang gesteld worden aan accommodatie en veiligheid (bijvoorbeeld een keukentje, afgeschermd radiatoren) en de pedagogische kwaliteit zijn leidend hierbij.

Er worden afspraken over huur/gebruik (incl. schoonmaak) vastgelegd in een contract. Skippy betaalt huur, gas en elektra.

Huur en onderverhuur of andere vormen van medegebruik van ruimtes zal conform de WPO gebeuren.

Opvanglokaal te gebruiken door de scholen

De ruimte waar de voor- en naschoolse opvang plaats zal gaan vinden is tijdens de schooltijden te gebruiken door de scholen. Deze ruimte zal een ander karakter hebben, maar het is goed voor te stellen dat groepjes kinderen hier aan het werk zijn om iets voor te bereiden of uit te werken. De eisen in de Wet kinderopvang zijn leidend voor de inrichting (denk aan veiligheid). Over het gebruik van de opvangruimte door de scholen worden afspraken gemaakt en vastgelegd.

Toekomst

Omdat we verwachten dat op termijn er alleen maar meer ruimte beschikbaar komt in de scholen (mede door de verhuizing van Nieuw-Koningshof naar de nieuwe wijk Keizershof⁶) verwachten we geen probleem met het beschikbaar stellen van één lokaal voor opvang.

Activiteiten

Skippy zal voor de kinderen van de BSO een aanvullend pakket van activiteiten aanbieden, waardoor er bijvoorbeeld periodiek cursussen aangeboden worden. Op termijn willen we naar een situatie dat deze activiteiten ook toegankelijk zijn voor kinderen die geen gebruik maken van de opvang. Zij gaan na school naar huis en komen later terug naar de activiteit. Mocht een activiteit onverhoopt niet doorgaan, dan hebben de BSO kinderen een plek in de opvang, de wijk-kinderen blijven dan thuis.

Intentie tot samenwerken met Knabbel en Babbel

In de wettelijke verplichting van ons als scholen om voor- en naschoolse opvang te gaan organiseren, is nadrukkelijk de tussenschoolse opvang – het overblijven – uitgesloten.

Op onze scholen verloopt het overblijven onder leiding van overblijfkrachten van de vereniging Knabbel en Babbel.

Bij het ontwikkelen van het model van voor- en naschoolse opvang is samen met het bestuur van Knabbel en Babbel gesproken over samenwerking tussen de scholen, Knabbel en Babbel en Skippy rondom het overblijven.

Alle partijen hebben uitgesproken positief te staan tegenover een verkenning van de samenwerkingsmogelijkheden. Ook is uitgesproken dat dit nog niet per augustus 2007 gerealiseerd kan worden, omdat eerst aan de wettelijke verplichting (en daarmee dus het uitvoering geven aan dit model) voldaan zal worden.

⁵ Dit zijn twee voorbeelden van landelijk ontwikkelde concepten om oplossing te bieden aan de ruimtelijke problematiek van opvang bij basisscholen. We sluiten niet uit dat er meerdere varianten op de markt zijn.

⁶ Bij het ontwikkelen van de school in Keizershof is het streven om direct de aansluiting school en BSO te regelen.

Voldoende accommodaties aanwezig

Op basis van

- het totaal aantal leerlingen van de scholen in Koningshof
- de geïnventariseerde opvangvraag
- het gemiddelde landelijke gebruik van opvang en
- de beschikbare accommodatie

schatten wij in, met het starten van één opvanggroep voor kinderen 4-8 jaar in de wijk, voldoende ruimte te hebben voor de ouders van onze scholen die een nieuwe behoefte hebben aan opvang voor hun kind(eren).

Ook voorzien we dat niet alle ouders die nu een opvangplaats hebben bij de BSO in Noord direct zullen switchen. Mogelijk dat een groep van hen “de kat uit de boom kijkt”. Ouders kiezen zelf of zij wisselen van opvanglocatie.

Een harde opvanggarantie kan niet bij voorbaat aan ouders gegeven worden. In de Wet kinderopvang is namelijk vastgelegd hoeveel vierkante meters ruimte er per kind aanwezig dient te zijn. De capaciteit van de BSO wordt dus bepaald door de aanwezige accommodatie. Mocht er in de toekomst een wachtlijst ontstaan door gebrek aan geschikte BSO accommodatie in de wijk, dan zullen de scholen en Kinderopvang Skippy samen de alternatieven onderzoeken. Gastouderopvang en/of Nanny-opvang (leidster aan huis) behoren tot de mogelijkheden.

Alles overwegende denken we daarom met deze vorm van opvang als Tweemaster Zuidacker, Johannesschool en Nieuw-Koningshof te voldoen aan onze wettelijke verplichting. We zullen de behoefte aan opvang blijven inventariseren door het aan te kaarten bij de inschrijving van nieuwe leerlingen en door het in de schoolgids op te nemen. Ook zijn inschrijfformulieren van Skippy op school aanwezig.

Volgen en doorontwikkelen

De directies van de scholen zullen samen met Skippy periodiek overleg voeren⁷. In de aanloopperiode met een frequentie van minimaal twee keer per jaar. De mogelijkheid tot bijstelling op korte termijn is zodoende in voldoende mate gegarandeerd.

Mocht er meer vraag naar opvang zijn dan dat er ruimte beschikbaar is, dan zullen de scholen en Skippy deze problematiek vanuit hun gezamenlijke verantwoordelijkheid samen bestrijden.

Mochten er (nog meer) opvanggroepen in één van de scholen gehuisvest worden, dan zal hier in goed overleg een gezamenlijke oplossing voor gevonden worden. Het gebruik van klaslokalen⁸ behoort voorsnog niet tot de mogelijkheden.

⁷ Het zal geagendeerd worden in de beheerscommissie, waar Skippy voor het onderwerp bij aan zal sluiten.

⁸ Het gaat om klaslokalen die op dat moment voor onderwijs bestemd zijn.

HOOFDSTUK 3 ORGANISATIE, COÖRDINATIE EN GEBOUWEN

Voorbeeld 1 Regierol van de gemeente

Annemiek van Elshout, senior beleidsmedewerker dienst Beleid gemeente Gouda

Dit artikel is met toestemming van de auteur integraal overgenomen uit de bij het Brede schoolcongres 2006 verschenen congresbundel: "Zicht op de Brede school 2006-2007."

Per 1 januari 2006 hebben in Gouda drie schoolbesturen (RK Schoolbestuur Gouda, PCPO de Vierwindstreken, Stichting Openbaar Onderwijs BGRW) en de Stichting Welzijn Gouda 'het Brede school stokje' overgenomen van de gemeente. Samen vormen zij het bestuur van de Federatie Brede school Gouda e.o. De Brede school in Gouda is na vijf jaar zo ver ontwikkeld dat ze zelfstandig verder gaat.

De gemeente vindt de Brede school belangrijk, maar heeft daar geen directe uitvoerende rol meer in. Zij laat de uitvoering met vertrouwen over aan de echte professionals. De rol van de gemeente wordt beperkt tot subsidiegever met een regierol. In dit artikel geef ik aan hoe dit proces is verlopen en hoe de rol van de gemeente en mijn rol als projectleider verandert. Ik ben niet langer de 'leider' van het project maar richt me vanuit de rol als accountmanager veel meer op de WAT vraag. De sturing vindt plaats op resultaten en maatschappelijke effecten en niet op processen. De Federatie Brede school is verantwoordelijk voor het HOE.

Start 2000

In 2000 is de eerste Brede school van start gegaan in de wijk Korte Akkeren. In Gouda is de Brede school een samenwerkingsverband tussen gemeente, onderwijs en diverse instellingen met als doel de ontwikkelingskansen van kinderen te vergroten. In dat samenwerkingsverband werken basisscholen van verschillende denominaties (openbaar, christelijk en katholiek), de Stichting Welzijn Gouda, sportverenigingen, culturele en zorginstellingen samen. Tot nu gaat het om een netwerkstructuur en is de Brede school nog geen multifunctioneel gebouw. Nu – in 2006 – draaien er vier brede scholen waarin 20 van de 25 Goudse basisscholen deelnemen. Het uiteindelijk streven is om te komen tot een stedelijke dekking zodat alle basisscholen deelnemen aan een samenwerkingsverband. De gemeente Gouda investeert behoorlijk in de Brede school en besteedt jaarlijks voor de vier brede scholen een bedrag van 709.808 euro, geld dat besteed wordt aan activiteiten voor kinderen en coördinatiekosten (personeel).

Onderzoek naar verzelfstandiging

In september 2004 kreeg ik de opdracht om te onderzoeken welke mogelijke organisatievorm, een vorm waarbij de gemeente participeert vanuit een regierol, voor de Brede school kon bijdragen aan de inhoudelijke en kwalitatieve verbetering en de verhoging van de efficiency. Een volgende slag in efficiëntie van de Brede school maakten de betrokkenen vervolgens op de volgende punten:

- *Versterking van de rol van de coördinatieteams.* De Brede school was georganiseerd als een project, waarbij de gemeente als projectleider de coördinatoren Brede school direct aanstuurde.
- *Efficiëntere inzet van middelen en verbetering van de financiële slagvaardigheid.* De manier waarop de financiële stromen liepen binnen de Brede school was niet efficiënt. Omdat de coördinatieteams geen rechtspersoon waren, waren ze niet gemachtigd om zelf met aanbieders van activiteiten afspraken te maken. Hierdoor ontstond een bureaucratische administratieve rompslomp omdat de gemeente alle formele afspraken door middel van beschikkingen moest vastleggen.
- *De rol van de gemeente werd beperkt tot subsidiegever met een regierol.* Op dit punt wil ik verder ingaan: eerst wat algemener om het Goudse kader weer te geven en later wat meer toegespitst op het proces van verzelfstandiging van de Brede school.

Gouda: regie

De gemeente Gouda reorganiseert al een aantal jaar met als doel in 2008 een slagvaardig en efficiënt ambtelijk apparaat te krijgen, OptimaForma genoemd. Een van de zaken die anders kunnen, is dat de gemeente zo min mogelijk uitvoerende taken zelf uitvoert, maar deze overlaat aan instellingen en organisaties uit het maatschappelijke veld. Dat vraagt om een andere rol-

vatting waarbij het gaat om de effectiviteit en het waarmaken van de ambities, geconcentreerd op de kerntaken.

Binnen deze doelen, die de gemeente met die regierol nastreeft, kun je vier groepen instrumenten onderscheiden. Ik zal de instrumenten toelichten aan de hand van de situatie voor de Brede school.

- *Inzet van middelen*

Dit is de meest bekende vorm van sturing van de gemeente, de gebruikelijk budgetcyclus wordt gevolgd waarbij de Brede school jaarlijks structurele subsidie krijgt van meer dan 700.000 euro. Bij het verstrekken van de subsidie worden uiteraard afspraken gemaakt over de besteding van de middelen en jaarlijks moet verantwoording worden afgelegd.

- *Sturen op informatie en resultaten*

Voor het goed functioneren van een netwerkorganisatie is afstemming en informatieoverdracht essentieel. Daar worden in de beschikking jaarlijks (en mogelijk later eens in de vier jaar) afspraken gemaakt over gewenste resultaten op een aantal vooraf vastgestelde thema's waarbij vraaggerichtheid en maatwerk leidend is. We proberen daarbij zo SMART (Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden) mogelijke afspraken te maken, en zodoende te sturen op meetbare resultaten. Dit proces is nog wel in ontwikkeling. Nu zijn de deelnamecijfers van kinderen aan brede schoolactiviteiten het meest concreet.

- *Regie op richting*

Bij dit instrument wordt de gezamenlijke visie als uitgangspunt genomen. Door gezamenlijk (in een vroegtijdig stadium) met alle samenwerkingspartners de problemen te benoemen, te stimuleren tot visievorming, vervolgens de beleidslijnen uit te dragen en ten slotte het proces te bewaken, stuur je als gemeente en bepaal je de richting.

- *Regie door het organiseren van samenwerking*

Dit is naar mijn mening in het proces tot verzelfstandiging van de Brede school het belangrijkste instrument geweest. Het gaat uit van het feit dat partijen (scholen en instellingen die werken met kinderen) allemaal verantwoordelijk zijn voor een deel van het functioneren van de Brede school. Door de partijen bij elkaar te brengen en het belang tot samenwerking te benadrukken, ontstaat er een meerwaarde. Om een netwerkorganisatie goed te laten functioneren, dient rekening gehouden te worden met de autonome posities, belangen en strategieën van de verschillende partijen.

De gemeente had in eerste instantie zowel een initiërende als een sturende rol. In het proces van verzelfstandiging heeft de gemeente vervolgens de omstandigheden zodanig gecreëerd dat de partners zelfstandig samen verder kunnen en willen. De gemeente heeft daarmee haar positie in een hiërarchische structuur (projectleider) verlaten.

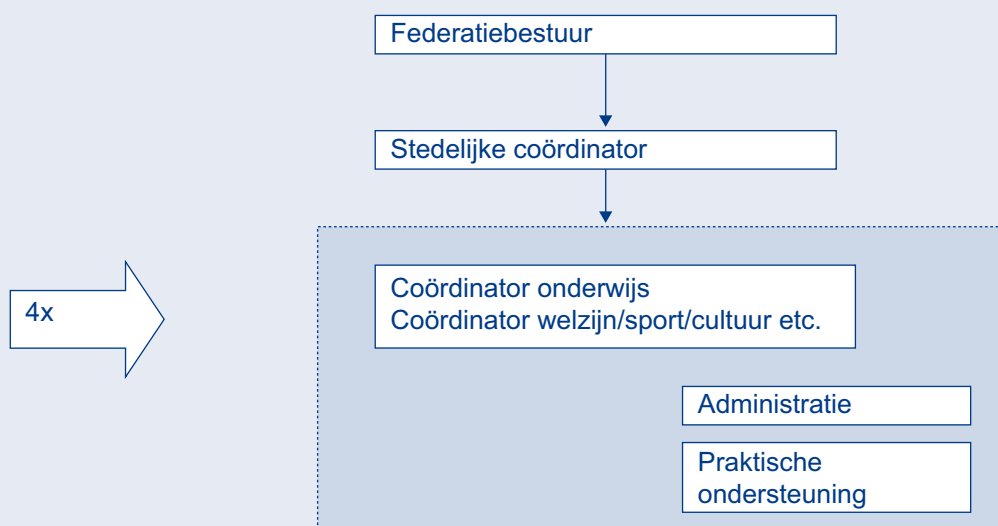
Om echter tot een goede manier van samenwerking te komen zijn er naar mijn idee drie basisvoorwaarden. Er moet vertrouwen zijn tussen de partners en de verschillende schoolbesturen en de Stichting Welzijn Gouda moeten ervan op aan kunnen dat zij met behoud van hun eigen identiteit en kerntaken door samenwerking meerwaarde kunnen bereiken. Daarvoor is het nodig dat er een wederkerigheid in relaties is, het is een kwestie van geven en nemen en het elkaar gunnen van bepaalde zaken. Als laatste moet men met elkaar hetzelfde nastreven, met andere woorden, een gedeelde visie hebben en dus een gezamenlijke zingeving.

Federatie Brede school

Even terug naar de uitkomsten van het onderzoek naar de organisatievorm. In het onderzoek zijn de voor- en nadelen van de verschillende mogelijkheden naast elkaar gelegd. Het bleek dat een federatief samenwerkingsverband (federatie) voor alle partijen de meest wenselijke rechtsvorm was. Een federatie is een overkoepelende vereniging, bestaande uit een aantal verenigingen (of stichtingen) die zich bij elkaar hebben aangesloten door lid te worden van deze federatie; het is dus een vereniging met als leden rechtspersonen. In Gouda hebben de drie schoolbesturen en de SWG een 'federatie Brede school' opgericht; zij hebben voor deze rechtsvorm gekozen omdat daarmee hun zeggenschap, als lid, is gegarandeerd. In de onderstaande figuur is het organisatieplaatje terug te vinden.

Het bestuur van de federatie is een bestuur op hoofdlijnen en zal drie tot vier maal per jaar bij elkaar komen. Alle afspraken zijn formeel vastgelegd in een statuut.

In de organisatiestructuur per Brede school is niets veranderd: de vier coördinatieteams blijven verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken per wijk.

Organisatie Brede school Gouda vanaf 1 januari 2006

Nieuw is de functie van stedelijk coördinator die de coördinatieteams inhoudelijk aanstuurt en die als het ware mijn taken als projectleider heeft overgenomen. De taken van de stedelijk coördinator en de verhoudingen ten opzichte van het bestuur zijn vastgelegd in een managementstatuut. Om deze functie mogelijk te maken, zijn ambtelijk uren omgezet in een subsidie aan de federatie. De federatie heeft zelf geen personeel in dienst, zij worden gedetacheerd vanuit de deelnemende partijen.

Regie in de praktijk

Zoals ik al aan aangaf, is de regie rol in Gouda nog in ontwikkeling en dat geldt ook voor mij als beleidsambtenaar. Want de theorie is mooi en geduldig maar de praktijk blijkt toch vaak weerbarstiger. Daarom hierbij een aantal persoonlijke tips naar aanleiding van het doorlopen proces:

- **Regie vindt vooraf plaats**
Tijdens het onderzoek naar een organisatievorm Brede school bleek toch vooral dat 'regie door organiseren van samenwerking' van groot belang is. Door de relevante partijen bij elkaar te brengen en te investeren in de onderlinge relaties en gezamenlijke uitgangspunten, is het proces van onder af vorm gegeven en niet door gemeente opgelegd. Het is daarom belangrijk om te investeren in de kwaliteit van de samenwerking. Stop daar tijd in. En stop vooral tijd in het begin van het proces; besluitvorming is belangrijk, maar als daarna nog overeenstemming moet worden gezocht en samenwerking moet worden aangegaan, ben je langer bezig en moet je je afvragen of een besluit niet een keurslijf wordt. Geef de partijen de kans zelf inbreng te geven en investeer in dat proces, dat vertaalt zich terug in een snellere implementatie. Ook de uiteindelijke besluitvorming loopt dan veel soepeler en sneller. Daarbij is een visie tussen de samenwerkingspartners (de schoolbesturen en de SWG) van essentieel belang. Gelukkig was die visie er al en lag die vast in een convenant per Brede school.
- **Koers bepalen – Loslaten – Bewaken**
De nieuwe rol van de gemeente heeft tot gevolg dat de onderlinge verhoudingen veranderen. Na een lange tijd projectleider te zijn geweest en dus bij alle ontwikkelingen en details betrokken te zijn geweest, is de nieuwe manier van werken nog wennen. Het is belangrijk om samen met de federatie de koers te bepalen. Spreek met elkaar af – op hoofdlijnen – wat er rondom bepaalde thema's moet gebeuren. Hoe de federatie dat doet is aan hen, laat dat verder aan hen over, doe een stapje terug en laat het los. Uiteraard blijft het wel belangrijk om te bewaken – tussentijds en aan het einde van het jaar – of de afgesproken koers nog de goede kant op gaat. Er moet namelijk ruimte blijven voor nieuwe ontwikkelingen: de nieuwe organisatievorm moet uiteraard geen belemmering gaan vormen om flexibel op nieuwe ontwikkelingen in te kunnen spelen. Daar valt of staat de Brede school naar mijn mening mee. Daarom is het nodig dat de gemeente blijft investeren in goede verhoudingen om ook in de nieuwe situatie op basis van gelijkwaardigheid samen te werken aan een optimaal eindresultaat.

Aangezien de federatie pas in januari 2006 van start is gegaan, zitten we nog volop in een leerproces en is alles nog nieuw. Maar naar het zich nu laat aanzien, gaat de federatie haar zelfstandige rol waarmaken. Ik heb er in ieder geval alle vertrouwen in.

Voorbeeld 2 Organisatiestructuur Stichting Federatie Brede school Gouda e.o.

Per 1 januari 2006 hebben drie schoolbesturen (Regionaal Katholiek Schoolbestuur Gouda, PCPO De Vierwindstreken, Stichting Openbaar Onderwijs BGRW) en de Stichting Welzijn Gouda een nieuwe zelfstandige organisatie opgericht. Samen vormen zij het bestuur van de Stichting Federatie Brede school Gouda e.o.

Andere schoolbesturen en/of stedelijk georganiseerde partijen op het gebied van sport, cultuur en zorg kunnen mogelijk in de toekomst ook een plaats krijgen in het federatiebestuur.

Organisatie Brede school

De federatie wordt geleid door het bestuur. Er is gekozen voor bestuur op hoofdlijnen. De dagelijkse leiding is in handen van de stedelijk coördinator.

De taken en verantwoordelijkheden van het bestuur en de stedelijk coördinator zijn vastgelegd in een managementstatuut.

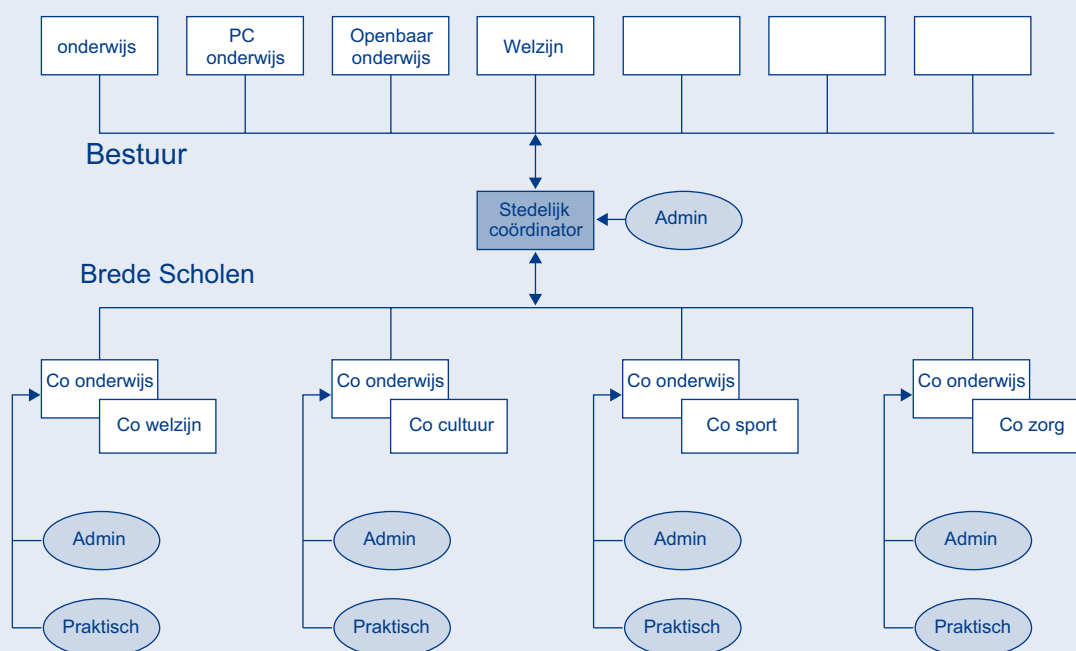
De stedelijk coördinator heeft administratieve ondersteuning.

De coördinatie in de wijken is in handen van een coördinatieteam, bestaande uit een vertegenwoordiger vanuit het onderwijs en een vertegenwoordiger vanuit de instellingen. Het coördinatieteam is verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken in de wijk. Het coördinatieteam heeft administratieve ondersteuning. Aan het team is een praktisch medewerker toegevoegd. Taakbeschrijvingen van de diverse functionarissen zijn toegevoegd in de bijlagen van dit document.

Alle functionarissen zijn via een detacheringovereenkomst gedetacheerd bij de federatie.

Organigram

Een schematische weergave van de organisatie van de Stg. Federatie Brede school Gouda e.o.

Bron: Breed uitgemeten; Stichting Federatie Brede school Gouda e.o.

Federatie Brede school Gouda

Taakverdeling

1. Het bestuur oefent al de hem bij of krachtens wettelijk voorschrift, statuten of reglementen verleende taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden uit.
2. Ten behoeve van de uitvoering van de bestuurlijke taak, wordt door het bestuur een stedelijk coördinator benoemd die voldoet aan het door het bestuur vastgestelde functieprofiel.
3. De stedelijk coördinator oefent namens en onder de verantwoordelijkheid van het bestuur de nader omschreven taken en bevoegdheden uit, en is tevens ambtelijk secretaris van het bestuur. (Zie bijlage 1 en 2)

4. Het bestuur kan schriftelijk en gemotiveerd de mandatering van taken en/of bevoegdheden en/of verantwoordelijkheden te allen tijde ongedaan maken.

Bestuur

Het bestuur stelt ten behoeve van de federatie een meerjaren federatieplan vast en is daarvoor verantwoordelijk.

1. Het meerjaren federatieplan omvat uitspraken betreffende de volgende terreinen: visie, doelen, organisatie, personeel, verantwoordelijkheden, financiën, communicatie, enz.
2. Het bestuur maakt met de stedelijk coördinator afspraken over het opstellen en de uitvoering van het meerjaren federatieplan.
3. Het bestuur volgt de uitvoering van het beleid en toetst die aan het federatieplan.
4. Het bestuur stelt ten behoeve van de federatie jaarlijks een begroting, een jaarverslag en een financieel jaarverslag vast en is daarvoor verantwoordelijk.
5. Het bestuur maakt met de stedelijk coördinator afspraken over het opstellen van een begroting, een jaarverslag en een financieel jaarverslag.
6. Bestuur en gemeente maken zonodig nadere afspraken over wijze, inhoud en frequentie van de verslaglegging en het opstellen van de begroting en leggen deze afspraken schriftelijk vast.
7. Het bestuur voert jaarlijks coachings- en begeleidingsgesprekken met de stedelijk coördinator m.b.t. zijn functioneren binnen de federatie. Als het gesprek daartoe aanleiding geeft, kunnen de verslagen van de gesprekken ter beschikking gesteld worden aan de werkgever.
8. Benoeming, ontslag en het treffen van orde- en disciplinaire maatregelen met betrekking tot het personeel zijn voorbehouden aan de werkgever. (Zie detacheringsovereenkomst)
9. Het bestuur stelt een heldere taakomschrijving van de diverse functies binnen de Brede school vast.
10. Het bestuur onderhoudt externe contacten over de Brede school op bestuurlijk niveau.
11. Het bestuur overlegt met het gemeentebestuur over subsidie.
12. Het bestuur is belast met de verwezenlijking van hetgeen in de statuten van de federatie en het meerjaren federatieplan is verwoord en legt hierover verantwoording af aan de gemeente.

Stedelijk coördinator

De stedelijk coördinator is onder verantwoordelijkheid van het bestuur belast met de verwezenlijking van hetgeen in de statuten van de federatie en het meerjaren federatieplan is verwoord.

1. De stedelijk coördinator ziet toe op de naleving van wettelijke bepalingen, de juiste toepassing van vastgestelde procedures en het nakomen van gemaakte afspraken.
2. De stedelijk coördinator is verantwoordelijk voor het opstellen van het meerjaren federatieplan. Tevens is hij verantwoordelijk voor het, na vaststelling van het federatieplan door het bestuur, uitvoeren daarvan.
3. In overeenstemming met de daarover gemaakte, schriftelijk neergelegde afspraken vertegenwoordigt de stedelijk coördinator het bestuur in externe overleggen.

Voorbeeld 3 Taken en verantwoordelijkheden

In Gorinchem heeft men de taken en verantwoordelijkheden van organisaties en functionarissen als volgt omschreven.

Gemeente:

1. Regie.
2. Vaststellen financiële kaders (na advisering door OOGO, Op Overeenstemming Gericht Overleg).
3. Ambtelijke ondersteuning vanuit de afdeling welzijn, educatie en zorg aan de stuurgroep.

Stuurgroep:

1. Bestuurlijke vertegenwoordigers, dan wel directieleden van de ondertekenaars van de samenwerkingsovereenkomst.
2. Vaststellen beleidskaders.
3. Verantwoordelijk voor het ontwikkelingsproces
4. Getrapte verantwoordelijkheid vanuit de gemeente (via advies uit het OOGO in de gemeenteraad).
5. Vaststellen activiteitenplannen.

Plangroep:

1. Vertegenwoordigers op directie- c.q. middenkaderniveau van alle partijen.
2. Draagt zorg voor de inhoudelijke vormgeving en ontwikkeling van de Brede school.
3. Draagt zorg voor de organisatorische ontwikkeling van de Brede school.
4. Verantwoordelijk voor de totstandkoming van activiteitenplannen.
5. Verantwoordelijk voor een jaarlijkse evaluatie van de activiteiten.
6. Kan voor de ontwikkeling van verschillende domeinen aparte werkgroepen instellen.

Coördinator:

1. Leiding geven aan de plangroep.
2. Als leidinggevende van de plangroep adviserend lid van de stuurgroep.
3. Organisatie, ontwikkeling en afstemming van de uitvoering van de verschillende domeinen in het algemeen (een en ander in overleg met de verschillende domeintrekkers).
4. Werken aan het tot stand komen van deelplannen en/of programma's mede naar aanleiding van inventarisatie van behoeften, in samenwerking met de beleidsmedewerkers van de gemeente en betrokken organisaties (met aandacht voor verbindingen tussen de verschillende beleidsterreinen).
5. Het leggen van verbanden tussen de geconstateerde/aangegeven onderwijs- en ontwikkelingsproblematieken en de uit te voeren activiteiten.
6. De voortgang bewaken in het algemeen, maar ook in het bijzonder naar de andere wijken in Gorinchem.
7. (Mede)bewaken van de inzet van reguliere activiteiten in het geheel van Brede school activiteiten.
8. Zorg dragen voor communicatie met alle relevante partijen.

Bron: beleidsplan Brede school Gorinchem maart 2003

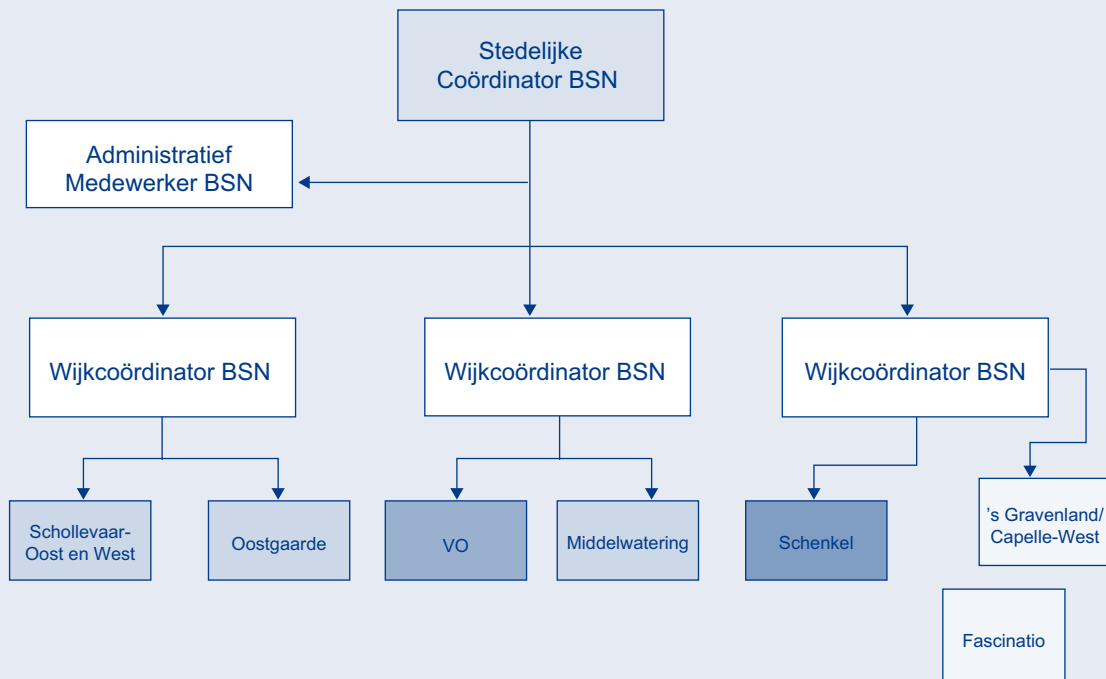
Voorbeeld 4 Organisatiestructuur Capelle aan den IJssel

Brede school Netwerken Capelle aan den IJssel

Een Brede School Netwerk (BSN) is een samenwerkingsverband tussen verschillende organisaties in de wijk, zoals scholen, bibliotheek, jongerenwerk, kunst- en cultuurorganisaties, sportverenigingen en zorginstellingen. Het BSN werkt aan het verbeteren van de ontwikkelingskansen van kinderen, het verbeteren van het activiteitenaanbod en opvang en het verbeteren van de sociale cohesie en veiligheid. De wijk en de behoeften van wijkbewoners staan hierbij centraal.

Een BSN moet zorgen voor meer afstemming en samenwerking tussen organisaties. Door samen te werken kan (nog) meer bereikt worden. Bijvoorbeeld door samen activiteiten op te zetten, maar ook door elkaars ruimten te gebruiken. Een bekend en bij de ontwikkeling van Brede school netwerken veel gebruikt gezegde is : *It takes a whole village to raise a child* (Er is een heel dorp voor nodig om een kind te laten opgroeien). Hiermee wordt treffend weergegeven dat meerdere mensen en organisaties een rol spelen in de ontwikkeling van een kind en niet alleen ouders en de school.

In de gemeente Capelle aan den IJssel zijn 7 Brede school Netwerken. Elke netwerk heeft een eigen budget om activiteiten te ontwikkelen/organiseren. Elk netwerk maakt een jaarplan en begroting waarin wordt aangegeven aan welke doelen gewerkt wordt en op welke soort activiteiten (cultuur,sport ouderbetrokkenheid enzovoort) wordt ingezet.

Bron: Concepthandleiding Brede school Netwerken Capelle aan den IJssel, 2007

Voorbeeld 5 Projectleider Brede school

Voor de ontwikkeling van Brede scholen in de gemeente zal een stedelijk projectleider Brede school worden aangesteld. De projectleider staat centraal in de projectorganisatie, heeft een voortrekkersrol en zorgt voor een duidelijke en zichtbare aansturing van het proces. De projectleider zal zowel het stedelijk proces als de ontwikkeling op wijkniveau voor zijn/haar rekening nemen. Profiel, taken en positionering van de stedelijk projectleider worden hierna nader gespecificeerd.

Profielbeschets

- Beschikt over uitstekende communicatieve vaardigheden;
- Heeft het vertrouwen van de betrokken partijen;
- Is in staat als onafhankelijke partij de belangen van alle deelnemende organisaties te behartigen;
- Beschikt over goede leidinggevende en organisatorische capaciteiten;
- Kan zowel praktisch handelen als beleidsmatig optreden;
- Kan zelfstandig opereren en is besluitvaardig;
- Is enthousiasmerend, initiatiefrijk en resultaatgericht;
- Is bekend met het concept Brede school;
- Minimaal HBO-niveau in relevante studierichting.

Taakomschrijving

- In opdracht van de projectgroep leiden en coördineren van de ontwikkeling van Brede scholen in de gemeente;
- Nauwe samenwerking met de coördinerend beleidsambtenaar Brede school;
- Overleg en afstemming met de betrokken afdelingen/sectoren binnen de gemeente;
- Communicatie is een kerntaak:
- De projectleider is de voortrekker van het proces en in die rol aanspreekbaar voor de betrokken organisaties, ambtenaren, ouders en bewonersorganisaties;
- De projectleider geeft voorlichting en presentaties en verzorgt bijvoorbeeld nieuwsbrieven over de Brede school;
- Bevorderen van de samenwerking tussen de betrokken organisaties;
- Voorzitterschap van de Brede school werkgroepen in de wijken;
- Ontwikkelen van het activiteitenprogramma en opstellen werkplannen;
- Zorg dragen voor deskundigheidsbevordering;
- Coördineren van de uitvoering van activiteiten (afspraken maken, ruimtes regelen, etc) en afstemming met gebruikersoverleg over beheer;
- Verantwoording van de besteding van middelen;
- Coördineren van monitoring en evaluatie-activiteiten.

Bron: "Handboek Brede school"/ 2004 Oberon & Sardes,

Voorbeeld 6 Functiebeschrijving coördinator naschoolse activiteiten (Alphen aan den Rijn)

1. Programmeren naschoolse activiteiten
 - Werven van vakdocenten;
 - Contracten afsluiten of op een andere wijze afspraken maken met vakdocenten;
 - Zoeken van geschikte locaties;
 - Organiseren van kinderparticipatie;
 - Plannen van de activiteiten in een aantal periodes in het schooljaar;
 - Werven van kinderen;
 - Inschrijving organiseren en kinderen plaatsen;
 - Bewaking van het budget.

2. Waarborgen van de kwaliteit
 - Regelmatig bezoeken van de activiteiten;
 - Contacten onderhouden met vakdocenten en met voorzieningen in de wijk;
 - Oplossen van problemen tussen kinderen en vakdocenten of vakdocenten en scholen;
 - Toezien op invulling van de speerpunten die de stuurgroep aan de naschoolse activiteiten meegeeft;
 - Twee keer per jaar een bijeenkomst organiseren voor vakdocenten;
 - Evalueren van de activiteiten;
 - Signaleren van behoeften in de wijk (ouders, leerlingen, instellingen)
 - Bewaken van de samenhang tussen de activiteiten, zowel organisatorisch als inhoudelijk
 - Het zorgdragen voor tevredenheidsmetingen (ouders, kinderen)
 - Onderhouden van contact met de andere activiteitencoördinator en afstemmen van activiteiten.

3. PR
 - Programmaboekje maken;
 - Website bijhouden en beheren;
 - Bijdrage leveren in voorlichting en informatie over activiteiten;
 - Zo nodig informatie leveren aan andere informatiekanalen zoals bijvoorbeeld de wijkkrant.

4. Functioneren in Brede schoolverband
 - Contact onderhouden met de scholen;
 - Deelnemen aan vergaderingen van het coördinatieteam;
 - Deelnemen aan overleg van uitvoerders Brede schoolactiviteiten;
 - Deelnemen aan andere noodzakelijke overleggen;
 - Meedenken over het realiseren van de Brede schooldoelen binnen de naschoolse activiteiten

Voor de uitvoering van bovenstaande werkzaamheden heeft de coördinator naschoolse activiteiten het volgende profiel:

- Organisatietalent;
- Pedagogische kennis en inzicht in de ontwikkeling van kinderen;
- Ervaring in het begeleiden van vakdocenten;
- Flexibiliteit en improvisatievermogen;
- Creatief talent;
- Goede communicatieve eigenschappen;
- Goed kunnen samenwerken;
- Respectvolle houding ten opzichte van mensen uit verschillende culturen;
- Probleemoplossend vermogen;
- Analytisch vermogen;
- Mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheden;
- Vakinhoudelijke kennis.

Voorbeeld 7 Multifunctionele accommodaties in Barendrecht

In Barendrecht, in de wijk Carnisselande, zijn in 2007 vijf Brede scholen gehuisvest in multifunctionele accommodaties, te weten Waterpoort, Meerwedepoort, Vrijheidspoort, Riederpoort en Vrijenburgpoort. Van deze vijf zijn er drie met een sporthal in het gebouw. Elk gebouw is anders. Het gebouw van Brede school Waterpoort is het grootst en biedt huisvesting aan een school, kinderdagverblijf, een ontmoetingsruimte, aparte ruimtes voor activiteiten en een 3-delige sporthal. Dit gebouw is, zes dagen per week de hele dag geopend tot 23.00 uur 's avonds.

Omdat elke accommodatie anders is, heeft elke accommodatie een eigen constructie voor het beheer van het gebouw. Het beheer van de gebouwen wordt gefinancierd door de gemeente en aangestuurd door de Afdeling Sport van de gemeente. In Waterpoort werkt een locatiemanager welke de dagelijkse gang van zaken in twee MFA's, met sporthal, regelt. In een derde MFA met sporthal (Vrijenburgpoort) is het beheer ondergebracht bij de sportvereniging die hoofdgebruiker is van de sporthal. De overige MFA's beschikken niet over beheer.

Een aandachtspunt voor de Brede school in Barendrecht als het gaat om het onderhoud van de gebouwen, is dat er in het onderhoudsplan van de schoolgebouwen van de gemeente veelal geen rekening wordt gehouden met het feit dat scholen vaak zeer intensief gebruikt worden. Er wordt binnen de gebruikersovereenkomsten wel kosten in rekening gebracht voor o.a. de schoonmaak en het energiegebruik maar de slijtage aan het schoolgebouw wordt hierin niet meegenomen.

De exploitatie van de gebouwen is ook niet voor alle locaties hetzelfde. De gebouwen Waterpoort, Vrijheidspoort en Meerwedepoort worden door de gemeente geëxploiteerd terwijl de andere Brede Scholen door de Stichting Gebouwen Beheer worden geëxploiteerd. Dat is in de loop der tijd zo ontstaan en maakt het noodzakelijk om met zowel de gemeente als de beheersstichting goede afspraken te maken.

In Barendrecht vindt in 2007 een SWOT-analyse plaats van de Brede school. Naar aanleiding daarvan zullen de bestaande visie- en beleidsdocumenten worden herzien. Ook documenten waarin samenwerkingsafspraken tussen de Brede school-partners zijn vastgelegd en het document over beheer en exploitatie van de gebouwen zullen eind 2007 beschikbaar komen. Geïnteresseerden kunnen daarvoor contact opnemen met de Coördinator Brede school Barendrecht.

Voorbeeld 8 Gebruiksovereenkomst Brede school Barendrecht**Overeenkomst voor uitvoerig gebruik van ruimte en onderdelen in het kader van Brede school**

Getekend retourneren voor :
 Opgemaakt te Barendrecht d.d :
 Nummer :
 Organisatie :
 Naam contractant :
 Adres organisatie :
 Postcode/plaats :
 Telefoon :

Hierbij bevestigen wij de met u gemaakte afspraak rondom het gebruik van de navolgende ruimte(n) op de te vermelden tijd(en).

Voor u gereserveerde ruimte :
 Adres :
 Plaats :
 Ruimte beschikbaar van : tot:
 Uw activiteit :
 Datum :
 Overige data :
 Alsmede :
 Aanvangstijd :
 Aantal keren in gebruik :
 Prijs van de ruimte :
 Betaling kosten a) door de gebruiker
 b) door project Brede school
 c) door gemeente
 d) door derden
 Totale kosten :

Bovenvermelde prijzen zijn onder voorbehoud van eventuele tussentijdse prijsverhogingen, zoals die in onze tarieven kunnen worden vastgesteld. De ten tijde van het gebruik geldende prijzen zullen worden berekend. Tenzij schriftelijk anders is overeengekomen, gelden de gebruikersvoorwaarden zoals die vastgesteld zijn.

Wij verzoeken u dit formulier getekend te retourneren binnen twintig dagen na dagtekening van dit contract. Tevens dient u binnen twintig dagen een bedrag als borgstelling op onze rekening te storten. De borg zal verrekend worden met uw verschuldigde prijs.

Indien op die dag het door u getekende exemplaar en uw betaling niet in ons bezit zijn, hebben wij het recht de bovenvermelde ruimte(n) in de daarbij vermelde gebruikersperiode(n) aan derden ter beschikking te stellen, onverminderd de rechten op vergoeding van geleden schade. Indien op het moment waarop bovengenoemde ruimte(n) door u in gebruik worden genomen, het getekende exemplaar nog niet door u geretourneerd is, is de verhuurder gerechtigd u de toegang, c.q. het gebruik te ontzeggen.

Bijgevoegde gebruiksvoorwaarden, criteria Brede school-activiteit en huisregels maken deel uit van dit contract.

Voor contractant:

Voor de gebruikgever:

d.d.

d.d.

Gebruikersvoorwaarden

1. De gebruiker zal de door hem gebruikte zaalruimte(n) niet geheel of ten dele aan derden in gebruik geven op welke wijze dan ook, al dan niet tegen betaling, zonder daartoe gemachtigd te zijn door de beheersmanager, hierna te noemen: verhuurder.
2. Bij verhuringen zijn steeds inbegrepen, tenzij nadrukkelijk anders en schriftelijk overeengekomen, de kosten van normale verlichting (niet zijnde toneelverlichting), verwarming en schoonhouden van de te gebruiken ruimte(n). Bij toegestane overschrijding van de gebruikperiode volgt ten laste van de gebruiker een nacalculatie, waarbij ieder aangebroken uur als vol uur zal worden aangemerkt. Voor zover niet anders is bepaald, dient betaling zonder korting of compensatie te geschieden uiterlijk binnen 14 (veertien) dagen na ontvangst van de door de verhuurder gezonden factuur.
3. Wenst de gebruiker tijdens of ten behoeve van de door hem te organiseren activiteit gebruik te maken van andere (zaal)ruimte(n), installaties en dienstverleningen dan overeengekomen, dan zal een nieuwe overeenkomst dienaangaande worden gesloten, welke deel uitmaakt van de eerder gesloten overeenkomst.
4. Indien overeengekomen activiteit geen doorgang vindt, door welke oorzaak dan ook, heeft de verhuurder het recht, met instandhouding van het contract, de ruimte aan derden te verhuren.
5. Technische installaties, eigendom van of onder verantwoordelijkheid van de verhuurder vallend, worden uitsluitend bediend door of onder toezicht van medewerker(s) van de verhuurder, tenzij anders overeengekomen.
6. De gebruiker zal toegang tot de te gebruiken ruimte(n) verlenen aan allen die ten behoeve van het goed functioneren van het gebouw, de installaties of de terreinen daartoe door de verhuurder zijn gemachtigd.
7. De gebruiker zal zorg dragen dat de ruimte(n) overeenkomstig hun bestemming wordt/ worden gebruikt. De gebruiker verbindt zich aan het gebouw en de inventaris, door hem persoonlijk of door de voor zijn activiteit in het gebouw aanwezige personen veroorzaakte schade, onvoorwaardelijk en op eerste aanzegging te voldoen.
8. Het is de gebruiker niet toegestaan te spijkeren en/of te boren in vloeren, plafonds en wanden.
9. Bij aanvang van het gebruik van de ruimte(n) bevindt deze zich in een standaardopstelling. Na afloop van het gebruik dient deze door de gebruiker in deze situatie te worden teruggebracht.
10. Bij aanvang van de activiteit dient de gebruiker zich ervan te vergewissen dat de te gebruiken ruimte(n) en materialen niet defect zijn. Geconstateerde gebreken dienen vooraf gemeld te worden aan de verhuurder.
11. Het is de gebruiker niet toegestaan meubilair uit andere ruimte(n) te nemen zonder daartoe toestemming te hebben verkregen van de verhuurder.
12. Het is de gebruiker niet toegestaan te spijkeren en/of te boren in vloeren, plafonds en wanden.
13. Het is de gebruiker toegestaan goederen op te slaan in de daartoe aangewezen bergruimte(n). Deze ruimte(n) wordt/worden niet afgesloten, behalve als de ruimte(n) als bergruimte(n) zijn gehuurd door de gebruiker.
14. De verhuurder aanvaardt geen aansprakelijkheid voor de goederen van de gebruiker welke zich waar dan ook in het gebouw bevinden. Na het gebruik van zaalruimte(n) dienen de goederen onverwijld verwijderd te worden. De verhuurder belast zich niet met de verzekering, bewaking of welke andere zorg dan ook voor de goederen van de gebruiker.
15. De gebruiker vrijwaart de verhuurder tegen alle aanspraken op schadevergoeding van persoonlijke en/of materiële aard voortvloeiende uit de activiteit.
16. De gebruiker ziet toe op een, geen overlast veroorzakend gebruik van de gemeenschappelijke ruimte(n) van het gebouw en de parkeerplaatsen.
17. Alle voor de organisatie van de activiteit vereiste officiële goedkeuringen en/of vergunningen dienen door de gebruiker te worden aangevraagd en voor aanvang van de activiteit te kunnen worden aangetoond.
18. Auteursrechten, advertentiekosten, BUMA-rechten, reclamekosten en alle andere op het evenement drukkende kosten, zoals daar kunnen zijn EHBO, brandwacht en extra personeelskosten, tenzij schriftelijk anders overeengekomen, komen voor rekening van de gebruiker.
19. De gebruiker dient zich te houden aan de aanwijzingen gegeven door directie, politie en brandweer teneinde de veiligheid van de bezoekers te waarborgen. Zo dienen nooduitgangen altijd bereikbaar te zijn en mogen de lichtgevende nooduitgangbordjes nimmer uitgeschakeld of afgedekt worden.

20. De verhuurder is gerechtigd toezicht te houden op de aard en de uitvoering van de activiteit en is gerechtigd de activiteit te verbieden respectievelijk te doen staken als deze in strijd is met de goede zeden en/of een gevaar inhoudt voor de veiligheid van de bezoekers, dan wel onmiskenbaar in strijd is met het belang van de Brede school.
21. Reclame voor de activiteit kan op door de verhuurder aan te wijzen plaatsen geschieden.
22. De gebruiker handelt niet in strijd met de bijgevoegde Waterpoort huisregels.
23. De gebruiker onderschrijft de criteria Brede school-activiteit.

Speciale voorwaarden gebruik sporthal

24. De gebruiker wijst een of meerdere zaalwachten aan voor handhaving van orde en netheid in de sporthal en de daar aanwezige inventaris. Deze zaalwacht(en) dient/dienen zich aan te melden bij de dienstdoende beheerder.
25. Het omkleden mag alleen plaatsvinden in de daarvoor aangewezen kleedkamers; deze kleedkamers mogen van 10 minuten voor tot 15 minuten na de beschikbare gestelde tijd gebruikt worden.
26. Het gebruik van de tribune dient in overleg te gebeuren met de locatiemanager. Indien de tribune gebruikt wordt dienen er twee zaalwachten aanwezig te zijn.
27. Het betreden van de sportzaal is alleen toegestaan met sportschoeisel, dat geen strepen nalaat op de sportvloer.
28. Roken in de sporthal is niet toegestaan.

Aldus vastgesteld door de beheerder Brede school Waterpoort d.d. _____

Huisregels voor bezoekers van de ruimtes in Waterpoort

1. Bezoekers van de Waterpoort respecteren elkaar.
2. Discriminatie, pesten en agressief gedrag passen niet binnen onze gezamenlijke omgang.
3. Alcohol wordt geschonken na 17.00 uur en alleen in het jongerencentrum en ontmoetingsruimte.
4. In de Waterpoort wordt gebruik en handel in drugs niet toegestaan.
5. Roken mag in de daarvoor aangewezen ruimten (jongerencentrum en de helft van de ontmoetingsruimte).
6. Het is niet toegestaan meegebrachte consumpties te nuttigen.
7. De ruimte wordt ordelijk achtergelaten in de staat waarin ze bij begin van de activiteit is aangetroffen.
8. Bezoekers hebben respect voor het gebouw (trap niet tegen deuren, sta niet op stoelen, deponeer afval in de daarvoor bestemde bakken).
9. Bezit van wapens is niet toegestaan.
10. De beheerder zal bij diefstal of vernieling ten alle tijden aangifte doen.
11. De medewerkers van Waterpoort hebben de opdracht bezoekers die zich niet aan bovengestelde regels houden aan te spreken.
12. Klachten kunnen worden gemeld bij de beheerder.

Voorbeeld 9 Beleidsregel Budgetsubsidie Brede School Vlaardingen

Hoofdstuk 1 Algemene bepalingen

Artikel 1.1 Begripsomschrijvingen

In deze beleidsregel wordt onder budgetsubsidie Brede school Vlaardingen verstaan: een subsidie waarbij de gemeente de activiteiten die met de subsidie worden verricht inhoudelijk stuurt op prestaties en resultaat.

Artikel 1.2 De aanvrager

De budgetsubsidie kan slechts worden aangevraagd door een Bevoegd gezag van het basisonderwijs in Vlaardingen.

Artikel 1.3 Subsidieplafond

- a. Burgemeester en wethouders stellen een subsidieplafond vast. Voor 2004 tot en met 2007 is dit subsidieplafond € 160.000,-- per jaar.
- b. Burgemeester en wethouders verzamelen de in de aanvraagperiode binnengekomen subsidieverzoeken. Deze worden onderling met elkaar vergeleken teneinde de plannen, naast de toetsing aan de criteria uit deze beleidsregel, ook in relatie tot elkaar te kunnen beoordelen.
- c. Burgemeester en wethouders berekenen het totale bedrag waarop de aanvragers aanspraak kunnen maken. Indien dit bedrag het subsidieplafond overschrijdt, worden de subsidieaanvragen gehonoreerd die het meest bijdragen aan de doelstellingen van het Brede school beleid, zodat het subsidieplafond niet wordt overschreden.
- d. De hoogte van de budgetsubsidie is per Brede school voor het eerste jaar maximaal € 50.000,--, voor het tweede jaar 70 % van het in het eerste jaar toegekende bedrag (maximaal € 35.000,--) en voor het derde jaar en de daarop volgende jaren maximaal € 20.000,-. Het budget wordt beschikbaar gesteld voor coördinatie van de Brede school activiteiten en het (tijdelijk) financieren van activiteiten.

Artikel 1.4 Weigeringsgronden

- a. De subsidieverstrekking kan in aanvulling op de in artikel 1.6 van de Algemene subsidieverordening Vlaardingen 2003 genoemde gevallen geweigerd worden indien de te subsidiëren activiteit niet in Vlaardingen plaatsvindt.
- b. Alleen subsidieverzoeken die voldoen aan de voorwaarden en criteria vermeld in deze regeling komen in aanmerking voor een budgetsubsidie.

Hoofdstuk 2 De subsidieverlening

Artikel 2.1 De subsidieaanvraag

- a. Subsidieverzoeken kunnen worden ingediend tussen 1 februari en 1 maart voorafgaand aan het schooljaar waarop de subsidie betrekking heeft.
- b. De aanvragen moeten schriftelijk worden ingediend bij de gemeente Vlaardingen, afdeling Onderwijs en Cultuur, Postbus 1006, 3130 EG Vlaardingen.
- c. De aanvragen moeten in ieder geval bevatten:
 - i. Probleemanalyse
 - ii. Een beschrijving van het na te streven resultaat (kwalitatief en/of kwantitatief)
 - iii. Gemotiveerde keuze voor oplossingsrichtingen inclusief prioritering
 - iv. Beoogde samenwerkingspartners
 - v. Een begroting van de kosten m.b.t. de uitgaven
 - vi. Financiële bijdrage samenwerkingspartners (cofinanciering)
 - vii. Financiële bijdrage eigen schoolgebonden middelen
 - viii. Taakverdeling

Artikel 2.2 De procedure

- a. Subsidieverzoeken die binnen de in artikel 2.1. genoemde periode zijn ontvangen, worden op hun volledigheid getoetst. Bij onvolledigheid van de aanvraag wordt de aanvrager in de gelegenheid gesteld om binnen twee weken het verzoek aan te vullen. Als binnen genoemde termijn het verzoek niet compleet is, wordt het verzoek buiten behandeling gelaten.
- b. Indien noodzakelijk voor de beoordeling van het subsidieverzoek, kan de verzoeker worden verzocht de aanvraag mondeling toe te lichten.
- c. Indien noodzakelijk voor de beoordeling van het subsidieverzoek, kan het subsidieverzoek aan één of meerdere externe deskundigen worden voorgelegd.
- d. Binnengekomen subsidieverzoeken buiten de in artikel 2.1 genoemde perioden worden buiten behandeling gelaten. (Voor schooljaar 2004-2005 wordt een overgangsregeling getroffen).
- e. Gedurende de eerste twee jaar dient de aanvrager in januari en mei een kort inhoudelijk verslag in te dienen. Dit verslag omvat een kort overzicht van het verloop van de activiteiten.
- f. Jaarlijks dient een inhoudelijk en financieel verslag te worden ingediend. Het verslag bevat in ieder geval:
 - i. een beschrijving van het verloop van de activiteiten,
 - ii. een indicatie van de mate waarin de doelstelling is bereikt:
 - welke samenwerkingsverbanden zijn als blijvend te beschouwen,
 - welke activiteiten zijn succesvol en worden in het vervolg door de uitvoerende organisatie uit hun eigen reguliere budget betaald,
 - iii. een overzicht van de uitgaven en de inkomsten.

Artikel 2.3 Criteria voor subsidieverlening

Het te subsidiëren Brede school project dient:

1. zich te richten op de samenwerking tussen mensen en organisaties die zich bezig houden met de opleiding, opvoeding, en ontwikkeling van kinderen zoals kinderopvang, peuterspeelzalen, welzijnsinstellingen en zorgpartners;
2. vooral activiteiten te ontwikkelen die zich richten op de veiligheid, de leefbaarheid en sociale cohesie in de buurt;
3. plaats te vinden in een GOA-school;
4. plaats te vinden in een herstructureringsgebied;
5. plaats te vinden in een school die bereid is te investeren in en zich wil manifesteren als Brede school.

Hoofdstuk 3 Slotbepalingen**Artikel 3.1 Inwerkingtreding**

Deze beleidsregel treedt in werking op 2004.

Artikel 3.2 Citeertitel

Deze beleidsregel kan worden aangehaald als 'Beleidsregel budgetsubsidies Brede school'

Vastgesteld door burgemeester en wethouders van de gemeente Vlaardingen op2004.

De secretaris, de burgemeester,

HOOFDSTUK 4 FINANCIEN

Voorbeeld 1 Financiering

De brede school in Alphen aan den Rijn bestond in de periode van 2004 tot 2007 uit acht basisscholen en bevatte de volgende onderdelen: naschoolse activiteiten, leesbevordering, schoolmaatschappelijk werk en opvoedingsondersteuning.

De gemeente Alphen aan den Rijn kon in deze periode gebruik maken van een aantal provinciale subsidies, namelijk voor procesbegeleiding, beweegmanagement en leesbevordering.

Omdat beweegmanagement in dezelfde wijken plaatsvond als de brede school startte, zijn beide samengevoegd in één organisatiestructuur. De naschoolse activiteiten bestonden voor de helft uit sportactiviteiten. Sportspectrum en Stichting Welzijn leverden alle twee een coördinator om de naschoolse activiteiten te organiseren en coördineren. Het subsidiebedrag voor beweegmanagement is gebruikt om de coördinator van Sportspectrum te financieren.

De subsidie voor leesbevordering is gebruikt om de bibliotheek projecten te laten uitvoeren op de deelnemende scholen.

Daarnaast stelde de gemeente zelf een bedrag van 150.000,- beschikbaar om de volgende brede schoolactiviteiten te bekostigen: coördinatie van de naschoolse activiteiten door Stichting Welzijn, de culturele en sportactiviteiten, de schoolmaatschappelijk werkers, coördinatie en uitvoering van opvoedingsondersteuning.

Subsidie is eindig. Als deze is gestopt, zullen andere financieringsbronnen moeten worden aangeboord. De gemeente Alphen aan den Rijn heeft ervoor gekozen om zelf de procesbegeleiding op zich te nemen. Als de ontwikkelfase achter de rug is, is dit minder tijdsintensief, zeker als de coördinatie van de verschillende brede schoolonderdelen, zoals de naschoolse activiteiten en opvoedingsondersteuning bij andere instellingen is ondergebracht.

HOOFDSTUK 5 MONITORING EN EVALUATIE

Voorbeeld 1 Deelnameformulier

De Brede school in Pijnacker gebruikt onderstaande formulieren om deelname van kinderen aan activiteiten na schooltijd te registreren.

Blok 1: Januari – juli 2002

Activiteit	Leeftijd	Aantal keren	Aantal kinderen per keer	Totaal contactmomenten	Locatie(s)
Instuif 2 januari *	4-12 jr	1	50	50	NSO Noord, de Poort & Berkenhof
Koken	7+	6	14	84	NSO Noord
Gymnastiek	8+	6	18	108	Gymzaal Goudenregensingel
Afrikaans trommelen	7-9	6	14	84	Berkenhof
Mandala tekenen	8+	5	11	55	NSO Noord
Beelden maken	8+	4	15	60	De Poort
Skeeleren	6+	7	19	133	St. Josephschool
Kinderen zelfstandig op pad*	10+	1	19	19	NSO Noord, de Poort
Muziek	4-5 jr	4	13	52	Berkenhof
Superkids	2-4 jr	10	14	140	Gymzaal Goudenregensingel
Superkids	4-6 jr	10	21	210	Gymzaal Goudenregensingel
Schilderen	8+	4	13	52	NSO Noord
Instuif 5 juni 2002*	4-8 jr	1	36	36	NSO Noord
Skaten (groep 2)	6+	4	15	60	St. Josephschool
Totaal 14		69	272	1143	

Van de 272 kinderen hebben er 25 kinderen (9%) deelgenomen aan twee wekelijkse activiteiten en 6 kinderen (2%) aan drie activiteiten in dit blok (exclusief de eenmalige activiteiten, aangegeven met een *).

Daarnaast kan nog gespecificeerd worden van welke scholen die deel uitmaken van de Brede school de kinderen afkomstig zijn.

Bron: Brede school Pijnacker

Voorbeeld 2 Diverse evaluatieformulieren

Kinderen kunnen zelf een aandeel aan de evaluatie van activiteiten leveren door ze een formulier te laten invullen. U vindt hieronder twee voorbeelden.

Evaluatieformulier kinderen, VSD Zwijndrecht

Mijn naam is:

Ik ben een jongen / meisje

Ik ben ... jaar.

Ik heb meegedaan met:

Ik vond het

- hartstikke leuk
- een beetje leuk
- niet zo leuk
- niets aan

Het leukst van alle keren vond ik:

Bron: Verlengde schooldag Brede school Zwijndrecht

Evaluatieformulier kinderen Buitenschoolse activiteiten Brede school Leidschendam-Voorburg**Vragen aan de kinderen**

Vorig jaar zijn er voor jullie naschoolse activiteiten georganiseerd. Graag willen we weten hoe jullie die gevonden hebben. Wil je daarom deze vragen invullen? Het gaat alleen over de naschoolse activiteiten van het afgelopen schooljaar!

1. Heb je aan naschoolse activiteiten meegedaan?
Zo ja, aan welke?
2. Heb je de naschoolse activiteiten (8 keer) helemaal afgemaakt?
Zo nee, welke heb je niet afgemaakt en waarom niet?
3. Hoe vond je de naschoolse activiteiten?

Cursus	Niets aan	Gaat wel	Hartstikke leuk

4. Zat je voordat je meedeed aan de naschoolse activiteiten al op een club of sportvereniging?
Zo ja, welke?
5. Ben je door naschoolse activiteiten van de Brede school op een club of sportvereniging gegaan?
Zo ja, welke?
6. Komen je ouders kijken als de naschoolse activiteiten worden afgesloten?

Je zou dit formulier nog kunnen aanvullen met de vraag aan welke naschoolse activiteiten ze graag mee willen doen en dan een aantal keuzemogelijkheden geven. Dan doe je meteen al iets aan kinderopparticipatie.

Vragen aan de leerkracht

De Brede school wil graag dat juist de kinderen meedoen aan de naschoolse activiteiten die van huis uit weinig stimulans krijgen om op een club of sportvereniging te gaan . Om een globaal idee te krijgen of deze kinderen meedoen aan de naschoolse activiteiten, stellen we een paar vragen:

1. Hoeveel leerlingen zitten er bij jou in de klas?
2. Hoeveel leerlingen worden van huis uit niet gestimuleerd om op een club of sportvereniging te gaan?
3. Hoeveel leerlingen doen daarvan nu mee aan naschoolse activiteiten van de Brede school?
4. Is dat aantal in de loop van de tijd toegenomen?
5. Weet je waarom de andere leerlingen niet meedoen?
6. Weet je of leerlingen doorstromen naar reguliere clubs en sportverenigingen?
7. Hoor je in de klas iets terug over de cursussen?
Zo ja, wat?
8. Hoor je reacties van ouders op de naschoolse cursussen?
Zo ja, wat?
9. Kan je de voor jou twee belangrijkste doelen van naschoolse activiteiten aankruisen?
 - zinvolle vrijetijdsbesteding
 - versterken sociale vaardigheden
 - verbinding tussen binnen- en buitenschools leren
 - talentenontwikkeling
 - versterken sociale cohesie in de buurt
 - anders, namelijk
10. Vind je dat de naschoolse activiteiten al aan deze doelen beantwoorden?

Voorbeeld 3 Kwaliteitscriteria Hoekse Huis Bergschenhoek

Aanleiding

Met het ontwikkelen van het overdraagbare model Brede school Bergschenhoek is gekeken naar hoe in andere gemeenten de inhoudelijke ontwikkeling van de Brede school aangestuurd wordt. Omdat er in de gemeente Bergschenhoek sprake is van een centrale visie op het Hoekse Huis, dienen de verschillende uitwerkingen van het Hoekse Huis op wijkniveau hieronder te vallen. De vraag is hoe dit bewaakt gaat worden, ook binnen de context van de beschikbare financiële middelen.

“In sommige gemeentes zijn criteria geformuleerd om in aanmerking te komen voor subsidie van een Brede school. Zo garandeert men dat lokale initiatieven onder de paraplu van de gemeentelijke visie vallen, wat een voorwaarde kan zijn voor subsidiëring.

“In de beginjaren werd gesteld dat de Brede school niet bestaat, oftewel dat de Brede school vele verschijningsvormen kent. Momenteel blijkt een aantal gemeenten behoefte te hebben aan aanscherping van de soms al te globale definities. Al is het maar om te voorkomen dat een onbeperkt aantal partijen aanspraak kan maken op veelal beperkte stimuleringsfondsen. In dit verband kunnen kwaliteitscriteria uitkomst bieden.

Onder kwaliteitscriteria verstaan we eenduidige formuleringen van de kenmerken waarmee een Brede school zich onderscheidt van een ‘gewone’ school.”

(Jaarbericht Brede Scholen 2003, Oberon)

De gemeente Bergschenhoek zal dergelijke criteria gaan ontwikkelen.⁹

Dit document bevat de criteria welke als kader bij de Hoekse Huisontwikkeling in Bergschenhoek gebruikt zullen gaan worden.

Visie en doelen van het Hoekse Huis

De doelstelling van het Hoekse Huis en de uitwerking wordt als volgt omschreven: *“De doelstelling van het Hoekse Huis kan worden omschreven als het creëren van randvoorwaarden en voorzieningen waardoor kinderen zich breed kunnen ontwikkelen, volwassenen zorg en andere (werk)taken zo optimaal mogelijk kunnen combineren en er een leef- en belevingssituatie ontstaat waarbij de wijk een veilige en sociaal hechte omgeving wordt voor allen die daar wonen en verblijven, zowel in nieuwbouw – als de bestaande wijk.”* (Eindrapportage project “Het Hoekse Huis”, maart 2003)

Deze algemene doelstelling is verder uitgewerkt in drie afzonderlijke doelen:

1. De sluitende aanpak

Het doel hierbij is het verbeteren van de ontwikkelingskansen voor kinderen (0-12 jaar) en daarbij strevend naar een ononderbroken ontwikkelingslijn. Deze doelstelling sluit aan bij de in april 2003 door de gemeenteraad vastgestelde nota “Sluitende aanpak 0-6-jarigen, Investeren in de toekomst”;

2. Dienstverlening aan kinderen en ouders

Hier worden activiteiten bedoeld die passen binnen het dagarrangementenconcept, waarbij het voor ouders makkelijker wordt om zorgtaken en werk met elkaar te combineren. Algemeen bekend is dat leuke en zinvolle activiteiten positief bijdragen aan de brede ontwikkeling van kinderen. De aan te bieden activiteiten staan open voor alle kinderen uit de wijk en zullen op den duur kostendekkend worden aangeboden;

3. De bevordering van de sociale cohesie.

Het Hoekse Huis dient een bijdrage te leveren aan het bevorderen van de sociale samenhang in de wijken. Het gaat hierbij onder meer om de invulling van sociaal-cultureel werk en welzijnswerk in de wijk.

⁹ Overdraagbaar model Brede school Bergschenhoek, augustus 2004

Recente ontwikkelingen

Ontwikkelingen in het najaar van 2004 hebben tot het besluit in de stuurgroep Hoekse Huis van november 2004 geleid dat het Hoekse Huis nadrukkelijk zal gaan investeren in pijler 1 en 3. De ontwikkeling van pijler 2 wordt aan de markt overgelaten. Het speerpunt van het Hoekse Huis zal komen te liggen bij de sluitende aanpak.

*Als doelstelling van de sluitende aanpak voor 0-6 jarigen wordt aangehouden:
Dat alle instellingen die zich richten op kinderen van 0 tot 6 jaar en hun ouders, zich samen inspannen om een doorgaande lijn in het aanbod te creëren zodat kinderen optimaal worden ondersteund in hun ontwikkeling en de ouders optimaal worden ondersteund bij de opvoeding.”*
(Nota sluitende aanpak 0-6 jarigen, Gemeente Bergschenhoek, 2003)

Deze doelstelling zal dan ook als kader gebruikt worden voor de kwaliteitscriteria.

Landelijke lijst met kwaliteitscriteria

Oberon en OOG hebben samen een lijst met kwaliteitscriteria voor de Brede school ontwikkeld. Deze lijst bevat 10 items. Oberon beschrijft per criteria in hoeverre de Brede school aan het criterium voldoet.

+ +	Duidelijk wel	de Brede school voldoet volledig aan het criterium.
+	voldoende	de Brede school voldoet aan het criterium, maar nog niet volledig.
-	onvoldoende	de Brede school voldoet een beetje aan het criterium, maar nog te weinig.
- -	Duidelijk niet	de Brede school voldoet duidelijk nog niet aan het genoemde criterium.

De lijst van Oberon en OOG is als vertrekpunt gebruikt.

De voor Bergschenhoek geldende punten zijn eruit gehaald, omgebouwd naar de lokale situatie en aangevuld met specifieke Hoekse Huis items.

Gebruik van de lijst

De kwaliteitscriteria Hoekse Huis Bergschenhoek zullen op drie manieren gebruikt gaan worden. Zij vormen een kader om beleid te ontwikkelen en de koers bij te stellen zowel op gemeentelijk als op wijkniveau en als kader het beschikbare budget in te zetten voor activiteiten. Dit betekent concreet dat de kwaliteitscriteria gehanteerd worden als:

- 1. Ontwikkelmodel:** de speerpunten van het Hoekse Huis kunnen niet in één keer allemaal opgepakt en ontwikkeld worden. De criteria kunnen bijdragen aan het formuleren/aanscherpen van haalbare doelen voor een bepaalde periode. Een werkgroep (per wijk) kan bijvoorbeeld in haar werk- of activiteitenplan voor een bepaald jaar voornemen om door middel van enkele concrete activiteiten aan bepaalde doelen c.q. verbetering van de kwaliteit van het Hoekse Huis te werken.
- 2. Kader voor werk- en activiteitenplannen.** De criteria bevatten onderdelen die in het Hoekse Huis aan bod dienen te komen. Elk Hoekse Huis dient aandacht te hebben voor alle items. De lijst kan gebruikt worden als toets om te bezien of aan er aandacht is voor alle onderdelen.
- 3. Afbakening van de inzet van middelen.** De budgetten worden toegekend aan die projecten en initiatieven die voldoen aan de criteria.

In de kwaliteitscriteria vormen drie items de rode draad van het Hoekse Huis:

1. Samenwerking tussen de instellingen in het Hoekse Huis en de gezamenlijke visie als basis voor de ontwikkelen activiteiten
2. Het kind, de meerwaarde van de activiteiten in het Hoekse Huis voor kinderen. Overeenkomstig de doelstelling van het Hoekse huis gaat het hierbij om kinderen en jongeren in de leeftijd van 0-16 jaar en hun ouders
3. De inbedding van het Hoekse Huis op verschillende vlakken zoals:
 - a. Financiering
 - b. Visie en beleid
 - c. Organisatie
 - d. Activiteiten
 - e. Overdraagbaarheid van de projecten en ervaringen

Deze rode draad leidt tot 3 kwaliteitscriteria voor het Hoekse Huis:

Criterion 1:

Samenwerking uit zich in een gezamenlijke visie als basis voor doelen en activiteiten

Criterion 2:

Het kind staat centraal in het aanbod van het Hoekse Huis, ouders worden betrokken

Criterion 3:

Zichtbaar maken van resultaten en de inbedding van het Hoekse Huis.

Deze criteria worden verder uitgewerkt met meetpunten.

Kwaliteitscriteria Hoekse Huis

Criterion 1:

Samenwerking uit zich in een gezamenlijke visie als basis voor doelen en activiteiten

Alle participerende organisaties hebben het Hoekse Huis op dezelfde manier op hun netvlies. Dit geldt zowel voor het management als voor de werkvloer. Het is belangrijk dat de visie vertaald wordt in concrete doelen en activiteiten, volgens SMART-uitgangspunten.

Aan de basis van de visie ligt een lokale (wijk)analyse. Het Hoekse Huis biedt maatwerk. Maatwerk in de wijk verwijst naar vraaggericht werken. Dat wil zeggen dat het Hoekse Huis ontwikkeld wordt op grond van de behoefte van kinderen, ouders en overige wijkbewoners. Het betekent dat het Hoekse Huis op wijkniveau wordt vormgegeven. Hiervoor moet voldoende informatie over de wijk beschikbaar komen. Bovendien dient de wijk op de hoogte te worden gehouden van ontwikkelingen en activiteiten in het Hoekse Huis.

De kwaliteit van de samenwerking en de organisatiestructuur (o.a. organiseren van de samenwerking) vormen een belangrijk criterium.

- Welke organisaties zijn de kernpartners van het Hoekse Huis? Deze kernpartners “zijn” het Hoekse Huis, bij hen ligt het eigenaarschap.
- Welke organisaties dragen op verzoek van deze kernpartners als “onderaannemers” bij aan het Hoekse Huis? (uitbreidingspartners of leveranciers)
- Hoe zijn de rollen tussen de partners verdeeld?

De verschillende verantwoordelijkheden van de diverse partners moet duidelijk zijn.

Professionals van de partners in het Hoekse Huis houden elkaar op de hoogte van elkaars werkzaamheden en raadplegen elkaar als dat nodig is. Ook weten professionals van elkaar wat zij kunnen bijdragen aan de Hoekse Huisontwikkeling in de wijk.

Gezamenlijke visie	++	+	-	--
a) De partners hebben een gezamenlijke, schriftelijke vastgelegde visie op het Hoekse Huis in de wijk				
b) Er is draagvlak voor het Hoekse Huis op managementniveau				
c) Er is draagvlak voor het Hoekse Huis op de werkvloer				
d) Visie en doelen komen tot uitdrukking in Hoekse Huisactiviteiten voor kinderen, ouders en wijkbewoners				
e) Visie en doelen komen tot uitdrukking in Hoekse Huisactiviteiten ter versterking van het samenwerkingsverband				
Maatwerk in de wijk	++	+	-	--
a) Wijkbewoners worden geïnformeerd over het Hoekse Huis en haar activiteiten				
b) Er wordt vraaggericht gewerkt: activiteiten worden afgestemd op behoeften van kinderen, ouders en overige bewoners van de wijk				

Multidisciplinaire samenwerking, benutten elkaars expertise	++	+	-	--
a) Het Hoekse Huis bestaat uit alle school- en welzijnspartners in de wijk (fysieke begrenzing)				
b) De betrokkenheid van de leveranciers en andere samenwerkingspartners wordt vorm gegeven bij concrete activiteiten c.q. deelprojecten van het Hoekse Huis				
c) Professionals van de betrokken organisaties zijn op de hoogte van elkaars deskundigheid				
d) De betrokken organisaties maken over en weer gebruik van elkaars expertise				
Geschikte en beschikbare ruimte	++	+	-	--
a) Alle ruimten worden daar waar mogelijk multifunctioneel gebruikt				
b) Er zijn duidelijke, schriftelijk vastgelegde afspraken over beheer en onderling ruimtegebruik				
c) Het Hoekse Huis is herkenbaar in de wijk (er is één "loket" / gebouw, werken met logo)				

Criterion 2:**Het kind staat centraal in het aanbod van het Hoekse Huis, ouders worden betrokken**

Kinderen zijn de belangrijkste doelgroep van het Hoekse Huis. Een belangrijk uitgangspunt daarbij is de totale ontwikkeling van het kind: zowel de cognitieve ontwikkeling als de sociaal-emotionele ontwikkeling komen aan bod. Dit wordt uitgewerkt in activiteiten op de gebieden sluitende aanpak en sociale cohesie (pijler 1 en 3).

Het kind staat centraal	++	+	-	--
a) Kinderen vormen de primaire doelgroep van het Hoekse Huis				
b) Het Hoekse Huis biedt activiteiten voor kinderen op het gebied van				
a. Sluitende aanpak				
b. Sociale cohesie				
Sluitende aanpak	++	+	-	--
a) Er is een doorgaande lijn in de werkwijze van de organisaties waarmee het kind gedurende zijn/haar ontwikkeling mee te maken krijgt				
b) Professionals dragen relevante informatie schriftelijk én mondeling in overleg met ouders aan elkaar over				
c) Er is sprake van adequate signalering en doorverwijzing van zorgleerlingen en –gezinnen				
d) Er is een aanbod voor opvoedingsondersteuning in het Hoekse Huis				
Ouders betrokken	++	+	-	--
a) Ouders worden geïnformeerd over het Hoekse Huis en haar activiteiten				
b) Ouders worden geraadpleegd over het Hoekse Huis en haar activiteiten				

Criterion 3:**Zichtbaar maken van resultaten en de inbedding van het Hoekse Huis**

De partners in het Hoekse Huis hebben afspraken gemaakt over een langere periode om de gestelde doelen te bereiken: de werkzaamheden en afspraken zijn structureel (in plaats van ad hoc of incidenteel). Om dit te bereiken moet men zorgen voor een systematische aanpak die

gebaseerd is op consistent en lange termijn beleid. Daarbij hoort een structurele financiering van de organisatie en de activiteiten.

Resultaten van het Hoekse Huis worden zichtbaar gemaakt voor gebruikers, organisaties, subsidiegevers en de gemeente.

Zichtbaar maken van resultaten	++	+	-	--
a) De resultaten van het Hoekse Huis worden door middel van evaluatie in beeld gebracht (kwalitatief en kwantitatief)				
b) Naar aanleiding van de uitkomsten van de evaluatie wordt gezocht naar oplossingen voor knelpunten				
c) De ervaringen (proces en product) worden overgedragen aan andere Hoekse Huizen				
Structurele aanpak	++	+	-	--
a) De continuïteit van het Hoekse Huis is gewaarborgd: er is sprake van structurele (meerjarige) afspraken tussen de betrokken organisaties zowel op beleidsniveau als omtrent de inzet van middelen				
b) Er zijn bindende afspraken gemaakt over de inzet van personeel tussen de partners van het Hoekse Huis				
c) Er is een structureel en samenhangend inhoudelijk gemeentelijk beleid omtrent het Hoekse Huis, met middelen voor de eerste twee pilotjaren van elk op te richten Hoekse Huis				
d) Er zijn structureel middelen voor (gemeentelijke) coördinatie van het Hoekse Huis				

HOOFDSTUK 6 COMBINATIEFUNCTIES

Voorbeeld 1 Checklist combifuncties

De checklist biedt een overzicht van de verschillende onderwerpen die bij de realisatie van combinatiefuncties een rol spelen. De zaken die belangrijk zijn staan benoemd, om de invoering ervan in alle lagen van de organisatie goed te kunnen doorlopen.

De checklist kan op twee manieren gebruikt worden:

1. Als instrument bij de realisatie van combinatiefuncties en het opbouwen van personele samenwerking tussen organisaties. U hanteert het dan als overzicht om te toetsen of er geen zaken over het hoofd gezien worden.
2. Als onderdeel van het maken van een (meerjaren)planning en beleidsplan om de personele samenwerking te verdiepen. U kunt de nader uit te werken onderdelen in een tijdpad zetten.

Overigens is het zo dat bepaalde onderdelen van de checklist in sommige situaties wel of minder spelen, het geeft u een totaal overzicht. U bekijkt zelf welke zaken voor u van belang zijn. De checklist kunt u aanvullen met organisatie-eigen items.

Fases in realisatie combifuncties

In het invoeringsproces zijn verschillende fases te onderscheiden, welke uitgewerkt worden in verschillende onderdelen van de lijst. Daarnaast is er sprake van randvoorwaarden: zaken die geregeld moeten worden om tot een goede invoering te komen. Sommige onderdelen vormen een onderdeel van het personeelsbeleid/personeelshandboek van een organisatie. Benut de aanwezige kennis, materialen en procedures.

In de checklist is geen onderverdeling in fases gemaakt, maar de rode draad van de verschillende onderwerpen wordt als kader gehanteerd.

Het gaat hierbij om de volgende onderwerpen:

1. visie op samenwerken en combifuncties creëren
2. afspraken maken:
 - gezamenlijk contractvorm kiezen en financiële afwikkeling: op welke wijze wordt de medewerker aangesteld?
 - samenwerkingsafspraken maken
 - organisatieculturen bespreken (zachte kant van het werken in verschillende organisaties)
3. intentie tot realisatie combinatiebanen uitdragen en communiceren in de organisaties
4. profiel maken, procedure opstellen, selectie medewerkers, inwerkplan maken
5. opleiding
6. informatie voor de combimedewerker
7. begeleiding van de medewerkers: begeleidingsmodel ontwikkelen
8. afstemmen, ontwikkelen pedagogisch klimaat
9. evalueren en bijsturen
10. consolideren van de functie

Deze items worden op de volgende bladzijden verder uitgewerkt.

1. Visie op samenwerken en combifuncties creëren

- Doelen van de samenwerking en combifuncties formuleren, zowel voor de eigen organisatie als in het samenwerkingsverband.
- Combinatiemogelijkheden (huidige en toekomstige) benoemen: waarom deze combinatie(s)? Link leggen met visie en beleid van de organisatie.
- Combifuncties (gezamenlijk) definiëren: wat verstaan wij onder een combifunctie? Wat betekent het werken in een combinatiefunctie voor ons?
- Draagvlak en meerwaarde in betrokken organisaties peilen, creëren en vergroten.
- Onderzoek doen naar de mogelijkheden om een combinatiefunctie te koppelen aan gemeentelijk beleid, bijvoorbeeld in het kader van een Brede school, dagindeling, dagarrangement enzovoort.

2. Afspraken maken

Gezamenlijke keuze voor contractvorm en financiële afwikkeling: op welke wijze wordt de medewerker aangesteld?

- Overeenkomsten in CAO's doornemen, verschillen in kaart brengen, keuze maken omtrent de aanstelling van de medewerker.
- Twee arbeidsovereenkomsten en twee werkgevers, met eventueel een onderlinge verbinding in de contracten.
- Functiewaardering en inschaling.
- Detacheringovereenkomst afsluiten.
- Werkgeversinstituut (WGI) inschakelen of een aparte organisatie als personele unie oprichten om medewerkers in dienst te nemen.
- Gemeente betaalt loonkosten combimedewerker in bijvoorbeeld Brede schooltraject, onderwijsachterstandenbeleid.
- Ontheffing van de CAO Kinderopvang of CAO Welzijn.
- Intern verrekenen van uren.
- Afspraken maken over het WAO-risico en de risicodekking. In het geval dat één organisatie de medewerker in dienst neemt is deze verantwoordelijk voor het WAO- risico. Zijn hier afspraken over te maken?

Samenwerkingsafspraken maken

- Zorgen voor vervanging bij ziekte, wie is verantwoordelijkheid voor de vervanging? En de bijkomende kosten?
- Loondoorbetaling bij ziekte.
- Opnemen van vakantie en verlof.
- Arbeidstijdenwet: is er voldoende tijd voor pauzes?
- Aansprakelijkheidsverzekering.
- Ziektekosten.

Organisatieculturen bespreken (zachte kant van het werken in verschillende organisaties)

- Benoemen van de verschillende rollen die bij de verschillende taakonderdelen horen.
- Verwachtingen formuleren.
- Cultuur van organisaties uitwisselen.
- Zelfstandigheid functie: volgend en zelfstandige taakonderdelen combineren zich in één baan.
- Betrokkenheid combimedewerker bij formele en informele communicatie.

Sta stil bij praktische zaken van werken in twee sectoren, bijvoorbeeld:

- momenten van werkoverleg
 - opnemen van vakantie en verlof
 - secundaire arbeidsvoorwaarden in de twee organisaties
- Het doel hiervan is om te bereiken dat de medewerker in beide organisaties/sectoren een volwaardige medewerker kan zijn en een passende taakbelasting heeft.

3. Intentie tot realisatie combinatiebanen uitdragen en communiceren in de organisaties

- Beleidslijn en keuzes (onder onderdeel visie) uitdragen in de organisaties, moment van informeren afstemmen.
- Behoeftetepeiling houden onder personeel: zijn er medewerkers die interesse hebben in een combinatiebaan?
- Communicatieplan opstellen en uitvoeren: wie wordt op welk moment waarover en door wie geïnformeerd?

4. Profiel maken, procedure opstellen, selectie medewerkers, inwerkplan maken

- Sollicitatieprocedure beschrijven.
- Wervingsplan opstellen: waar en hoe werven? Interne werving of externe werving?
- Beknopte taak- en functieomschrijving maken.
- Gezamenlijk selectiecriteria opstellen.
- Vacaturetekst opstellen, gezamenlijk adverteren.
- Sollicitatiegesprekken voeren.
- Arbeidsvoorwaardengesprek door de 'formele' werkgever.
- Afspraken maken over opzeggen van één deel van het contract (bij afzonderlijke aanstellingen).

- Inwerkplan maken: kennis maken met beide organisaties, verschillende rollen, verwachtingen bespreken.

5. Opleiding

- Competentieprofiel samenstellen: welke kennis, vaardigheden en gedrag zijn cruciaal voor de combinatiemedewerker? Besteed aandacht aan eventuele verschillende combinatiemogelijkheden. Voor een combinatie BSO en sport zijn andere competenties noodzakelijk dan voor een combinatie psz en onderwijsassistent in groep 1.
- Welke opleiding is nodig voor de functie? Beschrijven benodigde opleiding(en), EVC of aanvullende modules en losse trainingen. Is bijscholing gewenst/noodzakelijk?
- Welke opleiding wordt voorgeschreven vanuit de CAO's? Welke bekwaamheden zijn noodzakelijk voor het uitvoeren van de kerntaak? Hoe gaan we meten/toetsen of de toekomstige medewerker deze bekwaamheden bezit? Wat vindt het bestuur (bevoegd gezag) van het aanstellen van de medewerker met een afwijkende opleiding? Bij een combinatie met sport vraagt dit extra aandacht i.v.m. veiligheid.
- Komen alle medewerkers in aanmerking voor een combibaan? Werken met een oriëntatiemodule. Belangstellingsregistratie. Onderdeel van loopbaanprofielen.
- Hoe kunnen huidige, capabele medewerkers werkervaring opbouwen in een andere sector? Afspraken maken over meedraaien, training en scholing on the job, een kopcursus enzovoorts.
- Stagebeleid ontwikkelen.
- Afspraken maken over de rol van praktijkopleider, zorg dragen voor een aanspreekpunt in de leerperiode.

6. Informatie voor combimedewerker

- Informatie verstrekken aan (potentiële) combimedewerker over arbeidsrechtelijke zaken zoals pensioen en belastingen. Wat vraagt specifieke aandacht van een combimedewerker?
- Verschillende rollen in de functie bespreken, verschillende verwachtingen en omgangsvormen.
- Aantrekkelijk maken: veel vaardigheden en kennis nodig voor de functie. Wat bieden wij?

7. Begeleiding van de medewerkers: begeleidingsmodel ontwikkelen

- Begeleiding combimedewerker. Besteed aandacht aan de verschillende rollen:
 - wie is formeel werkgever, welke zaken bespreek je waar? Rol werkgever nader omschrijven;
 - wie is aanspreekpunt, werkbegeleider in de verschillende organisaties of sectoren? Waar kan je terecht met werkgerelateerde vragen (voor die ene taak)?
- Rol werkaanstuurder met verantwoordelijkheden omschrijven.
- Aandacht besteden aan cultuurverschillen.
- Voortgang bewaken, ervaringen inventariseren en zo nodig bijsturen. Interviews houden na bijvoorbeeld een jaar.
- Afspraken maken omtrent onderling contact en afstemming tussen de begeleiders van de medewerker. Bijvoorbeeld tweemaal per jaar een “driegesprek”: dit om te voorkomen dat de medewerker in een spagaat terecht komt.
- Afspraken over begeleiding van de medewerker, omgaan met “gewetensvragen”. Bijvoorbeeld in de vorm van coachen of intervisie.

8. Afstemmen, ontwikkelen pedagogisch klimaat

- Bespreken hoe de organisatie/sector met kinderen omgaat, vanuit welke visie? Dit uit zich bijvoorbeeld in regels, aanpak, zelfstandigheid etc. Aandacht besteden aan vrije tijd (BSO-tijd), onderwijs (formeel leren) en Brede schoolactiviteiten (informeel leren) en wat dit inhoudt voor de omgang met kinderen.
- Gezamenlijk omgangsregels ontwikkelen.
- In geval van gezamenlijk ruimtegebruik: afstemmen van regels in de ruimte op elkaar.
- Hoe gaan we om met ouders en ouderbetrokkenheid?

9. Evalueren en bijsturen

- Periodiek evalueren (eenmaal per jaar), zowel in de eigen organisatie als in het samenwerkingsverband: doelen, meerwaarde, veranderende visie en aanpak in organisaties, meerwaarde combinatiefunctie, gezamenlijk pedagogische klimaat, behoud personeel enzovoorts.

- Zijn er maatschappelijke veranderingen te verwachten die invloed hebben op de samenwerking? Kansen die zich voordoen, veranderend beleid vanuit de gemeente of landelijke overheid, ontwikkelingen op de arbeidsmarkt enzovoorts.
- Samenwerking: afspraken en contractvorm bijsturen.
- Periodiek gesprekken voeren met de medewerkers.
- Aandacht besteden aan samenwerking in de teams waar een combimedewerker werkt: heeft de medewerker voldoende tijd om ook zijn organisatorische werkzaamheden uit te voeren? Denk aan voorbereidingen, deelname aan teamoverleg en scholing, oudercontacten enzovoort. Of komen deze algemene taken op de collega's neer?

10. Consolideren van de functie

Zijn de ervaringen van alle partijen positief en levert het een (aantoonbare) meerwaarde op, zorg dan voor het structureel maken van de inzet van de medewerking en de samenwerking tussen de organisaties. Blijf ook in de structurele fase periodiek evalueren en bijsturen.

Voorbeeld 2 Functiebeschrijving medewerker Brede school

De medewerker Brede school is onder (eind) verantwoordelijkheid van een leidinggevende in een instelling verantwoordelijk voor:

- de begeleiding van kinderen van 4 tot en met 12 jaar in binnen en buitenschoolse situaties;
- het bijhouden van de dagplanning van de kinderen die aan activiteiten deelnemen;
- de registratie van deelname van kinderen aan activiteiten;
- het in overleg met leerkrachten, vakkrachten, bso en buurtmakelaar regelen van de transfer van kinderen tussen activiteiten en lessen;
- het begeleiden en zonodig ondersteunen van vakkrachten en vrijwilligers in tussen en naschoolse opvang;
- het coördineren van de tussenschoolse opvang;
- het middels observatie en verslaglegging signaleren van sociaal-pedagogische problemen bij kinderen en deze bespreken met de collega's;
- gedurende de werkdag bereikbaar zijn voor kinderen, ouders, vakkrachten, de buurtmakelaar en teamleden;
- het bedenken, organiseren en zelfstandig begeleiden van binnen en buitenschoolse activiteiten, op het gebied van sport, spel en kunstzinnige vorming, voor individuele en kleine groepjes kinderen met name gericht op de bevordering van de sociale competenties;
- deelname aan overleg met het team inclusief de daaruit voortvloeiende werkzaamheden;
- het verrichten van dienstverlenende taken gericht op een goede voortgang van de activiteiten.
- deelname aan (bij)scholing en het bijhouden van vakliteratuur

De werkzaamheden worden niet volledig zelfstandig, veelal in (direct) samenspel met medewerkers uit het onderwijs en het sociaal-cultureel werk of buitenschoolse opvang uitgevoerd.

Kennis en vaardigheden medewerker Brede school

De medewerker Brede school beschikt over de volgende competenties:

1. De medewerker Brede school kan goed communiceren met kinderen, ouders en collega's.
2. De medewerker Brede school kan reflecteren op eigen handelen.
3. De medewerker Brede school handelt conform de pedagogische en didactische visie van de school.
4. De medewerker Brede school draagt bij aan het ontwikkelen, opbouwen en in stand houden van een leef- en werkklimaat waarin kinderen en opvoeders zich gerespecteerd en veilig voelen.
5. De medewerker Brede school organiseert en/of biedt kinderen de hulp en het houvast dat ze nodig hebben om zich in binnen- en buitenschoolse situaties verder te kunnen ontwikkelen. Hij/zij kent het onderscheid tussen wat kinderen in hun vrije tijd doen en gedurende de tijd op school en kan aan de hand van deze kennis noodzakelijke activiteiten voor het realiseren van deze behoefte organiseren. Hij/zij zal de doorgaande lijn tussen de verschillende leefwerelden voor kinderen mede vorm geven.
6. De medewerker Brede school kan, in samenspraak met de werkgever, zijn opvattingen en bekwaamheden ten aanzien van de verschillende aspecten van beroepsuitoefening onderzoeken en ontwikkelen.
7. De medewerker Brede school kan op basis van kennis van de binnen- en buitenschoolse leerprocessen voor kinderen een krachtige leef- en werkomgeving realiseren.
8. De medewerker Brede school kan bijdragen aan het realiseren van samenwerkingsrelaties van mensen en instellingen die onderdeel zijn van de Brede school.

De functie medewerker Brede school wordt ingeschaald in schaal 6 van de CAO Welzijn en Maatschappelijke Dienstverlening.

HOOFDSTUK 7 DOORGAANDE LIJN, PEDAGOGISCHE VISIE EN LEVENSECHT LEREN

Hieronder vindt u de pedagogische visie van twee brede scholen.

Voorbeeld 1 Pedagogische visie

Onderwerp: Pedagogische visie

- We streven er naar een sfeer te scheppen, waarin kinderen zich veilig en geborgen voelen.
- We vinden het van belang dat kinderen ongeacht hun afkomst, sekse, geloof of handicap tot zelfstandige mensen kunnen opgroeien.
- Ieder kind krijgt de aandacht en zorg die het nodig heeft.
- We nemen de kinderen serieus en respecteren ze in hun mogelijkheden, behoeften, gevoelens, interesses en ervaringen.
- We geven kinderen de mogelijkheden om te spelen en via spel ervaringen op te doen.
- De ontwikkeling van zelfstandigheid, zelfredzaamheid en zelfvertrouwen wordt gestimuleerd.
- Een kind krijgt veel waardering en aanmoediging.
- Kinderen worden gestimuleerd om zelfstandig hun moeilijkheden te overwinnen.
- Kinderen kunnen binnen de Brede school sociale vaardigheden ontwikkelen.
- We leren de kinderen rekening te houden met anderen en respect te hebben voor elkaar, naar elkaar te luisteren en samen te werken.
- We leren de kinderen zorg te hebben voor hun omgeving.
- Een kind wordt aangesproken op zijn gedrag. Er wordt geen oordeel gegeven over zijn persoon.
- Er wordt aandacht geschonken aan het omgaan met ruzies tussen kinderen. We vinden het belangrijk dat ruzies door praten met elkaar worden opgelost. Een ruzie wordt zo mogelijk positief afgerond.

Het coördinatieteam

Bron: website www.bredeschoolgouda.nl

Voorbeeld 2 Pedagogisch klimaat in de Brede school Pijnacker Noord

Aanleiding

In de Brede school Pijnacker Noord vinden verschillende activiteiten voor kinderen en ouders plaats. Deze activiteiten worden naast de eigen kerntaak aangeboden.

De Brede school Pijnacker Noord is een intensief samenwerkingsverband van verschillende organisaties. Gezamenlijke activiteiten worden in het samenwerkingsverband vormgegeven. Hierbij staan het bieden van goede ontwikkelingskansen voor alle kinderen en samen spelen – samen leven (integratie) centraal.

Om eenheid in de uitstraling van activiteiten vanuit de Brede school Pijnacker Noord naar buiten te bewaren, heeft uitwisseling over de verschillende pedagogische uitgangspunten vanuit de verschillende organisaties plaats gevonden. Vanuit deze gezamenlijke, en herkenbare, punten is het pedagogisch klimaat van de Brede school Pijnacker Noord geformuleerd.

Dit pedagogische klimaat dient als kader voor alle activiteiten in de Brede school Pijnacker Noord.

Wat is een pedagogisch klimaat?

“Het pedagogisch klimaat verwijst naar de opvoedingscontext waarin de instelling haar opdracht uitvoert. Het gaat om een sfeer die de instelling uitstraalt naar kinderen en ouders en om de wijze waarop kinderen tegemoet worden getreden.” (Samenwerken aan steun, toezicht en stimulans, NIZW 2001)

Pedagogisch klimaat in de Brede school Pijnacker Noord

Het pedagogisch klimaat in de Brede school Pijnacker Noord kent de volgende pijlers:

1. Veiligheid en vertrouwen;
2. Respect en aandacht voor samen spelen – samen leven (aandacht voor sociale ontwikkeling);
3. Groei naar zelfstandigheid en zelfredzaamheid.

Veiligheid en vertrouwen

In de omgang met kinderen en ouders in de Brede school Pijnacker Noord staat het bieden van een veilige en vertrouwde omgeving voor kinderen centraal. Dit vormt de basis

- kinderen en volwassenen kunnen en mogen zichzelf zijn;
- ze kunnen en mogen zich op hun eigen wijze ontwikkelen;
- het kind heeft recht op het maken van een eigen keuze;
- de begeleiders¹⁰ hebben oog voor alle individuele kinderen in de groep: ieder kind krijgt de aandacht en zorg die het nodig heeft. Er heerst een gezellige sfeer;
- kinderen kunnen vertrouwen en terugvallen op begeleiders die helder, duidelijk en consequent zijn hun reactie op ongewenst gedrag van kinderen en volwassenen in de groep. Kinderen krijgen waardering en aanmoediging. Kinderen weten waar ze aan toe zijn.

*“Je mag zijn zoals je bent
om te worden wie je bent
maar nog niet kunt zijn
En je mag het worden
op jouw manier en in jouw tijd”*

D.Ofman, 1992

Respect en aandacht voor samen spelen – samen leven (aandacht voor sociale ontwikkeling)

Zorg voor elkaar, elkaars spullen en respectvol omgaan met elkaar staan hierin centraal. Het gaat hierbij om:

- rekening leren houden met elkaar;
- respect hebben voor elkaar: voor ieders mogelijkheden, interesses, behoeftes, gevoelens en ervaringen;

¹⁰ Onder de term begeleiders wordt verstaan: de professionele werker met kinderen en volwassenen in de Brede school Pijnacker Noord (vakkrachten, vrijwilligers, leidsters, leerkrachten etc.)

- naar anderen luisteren en samen werken.

Kinderen hebben zorg voor hun omgeving (de klas, het schoolplein, de ruimte van de activiteiten), en elkaars spullen. Ook hebben kinderen zorg voor elkaar belevenissen en ervaringen. De begeleiders stimuleren kinderen rekening te houden met elkaar, en hebben aandacht voor sociale processen in de groep. Kinderen worden aangesproken op hun gedrag. Er wordt geen oordeel gegeven over hun persoon. Conflicten / ruzies worden consequent tegemoet getreden, er zijn duidelijke regels. Kinderen worden bij het oplossen van conflicten betrokken: er wordt over gepraat en een ruzie wordt zoveel mogelijk positief afgerond.

De voorbeeldfunctie van de begeleider speelt een belangrijke rol in het respect hebben voor elkaar. Hij / zij stimuleert betrokkenheid tussen de kinderen, straalt een open, uitnodigende houding uit. Contacten tussen verschillende kinderen (subgroepen) worden gestimuleerd omdat deze bijdragen aan de onderlinge betrokkenheid van kinderen. Door meer te weten van de ander, kan het onderlinge respect toenemen.

Kinderen worden gestimuleerd voor elkaar te zorgen en elkaar te ondersteunen, zodat zij kunnen rekenen op elkaar.

De uitwerking van belangrijke normen in de Brede school Pijnacker Noord vindt plaats door de volgende vuistregels te hanteren:

- laat elkaar in eigenwaarde;
- ga prettig/aardig met elkaar om;
- kwets elkaar niet (ben je boos, zeg het dan/kom niet aan de ander als de ander dat niet wil/ als je wilt dat de ander iets voor je doet, vraag het dan/noem elkaar bij de voornaam);
- openheid ten aanzien van andere culturen en waarden en normen: vraag naar de achtergrond, praat er samen over, respecteer de eigenheid van het kind en de culturele achtergrond.

Groei naar zelfstandigheid en zelfredzaamheid

Inspelen op de individuele ontwikkeling van kinderen en hun ontplooiing tot mensen die met plezier en zelfstandig door het leven gaan begint al op jonge leeftijd. In de Brede school Pijnacker Noord spelen we in op de persoonlijke groei van kinderen, zodat zij hun eigen mogelijkheden benutten. Kinderen worden gestimuleerd om zelfstandig hun moeilijkheden te overwinnen. We leren kinderen om te gaan met het dragen van verantwoordelijkheden, met winnen en verliezen en de consequenties van hun eigen gedrag. Het zelfvertrouwen van kinderen wordt gestimuleerd, positief aangemoedigd.

In de groei naar zelfstandigheid en zelfredzaamheid van kinderen is er aandacht voor kennisoverdracht, waarden en normen en sociale vaardigheden.

De zelfontplooiing van elk individueel kind in een groep, zal niet ten koste gaan van andere kinderen in dezelfde groep.

Voorbeeld 3 Werkvorm

Door middel van deze werkvormen kunt u een pedagogische visie ontwikkelen.

Werkvorm 1

1. Ga op zoek naar de visies/opvattingen die leven bij de verschillende Brede school partners. Wat zijn de verschillen en overeenkomsten? Wat willen de verschillende partners in ieder geval behouden van de bestaande visies, met andere woorden wat vind je heel belangrijk?
2. Ga op zoek naar bestaande visies van “bekende”(onderwijs)pedagogen. Bespreek een aantal pedagogische visies die als inspiratiebron kunnen dienen voor de eigen visie voor de Brede school.
3. Bezoek een Brede school met een overeenkomstig profiel om de discussie te verdiepen.
4. Formuleer een gezamenlijke pedagogische visie voor de Brede school aan de hand van de volgende punten:
 - Visie en uitgangspunten
 - Vertaling van de visie en de uitgangspunten naar de praktijk:
 - Beschrijven van het pedagogisch handelen, hoe gaan we met de kinderen om?
 - Gebruik van de ruimten, gebruik van de materialen, regels, rol van de ouders.

Werkvorm 2

Workshop “Spel met opvoedingsdoelen”

Voor deze workshop zijn een aantal kleden nodig met daarop een grote cirkel getekend in het midden van het kleed. Deze cirkel stelt de Brede school voor. Rond deze grote cirkel bevinden zich een aantal kleine cirkels. Deze stellen de divers partners voor, zoals de school zelf, de buitenschoolse opvang of de peuterspeelzaal.

Verder zijn per tafel een stapel kaartjes met opvoedingsdoelen aanwezig en een aantal kaartjes met pedagogische dilemma's. Er zitten maximaal zes deelnemers aan één tafel.

Werkwijze

De deelnemers gaan aan een tafel zitten en kiezen vanuit welke rol ze het spel willen spelen. Uit de stapel kaartjes met opvoedingsdoelen kiest ieder vijf doelen die hij of zij binnen de eigen organisatie belangrijk vindt. Vervolgens leggen de deelnemers om de beurt een kaartje neer met een doel wat hij of zij mee wil nemen naar de Brede school en legt aan de anderen uit waarom. Er mag onderling gediscussieerd worden. Na drie rondes kiest elke deelnemer op grond van de discussies één kaartje uit definitief mee te nemen naar de Brede school en legt dat in de grote cirkel. Onderling overleg is uiteraard toegestaan. Op basis van de kaartjes die in de grote cirkel liggen, schrijven de deelnemers van elke tafel een pedagogische visie.

Hierna krijgen de deelnemers per tafel een kaartje met een pedagogisch dilemma. De opdracht is om dit probleem gezamenlijk op te lossen en een praktische uitvoerbare oplossing te bedenken waarin iedereen zich kan vinden. Per tafel wordt gekeken of dit past binnen de pedagogische visie.

De deelnemers van de tafels vertellen elkaar hun bevindingen. De begeleider stelt de volgende evaluatievragen:

- Hoe verliep de discussie?
- Is er een gezamenlijke oplossing gevonden?
- Waar liep u tegenaan?
- Welke voordelen ziet u in het hanteren van een gezamenlijke pedagogische visie?
- Ziet u ook nadelen?

De opvoedingsdoelen

- Zelfstandigheid
- Respect voor elkaar
- Zelfvertrouwen
- Vormen van eigen oordeel
- Eerlijk
- Behulpzaam
- Vertrouwen
- Gehoorzaam
- Godsdienstige vorming

- Doorzettingsvermogen
- Leren omgaan met kritiek
- Solidariteit met anderen
- Betrokkenheid bij lief en leed van anderen
- Verdraagzaamheid
- Dragen van verantwoordelijkheid
- Respect voor andersdenkenden
- Regelmaat en structuur in werk en gedrag
- Zelfdiscipline
- Ontwikkelen van aanpassingsvermogen
- Kritisch leren denken
- Het leveren van kritiek
- Goede manieren

De dilemma's

- a. Op het toilet van school is een racistische leus gekalkt. Als kinderwerker hoor je tijdens een activiteit die je georganiseerd hebt wie het gedaan heeft. Het is een kind uit groep zeven dat tijdens handvaardigheidles wat langdurig afwezig was. Dit was de leerkracht niet opgevallen. In deze tijd heeft het kind de leus op de deur gekrast. Wat doe je?
- b. Als leidster van de kinderopvang zie je een moeder op het schoolplein haar kind een flink pak slaag geven omdat het niet luistert. Hoe reageer je?
- c. Binnen een Brede school waar het stimuleren van sociale cohesie in de wijk en het verbeteren van de ontwikkelingskansen van kinderen de voornaamste doelstellingen zijn is een ontmoetingsruimte die voor iedereen in de wijk toegankelijk is. Je hebt als regel gesteld dat alcohol alleen na vijf uur wordt geschonken omdat er ook kinderen in de ontmoetingsruimte kunnen komen. Senioren die 's middags kaarten zijn boos dat ze geen borreltje mogen drinken. De mensen dreigen weg te blijven. Behalve dat je wilt blijven stimuleren dat mensen elkaar ontmoeten en leuk kunnen kaarten zit je ook nog met het feit dat je aan de exploitatie moet denken. Hoe los je dit op?
- d. Een onderwijzer komt naar je toe en zegt een van de leerlingen straf te hebben gegeven en dat hij niet mag deelnemen aan de naschoolse activiteiten van deze week. Je vindt dat wat de leerling heeft gedaan echt niet door de beugel kan. Mag het kind aan jouw naschoolse activiteiten deelnemen?
- e. Stichting Humanitas is één van je partners bij de Brede school. Deze organisatie werkt met een aantal geestelijk gehandicapten mensen die verschillende werkzaamheden verrichten in de Brede school. Soms pakken ze een kopje onhygiënisch beet of lopen ze met een snottebel rond. Een aantal ouders maakt bezwaar tegen feit dat deze mensen worden ingezet op de school van hun kind. Hoe reageer je naar Stichting Humanitas toe en de ouders?
- f. Eén van de buitenschoolse activiteiten die je organiseert is sportoriëntatie. Een van de sporten is een vechtsport. De docent is de enige in de omgeving die beschikbaar is. De kinderen vinden hem geweldig en hij leert de kinderen veel. Je weet echter ook dat hij vindt dat je eerst moet slaan en dan pas praten. Mag de docent de vechtsport geven?
- g. Vanuit het welzijnswerk worden binnen de Brede school diverse naschoolse activiteiten georganiseerd. Eén van de activiteiten is gericht op een aantal kindertelevisieprogramma's. De kinderen zijn helemaal weg van een enigszins agressieve tekenfilm en nemen speelgoedwapens mee naar school omdat ze die 's middags nodig hebben bij de naschoolse activiteit. Mogen ze met de wapens spelen?
- h. Het is niet in het belang van kinderen om de pedagogische aanpak op elkaar af te stemmen. Ze leren juist van verschillen tussen mensen en kunnen daardoor veel beter met verschillende mensen/reacties omgaan. Ben je het er mee eens of niet?

- i. In het kader van de doorgaande ontwikkelingslijn vindt er overdracht plaats van peuterspeelzaal naar basisschool. Een aantal ouders maakt hier tegen bezwaar omdat ze bang zijn voor stigmatisering van hun kind. Wat zeg je tegen hen?
- j. Na schooltijd maken een paar kinderen ruzie. Een vrijwilliger sust de ruzie. Later bedreigt een van de kinderen een ander kind. De moeder van het bedreigde kind gaat de volgende morgen naar school en slaat het kind dat haar kind heeft bedreigd. Hoe kan de school het beste reageren?
- k. Twee jongens uit groep acht intimideren al enige tijd drie meisjes (kwetsende opmerkingen maken, lichamelijke bedreiging, afpakken van snoep). Dit vindt voornamelijk plaats op het schoolplein tijdens de pauzes. Na schooltijd doen de meisjes twee maal per week mee aan activiteiten van de naschoolse opvang. De jongens nemen deel aan trainingen voor het schoolvoetbaltoernooi. De meisjes hebben op een vrijdagmiddag de leid(st)er van de naschoolse opvang verteld over de intimidaties. Zowel de leerkracht als de voetbaltrainer weten er niets van. Op de zaterdag daarna komen de jongens de meisjes tegen als zij de snackbar uitlopen. Ze eisen hun patat op. Als een van de meisjes weigert krijgt ze een klap. De eigenaar van de snackbar schiet te hulp en doet aangifte bij de politie. Als de politie contact opneemt met de ouders van het meisje blijken zij niet op de hoogte te zijn van de intimidaties. De ouders stappen naar de directeur van de school en vragen om schorsing van de twee jongens. De directeur wil niets doen omdat het incident buiten school heeft plaatsgevonden. Heeft de directeur gelijk of niet?

Bron: Avanturijn, JSO, PJ Partners

Voorbeeld 4 Schoolbuurtprojecten levensecht leren (stadsdeel Westerpark)

Poëzie en dieren (groep 4)

Dit project sluit aan bij een onderdeel van de Nederlandse taalles van groep 4 van een deelnemende basisschool. Aan de hand van het thema dieren maken de kinderen kennis met poëzie. Ze leren ook om zelf eenvoudige gedichtjes te maken. De bijdrage van dit schoolbuurtproject is dat de kinderen in dezelfde periode op een levensechte manier leren over dieren in hun eigen buurt. Ze gaan op bezoek bij de kinderboerderij en een dierenarts. Daarnaast maken de kinderen onder begeleiding van een kunstenaar in het buurtcentrum schilderijen gebaseerd op de bezoeken en hun zelfgemaakte gedichten over dieren. Tijdens het project werken ze toe naar een tentoonstelling van hun eigen schilderijen en gedichten voor hun ouders en de buurt.

Voeding (groep 5)

Dit is onderdeel van het themaonderwijs van een basisschool. Binnen het lesprogramma nemen de kinderen gedurende een aantal weken deel aan een project over voeding. Als levensechte activiteiten gaan de kinderen op bezoek bij een bakker, vishandel en restaurant. In het buurtcentrum maken ze allerlei gerechten en voeren ze proefjes over voedsel uit. Het project wordt afgesloten met een bijeenkomst, waarbij de kinderen koken voor hun ouders.

Kunstproject (groep 5, 6, 7 en 8)

'Leren kijken naar kunst' en 'zelf iets maken' staan centraal in het project kunst. Tijdens buitenlessen bestuderen de kinderen kunstwerken en voorbeelden van architectuur in hun eigen buurt. Aan de hand van kijk-, voel-, teken- en schrijfopdrachten leren ze op nieuwe manieren te kijken naar kunstwerken en gebouwen. Ze gaan daarnaast op atelierbezoek bij kunstenaars. Tijdens het project volgen de kinderen een echte schildercursus onder begeleiding van een kunstenaar. Ze ontdekken hoe het is om zelf te schilderen. Het ontwikkelen van de eigen creativiteit en het plezier staan voorop in de cursus. Het project wordt afgesloten met een tentoonstelling in de buurt.

Techniekprojecten (groep 5 en 6)

Techniekprojecten richten zich op een eerste kennismaking: het sfeer proeven en vertrouwd raken en het vorm geven aan het abstracte begrip techniek. Tijdens een techniekproject worden onderwerpen over de rol van techniek in het dagelijks leven en omgeving van de kinderen behandeld. De kinderen gaan op excursie naar bedrijven en instellingen in de buurt. Daarnaast volgen ze technieklessen in het buurtcentrum.

Bijvoorbeeld: Het stadsdeel Westerpark grenst aan de Amsterdamse haven. Dit is de reden waarom gekozen werd voor het schoolbuurtproject 'water en vervoer'. De kinderen brengen een bezoek aan een ophaalbrug, een pont en een sluis. In het buurtcentrum krijgen ze achtergrondinformatie en voeren ze technische experimenten uit (het onderzoeken van de constructie van een brug, door middel van een computersimulatieprogramma de werking van een sluis bestuderen et cetera).

Zwerfvuil (groep 6)

Dit project is ontstaan op aanvraag van het stadsdeel Westerpark in het kader van een Brede campagne voor een schone buurt. De kinderen lopen mee met een ploeg van de dienst reiniging en groenvoorziening. Ze volgen technieklessen over zwerfvuil en recycling. Ze maken onder begeleiding van echte kunstenaars fantasieobjecten van gebruikt materiaal. Ze krijgen bezoek van de milieupolitie. Ze leren om te gaan met het gescheiden afvalstelsel in de buurt. Ze maken zelf van pulp gerecycled papier. In een door het stadsdeel uitgeschreven batterijeninzamelingsactie strijden de deelnemende scholen om het inzamelen van de meeste batterijen.

Voel je veilig! (groep 7 en 8)

Tijdens dit project nemen de kinderen deel aan de cursus weerbaarheidsvergroting 'Kom op voor jezelf', gebaseerd op het Marietje Kesselsproject. Daarnaast volgen de kinderen themabijeenkomsten over veiligheid in de buurt vanuit verschillende invalshoeken benaderd. De kinderen ontmoeten de buurtregisseur van de politie, een ambtenaar van ruimtelijke ordening en een hulpverlener voor ex-psychiatrische cliënten. Binnen het project denken de kinderen met de betrokken instellingen mee over het verbeteren van de veiligheid voor kinderen in de buurt.

Beroepen (groep 7 en 8)

Het beroepenproject heeft als doel de kinderen te interesseren voor hun eigen beroepskeuze. Tijdens het project maken de kinderen kennis met een zestal beroepsbeoefenaars uit de buurt, waarmee ze een gesprek hebben over hun beroep (de dagelijkse praktijk, de vooropleiding, de motivatie voor hun beroep e.d.). Na de ontmoeting met een beroepsbeoefenaar gaan de kinderen in drie subgroepen uiteen. Een subgroep brengt een bezoek aan het bedrijf of instelling van de gast. De andere twee subgroepen krijgen praktische opdrachten gerelateerd aan het beroep. In de ontdekplek maakt een subgroep levensechte producten of voert onderzoekjes uit. In het computerlokaal krijgt de andere subgroep opdrachten, waarbij ze gebruik maken van allerlei specifieke softwareprogramma's of internet.

Het bijzondere aan het beroepenproject is, dat de activiteiten binnen en na schooltijd plaatsvinden. Het is een combinatie van een schoolbuurtproject en een activiteit van de verlengde schooldag.

HOOFDSTUK 8 INTERVISIE: VOORBEELDEN UIT DE BREDE SCHOOLPRAKTIJK

Voorbeeld 1 Capelle aan den IJssel

Inleiding

Vijf jaar geleden was er nog geen sprake van brede schoolvorming in Capelle aan den IJssel. Inmiddels staat de Brede School stevig op de kaart. Politiek, ambtelijk, bij de partners, ouders en bewoners. Hoe heeft Capelle dit aangepakt? “De regierol van de gemeente wordt hier niet op afstand ingevuld.” Een gesprek met Peter Bakker, gemeentelijk coördinator Brede School Netwerken. “Ik zie het als mijn taak om wat er op papier staat te laten leven en in praktijk te brengen.” Alle aspecten die hierbij spelen, zijn zo goed mogelijk in kaart gebracht en vervolgens in de aansturing en uitvoering met elkaar verbonden. Zo zijn de manier van organiseren, de uitvoering en de communicatie nauw met elkaar verweven.

Samen beleid maken

De gemeenteraad had enkele duidelijke uitgangspunten: de Brede School moest een bijdrage leveren aan sociale cohesie en de ontwikkelingskansen van kinderen verbeteren. De samenwerking tussen scholen en partners moest gelijkwaardig zijn, omdat zij “ieder een belangrijke rol in de opvoeding vervullen”. De scholen moesten hier even aan wennen. Het begrip Brede School veronderstelt een dominante positie van de school, terwijl Capelle voor Brede School Netwerken koos. Al gauw bleek dat voor de school wel degelijk een sleutelrol was weggelegd en daarom waren deze uitgangspunten voor alle partijen acceptabel.

Scholen en partners vormden de kaders van Brede School Netwerken en legden een startnotitie voor aan de gemeenteraad. De notitie sloot zo goed aan bij wat er in de raad leefde, dat hij in zijn geheel werd overgenomen. De raad ging zelfs nog verder: hij eiste dat Brede School Netwerken in alle Capelse wijken werd ontwikkeld. Ook vond de raad dat de voorwaarden tot uitvoering goed geregeld moesten worden, om de ambities uit de nota waar te maken. Een belangrijke voorwaarde was een stedelijk coördinator om de uitvoering aan te sturen. Hiervoor stelde de gemeente structureel een substantieel bedrag beschikbaar. Aanvankelijk werd Brede School Netwerken gefinancierd uit Sociale Investeringsgelden, later werd de helft betaald uit Collegewerkplangelden en de andere helft uit GOA-middelen. Doordat de gemeente structureel investeerde in middelen en organisatie, veranderde de houding van ‘komt de gemeente weer met een project’ naar enthousiasme en betrokkenheid. Dit alles betekende een ‘boost’ voor de Brede School Netwerken. Het kwam regelmatig op de politieke agenda omdat meerdere beleidsterreinen ermee te maken hebben. Dat bleef zo, ook de resultaten werden in de loop van het proces steeds teruggekoppeld naar de raad.

Maar voordat men de eerste resultaten kon melden, moesten er nog bergen werk verzet. Zo snel mogelijk kwamen er drie wijkcoördinatoren, die onder leiding van gemeentelijk coördinator Peter Bakker aan de slag gingen. Met alle betrokkenen vulden zij per wijk de kaders op maat in. Zo ontstonden op wijkniveau notities met concrete doelstellingen en planningen, waarover de raad zich vervolgens uitsprak. Beslissingen werden zo steeds op alle niveaus met elkaar verweven, waardoor de wijken zich gesteund en uitgedaagd wisten.

In de wijken werd van meet af aan pragmatisch gewerkt. Tijdens een bijeenkomst met voorzitters van de Wijk Overleg Platformen gaf de coördinator een presentatie, die duidelijk maakte dat men vanuit de Brede School niet vanuit concurrentie dacht, maar vanuit de wens samen te werken en gezamenlijke activiteiten op te zetten. Er kwam geen zware projectorganisatie, maar men sloot aan bij bestaande netwerken, organisaties en structuren, en versterkte die waar nodig. De Brede School viel zo op zijn plek en wordt in Capelle dan ook consequent aangeduid met ‘BSN’.

Een ‘breedheid’ die kan ontstaan omdat de betrokken partijen zich mede-eigenaar voelen. Dit betekent voor de coördinatoren dat ze soepel meebewegen waar nodig, mits iedereen de doelstellingen in de gaten houdt. Scholen kunnen ‘op maat’ van hun school meedoen. In elke wijk werd een startfeest georganiseerd waarbij alle partners en wijkbewoners welkom waren. Door samenwerking in de praktijk ontstaat vertrouwen. Naar buiten toe werden zaken niet alleen geprofileerd vanuit Brede School Netwerken, maar kregen de partners ook de credits. Er

kwam een werkgroep met onderwijskrachten en aanbieders van activiteiten. Samen bedachten ze kleine, snel realiseerbare activiteiten, die enthousiaste partners van het eerste uur organiseerden. In de woorden van Bakker: “We kwamen, zagen en begonnen”. Inmiddels is tussen aanbieders onderling ook samenwerking en vertrouwen ontstaan. Zo hebben de partners een gezamenlijk cultuuraanbod ontwikkeld en ouders geëncquêteerd over hun wensen. Dit leidde tot oprichting van een Ouderkamer in een wijk. Een 2^e en 3^e volgen in 2007. Het is de bedoeling de ouderencquêtes te herhalen.

De samenwerking die in de wijken groeit, groeit ook in het gemeentehuis. De regiegroep denkt ambtelijk mee. Brede School Netwerken staat inmiddels in de beleidsstukken van alle betrokken sectoren. Ook hier is het volgens Bakker “steeds zoeken naar momenten om de Brede School Netwerken weer op de kaart te zetten.” Zo ontstaat ook binnen de ambtelijke organisatie verankering. Dit bevordert de slagkracht. Potjes worden samengevoegd, zoals ISV-gelden, GOA-gelden en gemeentelijke budgetten. Vanuit de wijkbudgetten van Brede School Netwerken komt geld beschikbaar voor co-financiering van landelijke gelden Buurt Onderwijs Sport. Het is zaak om steeds alert te blijven op ontwikkelingen die kunnen aansluiten bij de Brede School. Zo kun je meeliften, aldus Bakker. De ontwikkeling van Brede School Netwerken is gekoppeld aan het GOA-overleg. Veel brede schoolactiviteiten passen immers bij de doelstellingen van het GOA-beleid, zoals taalontwikkeling en stimulering van sociaal-emotionele vaardigheden. Ook hier geen verkokering maar integratief denken. In het Collegewerkplan 2006-2010 staat Brede School Netwerken weer nadrukkelijk benoemd, onder meer op het gebied van sociale cohesie en van onderwijsachterstanden.

Communiceren over wat er leeft en groeit

Capelle laat steeds opnieuw zien dat Brede School Netwerken leeft en groeit. Samen met de afdeling Communicatie kijkt men naar manieren om dit te doen. Zo is voor alle betrokkenen voortdurend zichtbaar wat er gebeurt. Al snel was er een gezamenlijk logo. Eens per kwartaal krijgen ouders een nieuwsbrief. Er is ook een nieuwsbrief voor partners. Bewoners van Capelle aan den IJssel lezen op de gemeentepagina in hun huis-aan-huis blad wat er binnen Brede School Netwerken gebeurt. Op www.bredeschoolnetwerk.nl staan veel foto's en is allerlei praktische informatie te vinden. Brede School activiteiten worden afgesloten met een presentatie, bezocht door ouders, opa's en oma's. Op de jaarlijkse cultuurmarkt geeft het Brede School Netwerk acte de présence met een eigen podium.

Ontwikkeling in kwaliteit

De komende tijd wil Bakker een kwaliteitsslag maken, onder meer door binnen- en buitenschools leren sterker te verbinden. Zo worden er rondom activiteiten workshops georganiseerd voor leerkrachten en aanbieders samen. Op deze manier raken leerkrachten meer betrokken. De workshops concentreren zich op vijf pilotgebieden: sport, kunst- en cultuur, natuur en milieu, taal en ouders. Van elke activiteit die binnenschools plaatsvindt, komt er een buitenschoolse variant. De ervaringen worden vastgelegd op video-opnamen en in verslagen en overgedragen, zodat ook andere scholen hiervan kunnen profiteren

Bakker wil toewerken naar levensecht leren, inmiddels gestart binnen het VMBO. Dit was even aftasten; na een aantal gesprekken roosteren de scholen nu de eerste activiteiten in. Doel is onder meer de relatie met de buurt te versterken. Er komen ook naschoolse activiteiten. Leerlingen worden nu vaak vooral aangekeken op de overlast die zij zouden veroorzaken. Een voorbeeld van levensecht leren is wijkbewoners uit te nodigen in het restaurant dat leerlingen van de school runnen. Tijdens het wereldkampioenschap voetbal werkten de leerlingen mee aan een WK-dorp waar Capellenaren samen naar de wedstrijden konden kijken. Jongeren zijn ook betrokken bij het zorgcentrum dat tegenover de school staat. Ze passen de verlichting aan, bestraten een nieuw stoepje en helpen de nieuwe keuken in te richten. In overleg met het Wijk Overleg Platform zorgen ze voor ondersteuning van de winkeliersvereniging. Zo blijft de groei van de Brede School in beeld.

Voorbeeld 2 Waddinxveen

Inleiding

In Waddinxveen is de Brede School echt iets van de wijk. Er gebeurt veel in buurthuizen, sporthallen, scholen en op straat, dus in de directe leefomgeving van wijkbewoners. De wijk is de werkplek van Monique Janssen, werkzaam bij Stichting Waddinxveens Welzijnswerk en succesvol als brede schoolcoördinator. De gemeente koos er voor om de coördinatie in de handen van welzijn te leggen. Wat is de kracht van welzijn in de Brede School? Een interview met Monique Janssen.

Welzijn aan het werk met de gemeente op de achtergrond

“Onze basis: iedereen is verschillend. Welzijn bevindt zich midden in het veld, waar ‘het’ gebeurt: tussen de bewoners, de kinderen, de ouders, de scholen. Door daar te zijn, weten we wat de gevoelens, behoeften en aarzelingen zijn. En die zijn verschillend. De invulling van de Brede School in een wijk pakken we dan ook niet aan als iets groots. We beginnen klein en laagdrempelig, wel met de ambitie om het te laten groeien als het aanslaat en als het bijdraagt aan de meerwaarde die we met de Brede School in Waddinxveen willen toevoegen. We willen bijdragen aan samenhang in de wijk en aan de ontwikkeling van sociale competenties met de wijk als focus.

Dit gemeentelijke brede schoolkader, ‘bijdragen aan sociale cohesie en de ontwikkeling van sociale competenties van bewoners’, is ruim genoeg om de Brede School in te vullen. Ruim genoeg om te kunnen omgaan met verschillen en gericht genoeg voor houvast en richting. Voor mij een heel goed werkbaar kader. De gemeente is niet heel actief op de voorgrond bezig, maar zorgt wel voor een stevige basis: een kader, subsidie en betrokkenheid.”

Starten vanuit de tastbare werkelijkheid

“Ik ga de wijken in, het schoolplein op, kijk, luister, spreek collega’s die andere taken hebben in de wijken, schuif aan bij vergaderingen van schoolteams. Zo vang ik signalen op en ontstaat er een beeld van vragen en behoeften die er zijn. Een beeld dat ik niet krijg als ik me beperk tot de formele vergadercircuits. Een voorbeeld is een groep Marokkaanse vrouwen die moeilijk bereikbaar was. Ik ben naar hen toe gegaan, heb thee gedronken en we hebben vertrouwen in elkaar gekregen. Zo ontstond ruimte voor een gesprek over hun vragen, behoeften en gevoelens. Vanuit dat contact en vertrouwen kan een ingang gaan zoeken naar actieve deelname aan de Brede School. Dat is de weg: starten vanuit de wijk, actief op zoek gaan, aansluiten en een ingang creëren naar de Brede School.”

“Iets wat voor mij ook belangrijk is en altijd goed uitpakt: niet blind doorgaan als iets niet werkt. In een wijk hadden we een koffieochtend voor moeders opgezet. Er kwam geen kip. We zijn niet in de valkuil gestapt om meteen iets anders op te zetten, maar eerst gaan kijken wat er achter ligt. Waarom komen ze niet? Een koffieochtend bleek te vrijblijvend te zijn. Toen hebben we er een activiteit van gemaakt die dicht bij de moeders lag, een workshop groendecoratie. Dus wel meer structuur bieden dan een koffieochtend maar niet meteen starten met een cursus ‘sociale vaardigheid’. Deze activiteit trok belangstelling en daarmee was er een startpunt. En vanuit dat contact proberen we te bouwen aan versterking van de sociale structuur. Er zijn inmiddels activiteiten die vrouwen uit alle culturen bezoeken.”

“De Brede School is er voor de wijk, dus ook voor de senioren. Ze staan niet alleen in de uitgangspuntennotitie, we zoeken hen ook op. Een voorbeeld is bewegen voor senioren. Het begint met bewegen en dan gaat het verder. Doordat senioren elkaar ontmoeten, gaan ze voor elkaar zorgen. Ze bellen elkaar, zoeken elkaar op en letten op elkaar. Mooi toch. Zo ziet ‘uit het sociale isolement komen’ er in de werkelijkheid uit. De senioren komen ook samen koffie drinken in de school. Zo ontmoeten ze elkaar op een centrale plek in de wijk”

Bouwen aan een steeds sterker wordende structuur, een vlechtwerk

“We beginnen overal klein en sluiten zo dicht mogelijk aan bij de behoeften. Van daaruit bouwen we verder en breiden het vlechtwerk van de Brede School uit. Dit vraagt om eigenschappen die, denk ik, passen bij welzijn en bij het sociaal culturele werk: willen en kunnen inleven, ontmoeten en ingangen vinden die aansluiten bij de vragen en behoeften. Maar niet vrijblijvend, wel met als focus de problemen binnen een wijk zichtbaar te krijgen en er iets aan doen. Binnen welzijn in Waddinxveen hebben we hier de kwaliteiten voor. Daarom heeft

de gemeente ervoor gekozen om de coördinatie van de Brede School bij welzijn te leggen. Een positieve en bewuste keuze”.

“Maar we staan natuurlijk niet los van het onderwijs; helemaal niet. Samen met onderwijs verankeren we de Brede School. Dit samen doen was in het begin wel wennen en kostte tijd. Ik ben veel naar het onderwijs toegegaan, ook naar de teams. Niet in extra vergaderingen wat weer extra tijd kost, maar ik ben aangeschoven als ze bij elkaar zaten, vaak bij de lunch. Dat is echt een aanrader: samen lunchen. We hebben veel geluisterd, gepraat, zijn aan elkaar gewend geraakt en zo hebben we langzaam aan vertrouwen gekregen dat we geen concurrenten zijn en dat onze kwaliteiten bundelen iets extra's geeft. En ik ben mezelf gebleven. Open. Ik spreek uit wat ik wil uitspreken maar zonder het mes op tafel. Ik voel geen mes op tafel, dus is het er ook niet. Ik ben ook praktisch en oplossingsgericht en denk en doe mee om verzwaring van de werklast van leerkrachten te voorkomen”.

Steun van binnen

“Ik heb veel ruimte in hoe ik mijn werk inricht en ervaar ook veel steun van de interne organisatie, het Waddinxveens Welzijnswerk. Evenmin als buiten voel ik binnen concurrentie. Binnen welzijn worden de lijntjes bewust gelegd. We werken goed samen bij activiteiten in de wijken voorbereiden en begeleiden, onder meer met de tiener- en jongerenwerksters, de seniorenwerkers, de beheerder van de vacaturebank en van de vacaturevrijwilligersbank. En bovendien, ik vind dat ik een goede directeur heb. Hij staat achter mijn werk en als er vraagtekens zijn bij wat ik doe, spreekt hij me aan. Hij laat het niet doorsudderen. Hij komt ook met nieuwe impulsen die mij weer aanzetten om iets anders te doen of te zien”.

Kwaliteit in de Brede School brengen

“We proberen alle activiteiten zelf te bezoeken en voor en na een blok van activiteiten heb ik een terugkoppeling met iedere docent. Docenten geven hun ervaringen ook tijdens de looptijd van een activiteit terug en als er zorgen zijn, bespreek ik die met de ouders en leerkrachten. De kinderen vragen we wat ze vinden van de activiteit en van de docent. Ik wil signaleren of iets wel of niet aanslaat. Dat is nodig om andere lijntjes, andere verbindingen te kunnen leggen als iets niet aanslaat of als er een andere behoefte ontstaat. Het is een soort voortdurende, levende evaluatie”.

Ontwikkelingen

“Bij de activiteiten voor kinderen hebben we in het begin vooral veel aandacht gehad voor kinderen tussen 4 en 12. Nu beginnen we ook met peuters. Dat doen we themagericht. De eerste thema's waren knuffels en dieren. Ouders komen dan met kinderen samen. De peuterleidsters zijn heel enthousiast. Een andere belangrijke verschuiving vind ik 'meer vanuit de mensen zelf laten komen'. Mijn beeld is dat het vlechtwerk dat de Brede School vormt, vanuit zichzelf sterker kan worden. Dat betekent zoeken naar een balans tussen loslaten van mijn kant en steun geven. Als ik niets loslaat komt het zeker niet op gang. Ik moet dus vooral vertrouwen hebben en ruimte geven, ruimte voor eigen initiatief en verantwoordelijkheid”.

Voorbeeld 3 Gouda

Inleiding

Zo'n zes jaar geleden nam de gemeente Gouda het initiatief een Brede School te ontwikkelen. De wethouder zette er druk achter: 'geen Brede School is geen optie', zo maakte hij duidelijk. De scholen haakten hierop in en al snel gingen de eerste Brede Scholen van start. Anno 2006 draait de Brede School volop in vier Goudse wijken, met een breed activiteitsaanbod voor ouders en kinderen. De gemeente ziet de Brede School als basisvoorziening, waar men in de praktijk handen en voeten aan het jeugdbeleid geeft. Aanvankelijk was de gemeente nauw betrokken bij inhoud en uitvoering. Inmiddels streeft zij naar een regierol met aansturing op hoofdlijnen. Gevolg is dat besturen van scholen en welzijn sinds januari 2006 zelf verantwoordelijk zijn voor de verdere inhoudelijke en organisatorische ontwikkeling van de Brede School. Als passende rechtspersoon kozen zij voor een stichting in de vorm van een federatie. Stedelijk coördinator, gedetacheerd bij de federatie is Hans van Kekem. Van Kekem is daarnaast adjunct-directeur van basisschool De Kindervriend in wijk de Korte Akkeren, een Brede School van het eerste uur.

Geen hapklare brokken

De gemeente Gouda was dus initiatiefnemer. Tot verrassing van de scholen, die in de krant lazen dat er een Brede School zou komen. De drie scholen in de wijk de Korte Akkeren stonden hiervoor open en namen daarbij hun eigen positie in. "We hebben wel een mening en houden niet van hapklare brokken", zo maakten zij aan de gemeente duidelijk. Ook ten opzichte van elkaar bepaalden de scholen, waarvan er één katholiek, één protestants-christelijk en één openbaar is, hun standpunten: "We gaan niet concurreren, maar willen elkaar vinden vanuit gemeenschappelijke voordelen op inhoud en op schaalgrootte, en we doen dit met behoud van ieders eigen identiteit". En ook: "we gaan samenwerken. We doen het met z'n drieën, of we doen het niet". Bovendien waren ze het er over eens dat de Brede School geen belasting mocht vormen voor leerkrachten. Belangrijke voorwaarde was verder dat er een platte organisatie kwam, die over veel mandaat kon beschikken. Dit alles werd vastgelegd in een positiepapier. Zo kwam er geen stuurgroep. Wel een projectgroep, maar deze draaide op afstand en bemoeide zich niet nadrukkelijk met het werkplan opstellen en met de dagelijkse praktijk.

In gesprekken met de gemeente bleek dat deze wilde luisteren en zich flexibel opstelde. En zo ontstond al snel een klik. Geen hapklare brokken dus, maar ruimte om op maat vorm te geven aan de invulling van de Brede School. Er werden twee coördinatoren benoemd. Hans van Kekem zelf vanuit het onderwijs, en op verzoek van de schooldirecteuren een coördinator vanuit Welzijn, die alle aanbieders vertegenwoordigde. Het coördinatieteam had de verantwoordelijkheid en het mandaat voor het aanbod, en hoefde niet bij elke beslissing terug te koppelen. De schoolbesturen stonden achter hun directeuren, evenals het bestuur van de Stichting Welzijn Gouda.

Elkaar meenemen

De eerste activiteiten werden gestart en al doende leerde iedereen. Gaandeweg werden de doelstellingen concreter. "En voor je het weet", aldus Van Kekem, "zit je er middenin." Bij de scholen groeide het plezier en de wil om gezamenlijk te 'ondernemen', zodat met partners onderhandeld werd over een goed activiteitsaanbod. Al doende bouwde men ervaring op. "Er waren geen dogma's. Als het niet werkte, deden we het anders."

"Wat nu weer?", vroeg een deel van de leerkrachten zich af, toen de eerste plannen voor de Brede School ontstonden. Een vraag die volgens Hans van Kekem heel voorstelbaar is na veel initiatieven en veranderingen die de overheid bij het onderwijs introduceerde, maar ook weer teruggedraaide. De meningen varieerden van het voordeel van de twijfel geven tot ongeduldig wachten op de start. En inmiddels is de vraag "hoe kan ik als leerkracht gebruik maken van...". Doordat de coördinatoren alles regelden, ontstond er voor leerkrachten inderdaad geen taakverzwaring.

De Brede School sloeg over naar andere wijken. Per wijk kwam er een eigen activiteitenbudget. De gemeente nam haar verantwoordelijkheid voor huisvesting en werkte actief mee de Brede School tot stand te brengen. Men ziet de Brede School inmiddels als basisvoorziening waar het Goudse jeugdbeleid mede handen en voeten krijgt.

Vanuit betrokkenheid naar verantwoordelijkheid

Gemeente, scholen en welzijn bouwden de Brede School zo steeds verder uit. Op den duur kwam vanuit de scholen de wens naar boven om zelf meer verantwoordelijkheid te dragen. De voedingsbodem voor deze wens was de organische groei van de Brede School, die niet gepland en georganiseerd was als een industrieel proces maar, binnen gegeven kaders, voortkwam uit de dagelijkse praktijk van alle betrokkenen en vandaaruit inhoudelijk en organisatorisch steeds verder vorm kreeg. Het jaarverslag samenstellen en bespreken vormde een evaluatiemoment. Maar ook verder was er continu aandacht voor een terugblik en een vooruitblik: waar staan we nu, waar willen we naar toe, wat is er nu verder nodig? Gezamenlijk verantwoordelijkheid dragen betekent hier: verder grip en inzicht verkrijgen en meer structuur en eenheid aanbrengen omdat er steeds meer wijken en schoolbesturen aansloten. Zo wordt kennis gebundeld en ontstaat er meer efficiency. Over financiën

en het activiteitenaanbod kan men nu met aanbieders centraal onderhandelen.

Op haar beurt groeide de gemeente er inmiddels naartoe om op basis van globale doelstellingen op hoofdlijnen te gaan sturen. Men wilde de verantwoordelijkheid voor inhoud en uitvoering loslaten en overdragen aan het veld, dat de globale doelstellingen naar specifieke vertaalt. Doelstellingen die aansluiten bij wat er in de praktijk speelt en nodig is. Vanaf 2007 kent de gemeente naar verwachting subsidie toe op basis van vierjarenplannen.

Om deze rolverdeling handen en voeten te geven, zocht men een rechtspersoon met een bestuur dat inhoudelijk en financieel verantwoording aan de gemeente kon afleggen. De voorkeur van alle betrokkenen ging uit naar een stichting in de vorm van een federatie. Een federatie doet recht aan het feit dat er veel verschillende besturen zijn die ieder een eigen achterban vertegenwoordigen. Op deze manier is er voldoende armslag om ieders verantwoordelijkheden waar te maken. De wethouder wilde dat het bestuur van de federatie zou bestaan uit de drie schoolbesturen die met de Brede School zijn gestart. Tijdens de eerste bijeenkomst nam dit bestuur unaniem het besluit om het bestuur van de Stichting Welzijn Gouda (SWG) uit te nodigen om toe te treden.

De federatie startte in januari 2006. Het bestuur bestaat uit drie bovenschoolse managers en een vertegenwoordiger van de SWG en stuurt op hoofdlijnen. Verantwoordelijk voor de dagelijkse praktijk zijn stedelijk coördinator Van Kekem, en per wijk een team van twee coördinatoren: één vanuit onderwijs en één uit welzijn. Binnen de gemeente is een accountmanager verantwoordelijk voor de Brede School. Zij knoopt alle brede schoolissues aan elkaar en is intern en extern het aanspreekpunt. De wijkcoördinatieteams opereren autonoom, onder leiding van de stedelijk coördinator, die de schakel met het bestuur van de federatie vormt. De teams zetten het budget in naar eigen goeddunken en vullen, binnen de gestelde kaders, het brede schoolbeleid per wijk op maat in. De stedelijk coördinator kent hen een budget toe op basis van hun plannen en weegt daarbij de situatie van de kinderen, scholen en omgeving mee. Het is nog zoeken naar een 'juiste' verdeelsleutel. "En dat zal in ieder geval geen wiskunde worden," aldus Van Kekem. Terwijl voorheen de gemeente het brede schoolaanbod inkocht, ligt deze taak nu bij de federatie, die ook detachering en huisvesting regelt. Hierdoor krijgt de federatie meer inzicht, is kwaliteitsbewaking meer dan vroeger een issue en maakt men andere keuzes dan voorheen. De brede schoolorganisatie werkt zo efficiënter.

Doorontwikkeling

De ontwikkeling van de Brede School gaat in onverminderd tempo door. Dit geldt zowel voor de kwaliteit als voor de kwantiteit. Een vierde wijk is inmiddels aangehaakt. De scholen in deze wijk vallen onder vier besturen die nieuw zijn voor de Brede School: een bestuur van een islamitische school, een vrije school, een Jenaplan school en een protestants christelijk bestuur. Wellicht treden zij toe tot de federatie. Ook het speciaal basisonderwijs zal aanhaken. Als op den duur de vijfde wijk aansluit, is er een stedelijke dekking bereikt.

De gemeente zoekt, daarbij ondersteund door de provincie Zuid Holland, naar mogelijkheden om de Brede School naar het voortgezet onderwijs uit te breiden. Verder bekijkt men hoe kinderopvang aan kan haken bij de Brede School. Schoolbesturen worden immers wettelijk verantwoordelijk voor het aanbod van verantwoorde kinderopvang. In de statuten van de federatie is ruimte gelaten voor uitbreiding met andere schoolbesturen en met vertegenwoordigers vanuit cultuur en sport. Dit schept nieuwe mogelijkheden. Inhoudelijk speelt het verweven van 'binnen en buiten'. De federatie wil hierin de rol van 'goede' makelaar spelen. Dat is niet alleen vraag en aanbod bij elkaar brengen maar aansluiten bij de specifieke behoeftes in een wijk, gekoppeld aan een pedagogische visie. Hier is een kwaliteitsslag te maken. Nieuwe uitdagingen die passen bij de volwassen Brede School.

Voorbeeld 4 Delft

Inleiding

Om meteen met een uitspraak over kwaliteit te beginnen: het gaat goed met de brede schoolontwikkeling. Wat is goed? Voor wie is het goed? Hoe kom je tot een gedeeld beeld van wat goed is? Dit zijn vragen waarover de brede schoolpartners in de gemeente Delft nadenken en praten. Het beeld van de groei van kwaliteit in de Delftse Brede School is opgetekend uit een gesprek met Ira Spannenburg, projectleider Brede School en Murat Aslancik, Harriet van Sprang en Ellen Tas, Brede School wijkmakelaars.

Visie en opzet van de Brede School

In 2001 is Delft begonnen met de brede schoolontwikkeling. Na een jaar van plannen maken op stedelijk niveau werd het tijd om te starten. De wethouder was daarbij zeer nauw betrokken. In zijn visie lag het begin bij wat kinderen boeit en raakt, naschoolse activiteiten. Dat ze iets ontdekken wat ze anders (misschien) niet hadden ontdekt, iets dat buiten hun belevingswereld zou blijven. Zijn beelden waren vanaf het begin helder:

- Activiteiten voor alle kinderen, niet geïsoleerd op de onderwijsachterstandscholen, en niet alleen bekostigd uit onderwijsachterstandmiddelen.
- Wijkgerichte activiteiten; klein beginnen en uitbreiden naar alle wijken in Delft.
- Vanuit de integratiegedachte: kinderen zo veel mogelijk samen laten doen en verdeeld over verschillende scholen en andere locaties in de wijk aan activiteiten deel laten nemen, zodat ze elkaar tegenkomen.
- Bezielde levendige gebouwen in de wijk, die niet na schooltijd leegstaan.
- Een stedelijk menu-model (met structureel budget) dat garant staat voor voldoende aanbod en continuïteit op vier thema's: sport, ict, natuur en milieu en cultuur.
- Een werkgroep per wijk met scholen, ouders, buitenschoolse opvang en een brede schoolmakelaar.

Heldere beelden gecombineerd met een breed gedragen besef dat de ontwikkeling van de Brede School tijd, aandacht en geld nodig heeft. De gemeente was en is een motiverende en stuwende kracht voor de brede schoolontwikkeling. Er is een structurele financiering, een zeer betrokken wethouder en een professionele ambtelijke ondersteuning. Professioneel betekent hier: niet dwingen, niet forceren. Wel heel actief luisteren en zorgen voor maatwerk in de wijken en samenwerking binnen de gemeentelijke organisatie. In het begin was de Brede School een ietwat vreemde eend in de bijt. Maar al vrij snel werd deze geaccepteerd als een goede, passende paraplu voor die verschillende activiteiten voor kinderen en de wijk die voorheen onder een eigen noemer werden aangeboden. Inmiddels is er een gemeentelijk programma Jeugd en Onderwijs, waarin de vakdisciplines organisatorisch bij elkaar gebracht zijn. Samenhang in de wijken vraagt ook om samenhang in de gemeentelijke organisatie. "Wij doen het ook binnen de gemeentelijke organisatie op de brede schoolmanier." Dit alles bood scholen, andere partners en niet in de laatste plaats de medewerkers van de gemeente zelf, vertrouwen en veiligheid, waardoor ze met een bijna onverstoorbare inzet en enthousiasme werken aan de Brede School.

Sinds najaar 2004 is er in alle wijken een breed activiteitenaanbod waaraan per semester zo'n 30 procent van de leerlingen meedoet. Daarnaast is een verdiepend vervolgaanbod ontwikkeld en een plusaanbod voor kinderen die extra aandacht nodig hebben.

Toen de programmaliijn eenmaal stond, kwam er extra aandacht voor de onderlinge samenwerking tussen besturen, scholen, opvang en andere partners. Waar mogelijk en nodig wordt die samenwerking ondersteund door clustervorming en gezamenlijke (nieuwe) huisvesting.

Natuurlijk was en is er ook tegenwind. Maar door te 'doen' werden scholen en ouders enthousiast en sloten steeds meer scholen en kinderopvangorganisaties zich aan. Op dit moment werken 27 van de 30 basisscholen, inclusief het speciaal onderwijs, mee aan de brede schoolontwikkeling. "En doordat we steeds in gesprek zijn, zelf niet afhaken en gezamenlijk naar de invulling kijken, komen we steeds verder."

Kwaliteit

Na een fase van opbouwen en pionieren, werd het dus tijd voor verbreding en verdieping. Daarbij hoort ook de verdieping van kwaliteit en de vraag wat dan die kwaliteit is en wie dat bepaalt. Een moment van reflectie. Want hoe omschrijf je een begrip als kwaliteit in brede schoolverband?

“Kwaliteit is niet vast te pakken. Het is ook een manier van denken, iets is niet alleen goed of slecht. Kwaliteit is om je heen, niet iets dat je star wilt vastleggen, maar wilt benoemen om weer verder te kijken. Kwaliteit is groei, ontwikkeling.” In het gesprek wordt steeds duidelijker hoe complex de vraag naar kwaliteit is en op hoeveel verschillende manieren je naar kwaliteit kunt kijken:

Starten vanuit het bekende

De brede schoolactiviteiten begonnen met een aanbod op stedelijk niveau van bekende en erkende aanbieders uit het professionele circuit. Een soort kwaliteitsgarantie: bekend aanbod, dat zijn waarde in andere contexten al had bewezen, met geschoolde krachten.

Passend binnen de wijk

Een andere kijk op kwaliteit is bezien of het aanbod past, of het aansluit bij de behoeften en vraag van de betrokkenen in een wijk: kinderen, scholen, opvang, ouders, bewoners. Uit het stedelijke basisaanbod met meer dan 100 activiteiten kunnen scholen en opvangorganisaties activiteiten selecteren en inkopen voor hun wijk. De activiteiten waren in hoge mate aanbod-gestuurd. Er werd niet substantieel stilgestaan bij de behoeften vanuit de wijk of de behoeften van kinderen. De belangrijkste feedback was deelname en enthousiasme van kinderen. Daar hebben de brede schoolmakelaars vanaf het begin ook scherp op gelet. Waar zijn kinderen blij mee? “Je ziet dat het ze iets doet, kinderen weten wat ze willen.” Door het enthousiasme kwam er meer vraag, bij ouders, kinderen, scholen en de buitenschoolse opvang. Vraag naar hetzelfde soort activiteiten maar ook vraag naar andere. Om de behoeften beter in beeld te krijgen en de activiteiten meer vanuit de vraagkant te laten ontstaan, zijn de Brede School wijkmakelaars hun rol, zowel in de wijkwerkgroepen als daarbuiten, actiever gaan invullen. En door over de vraag te praten met erkende aanbieders, maar ook met anderen ontstaat een steeds passender aanbod: een kwaliteitsslag. Als je andere aanbieders betreft komt ook de vraag naar hun kwaliteit. Dat vraagt in het begin meer aandacht: hebben ze ervaring met kinderen, wat is hun deskundigheid, referenties nagaan, in het begin vaker bij de activiteiten zijn. Maar niet ‘officieel deskundig’ betekent niet automatisch ongeschikt. Naast deskundigheid spelen enthousiasme, warmte, betrokkenheid en (levens)ervaring een grote rol bij de vraag of een aanbod kwaliteit heeft of niet.

Gesprekken als waarborg voor kwaliteit

In kennismakingsgesprekken spreken brede schoolmakelaar en aanbieder over de les-inhoud: welke vaardigheden spreek je aan, leren iets samen te doen, ervaren dat iets niet in één keer lukt, dat er ruimte is om te proberen en sociale competenties op te bouwen. Bij docenten is naast deskundigheid, ervaring met kinderen en zorgen voor hun welbevinden en veiligheid ook de klik wezenlijk: zie, voel ik enthousiasme? Elk halfjaar zijn er bijeenkomsten voor aanbieders, over de pedagogische invulling in het algemeen. Het zijn gesprekken over thema’s als naschoolse activiteiten, straffen of belonen en inzet van vrijwilligers. Deze gesprekken dragen ertoe bij dat men gezamenlijk een brede kwaliteit van het aanbod vormt.

Formulieren, formats en evaluatie als waarborg voor kwaliteit

Kwaliteit heeft veel aspecten. Je hebt organisatorische, pedagogische, inhoudelijke kwaliteit. Komt de begeleider op tijd? Houdt hij de opkomstlijsten bij? Krijgen we signalen van ouders of scholen? Maar ook: waar vindt de activiteit plaats? Is dat bereikbaar voor de doelgroep? “We werken met formats. Daarin beschrijft iedere aanbieder inhoud, opzet en doel van de activiteit. Uit hoeveel bijeenkomsten de activiteit bestaat, hoe de leiding is georganiseerd, of de ouders betrokken zijn, voor welke leeftijdsgroep de cursus geschikt is. Zo proberen we kwaliteit transparant en bespreekbaar te maken. Dit is belangrijk als je werkt in een netwerk met veel betrokkenen. Het format heeft ook een uitwisselingsfunctie. Vanuit het oogpunt van sociale cohesie is het bijvoorbeeld heel goed om een plaatselijke Marokkaanse vereniging te vragen kooklessen te verzorgen. Dit heeft soms meerwaarde boven een vijfsterrenkok die de technische kneepjes bijbrengt. Wil je kinderen technisch leren voetballen, of enthousiast maken om te bewegen? Over dat soort vragen gaat het óók.”

De ontwikkelde formulieren en formats zijn niet sturend, maar bedoeld als richtlijn en aanknopingspunt voor uitwisseling. Ook bij de evaluaties hebben de formats de functie van steun bij het gesprek. “Het belangrijkste van de evaluatie is het gesprek zelf.”

Kwaliteit verankerd in het proces van samenwerking

De kwaliteitsborging is voor een groot deel verankerd in de inrichting van de samenwerking. Voorbeeld van een dergelijk samenwerkingsproces is het overleg tussen aanbieder, brede

schoolmakelaar en de sectorverantwoordelijke binnen de gemeente over een aanbod. De contactpersoon heeft al een relatie met de aanbieder, weet inhoudelijk wat de mogelijkheden zijn en kent de kwaliteit. De brede schoolmakelaar is de verbinding tussen gemeente en praktijk. Hij is in dienst van de gemeente en het werkterrein is de praktijk. Kwaliteit en criteria komen tot stand door het proces op deze manier in te richten en door het gesprek tussen verantwoordelijken. Het is een proces van 'checks & balances'.

Kwaliteit kan in iedere situatie, in iedere wijk zelfs, een andere lading hebben. Daarom is het goed om kwaliteit te zien en vorm te geven als een dynamisch proces. Het 'keurmerk' voor een brede schoolactiviteit is niet vanuit één instantie, zoals de gemeente, te geven. Samenspel is essentieel 'brede schoolkwaliteit' te laten ontstaan en te borgen. Door te praten over wat kwaliteit betekent, ontstaan gedeelde inzichten over kwaliteit en ontstaat kwaliteit. En doordat het geen dichtgetimmerde kwaliteit is, blijft er voldoende ruimte om zelf afwegingen te maken. Dit proces is een kwaliteit 'an sich'.

Nu toewerken naar

Antwoord geven op de vraag "wat zou er gebeuren als wij er niet meer zouden zijn?" is wat rigoureu, maar meer loslaten vanuit de gemeente en borgen in het veld is wel een thema voor het vervolg. Als scholen en andere partners meer zelf verantwoordelijk zijn en de Brede School meer integreren in hun processen en structuren, komt dat de kwaliteit ten goede. Toekomstbeelden zijn schooldirecteuren die de brede schoolactiviteiten bespreken in hun teamvergaderingen, opnemen in hun jaarplan en verbinden met het binnenschoolse. En wijkwerkgroepen die een wijkvisie maken als basis voor de invulling van de Brede School in hun wijk, met een groei van organisatorische naar inhoudelijke eenheid. Dit betekent voor de gemeente loslaten. Maar hoever en wat, zonder het proces te verstoren? Het betekent in ieder geval "jezelf continu bewust zijn van wat je wel en niet doet, waar trek je de grens?"

Voorbeeld 5 Leidschendam-Voorburg

Inleiding

De leefbaarheid van Prinsenhof vergroten en de wijk tot een aantrekkelijke plek te maken waar een diverse bewonerspopulatie samen wil wonen en leven. Dat is waar de gemeente Leidschendam-Voorburg op inzet. De Brede School past hier naadloos in om de al bestaande samenwerking tussen scholen en partners verder vorm te geven.

Fysieke en sociale investeringen

Rond 1998 staken gemeente en woningbouwcorporaties de koppen bij elkaar om een flinke revitaliseringimpuls te geven. Investerings in de fysieke woonomgeving moesten een meer diverse bewonerspopulatie aantrekken. Inmiddels zijn op grote schaal woningen gerenoveerd en wordt de buitenruimte aangepakt. Alle betrokkenen zetten hier samen de schouders onder. De projectorganisatie is breed samengesteld, wat past bij de doelstellingen van het project en de complexiteit van de wijk.

Maar ook sociale maatregelen waren nodig, omdat de wijk langzaam maar zeker steeds verder achteruit ging. Er was achterstand en een groeiende segregatie. Veel kinderen hingen doelloos rond op straat en haalden kattenkwaad uit, tot ergernis van de oudere (autochtone) wijkbewoners. Professionals in de wijk hadden de signalen al eerder ontvangen en opgepakt. In 2000 startte men met naschoolse activiteiten. Zo ontstond de eerste samenwerking tussen de afdeling onderwijs van de gemeente, school en sociaal-cultureel werk. De sociaal-cultureel werkers droegen verantwoordelijkheid voor een breed naschools activiteitenaanbod. De kinderen werden nu op een zinvolle manier bezig gehouden, ontdekten talenten in zichzelf en kregen stimulerende volwassenen om zich heen. Om de problemen nog beter te kunnen hanteren werd de inhoudelijke samenwerking verder uitgebreid met kinderopvang en jeugdgezondheidszorg. Deze samenwerking groeide langzaam uit tot een netwerk Brede School, dat zich toespitst op voor- en vroegschoolse educatie, naschoolse activiteiten, taalontwikkeling en ouderbetrokkenheid.

Een werkgroep ging zich bezighouden met tijdelijke en permanente huisvesting. De tijdelijke huisvesting kwam er snel, met een peuterspeelzaal, een speellokaal voor de kleuters van twee basisscholen en kantooruimte voor een sociaal-cultureel werker. Huisvesting en inhoudelijke ontwikkeling gingen hand in hand. De samenwerking en het activiteitenaanbod kregen vorm vanuit de dagelijkse praktijk. "Eerst laten zien wat we doen en bedoelen, daarna pas opschrijven" was het motto. Dat resulteerde medio 2006 in een convenant tussen de samenwerkende organisaties, die ook de toekomstige hoofdgebruikers waren van de multifunctionele accommodatie. In dit convenant liggen de (pedagogische) visie, uitgangspunten en doelstellingen vast.

Dynamiek in het veld

December 2006 is het grote, multifunctionele gebouw opgeleverd waarin activiteiten plaats vinden en partners als onderwijs, kinderopvang, jeugdgezondheidszorg, schoolmaatschappelijk werk, het ROC Mondriaan en het sociaal-cultureel werk hun plaats hebben. Andere partijen kunnen de multifunctionele ruimten in overleg en conform de brede schooldoelstellingen gebruiken. De sociaal-cultureel werker die als brede schoolcoördinator is aangesteld, stemt de activiteiten op elkaar af en zorgt voor de praktische planning in het multifunctionele deel van het gebouw.

Alle huidige gebouwen met uitzondering van een kerk worden gesloopt. Niet alle partners stonden te trappelen om over te stappen naar de nieuwe behuizing. Voor enkele zelforganisaties is het een grote overgang om hun eigen gebouw kwijt te raken. Maar 'opgelegde' maatregelen vormen toch een opening naar een nieuw perspectief. Men moet meer dan voorheen samenwerken en dat komt het concept van de Brede School ten goede. De wijkvereniging bestond van oudsher voornamelijk uit oudere, autochtone wijkbewoners. Inmiddels is de voorzitter van de Turkse zelforganisatie ook voorzitter van de wijkvereniging en een drijvende kracht achter de Kinderkunstacademie, een zeer succesvolle brede schoolactiviteit met uitstraling naar de wijk. De eerste tentoonstelling van de Kinderkunstacademie vond plaats in het gemeentehuis en werd geopend door de burgemeester. Ook de winkeliersvereniging heeft de kinderkunst ontdekt. Zij stellen de kunstwerken een maand lang in hun etalages ten toon.

Een ander voorbeeld is een project als Gespreksvriendinnen, waarbij autochtone en allochtone vrouwen met elkaar in gesprek gaan en soms in koppels samen iets ondernemen. Het project

Gesprek vrienden is het mannelijke equivalent. De Turkse zelforganisatie is met dit initiatief begonnen. Inmiddels is er een samenwerkingsverband met het ROC Mondriaan. Zo kan ieder zijn eigen expertise inzetten voor een steeds beter resultaat.

Het activiteitenaanbod in de wijk groeit nog steeds. Sommige activiteiten (bijvoorbeeld sport en spel) draaien al jaren zeer succesvol op dezelfde manier. Er zijn ook nieuwe initiatieven. In het enthousiasme raakt soms het overzicht een beetje verloren. Dus investeren partijen nu verder in afstemming en samenwerking, om naar buiten eenzelfde boodschap uit te dragen. Naast de nieuwsbrief komt er ook een website, met in beide een overzichtelijk activiteitenschema. Individuele bewoners betrekken vraagt om extra aandacht, vooral voor degenen die nog niet zo gewend zijn in de 'normale' Nederlandse vergaderstructuren mee te draaien. Eerste contacten legt men op straat, bijvoorbeeld tijdens de jaarlijkse Prinsenhofparade of de Kerstmarkt. Hier kunnen mensen op diverse podia zien wat de Brede School biedt voor kinderen, hun ouders en de wijk.

Zo doorgaan

Het draagvlak is groot. Dit straalt uit naar andere wijken waar Brede Scholen in ontwikkeling zijn. Het uitgangspunt, een Brede School als bruisend hart van de wijk, streeft de gemeente nu ook elders na. Het concept blijkt te werken. Ook in andere wijken zijn brede schoolactiviteiten gestart en de eerste ouderkamers van de grond gekomen. Het gaat er in de nieuwe projecten vooral om ontwikkelingskansen van kinderen te vergroten door inhoudelijke samenwerking. Medewerkers zoeken dan ook zoveel mogelijk aansluiting bij Buurt Onderwijs Sport-projecten (BOS). Inmiddels denken bestuurders na over de mogelijkheid om brede schoolontwikkeling te koppelen met tussen- en naschoolse opvang, Centra voor Jeugd en Gezin en integratie. Volop kansen dus voor verdere ontwikkeling en verdieping van de brede schoolontwikkeling in Leidschendam-Voorburg.

Voorbeeld 6 Theoretische onderbouwing bij intervisie

Cirkelen naar een hoger kwaliteitsniveau: leercyclus van Kolb

Deelnemers aan een intervisietraject bepalen gezamenlijk de thema's die zij willen bespreken. De begeleiders maken gebruik van verschillende werkvormen die aansluiten bij verschillende stadia van het intervisieproces. Bijvoorbeeld kennismaken en vertrouwd raken, bewustwording, de breedte verkennen, de diepte ingaan en beklijven, zodat deelnemers de verworven kennis en inzichten meenemen naar hun eigen praktijk en ze daar kunnen toepassen. Innovatief leren, gebaseerd op de leercirkel van Kolb vormt hierbij een belangrijke basis.

De leercirkel is een goed hulpmiddel om bewust te leren in een georganiseerde setting. 'Losse' ervaringen, opgedaan in de praktijk van het dagelijks werk, worden zo leerervaringen die doelgericht bijdragen aan nieuwe kennis en inzichten verwerven.

Fasen

We stappen in de cirkel bij 'doen'. Bij dat doen, handelen in de praktijk van het dagelijks werk, is een probleem ontstaan. Vaak is het een hardnekkig en complex probleem, waar de inbrenger al langer mee worstelt. Hij vertelt wat hem dwars zit en formuleert dit in de vorm van een vraag, bijvoorbeeld "Hoe kan ik..."

We gaan nu het probleem observeren. De inbrenger geeft een schets van de situatie en van zijn manier van handelen. De deelnemers stellen hier verduidelijkende vragen over. Zo ontstaat een helder beeld voor de deelnemers en voor de inbrenger zelf. Bepaalde aspecten van de situatie komen aan de hand van de vragen voor hem zelf soms nieuw in beeld, of krijgen een ander gewicht. Dit kan leiden tot een herformulering van de vraag.

Dan is het tijd om te reflecteren. De deelnemers stellen de inbrenger vragen die uitnodigen tot reflectie. Het zijn open vragen: hoe, wat, welk (maar geen waarom: de inbrenger hoeft zich niet te verantwoorden). Nu worden achterliggende inzichten en overtuigingen ter discussie gesteld. Er ontstaat een nieuw concept van de situatie en, niet in de laatste plaats, van de rol die de inbrenger daarin vervult.

Vanuit dit concept brengen deelnemers verbeteracties/oplossingen in: "In jouw situatie zou ik...". Door deze formulering heeft de inbrenger alle ruimte om uit de acties te kiezen wat bij hem past. Hij deelt deze inzichten met de andere deelnemers. Tot slot geven alle deelnemers aan wat zij uit deze intervisiebijeenkomst meenemen naar hun praktijk. Want ook al waren zij deze keer geen inbrenger: problemen of aspecten van problemen zijn vrijwel altijd voor alle deelnemers herkenbaar.

Hier eindigt de intervisiebijeenkomst, maar niet het leerproces. De deelnemers nemen nieuw verworven kennis en inzichten mee naar de dagelijkse praktijk, om die daar te koppelen aan bestaande kennis, ervaring en werkwijzen. Zo ontstaat een uitbreiding van het handelingsrepertoire. Tijdens een volgende bijeenkomst komen we er kort op terug. Vaak blijken inmiddels de eerste stappen gezet op weg naar verbeteringen. Hier kan een nieuwe cirkel starten: leren om tot kwaliteitsverbetering te komen als cyclisch proces.

Algemeen probleem: snelle oplossing

Soms is het lastig om de fasestructuur van Kolb vast te houden. Het is erg verleidelijk om direct nadat het probleem is ingebracht naar de oplossing over te gaan. De fase van analyse en conceptvorming lijkt dan hinderlijk en overbodig, en een sta-in-de-weg om een heldere oplossing te vinden.

Om de zin van het doorlopen van fasen proefondervindelijk duidelijk te maken, voerden we een experiment uit. Nadat de inbrenger de vraag had geformuleerd droegen we oplossingen aan, waaruit de inbrenger een keuze maakte. Veel oplossingen leken duidelijk en to-the-point. Vervolgens doorliepen we naar aanleiding van dezelfde vraag de verschillende fasen van de cirkel. De oplossingen bleken nu veel meer doordacht en toegesneden om achterliggende mechanismen te doorzien en daarmee duurzame oplossingen te bereiken. Deze oplossingen hadden een heel andere lading en genoten veruit de voorkeur van de inbrenger en andere deelnemers.

Cirkels van invloed en betrokkenheid

Tijdens intervisiebijeenkomsten komt soms een gevoel van machteloosheid boven: "Wie ben ik nou helemaal in dit geheel, wat kan ik hier nu aan veranderen?"

Voor een antwoord op deze vraag gebruiken we als hulpmiddel het verschil tussen de cirkel van invloed en de cirkel van betrokkenheid. Dit concept is uitgewerkt door Covey (Covey, 2004). Denken aan de hand van deze cirkels kan helpen om de grenzen en mogelijkheden van invloed uitoefenen te bepalen en te benutten en zo de eigen beslissingsruimte zo groot mogelijk te maken. Hier gaat het heel specifiek om de rol die de deelnemer persoonlijk neemt.

Als bij de brede schoolontwikkeling zich ingewikkelde problemen voordoen, zijn we vaak snel geneigd naar de ander te kijken. Het lijkt soms of factoren in de omgeving onze handelingsruimte bepalen: “dat is nu eenmaal zo”, “zij hebben de regels opgesteld”, “zij hebben nu eenmaal andere belangen”, “zij hebben hier geen tijd voor, geen zin in, en dáárom kan ik niet...” In feite leg je dan de verantwoordelijkheid buiten jezelf en heb je er dus geen invloed meer op. Analooq aan het hondje van Pavlov, dat kwijlt (respons) zodra het maar denkt dat het de brokjes (stimulus) in het etensbakje hoort rammelen, lijkt het er in dit soort situaties op dat bij een stimulus door een ander de deelnemers de respons geven die daarbij lijkt te horen. Dit is een reactieve houding.

stimulus	respons
----------	---------

In dat geval is er weinig ruimte om invloed uit te oefenen.

In wederzijdse afhankelijkheid onafhankelijk zijn

Het kan ook anders. In dat geval ziet de deelnemer de stimulus als een gegeven, waarop hij vrij is om een respons te geven, vanuit eigen waarden en doelstellingen. Nu is hij proactief: hij neemt zelf verantwoordelijkheid en kiest hoe hij met zaken om wil gaan. Hij houdt het initiatief en bepaalt zelf zijn handelingsruimte: “Ik zal in kaart brengen welke alternatieven er zijn”, “ik kies die oplossing”.

Als hij zijn cirkel van invloed wil vergroten, begint hij bij het ‘ik’. Bij de vele zaken waarbij hij in de Brede School betrokken is, stelt hij vast waar de grenzen van zijn betrokkenheid liggen. Dat betekent ook dat hij afstand neemt van die zaken waarmee hij vanuit zijn positie niet zoveel te maken heeft.

In de volgende stap kijkt de deelnemer naar die zaken waarop hij binnen de cirkel van betrokkenheid echt invloed kan uitoefenen. Die plaatst hij binnen de cirkel van invloed.

De deelnemer concentreert zich op de zaken die binnen zijn cirkel van invloed vallen. Als hij zich alleen maar laat bepalen door wat in de cirkel van betrokkenheid ligt, reageert hij op zaken waaraan hij op dit moment niets kan veranderen. Hij is dan vooral bezig met wat anderen vinden, wat de omgeving doet enzovoorts. Dat kost negatieve energie en de actoren in de cirkel van betrokkenheid ervaren dit en reageren hierop. Dit alles leidt ertoe dat de cirkel van invloed steeds kleiner wordt, waardoor het nog moeilijker wordt om pro-actief te reageren.

Het is dus belangrijk om uit de cirkel van betrokkenheid naar de cirkel van invloed over te stappen. Daar liggen de mogelijkheden voor de deelnemer om zijn aandeel in de Brede School vorm te geven. Dit kan hij doen door aan zaken binnen de cirkel van invloed de meeste tijd te besteden. Hij stelt zich daarbij steeds de vraag: “Wat kan ik doen om.... hoe kan ik anderen overtuigen, wie kunnen mij daarbij helpen, welke gemeenschappelijke belangen kan ik benutten, welke geldbronnen kan ik aanboren enzovoorts.” Door deze houding zorgt hij ervoor dat hij zijn cirkel van invloed vergroot en dit genereert positieve energie. Er ontstaat handelingsruimte in plaats van een gevoel van machteloosheid.

Evenwichtige ontwikkeling in samenhang

In de Brede School werken mensen samen om ontwikkelingskansen van kinderen te vergroten. Deze samenwerking vormt een belangrijk deel van het productieproces binnen de Brede School. Kenmerkende aspecten van dit proces zijn inhoud, organisatie en samenwerkingsgedrag.

De inhoudelijke ontwikkeling van de Brede School wordt bepaald door de ambities en de mogelijkheden. De inhoud bepaalt welke kennis en ervaring er nodig is om het werk te kunnen doen. De organisatie van de Brede School moet helder en duidelijk zijn, mede omdat er partners betrokken zijn met diverse achtergronden, culturen en posities. Vaak is er een organisatiestruc-

tuur (het organigram) vastgesteld, en zijn er procedures, systemen en dergelijke om de samenwerking te structureren. De manier waarop men samenwerkt, krijgt helaas vaak pas aandacht als zich hier problemen voordoen. Toch is hiervoor structurele aandacht nodig: menselijke kenmerken, overtuigingen, gedrag, emoties spelen bewust en onbewust een rol.

Tijdens intervisiebijeenkomsten gaan we dan ook uit van de driehoek van evenwichtige ontwikkeling².

Gedurende het ontwikkelingsproces van de Brede School is het belangrijk dat er aandacht is voor alle drie de hoeken van de driehoek. Dat wil niet zeggen dat, gaande de rit, niet een van de drie aspecten tijdelijk om extra aandacht en energie kan vragen. Maar wanneer dit voortduurt, raakt de driehoek 'uit het lood'. De ontwikkeling stagneert en partijen worden ontevreden. Dit zie je in de praktijk terug als men langdurig over de inhoud praat, zonder daarbij een passende organisatie te ontwikkelen. Of het tegengestelde, dat regelmatig voorkomt bij Brede Scholen waarin macht en verdeling van gelden een leidende rol speelt. De organisatie vormt dan de eerste insteek, terwijl de ontwikkeling van inhoud en samenwerkingsgedrag achterblijft. Het is dan tijd om de drie aspecten van het ontwikkelingsproces (opnieuw) met elkaar in evenwicht te brengen, zodat onderlinge samenhang en balans ontstaat of hersteld wordt.

Kennis- en gedragscompetenties

Wat geldt voor de ontwikkeling van de Brede School in zijn geheel, geldt ook voor de persoonlijke inzet van professionals. Veel inhoudelijke kennis van de ontwikkeling van kinderen en/of organisatieprocessen is niet genoeg om succesvol te zijn. Andersom geldt dit ook. Vaardigheid in kennis toepassen zonder voldoende inhoudelijke bagage levert niets op. Het gaat om een balans tussen kennis- en gedragscompetenties.

De kenniscompetenties horen in de 'inhoudpunt' van de driehoek thuis. Ook de ervaring die in het verleden is opgedaan past daar. Gedragscompetenties plaatsen we in de rechterpunt, het 'gedrag/gevoelpunt'. In feite bepalen de gedragscompetenties het vermogen om kennis op een adequate manier om te zetten in doeltreffend handelen. Bijvoorbeeld in staat zijn om vanuit kennis en ervaring dat te bieden wat men nodig heeft. Onderdeel van deze gedragscompetenties is ook met normen en waarden, overtuigingen en informele regels kunnen omgaan. Dit speelt in de Brede School, waarin partners met zo verschillende achtergronden en posities samenwerken, bij uitstek een rol.

Kunde ontstaat als kennis- en gedragscompetenties worden gekoppeld.

In de volgende figuur³ op pagina 27 is de samenhang in kaart gebracht.

Ook in intervisiebijeenkomsten komen deze balans en onderlinge samenhang naar voren. De drie aspecten van de driehoek komen altijd in beeld als we problemen analyseren en oplossingen zoeken.

Beweging in de goede richting: de krachtenveldanalyse

Inleiding

We zien tijdens het intervisietraject dat het niet altijd eenvoudig is om te werken aan de oplossing van problemen. Als deelnemers de situatie feitelijk in kaart brengen, vergeten zij soms belangrijke zaken, omdat het voor de hand ligt zaken vanuit het eigen kader te bezien. Tijdens de intervisie gebruiken we verduidelijkende vragen van mede-deelnemers om te zorgen voor een meer compleet plaatje. Tegelijk vraagt dit om een keuze: welke aspecten zijn bij de probleemstelling nu echt belangrijk en welke zijn dat niet. De krachtenveldanalyse is een speciaal instrument om dit te onderscheiden. Hiervan maken we tijdens intervisietrajecten regelmatig gebruik.

Krachtenvelden

In de Brede School werken verschillende partners samen, die doorgaans een gezamenlijke pedagogische visie hebben geformuleerd. Als het goed is, geeft deze met argumenten weer welke doelen men nastreeft, wat de Brede School aan kinderen en ouders (soms ook buurtbewoners) wil bieden, op welke manier dit gebeurt, en hoe partners daarbij samenwerken.

Een gezamenlijke pedagogische visie garandeert nog niet dat er ook echt sprake is van gezamenlijkheid. Alle verschillende partner-organisaties hebben zo hun eigen kenmerken en eigenschappen. Dat is te merken aan hun bijdrage in de Brede School. Verschillen in organisatiecultuur spelen een rol: hoe gaan mensen met elkaar om, wat zijn de geschreven en vooral ook

ongeschreven regels van deze organisaties? Een ander belangrijk verschil tussen organisaties is de wijze van financiering. Los van pedagogische ideeën heeft een financieringswijze invloed op de manier waarop mensen binnen een organisatie denken, werken en sturen. Ook de 'macht' van een organisatie speelt een rol. Hoe belangrijk is deze organisatie in de Brede School? Hoe onafhankelijk kan deze partner zich opstellen? Welke rol speelt deze organisatie als het erom gaat gemeentelijke beleidsdoelstellingen te realiseren?

De partners hebben dus zo hun eigen belangen, die mede bepalen welke standpunten zij innemen en hoe zij handelen. De gemeente speelt hier een heel eigen, belangrijke rol.

Hoe past de Brede School in haar beleidsdoelstellingen? Welke rol speelt zij als financier? Vult zij haar regierol op een actieve of passieve manier in?

Het geheel kun je zien als een krachtenveld, waarin de verschillende organisaties tegenover elkaar een positie innemen, bepaald door een combinatie van verschillende krachten. Bij de start van de Brede School zoekt ieder zijn positie in het krachtenveld. Als de Brede School in ontwikkeling is, treden er regelmatig verschuivingen op in het krachtenveld. Als ontwikkeling stilstaat, zijn de posities in het krachtenveld vaak muurvast.

Krachtenveldanalyse

Een krachtenveld is een abstract begrip. Het is iets dat zich achter de tastbare activiteiten en resultaten van de Brede School bevindt. Inzicht in het bestaan van krachtenvelden kan helpen om beter te begrijpen waarom dingen gebeuren. Een krachtenveldanalyse kan een hulpmiddel zijn. Daarbij bepaalt men welke krachten helpen een doelstelling of oplossing van problemen te bereiken, en welke krachten dit in de weg staan.

Een krachtenveldanalyse heeft de volgende stappen.

De start is een doelstelling formuleren, iets dat je wilt realiseren of oplossen. Dan maken we een overzicht van bevorderende en belemmerende krachten in de huidige situatie. Het kenmerk van bevorderende krachten is dat zij de meeste beweging veroorzaken naar het doel, ze geven het meeste effect. Belemmerende krachten werken tegengesteld.

Bevorderende Krachten	Belemmerende Krachten

Bij de volgende stap wordt dit overzicht kritisch bekeken: klopt het? Geeft het de essentie weer? Kunnen we aanscherpen? Gaat het om krachten op zowel het gebied van organisatie, als van inhoud en gedrag? Juist de onzichtbare krachten zijn interessant.

In een schema delen we de krachten in volgorde van belang, moeilijkheid en duidelijkheid in. Bij de indeling in duidelijk, minder duidelijk of onduidelijk blijkt soms een benoemde kracht zo onduidelijk dat de vraag gerechtvaardigd is of dit eigenlijk wel een kracht is.

Ter illustratie een fictief voorbeeld:

Bevorderend		Belemmerend	
3 Moeilijk Gedeeltelijk duidelijk	Goede professionals	2 Moeilijk Gedeeltelijk duidelijk	Ouders willen niet
4 Makkelijk Onduidelijk	Er is veel geld	3 Beetje moeilijk Gedeeltelijk duidelijk	Onduidelijk beleid gemeente
1 Beetje moeilijk Duidelijk	Eenduidige opvattingen over doelstelling	4 Moeilijk Onduidelijk	Slecht gebouw
2 Makkelijk Duidelijk	Initiatiefrijke mensen	1 Moeilijk Duidelijk	Directie erg ongeïnteresseerd

Nadat we deze indeling hebben gemaakt kijken we hoe de bevorderende krachten zich verhouden tegenover de belemmerende krachten.

Op basis van dit schema maken we aan de hand van de meest bevorderende krachten een actieplan om de oplossing van problemen dichterbij te brengen. Dit plan delen we in tijd, doelstellingen, mensen en middelen in.

Tijd	Actie	Mensen	Middelen
------	-------	--------	----------

De doelstelling waarom het allemaal begonnen was, koppelen we nu aan het actieplan. Daarbij stellen we toetsingscriteria en toetsingsmomenten vast.

Een krachtenveldanalyse kan bij uitstek van dienst zijn wanneer zaken vastzitten en/of ieder overzicht ontbreekt. Het helpt om het initiatief te pakken en krachtenvelden te beïnvloeden.

Aan de slag

Na het eerste denkwerk kan men daadwerkelijk aan de slag met het opzetten en uitvoeren van activiteiten voor kinderen en ouders. In dit deel treft u voorbeelden aan van instrumenten en werkwijzen die in de Zuid-Hollandse praktijk in diverse brede scholen gebruikt worden.

HOOFDSTUK 9 PARTICIPATIE

Voorbeeld 1 Kom-op-een-idee spel

PJ Partners heeft een spel ontwikkeld om kinderen mee te laten denken bij het opzetten van activiteiten in hun wijk.

Kom-Op-een-Idee-Spel

Het spel bestaat uit verschillende fases:

- *Inleiding*
De begeleider vertelt waarom dit spel gespeeld gaat worden en wat er van de kinderen verwacht wordt. Er wordt een uitleg van het spel gegeven.
- *Onderzoek en overleg*
Om de kinderen te prikkelen krijgen ze verschillende opdrachten in groepsverband, die betrekking hebben op hun hobby's en vrijetijdsbesteding, over de veiligheid van de wijk en de voorzieningen in de wijk.
Na deze opdrachten gaan de kinderen hun ideeën voor de Brede school op grote flappen schrijven. Individueel mogen ze daarna uit alle ideeën een sticker plakken achter het idee dat zij het leukst vinden.
- *Overleg en onderhandelen*
Klassikaal worden de meest bestickerde ideeën (top 3's) besproken. Vervolgens worden de Top 3 ideeën van verschillende thema's klassikaal uitgewerkt, waarbij de kinderen aangeven wat ze precies willen, wie daarbij betrokken zijn en wat zij zelf kunnen doen om het idee te verwezenlijken. Na afloop wordt het ingevulde werkmateriaal verzameld door de begeleider.
- *Beslissingen nemen*
Het materiaal van de leerlingen en de begeleiders van alle groepen wordt verwerkt. Op basis daarvan wordt een advies uitgebracht aan het coördinatieteam van de betreffende Brede school. Zij kunnen de uitkomsten terugkoppelen met de leerlingen en hun activiteitenprogramma aansluiten bij de wensen van de kinderen.

PJ Partners geeft instructie, verzorgt het materiaal, verwerkt de gegevens en brengt het advies uit. Desgewenst kan een medewerker van PJ Partners als spelbegeleider optreden.

Bron: PJ Partners

Voorbeeld 2 Ouderkamer

In diverse gemeenten zijn tijdens het provinciale Brede schoolproject ouderkamers opgezet. Hieronder volgt een korte beschrijving van de ouderkamer en een artikel in het blad TooN/SpeZiaal, waarin de ervaring van vijf jaar ouderkamer in Zwijndrecht wordt weergegeven.

Ouderkamer

Een goede mogelijkheid om contact te leggen, vertrouwen te winnen en ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie langzaam uit te bouwen, is een ouderkamer.

Een ouderkamer is een ruimte, liefst binnen school, waar ouders koffie kunnen drinken en elkaar ontmoeten. Gastvrouwen¹, die wat betreft taal en cultuur dichtbij de ouders staan, heten de ouders welkom, maken een praatje en vangen signalen op van vragen die ouders hebben. Regelmatig worden themabijeenkomsten en cursussen georganiseerd over opvoedkundige onderwerpen en schoolse zaken. Ook kunnen cursussen worden aangeboden die de ontwikkeling van ouders zelf ten goede komen. Vanuit het contact dat met ouders ontstaat wordt duidelijk met welke vragen ouders zitten en waar hun belangstelling ligt. Indien gewenst kunnen trainingen aangeboden worden om deel te nemen aan bijvoorbeeld een medezeggenschapsraad.

Visie

Uitgangspunten

De uitgangspunten voor het opzetten van een ouderkamer zijn:

- Ouders vervullen een essentiële rol in de ontwikkeling van hun kinderen.
- Elke ouder wil het beste voor zijn kind en is daarom gemotiveerd zich in te zetten voor zijn ontwikkeling.
- Ondersteuning bij het opvoedproces en betrokkenheid van ouders bij het leerproces van hun kinderen, stimuleert de ontwikkeling van de kinderen.
- Ontwikkeling van vaardigheden bij ouders zelf, zoals bijvoorbeeld het beheersen van de Nederlandse taal en het omgaan met computers stelt ouders in staat hun kinderen beter te begeleiden.
- De behoeften, vragen en problemen van ouders zelf vormen het uitgangspunt voor het aanbod op bovengenoemde gebieden.

Een ouderkamer is met name geschikt voor een Brede school die zich inzet om onderwijskansen van kinderen te vergroten. We denken dan aan scholen met veel kinderen uit gezinnen met een lage SES-factor (sociaal-economische status). Ouders die zelf weinig opleiding hebben, weten vaak niet hoe belangrijk hun rol is in het ondersteunen van hun kind in zijn leerproces en hoe zij dat kunnen doen. Gezinnen hebben vaak vragen op meerdere leefgebieden en weten niet altijd de weg naar de juiste voorzieningen. Relatief veel ouders en kinderen zijn van allochtone afkomst. Leerkrachten vinden het moeilijk om juist met deze ouders contact te leggen.

Doel

Het doel van een ouderkamer is een ontmoetingsplaats voor ouders te creëren van waaruit ouderbetrokkenheid kan worden opgezet.

Het doel kan als volgt geformuleerd worden:

1. Het bevorderen van onderwijsondersteunend gedrag door ouders:
 - te ondersteunen in de opvoeding.
 - te betrekken bij schoolse zaken.
 - kansen te bieden zich zelf te ontwikkelen.
2. Het bevorderen van participatie in de wijk, zodat ouders meer gebruik gaan maken van bestaande activiteiten en voorzieningen.

Activiteiten

Soort activiteiten

In de ouderkamer kunnen verschillende soorten activiteiten georganiseerd worden:

- *Themabijeenkomsten*

In de meeste gevallen gaat het om thema's gericht op opvoeding of onderwijs. Veel gehoorde thema's zijn: omgaan met druk gedrag, regels en grenzen stellen, gezonde voeding, lesme-

¹ Omdat in de meeste gevallen de gastouders vrouwen zijn en geen mannen, gebruiken we de term 'gastvrouwen'.

thodes op school, schoolkeuze na de basisschool. Soms wordt een deskundige uitgenodigd om de bijeenkomst te begeleiden, bijvoorbeeld een medewerker van het opvoedbureau of een leerkracht van school. Over andere thema's heeft de coördinator zelf voldoende kennis en vaardigheid.

- *Cursussen*
Een cursus van vier of vijf bijeenkomsten geeft de gelegenheid dieper op een bepaald onderwerp in te gaan. Eén van de bekendste cursussen die in de ouderkamer gegeven worden is Opvoeden: zo!
- *Volwasseneneducatie*
Algemeen wordt aangenomen dat de ontwikkeling van ouders rechtstreekse invloed heeft op de ontwikkeling van kinderen. In dat kader organiseren ouderkamers activiteiten als Nederlandse les of computerles. Soms kan een koppeling gelegd worden met andere sectoren, zoals bijvoorbeeld oudkomersbeleid.
- *Ontspanningsactiviteiten*
Ontspannende activiteiten zoals knutselen, gymmen of koken stellen de ouders vaak erg op prijs. Dit kan een goede manier zijn om met nieuwe ouders in contact te komen of signalen op te vangen van vragen waar ouders mee zitten.

Het draaiboek ouderkamer kunt u downloaden van de website van JSO: www.jso.nl

Ouderkamer verlaagt drempel tussen ouders en school

Als ouders goed in hun vel zitten, kunnen ze hun kinderen ook beter stimuleren en ondersteunen. Deze gedachte staat aan de basis van de zogenaamde 'ouderkamer' in de wijk Kort Ambacht in Zwijndrecht. Het is één van de eerste ouderkamers in Nederland en na de zomer vieren ze het eerste lustrum. Judith de Vries, coördinator van de ouderkamer vertelt over haar ervaringen van de afgelopen vijf jaar.

De ouderkamer van Kort Ambacht is verbonden aan de openbare basisschool De Dolfijn (locatie west) en de christelijke basisschool De Bron in Zwijndrecht. Vijf jaar geleden waren de leerlingen van De Dolfijn voor 90 procent gewichtenleerlingen, bij De Bron lag dat percentage iets lager. "De scholen wilden onderwijsachterstanden bestrijden en besloten daar met de Brede school op in te zetten", vertelt Ria Zijlstra, destijds betrokken bij het opzetten van de ouderkamer. Zij was de procesbegeleider Brede school vanuit JSO in Gouda. "De ene poot van de Brede school bestaat uit naschoolse activiteiten en de andere poot uit ouderbetrokkenheid", zegt Zijlstra. "De ouderkamer is een goede manier om ouderparticipatie te stimuleren. Veel allochtone ouders zijn niet gewend om naar school te komen voor bijvoorbeeld een ouderavond. Leerkrachten denken vervolgens weer dat de ouders geen interesse hebben voor de school van de kinderen. De ouderkamer is heel laagdrempelig, juist voor allochtone vrouwen."

'De ouderkamer is een goede manier om ouderparticipatie te stimuleren'

Ondersteuning

Maar ouderkamers zijn zeker niet alleen voor allochtone ouders bedoeld, benadrukt coördinator Judith de Vries. "De ouderkamers zijn er voor alle ouders, vaak moeders, die meer bij schoolse en opvoedkundige zaken betrokken willen worden. In principe is de voertaal Nederlands. Soms kan een gastouder zich als tolk opwerpen, maar de taal is de gemeenschappelijke factor ook al hebben de ouders verschillende achtergronden", vindt De Vries. "Ik vind het goed om over de culturele grenzen heen te kijken en tips en ervaringen uit te wisselen. Ik merk ook dat ouders met een niet-Nederlandse achtergrond graag in contact willen komen met autochtonen. Het doel is ook dat als ouders meer van school weten, ze beter hun kinderen kunnen begrijpen en stimuleren bij hun schoolcarrière. Het is een ondersteuning bij de opvoeding. Bovendien groeit ook de eigen ontwikkeling van de ouders", aldus De Vries. Twee maal per week komen ouders vrijblijvend in de ouderkamer samen. De Vries: "Vroeger was dat ook echt op school maar door het in- en uitlopen van de ruimte, was het te onrustig voor de leerlingen. Daarom hebben we een vaste ruimte in het buurthuis vlakbij." De ene ochtend praten de ouders over wat hen bezighoudt. De tweede ochtend is er een georganiseerde activiteit. Dat kan een gastspreker zijn maar ook een cursus of uitleg over wat kinderen op school leren.

Goede sfeer

Gemiddeld komen negen ouders naar de ochtenden in de ouderkamer. Altijd worden ze ontvangen door gastouders. Ze spelen een belangrijke rol in het geheel. "We proberen van

diverse nationaliteit een gastouder te hebben. Vaak hebben ze ook een eigen netwerk waardoor ze gemakkelijker andere ouders uitnodigen mee te gaan naar een ochtend. De gastouders worden met zorg uitgekozen. Het is belangrijk dat ze uitstraling hebben en andere mensen kunnen betrekken bij gesprekken”, vertelt De Vries. “Gastouders zorgen voor een goede sfeer onderling en voorkomen dat er geroddeld wordt. Daarnaast worden ze vaak in vertrouwen genomen door andere ouders. Dat is soms best zwaar voor ze. In de training die ze volgen, leren ze dat ze geen hulpverlener zijn. Wel leren ze goed te luisteren en door hun aanwezigheid bij voorlichtingsochtenden zijn ze vaker in staat om te attenderen op verschillende hulpverlenende instanties.”

Voelsprietten

“De gastouders zijn voor mij de voelsprietten in de groep. Zij weten het beste wat er speelt onder de ouders, maar ook in de wijk. Ik kan daar op inspelen met het programma”, legt De Vries uit. “In de afgelopen jaren hebben we heel uiteenlopende dingen gedaan tijdens ochtenden. Een paar voorbeelden zijn: een cursus kinder-EHBO, schoolse zaken als wat is de Cito-toets en wat komt daarna, hoe leer je lezen in groep 3, wat is remedial teaching en wat is adhd? Maar we hebben soms ook sprekers van de GG&GD, de Raad van de Kinderbescherming of de Taalschool. Of we gaan naar de bibliotheek waar ouders voorleestips krijgen. We hebben verschillende ochtend gehad over gezondheid waar bewegen centraal stond. De ouders moesten er ook aan geloven. Ook hebben we streetdance gedaan, maar ook buikdansen, zelfverdediging en tai-chi. Zeer uiteenlopend.”

Zelfvertrouwen

De opbrengsten van de ouderkamer zijn moeilijk meetbaar. “Ik zie dat de ouders uit de ouderkamer elkaar ook op het schoolplein en na schooltijd opzoeken. Vroeger zag je ouders bij elkaar staan met dezelfde culturele achtergrond, dat is nu veel minder. Ook zie je dat bezoekers van de ouderkamer soms uit hun isolement komen. Door de informatie waarmee ze in aanraking komen, voelen ouders zich vaak zekerder. We hopen dat dit zelfvertrouwen ook in de opvoeding terugkomt”, zegt De Vries.

De effecten voor gastouders zijn zeker ook aanwezig. Ze worden bijvoorbeeld steeds vaardiger in het opbouwen van een netwerk, het samenstellen van een programma voor de ouderkamer en het oppikken van signalen van ouders. Voor sommige gastouders betekent werken in een ouderkamer een opstap naar het volgen van een opleiding of het aannemen van een betaalde baan.

Bewindslieden enthousiast

Over de continuering van de ouderkamer maakt De Vries zich toch wat zorgen. Het project werd eerst voor vier jaar uit GOA-gelden gefinancierd, maar die jaren zijn nu om. “Ieder jaar wachten we maar weer af”, zegt ze. Toch is er goede hoop voor de ouderkamers. Minister Rouvoet en staatssecretaris Dijkema waren eind maart op bezoek bij een van de ouderkamers in Zwijndrecht. De eerste reacties van de bewindslieden waren zeer enthousiast.

Voorbeeld 3 Buddyproject

In Leidschendam-Voorburg is gestart met een 'buddy-project', waarin ouders die goed de weg weten op school gekoppeld worden aan ouders die dat niet weten. De bedoeling is om in de toekomst dit project onder te brengen in de ouderkamer die in het najaar van 2007 van start gaat. Het project kan als volgt omschreven worden:

BUDDYSYSTEEM VOOR OUDERS IN COMBINATIE MET EEN OUDERKAMER

Probleemstelling

Uit onderzoek is gebleken dat ouderbetrokkenheid een positieve invloed heeft op de schoolprestaties en de schoolloopbaan van kinderen. Ouders zijn betrokken bij het onderwijs van hun kind als ze belangstelling tonen voor wat het kind op school doet, als ze hun kind stimuleren om huiswerk te maken en hen daar zo nodig bij helpen, maar ook als ouders op de 10-minutengesprekken komen en met de leerkracht praten over de ontwikkeling van hun kind of meehelpen als lees- of overblijfouder. Een goed samenspel tussen ouders, leerkrachten en leerlingen stimuleren succes op school.

Toch is dit samenspel niet vanzelfsprekend. Sommige ouders weten hun weg in school niet te vinden, weten niet van hen verwacht wordt of hebben schroom om op de leerkrachten af te stappen. Met name allochtone ouders hebben hier moeite mee, omdat de gewoontes in het Nederlandse onderwijs niet altijd overeenkomen met die van hun thuisland.

Leerkrachten bewandelen vaak de gebaande paden. Met sommige ouders kunnen ze moeilijk contact krijgen. Ze realiseren zich echter niet altijd dat dit geen desinteresse hoeft te zijn, maar ook onbekendheid kan zijn. Vaak weten ze niet dat een andere benaderingswijze ouders over de drempel kan helpen om meer betrokken te raken bij de school.

Doelstelling

- Ouders, die in het begin moeite hebben hun weg op school te vinden, zijn meer betrokken bij het onderwijs van hun kinderen;
- Leerkrachten zijn zich bewust van drempels die ouders ondervinden bij ouderbetrokkenheid;
- Er is een ontmoetingsplek waar ouders met elkaar en al dan niet met ondersteuning van een deskundige van gedachten kunnen wisselen over opvoeding en onderwijs;
- Ouders hebben de mogelijkheid nieuwe vaardigheden op te doen door buddyouder te zijn en/of als gastvrouw te functioneren in de ouderkamer.

Doelgroep

- Ouders, die moeite hebben hun weg op school te vinden;
- Ouders die buddyouder en/of gastouder willen zijn;
- Leerkrachten van het basisonderwijs;
- Scholen en andere organisaties die te maken hebben met ouders en onderwijs.

Resultaat

- Meer ouders zijn op actieve wijze betrokken bij het onderwijs van hun kinderen;
- Leerkrachten tonen begrip voor drempels die ouders ondervinden en investeren in het contact met ouders;
- Ouders zijn in staat andere ouders te begeleiden en/of een ouderkamer mee te organiseren;
- Een handleiding waarin de buddymethodiek beschreven staat.

Medewerkers

- Een projectmedewerker, die koppelingen tot stand brengt, buddyouders ondersteunt en signalen vanuit de koppels omzet naar thema's voor de ouderkamer;
- Ouders die als buddy en/of gastouder willen fungeren;
- Leerkrachten en andere betrokkenen, zoals bijvoorbeeld de schoolgerichte maatschappelijk werkers, om namen van te koppelen ouders door te geven.

Werkwijze

1. Leerkrachten en andere betrokkenen geven aan de projectmedewerker door met welke ouders zij moeilijk contact kunnen krijgen. Als het project wat langer draait, stromen nieuw te koppelen ouders in zodra hun kinderen in groep 1 komen.
2. De projectmedewerker werft buddyouders en brengt de koppeling tot stand.
3. De projectmedewerker is beschikbaar voor vragen van (buddy)ouders.

4. Vanuit de koppels worden signalen van vragen van ouders doorgegeven aan de projectmedewerker. Hij/zij krijgt zo een indruk van onderwerpen waar ouders meer over willen weten en kan deze als thema bespreken in een ouderkamer.
5. Na verloop van tijd is koppeling niet meer nodig. Ouders weten dan de weg in school te vinden. Deze ouders kunnen dan eventueel zelf buddyouder worden. Ook kunnen ouders een rol krijgen als gastouder in de ouderkamer.
6. De projectmedewerker organiseert samen met gastouders en in overleg met buddyouders thema's in de ouderkamer.

HOOFDSTUK 10 DE VOOR- EN VROEGSCHOOLSE PERIODE

Voorbeeld 1 Vragenlijst voor keuze VVE-programma

JSO heeft voor de Brede school in Pijnacker een vragenlijst ontwikkeld die gebruikt kan worden om de bestaande visies, werkvormen en aandachtspunten van de peuterspeelzaal en het basis-onderwijs in kaart te brengen.

Vragenlijst: vergelijking huidige werkwijzen peuterspeelzalen en basisscholenscholen ten behoeve van de keuze VVE programma.

Algemeen:

Het gaat om een inventarisatie van de *huidige werkwijze*. Dit houdt in dat u beschrijft hoe u het NU doet. Waarom doet u de dingen zoals u ze nu doet?

De toekomst, het samenwerken in VVE, dient u hierbij buiten beschouwing te laten, en komt in het laatste onderdeel apart aan de orde.

Graag de antwoorden toelichten, kort uitwerken.

Onderwerp			
Algemeen			
Contactpersoon			
<i>Hoe is de basishouding van leidsters en leerkrachten naar kinderen</i>	Afwachtend	Kindvolgend	Sturend
Visie op kinderen en ontwikkeling / leren van kinderen			
Visie in praktijk			
Programma / onderwijsdoelen			
Keuze onderwijs / pedagogische visie			
Waarden en normen			
Visie op invoeren van (nieuwe) programma's / methodes			
Ontwikkeling van kinderen			
Sociaal emotionele ontwikkeling Persoonlijkheidsontwikkeling Zelfstandigheid en zelfredzaamheid Ontwikkeling van de fantasie	1. Welke manier? Hoe? Speerpunten..... 2. Materialen 3. Methodes		
Motorische ontwikkeling Fijne en grove motoriek Spel en bewegingsonderwijs	1. Welke manier? Hoe? Speerpunten..... 2. Materialen 3. Methodes		
Taal- denkontwikkeling <i>ontluikende geletterdheid en voorbereiding op lezen</i> <i>Plaats van de eigen / moedertaal</i> NT 2 ontwikkeling	1. Welke manier? Hoe? Speerpunten..... 2. Materialen 3. Methodes		
Creatieve ontwikkeling	1. Welke manier? Hoe? Speerpunten..... 2. Materialen 3. Methodes		
Vorbereidend rekenen Ontwikkeling van de waarneming (visueel, ordenen, tast etc) Oriëntatie op ruimte en tijd			

Werken met thema's	
Omgaan met verschillen	
Observatie en registratie	
Observatiemethode	
<i>Werken met toetsen in gr 1 en 2, registratie van de vorderingen</i>	
Zorg kinderen en contact met zorg	
Wat is jullie interne zorgbeleid op school / psz?	
Ouders en overdracht	
<i>Individuele oudercontacten over vorderingen kind</i>	
Ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie	
Overdracht psz-school	
Diversen	
<i>Aandacht voor achterstandsbestrijding?</i>	
Begeleiding op de groep Leidster – kind ratio / aantal leerlingen in groep	
Dagindeling / planning / voorbereiding	
Inrichting van de speel en leeromgeving (lokaal / klas)	
Sfeer in de groep Pedagogisch klimaat	
<i>Scholing leidsters / leerkrachten</i>	
Samenwerking	
Hoe werk je intern samen op de school / psz?	
Hoe werk je extern samen (met VVE partners)?	
Wat is jullie visie op samenwerking met andere scholen / psz?	
Toekomst Dit is de enige vraag die over de toekomst gaat	
<i>Wat zijn jullie wensen omtrent inhoudelijke samenwerking en afstemming met de VVE partners</i>	

Voorbeeld 2 Aanpak voor- en vroegschoolse educatie

In het kort weergegeven besteedt de Brede school in Gorinchem op de volgende wijze aandacht aan de voor- en vroegschoolse periode.

Voor- en vroegschoolse educatie

Doel van de voor- en vroegschoolse educatie is het verbeteren van de startcondities, onder meer op het gebied van de Nederlandse taal teneinde de (taal)achterstand in groep 3 van het basisonderwijs te voorkomen.

Het gaat hierbij om:

- De realisatie van deelname van doelgroepkinderen in de leeftijd van 2 tot en met 5 jaar aan gestructureerde programma's voor voor- en vroegschoolse educatie. Dit wordt bereikt door tijdige signalering van achterstanden en door verwijzing van met name consultatiebureaus naar voorschoolse voorzieningen en door het aanbieden van voldoende en goede programma's voor voor- en vroegschoolse educatie.
- De totstandbrenging van samenwerkingsverbanden tussen scholen voor basisonderwijs, peuterspeelzalen en kinderopvangvoorzieningen en consultatiebureaus. Samenwerking met consultatiebureaus gebeurt met het oog op tijdige signalering en voorkoming van achterstand in de ontwikkeling van kinderen.
- Deskundigheidsbevordering van medewerkers van kinderopvangvoorzieningen, peuterspeelzalen en in de onderbouw van het basisonderwijs. Dit gebeurt met het oog op een adequate aanpak van onderwijsachterstanden.

De gemeente Gorinchem streeft ernaar dat in 2006 tenminste 50 % van de doelgroepkinderen deelneemt aan effectieve voor- en vroegschoolse programma's. Als indicator voor de opbrengst geldt dat de afstand in leerprestatie tussen de doelgroepen van het GOA en het landelijk gemiddelde kleiner wordt.

Activiteiten:

- Piramide
- Boekenpret
- Overdrachtsformulier
- Deskundigheidsbevordering
- Consultatiebureau (toeleiding naar peuterspeelzaal)
- Samen Leren (toeleiding naar peuterspeelzaal)

Aandachtspunten:

- Aantal dagdelen peuterspeelzaalbezoek door doelgroepkinderen
- Deskundigheidsbevordering
- Samenwerkingsverbanden (consultatiebureau, peuterspeelzalen/kinderdagverblijven, basisscholen)

Bron: beleidsplan Brede school Gorinchem maart 2003

HOOFDSTUK 11 BREDE SCHOOL EN DAGARRANGEMENTEN

Voorbeeld 1 Checklist dagarrangement

Deze checklist is afkomstig uit de publicatie:

Schreuder, L., M. Valkestijn en F. Hajer (2005)

Dagarrangementen in de brede school. Een samenhangende aanbod van onderwijs, opvang en vrije tijd. Amsterdam: SWP.

We hebben het met toestemming van de auteurs opgenomen in dit handboek

In deze publicatie vindt u

- voorbeelden van dagarrangementen op vijf locaties: zie korte samenvattingen hieronder;
- informatie over tussenschoolse opvang en naschools aanbod; de ontwikkeling van een gezamenlijk pedagogisch klimaat; en een lijst van criteria waaraan goede dagarrangementen moeten voldoen.

De publicatie is te bestellen via www.swpbook.com.

Voor wie?

De coördinator dagarrangement kan deze checklist gebruiken voor zichzelf, in interne besprekingen of voor besprekingen met andere organisaties. In de checklist zijn de belangrijkste *aandachtspunten* uit dit boek opgenomen. Het eerste deel gaat in op de *praktische vormgeving van het aanbod*. Het tweede deel stelt een aantal vragen voor *discussie of evaluatief* onderzoek. De checklist kan dienen als geheugensteuntje: waar moest ik ook al weer op letten?

DEEL 1. VORMGEVEN VAN HET AANBOD

Welke onderdelen bieden we?

- Tussenschoolse opvang/overblijven
- Activiteiten na schooltijd
- Opvang rondom activiteiten
- Vakantieactiviteiten
- Activiteiten tijdens studiedagen school
-
-

Is opvang voor schooltijd nodig?

- Behoefte peilen bij ouders

Welke ruimtes gebruiken we?

- Overblijven
- Activiteiten na schooltijd
- Opvang rondom activiteiten
- Opvang voor schooltijd Vakantieactiviteiten
- Activiteiten tijdens studiedagen school

Als we één accommodatie krijgen:

- Welke partners doen mee
- Overleg vooraf plannen
- Welke doelen hebben we
- Welke ruimtes worden gemeenschappelijk
- Afspraken gebruik ruimtes
- Afspraken beheer

Op welke dagen doen we een naschools aanbod?

- Maandag dinsdag, donderdag (korte middagen)
- Vrijdag
- Woensdag

Wat worden de tijden tussen de middag en in het naschoolse aanbod?

- Lengte middagpauze
- Start dadelijk nadat de les is afgelopen
- Een kwartier nadat de les is afgelopen
- Eindtijd

Welke organisaties werken eraan mee?

- Buitenschoolse opvang
- Sociaal cultureel werk
- Oudercommissie
- Sportclubs
- Creatieve organisaties
- Gemeente
- Peuterspeelzaal
- Kinderdagverblijf
- Bibliotheek
-

Welke samenwerkingscontracten sluiten we?

- Afspraken vastleggen tussen zelfstandige partners
- Inhuren van partners

Hoe regelen we de coördinatie?

- Betrokkenheid gemeente
- Dagarrangement totaal
- Tussenschoolse opvang
- Naschoolse activiteiten
- Buitenschoolse opvang

Wat wordt de overlegstructuur?

- Bijeenkomsten alle medewerkers
- Vaste werkgroepen met omschreven taken
- Informele contacten

Gaan we combifuncties instellen?²

- Functieomschrijving
- Betrokken CAO's

Hoe werken we aan onze gezamenlijke pedagogische visie?

- Wie wordt betrokken in discussie
- Wie schrijft pedagogisch beleidsplan
- Bijscholing, implementatie, evaluatie

Welke financiële afspraken maken we?

- Wat betalen ouders
- Wie betaalt huur aan wie
- Gezamenlijke investeringen
- Doorberekening gezamenlijke kosten
- Overleg met gemeente over inzet subsidies
- Speciale projectsubsidie aanvragen

DEEL 2. DISCUSSIE/ EVALUATIE**Welke doelen bereiken wij met het dagarrangement?**

- Ontwikkeling alle kinderen
- Extra ontwikkeling kinderen met achterstanden

² Zie hiervoor ook de checklist combinatiefuncties in het productenboek, deel 3, Hoofdstuk 6, Voorbeeld 1

- Opvang kinderen werkende ouders
- Voorzieningen voor kinderen bijeenbrengen
- Ouders betrekken bij activiteiten van hun kinderen

Welke voordelen voor de organisaties bereiken wij?

- Meer kinderen
- Gevarieerde samenstelling deelnemersgroep
- Breder perspectief voor medewerkers
- Efficiencyvoordelen
- Gezelligheid in het gebouw

Voldoen wij aan de wensen van werkende ouders voor hun kinderen?

- Goed georganiseerde tussenschoolse opvang
- Rust, spelen en buitenlucht na schooltijd
- Opvang in of vlakbij de school
- Mogelijkheid voor deelname aan lessen of cursussen
- Keuzemogelijkheid voor oudere kinderen
- Extra aandacht voor vermoeidheid van vierjarigen

Voldoen wij aan de kwaliteitskenmerken van een goed dagarrangement?

- Aansluitend op lestijden
- Zelfstandig bereikbaar
- Vervoer geregeld indien nodig
- Continu aanbod in de schoolweken
- Voldoende aanbod door de week heen
- Aanbod in schoolvakanties
- Van 8.00 tot 18.00 uur
- Vervanging bij uitvallen
- Vertrouwde begeleiders voor de kinderen
- Veilige overdracht van kinderen tussen de onderdelen
- Informatieoverdracht over kinderen gedurende de dag
- Leuk en ontspannend
- Zinvol, leerzaam en uitdagend
- Verbinding binnenschools – buitenschools aanbod
- Balans tussen vrij spel en georganiseerde activiteiten
- Planning naschoolse activiteiten van tevoren
- Folder en inschrijvingsmogelijkheden voor ouders
- Voldoende gelegenheid voor vrij spel
- Buitenspelen gegarandeerd
- Voldoende toezicht en voldoende privacy
- Keuzemogelijkheid tussen verschillende soorten activiteiten
- Kinderen betrokken bij programmering

Voldoen wij aan de kenmerken van goede tussen schoolse opvang?

- Coördinatie
- Uitvoering door professionals en vrijwilligers
- Inrichten als vrije tijd van kinderen

Hebben wij een gezamenlijk pedagogisch klimaat?

- Gebaseerd op gemeenschappelijke visie
- Komt tot uiting in sfeer, interactie en regels
- Gedragen en toegepast door alle medewerkers
- Pedagogisch beleidsplan aanwezig en in gebruik

HOOFDSTUK 12 ACTIVITEITEN VOOR KINDEREN

Voorbeeld 1 Uitwerking thema's in activiteiten

Hieronder ziet u twee voorbeelden van hoe brede scholen hun thema's uitwerken in activiteiten.

<i>Thema</i>	<i>Uitwerking in activiteiten</i>
a) Sport en spel	Kennismaken met verschillende sporten, spel, dans
b) Taalstimulering leesbevordering, nieuwe media	Voorlezen, computerles voor ouder en kind
c) Cultuur	Muzieklessen
d) Sociale vaardigheden van kinderen	Kinderparticipatie, kinderraad
e) Opvang	Verbetering van het overblijven

Bron: Brede school Korte Akkeren Gouda

<i>Thema</i>	<i>Enkele voorbeelden van activiteiten Periode september 2001- augustus 2002</i>
a) Sport en spel	Koersbal voor ouderen, peutergym, skaten, streetdance, zaalvoetbal
b) Kunst en cultuur	Atelier voor volwassenen, spelen met muziek, kleuterballet
c) Recreatie en ontmoeting	Bridge, filmavonden, kinderdisco, straatavonden
d) Educatie	Cursus weerbaarheid, zelfverdediging, Pestproject, vandalismeweek
e) Participatie en inspraak	Klussenavond, straatspeeldag, inrichten speelvoorzieningen
f) Voorlichting, informatie en dienstverlening	Haltproject, wijkwinkel, informatieavonden, Project: wat wil je later worden?

Bron: Brede school de Waterpoort Barendrecht

Voorbeeld 2 Matrix

Een matrix is een manier om overzicht te krijgen over de activiteiten voor kinderen. We geven er enkele weer.

<i>Thema</i>	<i>Leeftijd / groepen op school</i>			
	<i>Gr 1-2</i>	<i>Gr 3-4</i>	<i>Gr 5-6</i>	<i>Gr 7-8</i>
a) Taal en communicatie				
b) Sport en spel				
c) Computers				
d) Techniek				
e) Kunstzinnige vorming				
f) De wijk				
g) Huiswerkbegeleiding				

Bron: Brede school Zwijndrecht

<i>Thema</i>	<i>Leeftijd</i>			
	<i>2-4 jaar</i>	<i>4-6 jaar</i>	<i>7-9 jaar</i>	<i>10-12 jaar</i>
a) Sport en spel				
b) Kunst en cultuur				
c) Recreatie				
d) Educatie				
e) Participatie en ontmoeting				
f) Voorlichting, informatie, dienstverlening				

Bron: Brede school Pijnacker

Een voorbeeld van een activiteitenaanbod van 20 weken (2001)

<i>Activiteit</i>	<i>Leeftijdsgroep</i>
a) Spelen met muziek	Groep 1 en 2
b) Orff instrumentarium	Groep 3 t/m 5
c) Spel en beweging	Groep 1 en 2 en 3- jarigen
d) Mandela tekenen	Groep 5 t/m 8
e) Vorm en kleur	Groep 6 t/m 8
f) Drummen	Groep 6 t/m 8

Bron: Brede school Oegstgeest

Voorbeeld 3 Deelnemerslijst

Een deelnemerslijst kan er als volgt uitzien:

<i>Naam activiteit</i>						
Totaal aantal deelnemers						
Leeftijdgroep deelnemers						
Hoeveel keer vindt de activiteit plaats?						
Dag en tijd						
Startdatum						
Deelnemers		Datum				
Naam						
X = aanwezig A = afwezig, eventueel bijzonderheden vermelden, Z = ziek						

Voorbeeld 4 Contracten

Bij activiteiten voor kinderen wordt vaak gebruikt gemaakt van vakkrachten en instellingen die docenten leveren. Voorbeelden van contracten met hen vindt u hieronder.

Voorbeeld Freelance-overeenkomst

De ondergetekenden:

1. naam:

(naam coördinator)

directeur basisschool: (naam)

wonende/gevestigd te: (plaats)

hierna te noemen opdrachtgever

2. naam:

wonende te:

geboortedatum:

hierna te noemen opdrachtnemer

Nemen in aanmerking:

dat opdrachtgever projectleider is van de Brede school (naam noemen)
en in dat kader opdrachtnemer heeft benaderd om de hierna omschreven werkzaamheden te verrichten;

dat opdrachtnemer voor eigen rekening en risico werkzaam is op het terrein

van de*thema van de activiteit noemen*)

en in die kwaliteit bereid en in staat is de hierna omschreven werkzaamheden te verrichten;

..... (*omschrijving activiteit*)

Komen overeen als volgt:**Artikel 1**

Opdrachtgever verleent opdracht aan opdrachtnemer -gelijk opdrachtnemer als opdracht aanvaardt van opdrachtgever- tot het verrichten van de volgende werkzaamheden:

(naam cursus, doelgroep)

.....

Artikel 2

Opdrachtnemer is vrij zijn werkzaamheden naar eigen inzicht in te richten en uit te voeren.

De cursus bestaat uit lessen.

Opdrachtnemer voert de werkzaamheden uit op data en tijden)

Bij verhindering is de opdrachtnemer verantwoordelijk voor vervanging of uitvoering van de les op een later tijdstip.

Artikel 3

Opdrachtnemer ontvangt van opdrachtgever ter zake van de verrichtte werkzaamheden een vergoeding van euro excl. BTW³ (per)

Opdrachtnemer is tevens gerechtigd de volgende door hem te maken kosten in rekening te brengen, mits gestaafd door deugdelijke bescheiden:

(denk aan materiaalkosten et cetera)

Declaratie van vergoeding en kosten zal geschieden na gereed koming en aanvaarding van de werkzaamheden door opdrachtgever en met afzonderlijke vermelding van omzetbelasting.

Artikel 4

De eigendom van het tot stand gekomen werk blijft bij opdrachtnemer. Opdrachtgever verkrijgt een exclusief gebruiksrecht na volledige betaling van de overeengekomen vergoeding en de gemaakte kosten.

3 Brede school activiteiten zijn educatieve activiteiten en vallen derhalve onder het BTW-vrije tarief.

Artikel 5

Opdrachtnemer vrijwaart opdrachtgever voor schending van rechten van derden bij de uitvoering en totstandkoming van het werk.

Deze overeenkomst is opgemaakt teDatum

Opdrachtgever Opdrachtnemer

Naam en handtekening Naam en handtekening

Bron: Verlengde schooldag Brede school Zwijndrecht

Afspraken vakkrachten / Buitenschoolse activiteiten

Naam vakkracht / begeleider :

Telefoon :

Betreft afspraken over de volgende activiteit :

Periode :

Ruimte

De activiteit vind plaats in :

De dag en de tijd waarop de activiteit plaatsvindt :

De vakkracht is verantwoordelijk voor dat de ruimte waarin de activiteit gegeven wordt op dezelfde manier achter gelaten wordt zoals aangetroffen:

1. Tafels en stoelen komen in de oorspronkelijke opstelling te staan;
2. De ruimte wordt geveegd;
3. Indien onverhoopt schade aan de ruimte tot wordt gebracht is de vakkracht dit verplicht te melden aan de Brede school, aan..... *naam contactpersoon invullen*;
4. De vakkracht is minimaal een kwartier voor aanvang van de activiteit in de ruimte aanwezig, en gaat als laatste weg;
5. *Aanvullende afspraken rondom de ruimte.*

Aantal deelnemers en leeftijden, omgang met deelnemers

Aan de activiteit zullen in totaal deelnemen :

De leeftijd van de kinderen varieert van :

1. Skippy verzorgt als organisator van de buitenschoolse activiteiten een overzicht aan de vakkracht van het aantal deelnemende kinderen, hun naam en leeftijd;
2. De vakkracht kan niet uit eigen beweging afspraken maken met kinderen en ouders omtrent al dan geen deelname aan de activiteit;
3. *Aanvullende afspraken rondom deelnemers.*

Omgang met deelnemers

1. De vakkracht onderschrijft het pedagogisch klimaat zoals dit geformuleerd is door de Brede school Pijnacker Noord. Hij/zij heeft hiervan een exemplaar ontvangen
2. Indien er aanleiding is zal de coördinator van de buitenschoolse activiteiten van de Brede school Pijnacker Noord hierover met de vakkracht in gesprek gaan.
3. Indien na herhaaldelijke pogingen de vakkracht het pedagogisch klimaat niet uitdraagt, zal hij/zij niet meer benaderd worden voor andere activiteiten.
4. *Aanvullende afspraken rondom de omgang met deelnemers*

Organisatorische afspraken

1. Indien de vakkracht onverhoopt verhinderd is neem hij/zij zo spoedig mogelijk contact op met *naam contactpersoon invullen*;
2. Omtrent de tegemoetkoming van onkosten van vakkrachten zijn de volgende afspraken gemaakt:

Vergoeding per keer	:
Aantal bijeenkomsten van de activiteit	:
Andere aanvullende onkosten	:
Totaal	:

 Afspraken over de betaling opnemen (wanneer en op welke wijze):

3. Indien de vakkracht door het ontvangen de onkostenvergoeding boven het jaarlijks toegestane bedrag wat belastingvrij⁴ mag worden ontvangen, is hij/zij zelf verantwoordelijk voor opgave hiervan aan de Belastingdienst. De Brede school kan niet aansprakelijk gesteld worden inzake onverwachte belastingheffing, opgelegd aan de vakkracht;
4. *Aanvullende afspraken rondom organisatie.*

Aldus getekend voor akkoord
 Vakkracht
 Naam, handtekening en datum

Namens de Brede school Pijnacker Noord
 Naam, handtekening en datum

Bron: Brede school Pijnacker

Afsprakenformulier voor een instelling die diensten verleent in het kader van VSD

De projectleider Brede school

Naam :
Adres :
Telefoon :

en

De instelling/persoon

Naam :
Adres :
Telefoon :

zijn overeengekomen dat laatstgenoemde in het kader van de Verlengde Schooldag het volgende thema verzorgt:

Thema :
Doelgroep :
Schooljaar :
Periode :
Tijdstip :

Het thema wordt uitgevoerd door:

Naam :
Adres :
Telefoon :

Het thema bestaat uit .. lessen.

De samenwerking verloopt volgens de bijgevoegde afspraken.

Datum :

Handtekening projectleider Handtekening namens de instelling

Afspraken

1. De coördinator zorgt voor de werving van de kinderen.
2. De coördinator draagt zorg voor de beschikbaarheid van de ruimte op het aangegeven tijdstip.
3. De coördinator stelt de ouders op de hoogte van de afsluiting van het thema.
4. De docent laat de ruimte in dezelfde staat achter als hij/zij hem aangetroffen heeft.
5. De docent is verantwoordelijk voor de uitvoering van het thema en de kwaliteit ervan.

⁴ Dit bedrag wordt jaarlijks geïndexeerd, en bedraagt voor 2007 € 1.500 per jaar.

6. De docent vult wekelijks de presentielijst in.
7. De docent vult aan het einde van het thema het evaluatieformulier in voor zichzelf.
8. De docent laat de kinderen aan het eind van het thema een evaluatieformulier invullen.
9. Bij ziekte of verhindering van de docent zorgt de docent voor vervanging of laat de kinderen de les op een ander tijdstip inhalen.
10. Als de docent het thema niet uitvoert volgens de vooraf bepaalde kaders, wordt de samenwerking gestopt. De instelling zorgt voor een nieuwe docent.

Bron: verlengde schooldag Brede school Zwijndrecht

HOOFDSTUK 13 KUNST- EN CULTUUREDUCATIE

Voorbeeld 1 Samenwerking met culturele instellingen

Bakermat

Groningen wordt wel gezien als de bakermat van de Brede School. Ze worden daar Vensterscholen genoemd. De brede samenwerking binnen de Vensterschool komt vooral tot uiting in de vele activiteiten die worden aangeboden voor de kinderen, ouders en buurtbewoners. Voorbeelden zijn schaken, muzieklessen door de Stedelijke Muziekschool, sportlessen door verschillende verenigingen, kennismakingslessen op het Kunstencentrum, computercursussen voor buurtbewoners. In de Vensterscholen is gekozen voor samenwerking tussen scholen en meerdere instellingen, waaronder een kunstinstelling. De reden voor een breed aanbod / brede oriëntatie is dat kinderen na kennismaking een gerichte keus kunnen maken, passend bij hun eigen interesse. Door een breed aanbod worden verschillende soorten intelligenties ingezet. Voor verdieping kan verwezen worden naar de partnerinstellingen zelf. (Bron: www.cultuurplein.nl)

Valentijn Onderwijskansen

Basisschool Valentijn is onderdeel van een Onderwijskansenzone. De Brede School organiseert veel activiteiten om de ontwikkelingskansen van kinderen te stimuleren. Zo kunnen kinderen muziekinstrumenten leren bespelen, is er een kinderkoor, en worden er drama-, schilder- en danslessen gegeven. Daarnaast zijn er technische activiteiten en wordt er samengewerkt met de scouting. Binnen- en buitenschools leren worden verbonden door thema's uit de klas door te trekken in de activiteiten buiten school. De Valentijnschool heeft ook een eigen museum waarin de kunst van de kinderen ten toon wordt gesteld. Dit vergroot ouder- en buurtbetrokkenheid en de kinderen vinden het leuk om hun werk te laten zien! (Bron: www.bredeschool.nl)

Samenwerking met culturele instellingen: projecten

Heldenkast

De Heldenkast is een kast met vier kanten en bevat drie verhalen met bijbehorende attributen om verhalen in de klassen vorm te geven. De vierde kant geeft ruimte voor eigen verhalen. De verhalen kunnen op elk gewenst niveau worden uitgewerkt door middel van rollenspelen, zang en dans. Centraal in de verhalen staat het thema held. De held is van alle tijden en alle culturen en kinderen kunnen zich gemakkelijk in een heldenfiguur inleven. Alle lessen zijn zó geschreven dat de leerkracht op elk taalniveau met de leerling kan instappen. In de Heldenkast zitten allerlei materialen die horen bij de held en diens verhaal. Al deze materialen stimuleren de leerkracht en de leerling tot terugkerend en steeds wisselend gebruik. Hoewel oorspronkelijk ontwikkeld voor scholen met kinderen uit asielzoekerscentra, is de heldenkast heel makkelijk te gebruiken op alle plaatsen waar kinderen taal verwerven: Het een biedt op een eenvoudige maar zeer uitdagende manier een context voor taalverwerving. Bron: www.kunstgebouw.nl

Kidskunst

KidsKunst in Rotterdam slaat een brug tussen Kunst en Welzijn. Kinderen ontdekken beeldende kunst tijdens workshops onder leiding van professionele kunstenaars. KidsKunst is ontspannend en inspirerend en besteedt veel aandacht aan culturele diversiteit. De kinderen leren spelenderwijs, zowel over technieken en praktische zaken als sociale en communicatieve vaardigheden. Voor scholen en kinderopvang heeft KidsKunst een aansprekend kunsteducatief en creatief aanbod. Mogelijkheden zijn onder andere: Sprekende Kunst, Verhalen Talen, Wereldzang, In Beeld (fotografie), Opmaken & Grimeren, Dans door de Wereld en Speel Toneel. Kidskunst verbindt ook binnen- en buitenschools leren door in te gaan op onderwerpen die tijdens de lessen op school aan bod komen. De wensen en behoeften van de kinderen staan centraal bij de uitvoering van KidsKunst.

(Bron: www.crisscross.cc/kidskunst/info.php)

Kunstmenu

Scholen kunnen bij Kunstgebouw in bovenschools verband terecht voor goed kunst- en cultu-uronderwijs. Kunstgebouw biedt aan samenwerkingverbanden (clusters) van scholen twee soorten kunsteducatie aan: Kunstmenu en Kunst in uitvoering. Met Kunst in Uitvoering kunnen leerlingen zelf creatief aan de slag met inspirerende projecten en kunstzinnige lespakketten. Elk project of lespakket vertrekt vanuit een bepaalde kunstdiscipline. Vanuit Kunstmenu kunnen

leerlingen genieten van alle vormen van professionele kunst. Ze gaan naar voorstellingen, tentoonstellingen en concerten. Kunstmenu is kijken, luisteren, je verwonderen, geraakt worden, je ergeren. Het is professionele kunst meemaken. Nieuwe werelden ontdekken: knotsgek theater, een vioolconcert, een tentoonstelling op school – van alles! Ieder kind bezoekt per schooljaar één activiteit. Jonge kinderen maken kunst mee in hun eigen klaslokaal, wat oudere kinderen gaan naar een ruimte die niet zo ver van school is, de nog oudere kinderen gaan naar de bioscoop en het theater. Bron: www.kunstgebouw.nl

Buitenschoolse opvang en Kunst

Stichting de Kleine Burcht in Limburg; Project rond het thema IK.

Kinderen zijn gestart met het praten over kunst en met elkaar gekomen tot het thema IK. Houtskooltekeningen, collages over zichzelf, IK geboetseerd in was, foto's bewerkt en gedichten geschreven over IK. Het project is begeleid door een kunstenaar en twee ouders van kinderen. Een vaste groep kinderen was bij het project betrokken. De kinderen konden zelf kiezen of zij mee wilden doen. Andere kinderen konden aansluiten en meedoen. (Bron: BSO en Kunst, Netwerkbureau uitbreiding kinderopvang, december 2003).

Visie en beleid

Cultuurkompas

Een handige methode om te inventariseren wat de school al doet is het Cultuurkompas dat is uitgegeven door Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO). Met dit kompas kan onder meer snel de samenwerking met culturele instellingen worden aangegeven.

Het is een 'plattegrond' van de basisschool waarop met stickers in kaart wordt gebracht welke activiteiten de school samen met culturele partners onderneemt. Hierdoor ontstaat een overzicht van wat er in e verschillende groepen gebeurt en wie daarbij betrokken zijn. OP basis van dit overzicht kan de school per groep bekijken:

- of er een goede verdeling is van activiteiten door het jaar heen
- of er een goede verdeling is over de leerjaren
- of alle kunstdisciplines en erfgoed aan bod komen en op welke manier
- welke vakken samenwerken
- of er sprake is van een leerlijn
- met welke gastdocenten en/of culturele instellingen er wordt samengewerkt
- of er samenhang is tussen de verschillende activiteiten.

Als het Cultuurkompas is ingevuld, is ook meteen duidelijk wat de leemten zijn. Het cultuurkompas is te bestellen via verkoop@slo.nl. De korte versie is gratis, de uitgebreide kost € 75.

Cultuuractieplan

Het cultuuractieplan vertaalt de beleidsvoornemen naar concrete activiteiten voor de komende jaren. In het Cultuuractieplan wordt ook heel praktisch bekeken wat er nodig is om de doelstellingen te realiseren.

Een Cultuuractieplan zal uit e volgende onderwerpen bestaan:

- doelstelling – wat willen we bereiken?
- activiteiten – met welke activiteiten willen we ons doel bereiken?
- randvoorwaarden – wat hebben we nodig aan materialen en ruimte?
- tijdsplanning – voor welke datum willen we wat realiseren?
- samenwerking – met wie en hoe willen we samenwerken?
- personeel – hoe wordt het personeel ingezet? Wie doet wat?
- communicatie – hoe pakken we de interne en externe communicatie aan?
- Resultaten – welke resultaten verwachten we?
- Begroting – welke middelen en hoeveel zetten we in?
- evaluatie – wat en hoe gaan we evalueren? (proces, resultaten, rol van de betrokkenen)

Voorbeeld 2 Cultuuractieplan van OBS De Dolfijn

OBS De Dolfijn heeft de culturele activiteiten in de school en de relatie met buitenschoolse activiteiten beschreven. Vervolgens zijn de volgende culturele activiteiten uitgewerkt in een actieplan:

1. Culturele activiteiten in de Verlengde schooldag
2. Culturele activiteit in het reguliere lesprogramma
3. Extra culturele activiteiten

1 Culturele activiteiten in de Verlengde schooldag

Doel:	De leerlingen op vrijwillige basis in aanraking te brengen met cultuur.
Activiteiten:	Er wordt een zeer gevarieerd programma aangeboden (trommelen, dans en drama) waaruit de kinderen hun keus kunnen bepalen.
Randvoorwaarden:	Deze activiteiten worden aangeboden in 2 schoolgebouwen (De Bron/ Margriet en De Dolfijn) en we kunnen eventueel tevens gebruik maken van het wijkcentrum.
Tijdsplanning:	Er zijn lopende het schooljaar 3 periodes van 10 weken. Het programma wijzigt per periode.
Samenwerking:	Er wordt samengewerkt met ToBe.
Personeel:	Het personeel van de verlengde schooldag wordt ingehuurd bij ToBe en af en toe worden er teamleden ingehuurd voor een activiteit.
Communicatie:	Er is overleg met de coördinatoren van de VSD en de Brede school-coördinator. Op locatie west is wordt de VSD georganiseerd door de loc. Manager en op locatie Oost door iemand van Salza. De communicatie naar ouders verloopt schriftelijk (programma boekje) en in noodgevallen telefonisch
Resultaten:	Een activiteit wordt afgesloten met een presentatie aan ouders en/of kinderen.
Begroting:	Er is een ruime begroting voor de VSD voortkomend uit de subsidie voor het wegwerken van onderwijsachterstanden.
Evaluatie:	Aan het eind van het schooljaar wordt er zowel financieel als inhoudelijk verantwoording worden afgelegd aan de Gemeente

2 Culturele activiteit in het reguliere lesprogramma.

Doel:	Kinderen zich zo breed mogelijk creatief en cultureel laten ontwikkelen.
Activiteiten:	Tijdens het weekrooster worden de vakgebieden tekenen, handvaardigheid, muziek en drama ingepland en gegeven. Tevens komt cultuur-educatie te sprake tijdens de zaakvakken.
Randvoorwaarden:	Deze activiteiten worden aangeboden in het eigen lokaal
Tijdsplanning:	De leerkracht (en vakleerkracht) plannen een aantal technieken per cursusjaar. Tevens worden er muzieklessen en dramalessen gepland en uitgevoerd
Samenwerking:	Leerkracht werkt samen met de vakleerkracht handvaardigheid.
Personeel:	Het personeel verzorgt de lessen in de groep.
Communicatie:	Er wordt niet gecommuniceerd naar ouders, maar aan het eind van het cursusjaar worden de technieken, liedjes enz. door gegeven aan de collega die er na komt (overdrachtsmiddag)
Resultaten:	De resultaten worden beoordeeld door de leerkracht op inzet en creativiteit drama en muziek kunnen tijdens afsluitingen worden ingezet.
Begroting:	Er is (buiten het onderwijsleerpakket) geen aparte begroting voor de reguliere vakken, maar materialen worden meegenomen in de begroting van de locatie.
Evaluatie:	Na iedere activiteit worden de resultaten door de leerkracht geëvalueerd.

3 Extra activiteiten

Doel:	De leerlingen in aanraking brengen met cultuur in de breedste zin des woord.
Activiteiten:	Er worden zeer gevarieerd programma gekozen voor alle leerjaren, variërend van kijken naar toneel en kunst tot het zelf participeren in een culturele activiteit. Drama ochtenden.
Randvoorwaarden:	Deze activiteiten worden aangeboden in verschillende gelegenheden (museum, theater) en soms ook het schoolgebouw
Tijdsplanning:	Wij proberen 1 activiteit per groep te regelen in met name de laatste 3 maanden van het cursusjaar en 2 drama ochtenden per cursusjaar.

Samenwerking: Personeel:	Er wordt samengewerkt met ToBe en de andere openbare basisscholen. Het personeel begeleidt en stimuleert en zijn vaak ook uitvoerend bij een ingehuurde activiteit en zeker bij de dramaachtenden. De culturele bovenschoolse werkgroep cultuur educatie kiest het programma. De coördinator c.q. werkgroep drama is de initiatiefnemer van de dramaachtenden
Communicatie:	Er is overleg met de coördinatoren van de bovenschoolse werkgroep cultuur. Ouders worden ingelicht middels de nieuwsbrief of aparte brieven. Personeel wordt middels de Keek op week op de hoogte gehouden van activiteiten per week. In de jaarplanning staan alle activiteiten ook al vermeld.
Resultaten:	Incidenteel worden er activiteiten geëvalueerd. Dit gebeurt vaak mondeling en soms schriftelijk of op creatieve wijze (tekening e.d.) met de leerlingen of tijdens een locatievergadering voor het personeel
Begroting:	Er is een aparte begroting voor de Culturele Educatie voortkomend uit de subsidie uit het rijk.
Evaluatie:	Aan het eind van het schooljaar wordt er zowel financieel als inhoudelijk verantwoording worden afgelegd. De werkgroep evalueert alle activiteiten bovenschools

HOOFDSTUK 14 ZORGAANBOD

Voorbeeld 1 Voorbeeldformulieren zorg in de Brede school

In het 'Handboek Meer-Partijen-Overleg' staat een aantal formulieren dat gebruikt kan worden om activiteiten rond zorg binnen de Brede school te registreren.

1. Logboek

Om goed overzicht te houden van de ontwikkeling van de kinderen en het zorgaanbod aan de kinderen is het handig voor in het leerlingendossier een logboek bij te houden. Hierop wordt op chronologische wijze bijgehouden wanneer en welke actie is ondernomen voor een kind en wanneer de geboden zorg is geëvalueerd. De leerkracht en de intern begeleider hebben door het logboek zonder veel moeite zicht op de geboden zorg en op de inhoud van het leerlingendossier.

Naam kind:

Geboortedatum:

Schoolloopbaan:

Groep	Datum	Actie/zorgaanbod	Geëvalueerd op	Verslag ja/nee

Etc.

2. Signaleringslijst zorgen

Datum van invulling:

Naam leerling:

Geboortedatum:

Groep:

Groepsverloop:

Naam groepsleerkracht(en):

Specifieke probleemomschrijving

1. *Cognitieve en functieontwikkeling*: probleem ja/nee. Zo ja, sinds:

Omschrijving probleem/problemen met vermelding van recente signaleringsgegevens:

Wat is er al gedaan? Wat was het effect van deze hulp?

2. *Leerontwikkeling*: probleem ja/nee

Leergebied(en): Sinds:

Omschrijving probleem/problemen met vermelding van recente signaleringsgegevens:

Wat is er al gedaan? Wat was het effect van deze hulp?

3. *Werkhouding en gedrag*: probleem ja/nee. Zo ja, sinds:

Omschrijving van probleem/problemen met vermelding van recente signaleringsgegevens:

Wat was er al gedaan? Wat was het effect van deze hulp?

4. *Sociaal-emotionele ontwikkeling*: probleem ja/nee?. Zo ja, sinds:

Omschrijving probleem/problemen met vermelding van recente signaleringsgegevens:

Wat was er al gedaan? Wat was het effect van deze hulp?

5. *Lichamelijke ontwikkeling*: probleem ja/nee. Zo ja, sinds:

Omschrijving probleem/problemen met vermelding van recente signaleringsgegevens:

Wat was er al gedaan? Wat was het effect van deze hulp?

Onder behandeling van:

6. Informatie over de groepssituatie

7. Informatie over de gezinssituatie

3. Signaleringslijst zorgen

Positieve aspecten met betrekking tot de ontwikkeling van het kind

1. Cognitieve ontwikkeling
2. Leerontwikkeling:
3. Werkhouding en taakgedrag:
4. Sociaal-emotionele ontwikkeling:
5. Lichamelijke ontwikkeling:
6. Groepssituatie:
7. Gezinssituatie:

Informeren van en overleg met de ouders

Uitgevoerd: ja/nee

Datum:

4. Handelingsplan

Naam leerling: _____ j/m

Geboortedatum: _____

Leeftijd: _____

Groep: _____

Groepsverloop: _____

Naam leerkracht(en): _____

Startdatum behandelingsplan: _____

Duur behandeling: _____

Eerste/ behandelingsplan

Domein (bv. rekenen/spelling/werkhouding)

Handelingsplan opgesteld door: _____

Handelingsplan wordt uitgevoerd door: _____

Beginsituatie bij aanvang (Huidig niveau en kwaliteit leerproces):

Globaal doel van de geplande reeks van sessies:

Specificatie van het doel in toetsbare termen (deeldoelen):

Positieve factoren:

Belemmerende factoren:

Leerinhoud/kennistype (declaratieve/procedurele/metacognitieve kennis):

Gewenst proces (bv. imiteren, zelf onderkennen, bewust verwerken, automatisch):

Instructieprincipes (bv. oriënteren, voordoen, oefenen/herhalen, verkorten):

5. Handelingsplan

(Instructie)middelen/-materialen:

Organisatie

Duur per sessie:

Aantal sessies per week:

Plaats:

Oefenen thuis:

Evaluatie:

Evaluatiemiddelen:

Evaluatiedatum:

Productevaluatie (evaluatie t.o.v. het globale doel na uitvoering van de geplande reeks):

Procesevaluatie (evaluatie van het handelen van de uitvoerende van het handelingplan):

Evaluatieoverleg met:

Vervolgbehandeling ja/nee

Gesprek met ouders:

6. Sociale kaart Meer Partijen Overleg (MPO)

School:

Adres:
Postcode en plaats:
Telefoonnummer:
Email:
Directeur:

Deelnemers aan het MPO

	Naam	Telefoonnummer (+ andere gegevens)
Intern begeleider(s)		
Orthopedagoog SBD		
Preventief ambulante begeleider WSNS		
Voorpostfunctionaris Bureau Jeugdzorg		
Anderen, namelijk		

Belangrijke adressen en telefoonnummers:

7. Formulier van toestemming

De ouders/verzorgers van:

Naam:

Geboortedatum:

Groep:

Naam school:

Verlenen hierbij toestemming voor:

- Het bespreken van hun kind in het MPO op basis van door de school verstrekte gegevens.
- Het opvragen van gegevens over hun kind door deelnemers van het MPO bij:
 - schoolarts
 - huisarts
 - specialist
 - logopedist(e)
 - fysiotherapeut(e)
 - curium
 - schoolbegeleidingsdienst
 - Weer Samen Naar School
 - speciaal basisonderwijs
 - bureau jeugdzorg
 - zorginstelling:
 - maatschappelijk werk
 - anders, namelijk:

A.u.b. aangeven waar u toestemming voor geeft en vermeldt u indien mogelijk ook de naam en het telefoonnummer van de persoon, bij wie de informatie opgevraagd kan worden.

Datum van ondertekening:

Handtekening ouders/verzorgers:

8. Aanmeldingsformulier voor MPO

Datum van invulling:

Naam leerling:

Geboortedatum:

Groep:

Groepsverloop:

Naam groepsleerkracht(en):

*Reden van aanmelding**Verwachting t.a.v. aanmelding*

School:

Ouders:

Welke zorg is tot nu toe geboden?

Binnenschools (op welke wijze, hoe lang en met welk effect?):

Buitenschoolse (op welke wijze, hoe lang en met welk effect?):

*Visie school:**Visie ouders:**Visie kind:**Vragen aan het MPO-team:***9. Voortganglijst MPO**

Naam school:

Intern begeleider:

Naam kind	Groep	Datum en afspraken	Door wie	Afgesloten ja/nee

Bron: Handboek Meer-Partijen-Overleg PJ Partners

LITERATUURLIJST EN WEBSITE

Literatuurlijst

Informatie over methodes om speelplekken samen met kinderen in te richten

- He... Wij zijn er ook nog; *Kinderen werken aan hun eigen speelplek*. PJ Partners.
- Kinderparticipatie in Speelruimtebeleid. NUSO/PJ Partners.

Kinderparticipatie

- Wat wij te zeggen hebben: *Werkboek Kinderparticipatie in de BSO*: JSO.
- Wie is hier de Baas: *Handleiding Kinderraden*. St. Duimdrop in Rotterdam.
- Wacht maar totdat ik groot ben, suggesties voor kinderparticipatie, Primo 1996.
- Bofferds! Acht speelse werkvormen voor kinderparticipatie, Primo 1996.

Actief betrekken van ouders bij de leefomgeving van hun kinderen

- *Actieve ouders, ouderparticipatie en welzijnswerk in de Brede school*. Y. Bruins, Stichting Spectrum: www.spectrum-gelderland.nl. ISBN: 90-5880-007-5.

Activiteiten voor kinderen na schooltijd

- *Verlengde schooldag*, brug tussen lokaal onderwijs- en jeugdbeleid. Saskia van Oenen, Marja Valkestijn. NIZW, ISBN 90-5050-463-9.
- *Als de schoolbel gaat*, verlengde schooldag in de praktijk. Marja Valkestijn, Jolanda Keesom NIZW, ISBN 90-5050-451-5.
- *Werken aan de Brede school, een praktijkboek voor het naschoolse aanbod*. Stichting de Meeuw. ISBN 90-76166-16-1.

Pedagogisch klimaat

- *Partners in opvoeding in het onderwijs: ouders en docenten over de pedagogische opdracht en de afstemming tussen gezin en school*. Klaassen, C. & Leeferink, H. (1998). Assen: Van Gorcum.
- *Pedagogisch vernieuwen. Een kader voor pedagogische vernieuwing voor groepsopvang in kindercentra*. Anke van Dijke, Linda Terpstra. Utrecht, NIZW, 1998.
- *De school en het echte leven. Leren binnen en buiten school*. Saskia van Oenen en Froukje Hajer. Utrecht, NIZW. 2001.
- *Sociale competentie en de Brede school*. Saskia van Oenen e.a. Utrecht, NIZW; 2001.
- *Opvoeden doe je samen / werken aan een inspirerend pedagogisch klimaat*. LCO
- *Pedagogisch beleid voor kindercentrum en gastouderbureau de kinderopvang*. Aafke Huisman. SWP 1993.

Kunst en cultuureducatie

- *Als de schoolbel gaat; verlengde schooldag in praktijk*. Redactie Valkenstijn & Keesom. NIZW. (1998). Pagina 36/37 en hoofdstuk 2 + de bijlagen.
- *Anders kijken naar kinderen, Reggio-activiteiten in de BSO*. School-kinderopvang, februari 2005.
- *Checklist Cultuurprofiel scholen*. Begeleidingscommissie Cultuurprofiel scholen Oberon en KPC Groep. (zonder jaar).

- *Een kunstenaar in de groep*. Anouk Mönch. Kiddo, maart 2002.
- Gardner: meervoudige intelligentie: www.meervoudige-intelligentie.nl.
- *Hard(t) voor cultuur; eindrapport*. Taakgroep cultuureducatie in primair onderwijs. Zoetermeer. (2003).
- *Het Actieplan Cultuurbereik en cultuurdeelname 1999-2003; een empirische evaluatie op landelijk niveau*. Sociaal Cultureel planbureau. (2005).
- *Inspiratie door Reggio, koken vandaag, of naar het atelier*. Marike Vroom. School-kinderopvang, april 2003.
- *Inspiratie voor Cultuureducatie; praktische handreiking voor het basisonderwijs*. Willy Hilverda. Loket voor Cultuureducatie Zuid-Holland. 2006.
- *Je moet iets durven*. School-kinderopvang, april 2004.
- *Kinderen zijn veel gemotiveerder*. Astrid van Weijenberg. Kinderopvang, oktober 2003.
- *Nieuwsbrief Brede school Delft*, oktober 2005.
- *Overblijven is weer leuk!*. School-kinderopvang, juni 2003.
- *Participatie in Cultuureducatie in het basisonderwijs van Zuid-Holland; een kleine inventarisatie*. Willy Hilverda. Loket voor Cultuureducatie Zuid-Holland. 2007.
- *Pedagogisch beleid in de BSO; over het opzetten van een pedagogisch beleidsplan*. Werkgroep BSO, NIZW. (2000).
- *Samen; brede school Delft*. Gemeente Delft. 2005.
- *Samenwerken aan steun, toezicht en stimulans; het pedagogisch klimaat bij dagarrangementen voor schoolkinderen*. L. Schreuder. NIZW. (2001).
- *Scenario's brede school en cultuureducatie*. Cultuurnetwerk Nederland. (2007).
- *Stappenplan brede school en cultuureducatie*. Cultuurnetwerk Nederland. (2007).
- *Vruchtbare Verbeelding; format voor samenwerking tussen scholen en cultuureducatieve instellingen*. W.S. Seuren. KPC groep. (2005).
- *Zicht op... cultuureducatie en basisonderwijs; beleid en praktijk, achtergronden, literatuur, lesmethoden, projecten en websites*. Cultuurnetwerk Nederland. (2007)

VVE

- *Keuzegids VVE*
Programma's, deskundigheidsbevordering en instrumenten op het gebied van de Voor- en Vroegschoolse Educatie
Makelaar VVE
Den Haag/Utrecht december 2000

Websitelijst

www.aps.nl	www.demeeuw.nl	www.nji.nl
www.bredeschool.nl	www.erfgoedhuis-zh.nl	www.oberon-o-a.nl
www.bredeschoolnizw.nl	www.goa.nl	www.onderwijsachterstanden.nl
www.cultuureducatie-zh.nl	www.jso.nl	www.onderwijsinspectie.nl
www.cultuurmenu-zh.nl	www.kpcgroep.nl	www.probiblio.nl
www.cultuurnetwerk.nl	www.kunstgebouw.nl	www.pzh.nl
www.cultuurplein.nl	www.mediatheek.bibliotheek.nl	www.sardes.nl
www.decommunityschool.nl	www.minocw.nl/cultuur	www.slo.nl

CONTACTADRESSEN VAN ORGANISATIES BETROKKEN BIJ DIT HANDBOEK**Organisaties**

Expertisecentrum JSO
Mevr. J. van Berkel
Mevr. M. van Dijk
Nieuwe Gouwe Westzijde 2a
2802 AN Gouda
tel. 0182-547888
email: j.van.berkel@jso.nl, m.van.dijk@jso.nl

PJ Partners
Mevr. S. de Jong
Thurledeweg 95
Postbus 11117
3004 EC Rotterdam
tel. 010-4362166
email: sdejong@pjpartners.nl

Kunstgebouw
Mevr. J. Westerveen
Broekmolenweg 16
2289 BE Rijswijk
tel. 015-2154566

In Zien Balke
Mevr. A. Balke
Mevr. A. Ten Haaf
Planetenweg 80m
2132 HP Hoofddorp
tel. 06-18886929

